

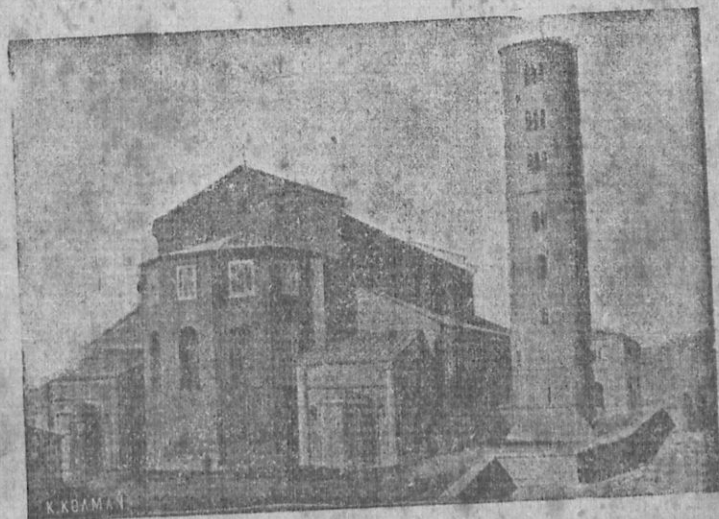
9
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΙΜΟΥ ΜΠΑΛΑΝΟΥ
Καθηγητοῦ τῶν Ὑψηρευτικῶν ἐν τῷ προτύπῳ σχολείῳ τοῦ
Διδασκαλείου τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ 1ΗΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1912
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΒΔΟΜΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46 Ὁδὸς Σταδίου - Μέγαρον Ἀρχαίου

1926

Ἀριθ. { Πρωτ. 35268
Διεκπ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 27 Αὐγούστου 1920.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Βασίλειον Αἰγινῆτην
καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας πράξεως τῇ 8ῃ τοῦ λήγοντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 12 τοῦ αὐτοῦ δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ 46 φύλλῳ τῆς Ἑφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐνεκρίθη διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1921 — 1922 καὶ ἐφεξῆς χρονικὸν διάστημα, τὸ πρὸς κρίσιν ὑποβληθὲν ὑμέτερον βιβλίον **Φυσιογνωσία** διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν ἐλληνικῶν σχολείων, καὶ τὴν ἀντίστοιχον τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως πρὸ τῆς ἐκτυπώσεως αὐτοῦ συμμορφωθῇτε πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου.

Εἰδικῇ ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ
ὁ τμηματάρχης

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Πατριάρχης Π. Χρυσοστόμος

1926 ΜΗΛ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΙΜΟΥ ΜΠΑΛΑΝΟΥ

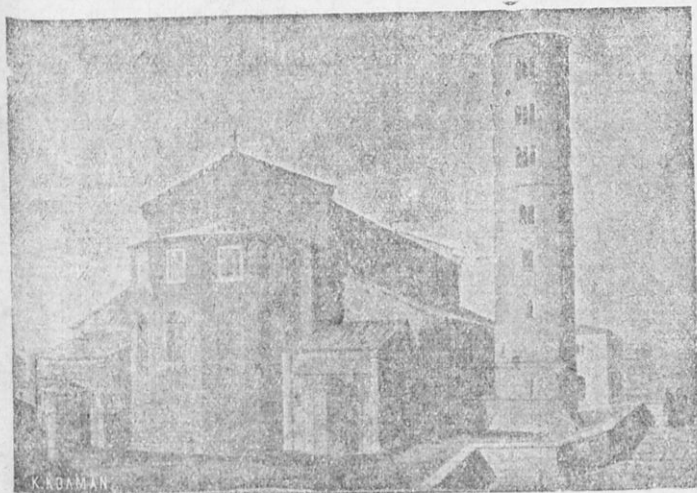
Καθηγητοῦ τῶν Ὀρθοπεδικῶν ἐν τῷ προτύπῳ σχολείῳ τοῦ
Διδασκαλείου τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσεως.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ 1ης ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1913
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΒΔΟΜΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ 46

1926

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΣ

Ἡ προκειμένη Λειτουργικὴ περιέχει πᾶσαν τὴν κατὰ τὸ νέον ὄγραμμα διδασκομένην ὕλην καὶ μόνον ταύτην. Γράφοντες εἶχον ὑπ' ὄψει ὅτι γράφομεν Λειτουργικὴν διδακτέαν εἰς μαθητὰς τῆς τῆς τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἀπεφύγομεν πᾶσαν περιτλογίαν, μὴ λησμονοῦντες καὶ τὸ ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ τάξει διδάσκονται τὸς τῆς Λειτουργικῆς, Κατήχησις, Προσευχαὶ καὶ Ἑρμηνεῖα ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, πάντα δὲ ταῦτα εἰς δίωρον καθ' ἑβδομάδα διδασκαλίαν. Πάντα ἐπιθυμοῦντα νὰ λάβῃ πληρεστέραν γνώσιν τῶν τῆς τοσείας μας καὶ μάλιστα τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνταῦθα τίθενται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ὥς ἀρμόζει διὰ τὴν ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ διδασκαλίαν, παραπέμπομεν εἰς τὴν ὑφ' ἡμῶν γραμμένην καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1900 τὸ πρῶτον ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων Λειτουργικὴν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ἐκκλησία μας», ἡ ὁποία ἀριθμεῖ ἤδη τὴν 13ην ἔκδοσιν πωθεῖσα εἰς πλέον τῶν 80.000 ἀντιτύπων.

Δ. Σ. Μ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Λειτουργικὴ ἐξετάζει πάντα τὰ ἀφορῶντα τὴν θεϊαν λατρείαν· δηλαδή τὸ ποῦ λατρεύεται ὁ Θεὸς (περὶ τοῦ ναοῦ αἱ τῶν ἐν αὐτῷ), πότε λατρεύεται ὁ Θεὸς (περὶ τῶν ἑορῶν), καὶ πῶς λατρεύεται ὁ Θεὸς (περὶ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν). Εἶναι δ' ἀπαραίτητος εἰς πάντα ἀνεπτυγμένον Χριστιανὸν ἡ γνῶσις τῶν τῆς λατρείας, ἵνα μὴ συμμετέχῃ ταύτης μηχανικῶς μόνον, ἀλλ' ἐν πλήρει συνειδήσει τελουμένων, ὅτε ἡ ἐκ ταύτης ὠφέλεια εἶναι πολὺ μεγαλειτέρα.

Α'. ΠΟΥ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ

(Ο ΝΑΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΝ ΑΥΤῳ)

1. Περί τοῦ ναοῦ γενικῶς.—Ρυθμὸς χριστιανικῶν ναῶν.—Οἱ ἐπισημότεροι τούτων.⁽¹⁾

Ἄν καὶ ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ πανταχοῦ δυνάμεθα νὰ τὸν λατρεύωμεν, ἐν τούτοις ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων οἱ Χριστιανοὶ συνήρχοντο ὁμοῦ εἰς ὠρισμένους τόπους λατρείας, διὰ νὰ προσεύχωνται πάντες ὁμοῦ εἰς τὸν οὐράνιον Πατέρα. Οἱ Χριστιανοὶ τῶν πρώτων αἰώνων προσηύχοντο συνήθως εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας. Ἀπὸ τοῦ τρίτου αἰῶνος ὅμως ἤρχισαν νὰ κτίζωνται κτίρια εἰδικῶς διὰ τὴν χριστιανικὴν λατρείαν, καλούμενα *ναοὶ ἢ ἐκκλησῖαι ἢ οἴκοι Θεοῦ*. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν, ὅτε κατεδαφίζοντο οἱ ὑπάρχοντες ναοὶ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, οἱ Χριστιανοὶ ἠδύναντο νὰ τελοῦν τὰ τῆς λατρείας τῶν μόνον κρυφίως ὑπὸ τὴν γῆν, εἰς *κατακόμβας*, ἐκ τῶν ὁποίων περίφημοι εἶναι αἱ ἔτι σήμερον σωζόμεναι εἰς Ῥώμην. Τοιαῦτα κατακόμβαι σώζονται ἔτι καὶ εἰς τὴν νῆσον Μήλον.

Ἀφ' οὗτου ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς λατρείας τῶν (313), ἤρχισαν οὗτοι πλέον νὰ κτίζουν μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς, αὐτὸς δ' ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἵδρυσεν τοιοῦτους, μετὰ τῶν ὁποίων τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς καὶ τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως ἐν Ἱεροσολύμοις.²⁾ Οἱ ναοὶ οὗτοι ἦσαν συνήθως τετράγωνα ἐπιμήκη κτίρια, ἔχοννα ξυλίνην στέγην, διαιρούμενα κατὰ μῆκος εἰς τρία συνήθως (ἢ καὶ πέντε

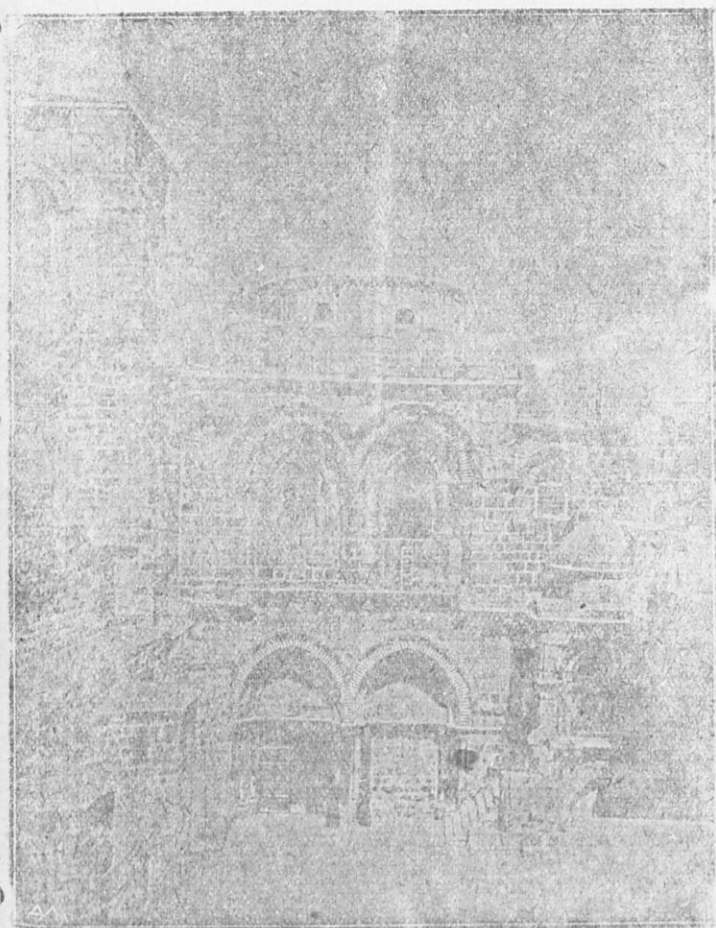
1) Πρὸς ἐπεξήγησιν τοῦ κειμένου ἃς ἔχῃ ὑπ' ὄφει ὁ ἀναγνώστης τὰς ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ 7 εἰκόνας ναῶν τῶν διαφόρων ρυθμῶν.

2) Πρὸς εἰκόνα σ. 9.

ένιότε) μέρη διὰ σειρᾶς στοῶν στηριζομένων ἐπὶ κιόνων ἐκ τῶν μερῶν τούτων τὸ μεσαῖον (ἢ κυρία στοά) ἦτο τοῦλάχιστον διπλοῦν τὴν ἔκτασιν ἢ τὰ παρακείμενα, κατέληγε δ' εἰς ἡμικύκλιον. Ἐπειδὴ δ' εἰς τὴν Ῥώμην ἐλέγετο βασιλικὴ πᾶν κτίριον ἔχον στοάς, στηριζομένας ἐπὶ κιόνων, ὠνομάσθη ὁ τρόπος οὗτος τῆς οἰκοδομῆς τῶν ναῶν *ρυθμὸς βασιλικῆς*. Περιφημος ναὸς βασιλικῆς εἶναι ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀρχαιότατος ναὸς τοῦ ἁγίου Δημητρίου¹⁾. Ἐν Ἀθήναις ρυθμοῦ βασιλικῆς εἶναι ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Διονυσίου τῶν Δυτικῶν, παρὰ τὸ Ὀφθαλμιατρεῖον καὶ ὁ ναὸς τῆς Ζωοδόχου πηγῆς εἶναι μικρὰ βασιλική. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, διαμορφοῦνται νέος ρυθμὸς οἰκοδομῆς ναῶν ἐν Βυζαντίῳ, ὁ *βυζαντιακὸς ρυθμὸς*. Ὁ ναὸς, κατὰ τὸν ρυθμὸν τοῦτον, ἔχει τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ, ἐκεῖ δ' ὅπου διασταυροῦνται τὰ δύο σκέλη του, τὸ ὀριζόντιον καὶ τὸ κάθετον, ἀνυψοῦται ὁ θόλος ἢ ὁ τροῦλλος. Ὁ περιφημότερος τοιοῦτος ναὸς εἶναι ὁ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἰδρυθῆ τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου εἰς ρυθμὸν βασιλικῆς, καταστραφεῖς δὲ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, ἀνιδρύθη μεθόλον ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (τὰ ἐγκαίνιά του ἐτελέσθησαν τὸ 537 μ. Χ.) καὶ θεωρεῖται σήμερον ἔτι ὡς ἀριστοῦργημα τέχνης²⁾. Κατὰ τὸν ρυθμὸν τοῦτον εἶναι πλείστοι ἀρχαῖοι ναοὶ ἐν Ἑλλάδι, ἐξ ὧν περιφημότεροι εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Δαφνίου, οἱ ναοὶ τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου, τῶν ἁγίων Θεοδώρων, τῆς Καλνικαρίας κ. τ. λ. ἐν Ἀθήναις, τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἄλλοι πλείστοι βυζαντιακῆς ἐποχῆς. Σήμερον ἔτι

1) Πρὸς, εἰκόνας σ. 17 καὶ σ. 25.

2) Περὶ αὐτοῦ πρὸς, ἡμετέραν στοιχειώδη Ἑκκλ. Ἱστορίαν (1914) σ. 49 κ. ε. Εἰκόνας τοῦ ἰδὲ σελ. 33 καὶ 41.

Ο ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸς τῆς Ἀναστάσεως, ἰδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ Μ. Κων-
σταντίνου καὶ τὸν 4ον αἰῶνα, ὡς ἔχει σήμερον.

κατὰ τοιοῦτον ρυθμὸν κτίζονται οἱ πλείστοι τῶν ἐν Ἑλλάδι ναῶν, μὲ μικρότερον ὅμως θόλον, διότι εἶναι δυσχερὴς ἡ κατασκευὴ μεγάλου θόλου. Ἀπὸ τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος διεμορφώθη ἐν Γαλλίᾳ νέον εἶδος ρυθμοῦ, τοῦ ὁποίου χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἀντὶ ἡμικυκλίου κυριαρχεῖ πανταχοῦ τὸ τρίγωνον σχῆμα καὶ ὅτι ὁ θόλος καταλήγει εἰς ὀξύ. Ἐπειδὴ ἐσφαλμένως ἐνομίσθη ὅτι τὸν ρυθμὸν τοῦτον διέμορφωσαν πρῶτοι οἱ Γότθοι, ὠνομάσθη ὁ ρυθμὸς οὗτος *γοτθικός*. Περίφημον πρότυπον τοιούτου ρυθμοῦ εἶναι ὁ κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα ἰδρυθεὶς δόμος (ἦτοι μητρόπολις) τῆς Κολωνίας ¹⁾. Τοιούτου ρυθμοῦ ἐν μικρογραφίᾳ εἶναι καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις ναὸς τῶν Ἀγγλικανῶν, ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου τοῦ Ζαπείου.

Ἀπὸ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ἐν Ἰταλίᾳ ἤρχισαν νὰ κτίζουν ναοὺς κατὰ τὸν *ρυθμὸν τῆς ἀναγεννήσεως*, ὅστις εἶναι μῖγμα βασιλικῆς καὶ βυζαντιακοῦ ρυθμοῦ. Τοιοῦτος περίφημος ναὸς εἶναι ὁ ἐν Ρώμῃ τοῦ ἀγίου Πέτρου ²⁾ (ἡ οἰκοδόμησις του ἤρχισε τὸ 1506 καὶ ἀπεπερατώθη ἐντελῶς μόλις τὸ 1626).

Ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων ἐπεκράτει ἡ συνήθεια αἱ ἐκκλησίαι νὰ κτίζωνται οὕτως ὥστε τὸ ἱερὸν νὰ εἶναι πρὸς ἀνατολὰς, διότι εἰς τὴν ἀνατολὴν ἐγεννήθη ὁ Χριστός, ὁ πνευματικὸς ἥλιος, ὁ φωτίζων πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.

Οἱ ναοὶ εἶναι ὁ καταλληλότετος τόπος λατρείας τοῦ Θεοῦ, οὐ μόνον διότι ἡ κοινὴ προσευχὴ διεγείρει τὸ συναίσθημα τῆς ἀδελφότητος τῶν συμπροσευχομένων, οἱ ὅποιοι εἶναι τέκνα τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ διότι ἐκεῖ τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ κηρύσσεται ὁ

1) Πρβλ. εἰκόνα σ. 49.

2) Πρβλ. εἰκόνα σ. 57.

λόγος τοῦ Θεοῦ, ἔτι δὲ διότι ἡ διακόσμησις τοῦ ναοῦ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ πολὺ συντελεῖ εἰς ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος.

2. Τὰ μέρη τοῦ ναοῦ καὶ τὰ περιεχόμενα εἰς αὐτόν.

Ἐκάστη ἐκκλησία εἶναι διηρημένη εἰς δύο μέρη : εἰς τὸ ἅγιον βῆμα ἢ ἱερόν, ὅπου λειτουργοῦν οἱ ἱερεῖς, καὶ εἰς τὸν κυρίως ναόν, ὅπου μένει ὁ λαός. Τὸ ἅγιον βῆμα εἶνε ὀλίγον ὑψηλότερον τοῦ κυρίως ναοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ τοῦ εἰκονοστασίου, συγκοινωνεῖ δὲ μέτ' αὐτοῦ διὰ τριῶν πυλῶν· ἐκ τούτων ἡ μεσαία λέγεται ἁγία ἢ ὠραία πύλη. Πρὸ τῆς ὠραίας πύλης ὑπάρχει συνήθως μία κυκλωτερὴς προέκτασις τοῦ ἁγίου βήματος, ἡ *σολέα*.

α') Ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ὑπάρχει :

1) Ἡ *ἁγία τραπέζα*, εἰς τὸ μέσον τοῦ ἱεροῦ· ἐπ' αὐτῆς τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Κατασκευάζεται συνήθως ἐκ λίθου καὶ στηρίζεται εἰς ἓνα στῦλον, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τέσσαρας. Εἰς τὸ μέσον τῆς ἁγίας τραπέζης ὑπάρχει μικρὸν κοίλωμα, ὅπου τίθεται ἀργυρὰ θήκη· ἐντὸς ταύτης τίθενται ἅγια λείψανα διὰ νὰ δηλωθῇ ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐστηρίχθη διὰ τοῦ ἱεροῦ ζήλου καὶ τῶν θυσιῶν τῶν ἁγίων της. Ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, ἡ ὁποία καλύπτεται μὲ διάφορα καλύμματα, τίθενται τὸ εὐαγγέλιον, δύο κηροπήγια καὶ εἰς τὸ μέσον ἓν σκεῦος, τὸ *ἄρτοφόριον*, ὅπου φυλάττεται δι' ὅλον τὸ ἔτος ἅγιος ἄρτος ἁγιασθεὶς κατὰ τὴν Μεγάλην Πέμπτην· χρησιμεύει δὲ οὗτος δι' ἐκτάκτους ἀνάγκας, λόγου χάριν διὰ τὴν μετάληψιν τῶν ἀσθενούντων. Διὰ νὰ γίνῃ θεία λειτουργία πρέπει ἡ ἁγία τράπεζα νὰ ἔχῃ ἁγιαθῇ κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ. Ὅπου δ' εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ λειτουργία καὶ δὲν ὑπάρχει ἁγία τράπεζα ἡγιασμένη (εἰς πλοῖα, στρατόπεδα, μικρὰς ἐκκλησίας μὴ

ἐνοριακάς), ἐκεῖ γίνεται χρῆσις τοῦ *ἀντιηρισίου* τοῦτο εἶναι ὕψασμα τετράγωνον, ἁγιασθὲν κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ἡ ταφή τοῦ Κυρίου, εἰς τὸ ἄκρον του δὲ φέρει ἐρραμένα ἅγια λείψανα.

2) Ἀριστερὰ τῆς ἁγίας τραπέζης εἶναι μικροτέρα τράπεζα· λέγεται *παρατραπέζιον*, διότι εἶναι πλησίον τῆς ἁγίας τραπέζης. Ἐπειδὴ δ' ἐκεῖ πρῶτον προσκομίζονται, φέρονται τὰ τίμια δῶρα, πρὶν ἢ μεταφεροῦν εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν, λέγεται τὸ παρατραπέζιον ἄλλως καὶ *προσκομιδὴ ἢ πρόθυσις*.

3) Τὸ *σκευοφυλάκιον* εἶναι δεξιᾷ τῆς ἁγίας τραπέζης· τοῦτο εἶναι ἐρμάριον ὅπου φυλάσσονται τὰ σκεύη τοῦ ναοῦ, τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ τὰ λειτουργικὰ βιβλία. Εἰς μεγαλειτέρους ναοὺς διὰ σκευοφυλάκιον χρησιμεύει ἓν καὶ περισσότερα δωμάτια.

4) Εἰς πολλὰς ἐκκλησίας ὅπισθεν τῆς ἁγίας τραπέζης ὑπάρχουν θρόνοι ξύλινοι ἢ μαρμαρίνοι, ὅπου κάθηνται οἱ κληρικοὶ ὅταν ἀναγινώσκονται ψαλμοὶ ἢ προφητεῖαι. Ἐπειδὴ δ' οἱ θρόνοι εἶναι συνήθως πλησίον ἀλλήλων καλοῦνται *σύνθρονον*. Τοιοῦτο σύνθρονον ἐκ 5 μαρμαρίνων θρόνων ὑπάρχει εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου κάθηνται τὰ μέλη τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ὅταν λειτουργῶν εἰς ἐπισήμους περιστάσεις.

β') Εἰς τὸν κυρίως ναὸν διακρίνομεν :

1) Τὸν *ἄμβωνα*, εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ ναοῦ· ἀπ' αὐτοῦ ὁ διάκονος ἀναγινώσκει τὸ Εὐαγγέλιον καὶ κηρύττει ὁ ἱεροκῆρυξ.

2) Ἀντικρὺ τοῦ ἄμβωνος τὸν *δεσποτικὸν θρόνον*.

4) Τὰ *ἀντιλόγια*, ὅπου οἱ ψάλλται θέτουν τὰ βιβλία των.

Ἐξερχόμενοι τοῦ κυρίως ναοῦ εὕρισκόμεθα εἰς τὸ *πρόπυλον*, τὸ ὁποῖον συνήθως σήμερον λέγεται καὶ *ναρθῆς*. Εἰς τὰς ἀρχαίας ὁμως ἐκκλησίας *νάρθης* ἢ *πρό-*

ναος ἐλέγετο ᾧ ὡρος μεταξὺ τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τοῦ προ-
πύλου, ὅπου ἔμενον οἱ κατηχούμενοι καὶ οἱ μετανοοῦντες
πρὶν γίνουν δεκτοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὡς τέλειοι Χριστια-
νοί. Εἰς τὸ πρόπυλον ὑπῆρχεν ἡ κρήνη περιέχουσα ὕδωρ,
μὲ τὸ ὅποιον ἐνίπτοντο τὰς χεῖρας οἱ εἰσερχόμενοι πιστοί,
πρὸς συμβολισμὸν τῆς πνευματικῆς ἀγνότητος. Περίφημος
δ' ἦτο ἡ κρήνη τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας εἰς Κων-
σταντινούπολιν, ἃν ὠθεῖν τῆς ὁποίας ἀνεγινώσκετο ἡ περι-
φημος ἐπιγραφή :

ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ

ἡ ὁποία εἴτε ἐκ δεξιῶν εἴτε ἐξ ἀριστερῶν ἀναγνωσθῇ ἀπο-
δίδει τὴν αὐτὴν φράσιν.

3. Τὰ ἱερὰ σκεύη διὰ τὴν θείαν εὐχαριστίαν.

Ἱερὰ σκεύη χρησιμεύονται διὰ τὴν ἐτοιμασίαν καὶ τὴν
τέλεσιν τῆς θείας εὐχαριστίας εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Ὁ ἅγιος δίσκος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τίθεται ὁ ἅγιος
ἄρτος· συμβολίζει τὴν φάτνην τῆς Βηθλεὲμ ὅπου ἐγεννήθη
ὁ Σωτὴρ.

2) Τὸ ἅγιον ποτήριον, χρησιμεύει διὰ τὸ ἅγιον αἷμα,
εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ποτηρίου τὸ ὅποιον μετεχειρίσθη ὁ Χρι-
στὸς κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον.

3) Ἡ λόγχη, μαχαίριδιον χρησιμεῖον διὰ νὰ κόπῃ ὁ
ἱερεὺς τὸν ἄρτον κατὰ τὴν προσκομιδὴν. Ὑπενθυμίζει τὴν
λόγχην, μὲ τὴν ὁποίαν στρατιώτης ἐκέντησε τὴν πλευρὰν
τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.

4) Ὁ ἀστερίσκος ἐπ' αὐτοῦ τίθεται τὸ κάλυμμα τοῦ
δίσκου, διὰ νὰ μὴ ἐγγίξῃ τοῦτο τὸν ἅγιον ἄρτον. Ἐχει
συνήθως σχῆμα σταυροῦ στηριζομένου ἐπὶ 4 ποδῶν. Συμ-
βολίζει δὲ τὸν ἀστέρα, ὁ ὁποῖος ὠδήγησε τοὺς μάγους πρὸς
τὸν Ἰησοῦν.

5) Ὁ ἀήρ. Ἀφοῦ ὁ ἱερεὺς τελειώσῃ τὴν προετοιμασίαν τῶν τιμίων δώρων, καλύπτει μὲ μικρὸν κάλυμμα τὸ ἅγιον ποτήριον καὶ τὸν ἅγιον δίσκον, ἰδιαίτερος τὸ καθέν, ἀμφότερα δ' ὁμοῦ μὲ μεγαλύτερον κάλυμμα, τὸ λεγόμενον ἄερα· ὑπενθυμίζει δὲ ὁ ἀήρ τὴν νεκρικὴν σινδόνα, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ περιετύλιξε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ κατεβιβάσθη τοῦτο ἀπὸ τὸν σταυρόν.

6) Τὸ ζέον εἶναι σκεῦος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θερμαίνεται τὸ ὕδωρ, διὰ νὰ χυθῇ ἐντὸς τοῦ ἁγίου ποτηρίου πρὶν μεταλάβῃ ὁ ἱερεὺς, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι, ὅτε στρατιώτης ἐκέντησε διὰ τῆς λόγχης τὴν πλευρὰν τοῦ Σωτῆρος, ἐξῆλθε θεῖον αἷμα καὶ ὕδωρ.

7) Ἡ λαβὶς εἶναι κοχλιάριον, μὲ τὸ ὁποῖον μεταδίδει ὁ ἱερεὺς τὴν θεῖαν κοινωνίαν ἐκ τοῦ ποτηρίου εἰς τοὺς πιστοὺς.

8) Ὁ σπόγγος καὶ ἡ μουσα εἶναι σπόγγοι χρησιμεύοντες πρὸς καθαρισμόν τοῦ ἁγίου δίσκου καὶ τοῦ ποτηρίου κυρίως.

4. Τὰ ἱερὰ σκευὴ διὰ τὰ λοιπὰ μυστήρια καὶ τὰς ἀκολουθίας.

Ἐκτὸς τῶν σκευῶν, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν διὰ τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν, εἰς ἐκάστην ἐκκλησίαν ὑπάρχουν καὶ τὰ ἑξῆς ἱερὰ σκευὴ :

1) Ἡ κολυμβήθρα, διὰ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος· εἰκονίζει τὸν Ἰορδάνην ποταμόν, ὅπου ἐβαπτίσθη ὁ Χριστός, ἢ τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, ὅπου ἐθεραπεύοντο οἱ λουόμενοι.

2) Τὸ μυροδοχεῖον, δοχεῖον μικρόν, περιέχον ἅγιον μύρον.

3) Ὁ ἀετός, διὰ τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης. Εἶναι στρογγύλον τεμάχιον ὑφάσματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ἀετὸς μὲ ἀνοικτὰ πτερά, ἄνωθεν μιᾶς πόλεως. Κατὰ

τὴν χειροτονίαν νέου ἐπισκόπου ὁ χειροτονούμενος ἐπίσκοπος ἀπαγγέλλει τὸ «Πιστεύω», πατῶν ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος τούτου. Καὶ ὁ μὲν αὐτὸς παριστάνει τὸν ἀρχιερέα, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἔχῃ ἐστραμμένον τὸν νοῦν του πρὸς τὰ, θεῖα, ἡ δὲ πόλις παριστάνει τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ νέου ἐπισκόπου.

4) Ὁ ἐπιτάφιος, ὑφασμα μὲ εἰκόνα παριστάνουσαν τὸν Χριστὸν ἐν τάφῳ, διὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἐπιταφίου θρήνου.

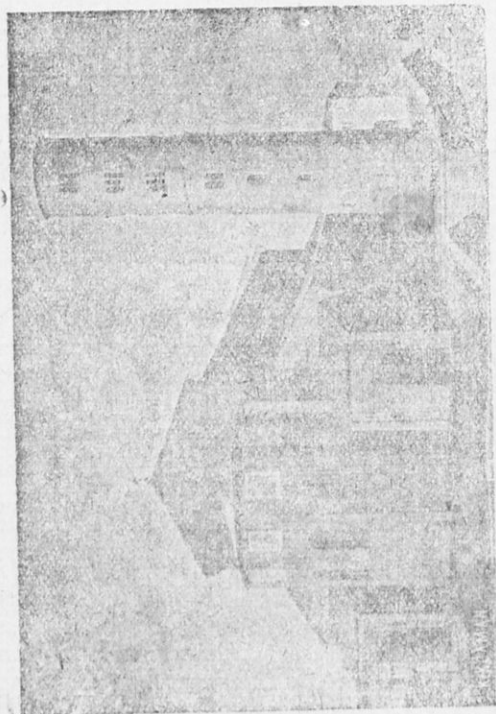
5) *Τὰ ἑξαπτέρυγα καὶ αἱ ἱεραὶ σημαῖαι* προηγουμέναι πάσης λιτανείας ἢ ἐκκλησιαστικῆς πομπῆς. Εἰς τὰ ἑξαπτέρυγα εἰκονίζονται οἱ ἄγγελοι μὲ ἑξ πτέρυγας, διὰ νὰ δηλωθῇ ἡ ταχύτης μὲ τὴν ὁποίαν οὗτοι ἐκτελοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

6) *Τὸ θυμιάτηριον* περιέχει θυμίαμα μὲ ἀνημμένους ἄνθρακας. Εἶναι δὲ τὸ θυμίαμα σύμβολον τῆς προσευχῆς ἡ ὁποία κατευθύνεται πρὸς τὸν Θεὸν ὡς θυμίαμα, ὅπως λέγει ὁ Δαυὶδ: «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου».

7) *Τὸ δίπτυχον* εἶναι μικρὸν βιβλίον, εἰς τὰς δύο πτυχὰς τοῦ ὁποίου γράφει ὁ ἱερεὺς τὰ ὀνόματα τῶν ζώντων καὶ νεκρῶν ὅσα θὰ μνημονεύσῃ. Τὸ δίπτυχον συνήθως σήμερον εἶναι ἀπλοῦν τεμάχιον χαρτου.

5. Εἰκόνες, κοσμήματα, σύμβολα, φωτισμός, κώδωνες, ἱερὰ ἄμφια, λειτουργικὰ βιβλία.

Αἱ ἐκκλησίαι κοσμοῦνται δι' εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἁγίων, ὡς καὶ δι' ἀναπαραστάσεων ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἔχομεν δὲ τὰς εἰκόνας πρὸς τιμὴν τῶν εἰκονιζομένων προσώπων, πρὸς ὑπενθύμῃσιν τῶν μεγάλων τῶν ἔργων καὶ πρὸς διακόσμησιν τῶν ἐκκλησιῶν. Τὰς εἰκόνας ὀφείλομεν νὰ τιμῶμεν μόνον, ἐπειδὴ εἰκονίζουσιν πρόσωπα σεβαστὰ

·Ο ναός του ἁγίου Ἀπολλιναρίου ἐν Ῥαβέννα, ἡ ἄριστα διατηρουμένη
τῶν ἐν Ἱταλίᾳ βασιλικῶν. (Ίουβη τὸν ἕκτον αἰῶνα).

ἡμᾶς, ὅχι δὲ καὶ νὰ λατρεύωμεν, διότι ἡ λατρεία ἀνήκει ὄνον εἰς τὸν Θεόν.

Αἱ ἐκκλησίαι κοσμοῦνται καὶ μὲ ἄλλα **κοσμήματα** καὶ **σύμβολα**. Συχνάκις εἰς τοὺς τοίχους τῆς ἐκκλησίας βλέπομεν ἐξωγραφισμένα στοιχεῖα ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (X ἢ Χ = Χριστός, Χ = Ἰησοῦς Χριστός ΙΗΣ = Ἰησοῦς. ✱ ἢ Χ = ὁ Χριστὸς ἐπὶ σταυροῦ)· ἐπίσης τὰ στοιχεῖα Α — Ω (= ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ κόσμου). Ὁ Χριστὸς παρίσταται συχνάκις ὡς καλὸς ποιῆν καὶ ὡς ἀμνός. Καὶ ὁ *ἰχθύς* εἶναι σύμβολον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (διότι τὰ γράμματα ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἡ λέξις ἰχθύς εἶναι τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα τῶν ἐξῆς λέξεων : Ἰησοῦς—Χριστὸς—Θεοῦ—Υἱὸς Σωτήρ).

Εἰς τοὺς τοίχους τῶν ἐκκλησιῶν ζωγραφίζεται ἐνίοτε **περιστερά** συμβολίζει τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐφανερώθη κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ ὡς περιστερά, **ἔπι** δὲ καὶ τὴν ἀφρότητα. Ζωγραφίζεται ἐπίσης **ἄκνυρα**, σύμβολον τῆς ἐλπίδος· **κρίνον**, σύμβολον τῆς ἀγνότητος· **κλάδος ἐλαίας**, σύμβολον εἰρήνης· **κλάδος φοίνικος**, σύμβολον τῆς νίκης τοῦ Χριστιανισμοῦ· **λύρα**, σύμβολον πνευματικῆς χαρᾶς· **πλοῖον**, σύμβολον τῆς Ἐκκλησίας· **ταῶς** (παγῶνι), σύμβολον τῆς ἀθανασίας καὶ ἄλλα.

Συχνότατα τέλος εἰκονίζεται εἰς τοὺς τοίχους, εἰς τὰ ἄμφια καὶ εἰς τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας ὁ **σταυρός**, τὸ ἱερὸν τοῦτο σημεῖον, διότι ἐπὶ σταυροῦ θανὼν ὁ Χριστὸς ἔσωσε τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ κάμνομεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν προσευχήν μας, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ σταυροῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ· τὸ κάμνομεν δὲ μὲ τὰ τρία δάκτυλα πρὸς τιμὴν τῆς ἁγίας Τριάδος.

Ἐμπροσθεν τῶν ἁγίων εἰκόνων καίουν **κανδῆλαι** χάριν τιμῆς.

Καὶ ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος καίει **κανδήλα** διαρκῶς,

λεγομένη διὰ τοῦτο *ἀκοίμητος*· συμβολίζει δὲ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον φωτίζει κάθε ἄνθρωπον. Τοιαύτη καὶ δήλα ὑπάρχει καὶ ἔμπροσθεν τῆς ὥραίας πύλης. Αἱ ἐκκλησίαι φωτίζονται καὶ μὲ πολυφώτους κανδήλας καὶ πολυλαίους. Πρὸς ἔνδειξιν δὲ λατρείας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῆς μῆς πρὸς τοὺς ἁγίους, ἀνάπτομεν *κηρία* καὶ *λαμπάδας* εἰς χαρὰν καὶ εἰς λύπην, εἰς γάμον καὶ εἰς κηδείαν. Πρὸς τοποθέτησιν τῶν κηρίων χρησιμεύουν τὰ κηροπήγια, τὰ λεγόμενα *μαννάλια*. Τὰ *διηροτορίκηρα*, μὲ τὰ ὁποῦ εὐλογεῖ ὁ ἀρχιερεὺς, συμβολίζουν τὸ μὲν δίκηρον τὰς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, τὸ δὲ τρίκηρον τὰ τρία πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος (Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα). Ὅταν γίνεται ἡ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν τιμίων Δώρων προηγείται λαμπὰς χάριν τιμῆς.

Διὰ τὴν συναθροίζεσθαι ὁ λαὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰδοποιεῖται μὲ τοὺς *Κώδωνας* ἢ *Καμπάνας*, καθὼς ὀνομάζονται κοινῶς, διότι ἡ πρώτη κατασκευὴ τῶν ἔγινεν ἀπὸ τοῦ περιφήμου χαλκοῦ τῆς ἰταλικῆς ἐπαρχίας Καμπανίας. Οἱ κώδωνες εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ἔννατον αἰῶνα. Πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν καμπανῶν οἱ Χριστιανοὶ ἐκαλοῦντο εἰς τὰς ἱερὰς συνάξεις, κατὰ μέγεθος τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν, ὅτε κρυφίως ἐτελεῖτο ἡ λατρεία, διὰ τῶν λαοσυνακτῶν, τῶν λεγομένων συνήθως *θεοδρόμων*. Μετὰ δὲ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν ἀντικατέστησαν τούτους τὰ διὰ σφυρίων κρουόμενα σιδηρὰ σήματα *μαντρα* τὰ (*ἀγιοσίδηρα*), ὅπως γίνεται σήμερον ἔτι εἰς πολλὰ μοναστήρια. Ἐντὸς τοῦ σκευοφυλακίου φυλάττονται τὰ *ἱερὰ ἄμφια*, δηλαδή τὰ ἐνδύματα τὰ ὁποῖα φοροῦν οἱ κληρικοὶ ὅταν ἱερουργοῦν. Οἱ κληρικοὶ φέρουν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας στολὴν μαύρην, διὰ τὸ σοβαρὸν καὶ ἄξιον πρεπές. Εἶναι δ' ἡ στολὴ αὕτη ἀρχαιοτάτη, διατηρηθεῖσα μέχρι σήμερον, διότι ἐθεωρήθη ἄτοπον οἱ κληρικοὶ νὰ ἀλ-

λάζουν ένδυμασίαν αναλόγως τοῦ συρμοῦ. ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς φέρουν κάλυμμα, τὸ ὁποῖον καλεῖται **καλυμμάχιον**, διότι εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους τὸ κάλυμμα τοῦτο ἐξετείνετο πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἐκάλυπτε τὸν αὐχένα.

Ἡ στολή τῶν κληρικῶν κατὰ τὴν λειτουργίαν (*τὰ ἱερὰ ἄμφια*) ἦτο λευκή, εἰς δῆλωσιν τῆς ἀγνότητος αὐτῶν. Ἐκοσμεῖτο δέ, τὸ πρῶτον, ἡ στολή αὕτη μὲ κοκκίνους σταυροὺς καὶ μὲ γραμμὰς τοῦ ἰδίου χρώματος, διὰ νὰ συμβολίζεται ὅτι ἡ σωτηρία ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σωτῆρος. Ὀλίγον ὅμως κατ' ὀλίγον ἔγινε, κατὰ μίμησιν τῆς στολῆς τῶν αὐτοκρατόρων, πολυτελὲς καὶ πολύχρωμος. Δι' ἕκαστον βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης ὑπάρχουν ἰδιαίτερα ἱερὰ ἄμφια.

Εἰς τὸ σκευοφυλάκιον συνήθως φυλάττονται *τὰ λειτουργικὰ βιβλία*, δηλαδὴ τὰ βιβλία τὰ χρήσιμα διὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀκολουθιῶν. Τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Τὸ Εὐαγγέλιον*, περιέχον τὰ 4 Εὐαγγέλια· ὁ *Ἀπόστολος*, περιέχον τὰς Πράξεις καὶ τὰς Ἐπιστολάς τῶν Ἀποστόλων· *Τὸ Ψαλτήριον*, περιέχον τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυΐδ· *τὸ Εὐχολόγιον*, περιέχει τὰς ἐν χρήσει λειτουργίας καὶ ἀκολουθίας τῶν μυστηρίων καὶ τῶν διαφορῶν τελετῶν, ὡς καὶ διαφοροὺς εὐχαρίστας· *τὸ Τυπικόν*, περιέχει τὴν τάξιν τῶν καθημερινῶν ἀκολουθιῶν· ἡ *Ὀκτώηχος* καὶ ἡ *Παρακλητικὴ* εἶνε συλλογαὶ τροπαρίων· *τὰ Μηναῖα*, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν, ἐν ἑκάστῳ μῇνᾳ, περιέχουν τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν, δηλαδὴ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἐορτάζονται καθ' ὠρισμένην ἡμερομηνίαν· *τὸ Τριώδιον* καὶ ἡ *Παρακλητικὴ* περιέχουν τὴν ἀκολουθίαν τῶν κινητῶν ἑορτῶν, ὅπως λέγονται αἱ ἐορταί, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐορτάζονται εἰς ὠρισμένην ἡμερομηνίαν.

Β' ΠΟΤΕ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ

(ΑΙ ΕΟΡΤΑΙ)

6. Περὶ ἐορτῶν.

Τὴν λατρείαν μας πρὸς τὸν Θεὸν ὀφείλομεν νὰ ἐκδ-
λῶμεν καθ' ἐκάστην, ἰδίως κατὰ τὰς σπουδαιότερας ἐο-
τάς, ἥτοι καθ' ἡμέρας ὀρισθείσας εἰς μνήμην καὶ τιμὴν
τοῦ Χριστοῦ καὶ διαφόρων γεγονότων τοῦ βίου του (*Δεσποτικά ἐορταί*), ἢ τῆς ἁγίας του Μητρὸς (*Θεομητορικαὶ ἐορταί*), ἢ τῶν ἁγίων (*ἐορταὶ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ*).

Ἐκάστη ἐορτὴ ἐορτάζεται ἅπαξ κατ' ἔτος πλὴν τῆς Κυριακῆς, ἢ ὅποια ἐορτάζεται καθ' ἑβδομάδα εἰς μνήμην τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ¹⁾). Αἱ ἐτήσιοι δεσποτικά ἐορταὶ διακρίνονται εἰς ἀκίνητους καὶ κινητάς. *Ἀκίνητοι* λέγονται ἐκεῖναι, αἱ ὅποια τελοῦνται πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν (π. χ. τὰ Χριστούγεννα ἐορτάζονται πάντοτε τὴν 25 Δεκεμβρίου). *Κινηταί* δὲ λέγονται ἐκεῖναι ὅποια ἐορτάζονται καθ' ὀρισμένην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, οὐχὶ ὅμως κατὰ τὴν αὐτὴν κατ' ἔτος ἡμερομηνίαν (π. χ. τὸ Πάσχα ἐορτάζεται πάντοτε κατὰ Κυριακὴν, οὐ ὅμως εἰς σταθερὰν ἡμερομηνίαν).

7. Ἀκίνητοι δεσποτικά ἐορταί. ²⁾

Αἱ ἀκίνητοι δεσποτικά ἐορταὶ εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) *Τὰ Χριστούγεννα* εἰς τὰς 25 Δεκεμβρίου, εἰς μνήμην τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου.

(1) Περὶ τῆς ἀναγκαιότητος καὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς Κυριακῆς προβλ. ἡμετέραν Στοιχειώδη Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν Κατήχησιν (1^η ἐκδ.) ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς Δ' ἐντολῆς (§ 16).

(2) Δεπτομερείας περὶ τῶν ἐορτῶν τούτων ἴδε ἐν τῇ ἡμέτρῳ Στοιχειώδῃ ἱερᾷ ἱστορίᾳ τῆς Καινῆς Διαθήκης (1914), ἐν τοῖς σχετικοῖς κεφαλαίοις.

μην τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, τὸ ἔτος 750 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης.

2) **Ἡ περιτομὴ τοῦ Κυρίου** κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου, 8 ἡμέρας μετὰ τὰ Χριστοῦγεννα, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι ὁ Σωτὴρ 8 ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησίν του ἔλαβε, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἑβραίων, τὸ ὄνομά του (Ἰησοῦς).

3) **Τὰ Θεοφάνια ἢ Ἐπιφάνια**, εἰς τὰς 6 Ἰανουαρίου, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς βαπτίσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐν ἡλικίᾳ 30 ἐτῶν, ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ, εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν. Τότε ἐπεφάνη ἡ Θεότης, διότι ἐνῶ ὁ Υἱὸς ἐβαπτίζετο, τὸ ἅγιον Πνεῦμα κατέβη ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἐν μορφῇ περιστεῖρας, ἠκούσθη δ' ἐξ οὐρανῶν ἡ φωνὴ τοῦ Πατρὸς λέγοντος : «Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα» (=τὸν ὁποῖον ἐγὼ ἀγαπῶ). Λέγεται δ' ἡ ἐορτὴ αὕτη καὶ **Φῶτα**, ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐγίνοντο εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν πλεῖστα φῶτα, δηλαδὴ βαπτίσματα.

4) **Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρίου**, εἰς τὰς 2 Φεβρουαρίου· πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι ὁ γέρον προφήτης Συμεὼν ὑπῆντησεν (=ὑπεδέχθη τὴν Θεοτόκον, ἣτις ἔφερε τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, συμφώνως πρὸς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον· κατὰ τοῦτον ἡ μήτηρ 40 ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησιν ἔπρεπε νὰ φέρῃ τὸ νεογέννητον ἄρρεν εἰς τὸν ναὸν καὶ νὰ προσφέρῃ θυσίαν. Τότε ὁ γέρον Συμεὼν, ὁ ὁποῖος εἶχε παρακαλέσει τὸν Θεὸν νὰ μὴ ἀποθάνῃ πρὶν ἰδῇ τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου, ἔλαβε τὸν Ἰησοῦν εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ ἠψυχρίστηκε τὸν Θεόν, εἰπὼν τό : «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα...»

5) **Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος**, εἰς τὰς 6 Αὐγούστου, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβώρ, ὅτε ὁ Χριστὸς συνωμίλησε μετὰ τὸν Ἥλιον καὶ τὸν Μωϋσέα, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν τριῶν μαθητῶν του, Πέτρου, Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου πρὸς τοὺς

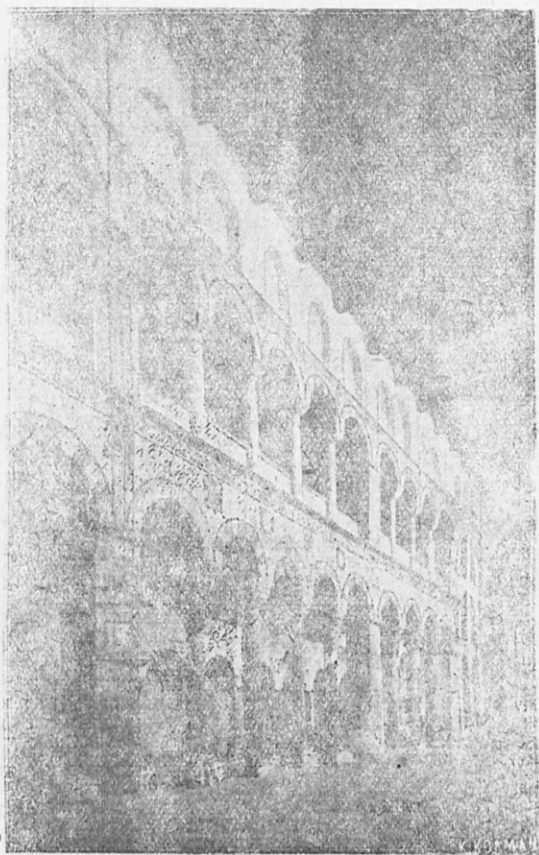
ὁποίους ἠκούσθη φωνὴ ἐξ οὐρανῶν, λέγουσα: «οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούεται».

6) Εἰς τὰς Δεσποτικὰς ἐορτὰς καταλέγονται καὶ αἱ **ἐορταὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ** καθόσον τὸν σταυρὸν τιμῶμεν, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἐκρεμάσθη ὁ Σωτὴρ διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Πέντε φορὰς τοῦ ἔτους ἔχομεν ἐορτὴν τοῦ σταυροῦ. Ἡ σπουδαιότερα εἶναι ἡ **ἐορτὴ τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ**. Εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, τὸν ὁποῖον ἡ ἀγία Ἑλένη, ἡ μήτηρ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἔκτισεν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ· ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ τούτου πανηγυρικῶς ἀνυψώθη πρὸς προσκύνησιν ὁ τίμιος σταυρός, τὸν ὁποῖον εὑρεν ἡ ἀγία Ἑλένη. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος τούτου ἐορτάζεται ἡ ἐορτὴ τῆς ὑψώσεως τὴν ἐπομένην τῆς ἡμέρας τῶν ἐγκαίνιων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως. Ἡ ἐορτὴ αὕτη ὑπομνήσκει συγχρόνως καὶ τὸ ὅτι κατὰ τὸ 628 μ. Χ. ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἡράκλειος ἐπανάφερε θριαμβευτικῶς εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως τὸν τίμιον σταυρὸν, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀρπάσει οἱ Πέρσαι τὸ 614 μ. Χ.

Ἄλλη σπουδαία ἐορτὴ τοῦ σταυροῦ εἶναι ἡ **ἐορτὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως**, κατὰ τὴν τρίτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαράκοστῆς, ὅτε διὰ τὰ ἀνακουφισθῶμεν εἰς τὸ μέσον τῆς νηστείας, ὑπομνήσκεται εἰς ἡμᾶς, ὅτι πλησιάζει ἡ χαρμόσυνος ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως, ψαλλομένου τοῦ: «Τὸν σταυρὸν σου προσκυνοῦμεν, Δέσποτα, καὶ τὴν ἀγίαν σου ἀνάστασιν ὑμνοῦμεν καὶ δοξάζομεν». Ἐχομεν καὶ ἄλλας τινὰς δευτερευούσης σημασίας ἐορτὰς τοῦ σταυροῦ.

3. Κινητὰ Δεσποτικὰ ἐορτὰ γενικῶς.

Κινητὰ δεσποτικὰ ἐορτὰ λέγονται, ὡς εἵπομεν,

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ
(ρυθμοῦ βασιλικῆς τοῦ πέμπτου ἢ ἑκτου μ. Χ. αἰῶνος).

ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἐορτάζονται καθ' ὠρισμένην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος, οὐχὶ ὁμῶς τὴν αὐτὴν κατ' ἔτος ἡμερομηνίαν.

Κέντρον τῶν ἐορτῶν τούτων εἶναι τὸ Πάσχα, καὶ διὰ νὰ γνωρίζωμεν πότε ἐορτάζονται αὗται πρέπει νὰ γνωρίζωμεν πότε ἐορτάζεται τὸ Πάσχα.

Τὸ Πάσχα πρὸς τιμὴν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐορτάζετο εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων. Ἐπειδὴ ὁμῶς δὲν ἐορτάζετο πανταχοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἡ πρώτη ἐν Νικαίᾳ οἰκομενικὴ σύνοδος (325 μ. Χ.) ὥρισε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον ὄφειλον πάντες οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἐορτάζουν τὸ Πάσχα. Βάσις ἐλήφθη ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία, ἥτοι ἡ ἡμέρα τοῦ ἔαρος, ὅτε ἡ ἡμέρα εἶνε ἴση πρὸς τὴν νύκτα, δηλαδὴ δωδεκάωρος. Ἐαρινὴ ἰσημερία ἦτο τότε ἡ 21 Μαρτίου. Λοιπὸν ὥρισθη τὸ Πάσχα νὰ ἐορτάζεται τὴν πρώτῃ Κυριακῇ μετὰ τὴν πανσέληνον, ἡ ὁποία φαίνεται μετὰ τὴν 21ην Μαρτίου. Ἐὰν ἡ πανσέληνος συμπέσῃ Κυριακῇ, τὸ Πάσχα ἐορτάζεται τὴν ἐπομένην Κυριακῇ. Ἐπίσης τὸ Πάσχα ἀναβάλλεται διὰ μίαν ἐβδομάδα, ἐὰν συμπέσῃ τὸ Πάσχα τῶν Ἑβραίων. Ὡστε τὸ Πάσχα δὲν δύναται νὰ ἐορτασθῇ οὔτε πρὸ τῆς 22ας Μαρτίου, ἀλλ' οὔτε καὶ βραδύτερον τῆς 25ης Ἀπριλίου ¹⁾).

Ἡ σειρὰ τῶν κινητῶν τούτων ἐορτῶν ἀρχίζει δέκα Κυριακὰς πρὸ τοῦ Πάσχα, μετὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, καὶ τελειώνει ὀκτὼ Κυριακὰς μετὰ τὸ Πάσχα, μετὰ τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων.

Αἱ ἐορταὶ αὗται δὲν εἶνε πᾶσαι πρὸς τιμὴν τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ἐπειδὴ πᾶσαι ἔχουν σχέσιν μετὰ τὸ Πάσχα καὶ

1) Ὁ λόγος δι' ὃν τὸ Πάσχα τῶν Ἀυτικῶν καὶ διαμαρτυρομένων πότε συμπύπτει μετὰ τοῦ ἡμετέρου, πότε δ' οὐχί, εἶναι ὅτι παρ' αὐτοῖς ὡς βάσις δὲν λαμβάνεται ἡ κατὰ τὸ 325 ἑαρινὴ ἰσημερία (21η Μαρτίου), ἀλλ' ἡ ἐκάστοτε ἑαρινὴ ἰσημερία (νῦν ἡ 8η Μαρτίου).

ἀναφέρονται εἰς πράξεις καὶ λόγους τοῦ Χριστοῦ, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅλαι δεσποτικάι.

Τὰς κινητὰς ἑορτὰς δυνάμεθα νὰ ὑποδιαιρέσωμεν : α') εἰς ἑορτὰς πρὸ τῆς μεγάλης ἑβδομάδος, β') εἰς τὴν μεγάλην ἑβδομάδα καὶ τὸ Πάσχα, καὶ γ') εἰς τὰς μετὰ τὸ Πάσχα ἑορτὰς.

Ἦδη ἃς ἐξετάσωμεν τὰς σπουδαιοτέρας ἐξ αὐτῶν.

9. Κινηταὶ δεσποτικάι ἑορταὶ πρὸ τῆς μεγάλης ἑβδομάδος.

1) Ἡ *Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου*, δέκα Κυριακὰς πρὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Κατ' αὐτὴν ἀναγινώσκεται ἡ παραβολὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, ἐκ τῆς ὁποίας μαθάνομεν ὅτι «Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται»¹). Τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν κινητῶν ἑορτῶν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς ταύτης μέχρι τοῦ μεγάλου Σαββάτου λέγεται *Τριῳδίου*, ἐπειδὴ τὸ σύνολον τῶν ὕμνων δι' ἐκάστην τῶν ἑορτῶν τούτων ἀπετέλει κατ' ἀρχὰς τρεῖς ὥδας. Σήμερον οἱ ὕμνοι οὗτοι περιέχουν περισσοτέρας ὥδας, ἕως ἑννέα, χωρὶς ὅμως νὰ μεταβληθῇ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην γίνεται τὸ πρῶτον ἡ χρῆσις τοῦ Τριῳδίου, ὁ λαὸς λέγει ὅτι ἀνοίγει τὸ Τριῳδι.

2) Ἡ *Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου*. Ἡ ἀμέσως ἐπομένη Κυριακὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀναγινώσκεται ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου, ἐνθα ὁ Χριστὸς μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ πανάγαθος Θεὸς συγχωρεῖ πάντα εἰλικρινῶς μετανοοῦντα²).

¹) Λουκ. ΙΗ', 9—11.

²) Λουκ. ΙΕ', 13—32.

3) *Ἡ Κυριακὴ τῆς Ἀποκρέω*. Οὕτω καλουμένη, διότι ἀπὸ τῆς ἐπομένης ὀρίζει ἡ Ἐκκλησία ἀποχὴν ἀπὸ τὸ κρέας. Καθ' ὅλην δὲ τὴν ἐβδομάδα ἀπὸ τῆς Δευτέρας τῆς Ἀποκρέω ἕως τὴν ἄλλην Κυριακὴν γίνεται χρῆσις γαλακτερῶν καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐβδομάς αὕτη λέγεται ἐβδομάς τῆς Τυροφάγου καὶ εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν νηστείαν.

Κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ἀποκρέω ἀναγινώσκεται ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἡ εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως ¹⁾. Ἡ Κυριακὴ ἡ μετὰ τὴν ἐβδομάδα τῆς Τυροφάγου λέγεται *Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου*.

Τὴν Δευτέραν μετὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου ἀρχίζει ἡ μεγάλη νηστεία τοῦ Πάσχα, ἡ καλουμένη *Τεσσαρακοστή*, διότι ὑπενθυμίζει τὴν 40ήμερον νηστείαν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν ἔρημον. Ἡ νηστεία αὕτη διαρκεῖ 50 ἡμέρας, ἥτοι ἀπὸ τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας μέχρι τοῦ μεγάλου Σαββάτου ἡμέραι 48, εἰς τὰς ὁποίας προστίθενται ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευὴ τῆς ἐβδομάδος τῆς Ἀποκρέω, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐπίσης ἡμέραι νηστείας. Κατὰ τὴν νηστείαν διατάσσεται ἡ ἀποχὴ ἀπὸ κρέας, ὀψάρια καὶ γαλακτερὰ πάντως εἶδους. Μόνον κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων ἐπιτρέπεται ἡ ἰχθυοφαγία, καθὼς καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἐὰν δὲν συμπίπτῃ αὕτη τὴν Μεγάλῃν ἐβδομάδα.

Ἐκτὸς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἡ Ἐκκλησία ὀρίζει καὶ τὰς ἑξῆς ἄλλας νηστείας: 1) Τὴν νηστείαν τῶν Χριστουγέννων 40 ἡμέρας, ἀπὸ τῆς 15 Νοεμβρίου μέχρι τῆς 24ης Δεκεμβρίου. 2) Τὴν νηστείαν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ἡ ὁποία ἀρχίζει τὴν Δευτέραν μετὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Ἀγίων Πάντων καὶ τελειώνει εἰς τὰς 29 Ἰουνίου, ὅτε ἐορτάζεται ἡ μνήμη τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. 3) Ἀπὸ τῆς 1ης μέχρι τῆς 15ης Αὐγούστου ὅτε,

1) Ματθ. ΚΕ'. 31—46.

ἐορτάζεται ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου. Ἐκτὸς τῶν νηστειῶν τούτων ὀρίζεται, καθὼς ἀναφέραμεν ἀλλαχοῦ, νηστεία κατὰ Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν ἐκάστης ἐβδομάδος, εἰς ἀνάμνησιν τῶν Παθῶν τοῦ Σωτῆρος, καὶ πρὸς τούτοις τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανίων (5 Ἰανουαρίου), τὴν ἡμέραν τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου (29 Αὐγούστου) καὶ τὴν ἐορτὴν τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου).

Σκοπὸς τῆς νηστείας, ὅπως λέγει ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, εἶναι ἡ δέουσα προπαρασκευὴ διὰ τὴν μετάληψιν τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ ἡ χριστιανοπρεπὴς τῶν ἐορτῶν πανήγυρις. Δι' ἐπανειλημμένων δὲ κηρυγμάτων ἐδίδασκεν ὁ Χρυσόστομος ὅτι ἡ νηστεία δὲν εἶναι ἡ ἀποχὴ ἀπλῶς ἀπὸ ὠρισμένας τροφάς, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κακὰ ἔργα.

Ἡ πρώτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν εἶναι ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρας ὀριστικῆς ἀναστηλώσεως τῶν εἰκόνων (842 1)).

Ἡ τρίτη Κυριακὴ τῆς Τεσσαρακοστῆς εἶναι ἡ τῆς *Σταυροπροσκυνήσεως* 2)).

Πέμπτη ἐβδομάς τῆς Τεσσαρακοστῆς. Ἀξιοσημείωτος κατὰ τὴν ἐβδομάδα ταύτην εἶναι ἡ Τετάρτη, κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς ὁποίας ψάλλεται λαμπρὸν ποίημα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κρήτης Ἀνδρέου (713) ἐκ 280 Τροπαρίων, εἰς τὰ ὁποῖα διὰ παραδειγμάτων ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας δεικνύεται πῶς πάντοτε ἀμείβεται ἡ ἀρετὴ καὶ τιμωρεῖται ἡ κακία. Ἐπειδὴ τὸ μέγα τοῦτο ποίημα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ δι' ἡμᾶς ὡς κανὼν, ὡς μέτρον τοῦ ὀρθοῦ βίου, λέγεται *Μέγας Κανὼν*. Τὴν δ' ἐσπέραν τῆς Παρασκευῆς ψάλλεται τὸ κατὰ τὸν ἑβδομον αἰῶνα γραφὲν ποίημα πρὸς τιμὴν τῆς

1) Πρὸς. περὶ τούτου ἡμετέραν Στοιχειώδη Ἐκκλ. Ἱστορίαν σελ. 58.

2) Περὶ ταύτης ἴδε σελ. 24 τοῦ παρόντος βιβλίου.

Θεοτόκου, ὁ *ἀκάθιστος ὕμνος*. Τὰ τροπάρια τοῦ ὕμνου τούτου διαιροῦνται εἰς 24 οἴκους, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀρχίζει μὲ ἐν γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου κατὰ σειρὰν. Ἀνὰ ἕκ τῶν οἴκων τούτων ψάλλονται καθ' ἑκάστην τῶν τεσσαρῶν πρώτων παρασκευῶν τῆς Τεσσαρακοστῆς. Συνετάχθη δὲ ὁ ὕμνος οὗτος εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Περσῶν (626 μ.Χ.). Τότε ὁ λαὸς συνήχθη εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς Θεοτόκου καὶ ἀνύμνησεν ὄρθιος (ἐνεκα τοῦ ὁποίου καὶ ὁ ὕμνος λέγεται ἀκαθιστος) τὴν προστάτιδα τῆς πόλεως Παναγίαν. Καὶ ἄλλαι δὲ κατόπιν νῖκαι κατὰ τῶν Ἀράβων καθιέρωσαν τὴν ἀκολουθίαν ταύτην. Πασίγνωστον εἶναι τὸ κοντάκιον: «Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῇ τῇ νικητήριᾳ, ὡς λητρωθεῖσα τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε. Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον, ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον, ἵνα κράζω σοι: Χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε». Δηλαδή: Τὴν νίκην εἰς σὲ ἀποδίδω, ὦ προστάτις Θεοτόκε, ἡ ὁποία ὠδήγηε τὸν στρατόν. Ἐπειδὴ ἠλευθερώθην ἀπὸ τὰ δεινὰ, σὲ εὐχαριστῶ, ἐγὼ ἡ πόλις σου, Θεοτόκε. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ δύναμίς σου εἶναι ἀκατανίκητος, ἐλευθέρωσέ με ἀπὸ διαφόρους κινδύνους, ὥστε νὰ κράζω πρὸς σὲ χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε.

Τὸ Σάββατον τῆς ἑκτῆς ἐβδομάδος τῆς Τεσσαρακοστῆς τελεῖται ἡ *μνήμη τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου* ¹). Τὴν ἐπομένην, ἑκτὴν Κυριακὴν τῆς Τεσσαρακοστῆς ἐορτάζεται ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Ἰησοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτε ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη μὲ βᾶϊα, δηλαδή κλάδους φοινίκων, ὡς νικητὴν τοῦ θανάτου ²).

1) Πρὸς ἡμετέραν Ἱερὰν Ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης (1914) § 22.

2) Πρὸς αὐτόν § 31.

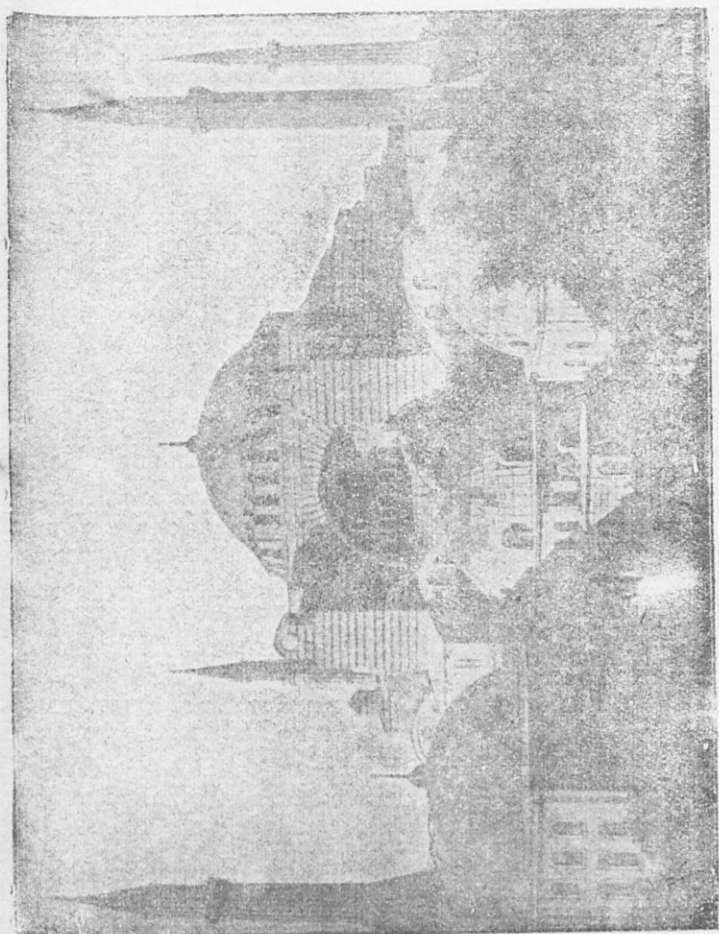
10. Ἡ Μεγάλη ἑβδομάς τοῦ Πάσχα.

Ἡ ἑβδομάς κατὰ τὴν ὁποίαν τελεῖται ἡ μνήμη τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος λέγεται **Μεγάλη Ἑβδομάς**, διότι κατ' αὐτὴν γίνεται ἡ μνήμη μεγάλων γεγονότων.

Διὰ τὰ δύνανται νὰ παρίστανται ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὸν ὄρθρον αὐτῶν τῶν ἡμερῶν τελεῖται οὗτος τὴν ἑσπέραν τῆς προηγουμένης ἡμέρας, ὁ δ' ἑσπερινὸς τελεῖται τὴν πρωΐαν. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡ ἀνάμνησις τῶν γεγονότων τελεῖται πρὶν ἢ ὅτε συνέβησαν· οὕτω λ. χ. τὴν ἑσπέραν τῆς Μ. Πέμπτης παρίσταται ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἃν καὶ οὗτος ἐσταυρώθη τὴν πρωΐαν τῆς Παρασκευῆς, διότι κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Μ. Πέμπτης τελεῖται ὁ ὄρθρος τῆς Μ. Παρασκευῆς· τὴν δὲ Μ. Παρασκευὴν τὴν πρωΐαν τελεῖται ὁ ἑσπερινὸς τῆς ἰδίας ἡμέρας.

Τὴν Μεγάλην Δευτέραν γίνεται ἡ μνεία τοῦ παγκράτου Ἰωσήφ, τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία ἔχει πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὸν βίον τοῦ Σωτῆρος· διότι ὡς ὁ Ἰωσήφ ἐφθονήθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του, οὕτω καὶ ὁ Κύριος ὑπὸ τῶν ὁμοεθνῶν του· ὡς ὁ Ἰωσήφ ἐπωλήθη εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ἐμπόρους ἀντὶ 30 ἀργυρίων, ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ ποσοῦ παρέδωκε καὶ ὁ Ἰούδας τὸν διδάσκαλόν του· ὡς ὁ Ἰωσήφ ἐτέθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του εἰς λάκκον καὶ κατόπιν ἐσώθη, οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ θετὸς ἐν τάφῳ ἀνέστη. Ἐπειδὴ δ' οἱ εὐαγγελισταὶ εὐθὺς μετὰ τὴν διήγησιν τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Ἰησοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, διηγοῦνται τὴν κατάραν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄκαρπον συκὴν, γίνεται τὴν Δευτέραν μνήμη καὶ τοῦ γεγονότος τούτου, εἰς συμβολισμὸν τοῦ ὅτι ἐπικατάρατος εἶναι πᾶς ὁ μὴ ποιῶν καρποὺς καλοὺς, ἥτοι ἔργα ἀγαθὰ.

Τὴν Μεγάλην Τρίτην γίνεται μνεία τῶν τελευταίων παραβολῶν, ὅσας εἶπεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἰδίᾳ τῆς παραβολῆς τῶν δέκα παρθένων, ἐκ τῆς ὁποίας δι-

Ὁ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ὡς νῦν ἔχει (Βυζαντινοῦ εἰθμοῦ)

δασκόμεθα ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα πάντοτε ἑτοιμοὶ δι' ἔργων ἀγαθῶν.

Τὴν Μεγάλην Τετάρτην γίνεται μνεΐα τῆς ἁμαρτωλῆς γυναικός, ἡ ὁποία ἤλειψε διὰ μύρου τὸ Κύριον, ὡς καὶ τοῦ ἀπαισίου γεγονότος ὅτι ὁ Ἰούδας, ἐλθὼν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, συνεφώνησε νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων τὸν διδάσκαλόν του.

Τὴν Μεγάλην Πέμπτην γίνεται ἡ μνεΐα τοῦ μυστικοῦ δείπνου καὶ τῶν τελευταίων διδασκαλιῶν τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς μαθητάς του. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ὅτε ὁ Σωτὴρ ὥρισεν, εἰς τὸν μυστικὸν δείπνον, τὸ μυστήριον τῆς θεΐας εὐχαριστίας, μεταλαμβάνουν οἱ πλεῖστοι Χριστιανοί. Τὴν ἑσπέραν τῆς Μ. Πέμπτης, ὅτε τελεΐται ὁ ὄρθρος τῆς Μ. Παρασκευῆς, ἀναγινώσκονται τὰ δώδεκα εὐαγγέλια, ἧτοι 12 περικοπαὶ ἐκ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων, ἀναφερόμεναι εἰς τὰ πάθη τοῦ Σωτῆρος. Μεταξὺ δὲ τοῦ πέμπτου καὶ τοῦ ἑκτοῦ εὐαγγελίου ἀπαγγέλλεται ὁ περίφημος ὕμνος «Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου...» ¹⁾.

Τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν γίνεται ἡ μνεΐα τοῦ σταυρικοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ θανάτου του (ὥρα 3 μ. μ.). Τὴν ἑσπέραν ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ ἐπιταφίου θρήνου.

Τὸ μέγα Σάββατον γίνεται ἡ μνεΐα τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου ²⁾. Τὴν πρωΐαν τελεΐται ἡ καλουμένη πρώτη ἀνάστασις, ἡ ὁποία εἶναι ἀπλῶς προαναγγελία τῆς ἀναστάσεως· ἀναγινώσκεται δηλαδὴ ὁ ψαλμικὸς στίχος: «Ἀνάστα-ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν», ὁ ὁποῖος εἶναι προφητεΐα περὶ γεγονότος τοῦ ὁποίου ἡ πλήρωσις εἶναι βεβαΐα· διὰ τοῦτο ὁ

1) Κείμενον καὶ ἐρμηνείαν τούτου ἴδε ἐν ἡμετέρῳ Ἱερῷ Ἱστορίᾳ τῆς Καινῆς Διαθήκης § 39.

2) Πρὸς τὰ σχετικὰ τροπάρια ἐν ἡμετέρῳ Ἱερῷ Ἱστορίᾳ Κ. Δ. § 40.

ἱερεὺς ῥαίνει μὲ ἄνθη τὸν ναὸν καὶ οἱ κώδωνες τῶν ναῶν ἤχοῦν χαρμοσύνως.

Ἡ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν ἐορτάζεται ἡ Ἀνάστασις, ὅτε ψάλλεται τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» ¹⁾. Τὸ δ' ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς γίνεται ἡ δευτέρα καλουμένη Ἀνάστασις, χάριν τῶν μὴ παραστάντων εἰς τὴν πρώτην. Λέγεται δ' αὕτη καὶ ἀγάπη, διότι κατ' αὐτὴν ἀντήλλασσον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ οἱ παριστάμενοι ἀδελφικὸν ἀσπασμόν. Τότε ἀναγινώσκεται εἰς πολλὰς γλώσσας τὸ εὐαγγέλιον ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην ²⁾, ἔνθα ὁ Χριστὸς συνιστᾷ εἰς τοὺς μαθητάς του τὴν εἰρήνην.

11. Αἱ μετὰ τὸ Πάσχα κινηταὶ δεσποτικαὶ ἐορταί.

Ἡ διακαινήσιμος ἑβδομάς. οὕτω λέγεται ὁλόκληρος ἡ ἑβδομάς ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς ἐπομένης Κυριακῆς. Ἐπειδὴ κατὰ τὸ μέγα Σάββατον ἐγίνοντο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἀθροῖα βαπτίσματα, οἱ δὲ βαπτιζόμενοι ἐγίνοντο **καινοὶ** (νέοι) ἄνθρωποι, ἤτοι Χριστιανοί, ὠνομάσθη ἡ ἑβδομάς αὕτη **διακαινήσιμος**. Τὴν Παρασκευὴν τῆς ἑβδομάδος ταύτης εἶναι **ἡ ἐορτὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς**, εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως πηγῆς ὕδατος, μὲ τὸ ὁποῖον πολλοὶ ἐθεραπεύθησαν. Ἡ πηγὴ αὕτη ὑπάρχει καὶ σήμερον.

Ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ ἢ τοῦ Ἀντιπάσχα εἶναι ἡ πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐφανίσσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτε καὶ ὁ ἄπιστος Θωμᾶς ἐπίστευσεν ³⁾.

1) Κείμενον καὶ ἐρμηνείαν του ἴδε ἐν ἡμετέρᾳ Ἱερᾷ Ἱστορίᾳ Καينῆς Διαθήκης § 41.

2) Ἰωάνν. Κ. 19—31.

3) Αὐτόθι.

Ἡ Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων εἶναι ἡ δευτέρα Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα, εἰς τιμὴν τῶν μυροφόρων γυναικῶν, ἔτι δὲ καὶ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τοῦ Νικοδήμου, οἱ ὁποῖοι ἐκθήδυσαν τὸν Σωτῆρα ¹⁾).

Ἡ τρίτη Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα λέγεται *Κυριακὴ τοῦ παραλύτου*, διότι κατ' αὐτὴν ἀναγινώσκεται ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἡ θεραπεία τοῦ παραλυτικοῦ ἐν Βηθεσδα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ²⁾. Ἡ τετάρτη Κυριακὴ λέγεται *Κυριακὴ τῆς Σαμαρεΐτιδος*, διότι ἀναγινώσκεται ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ὁ διάλογος τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Σαμαρεΐτιδος ³⁾. Ἡ δὲ πέμπτη Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα λέγεται *Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ*, διότι κατ' αὐτὴν ἀναγινώσκεται ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἴασις τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ ⁴⁾.

Ἡ ἀνάληψις τοῦ Κυρίου, 40 ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα, ἡμέραν Πέμπτην, εἰς ἀνάμνησιν τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς οὐρανοὺς, 40 ἡμέρας μετὰ τὴν Ἀνάστασιν ⁵⁾.

Πεντήκοντα ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα ἐορτάζεται, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, *ἡ ἐορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς* ⁶⁾, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι πενήκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἐπεφοίτησεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου τὴν ἐπομένην τῆς Πεντηκοστῆς Δευτέραν ἐορτάζεται *ἡ ἐορτὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*. Ἡ δὲ Κυριακὴ ἡ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν λέγεται *Κυριακὴ τῶν Ἀγίων Πάντων*, εἰς τιμὴν καὶ μνήμην πάντων τῶν ἁγίων καὶ μάλιστα τῶν μαρτύρων.

1) Μάρκ. ΙΕ', 43-Ιστ', πρὸς. ἡμετέραν ἱεράν Ἱστορίαν Κ. Δ. § 40.

2) Ἰωάν. Ε', 1-15 πρὸς. ἡμετέραν ἱεράν Ἱστορίαν Κ. Δ. § 19.

3) Ἰωάν. Δ', 5-42. πρὸς. Ἱστορία Κ. Δ. § 25.

4) Ἰωάν. Θ', 1-41. πρὸς. Ἱστορία Κ. Δ. § 21.

5) πρὸς. τὰ κατὰ τὴν ἀνάληψιν καὶ τροπάριον αὐτῆς ἡμετέραν Ἱστορίαν Κ. Δ. § 42.

6) πρὸς. τὰ κατ' αὐτὴν καὶ τροπάριον αὐτῆς ἡμετέραν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν § 1.

Τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὴν ἀκολουθίαν τῶν κλητικῶν ἐορτῶν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν ἁγίων Πάντων λέγεται *Πεντηκοστάριον*.

12. Θεομητορικὰ ἑορταί 1).

Πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου ἡ Ἐκκλησία ἔχει ὀρίσει πολὺν ἑορτάς, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς :

1) *Τὸ Γενέθλιον ἢ ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου*, εἰς τὰς 8 Σεπτεμβρίου, πρὸς μνήμην τῆς γεννήσεώς της.

2) *Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου*, εἰς τὰς 21 Νοεμβρίου εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰσόδου τῆς Θεοτόκου, ὅτε ἦτο τριετής εἰς τὸν ναόν, ὅπου ἔμεινεν ἀφιερωμένη εἰς τὸν Θεὸν πλέον τῶν 12 ἐτῶν.

3) *Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου*, εἰς τὰς 25 Μαρτίου, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν παρθένον Μαρίαν καὶ ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὴν τὴν εὐφρόσυνον ἀγγελίαν (εὐαγγελισμόν), ὅτι θὺ γεννήσῃ ἐκ Πνεύματος ἁγίου τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην συμπύπτει καὶ ὁ ἑορτασμός τῆς ἐθνικῆς ἐορτῆς, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Παλαίων Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσεν εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Λαύρας τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως.

4) *Ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου*, εἰς τὰς 15 Αὐγούστου πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου τῆς Θεοτόκου. Τῆς ἐορτῆς ταύτης προηγεῖται νηστεία 15 ἡμερῶν.

13. Ἑορταὶ ἁγίων· βίος αὐτῶν.

Ἐκτὸς τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἐορτῶν ἔχου-

1) Περὶ τούτου πρῶλ. καὶ ἡμετέραν στοιχειώδη Ἱερὰν Ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης § 1.

μεν καὶ ἑορτὰς ἄλλας ἱερῶν προσώπων τὰ ὁποῖα μὲ τὸ αἷμά των, μὲ τὴν σοφίαν των, μὲ τὸ παράδειγμά των, μὲ τὸν ἱερὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν ἀκλόνητον πίστιν των συνετέλεσαν εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τοιαῦται ἑορταὶ εἶναι αἱ πρὸς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν **Ἀποστόλων, ἀποστολικῶν ἀνδρῶν καὶ εὐαγγελιστῶν** (ὡς ἡ τοῦ ἀποστόλου Φιλίππου, 15 Νοεμβρίου¹⁾ Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου, 30 Νοεμβρίου²⁾ Πέτρου καὶ Παύλου, 29 Ἰουνίου³⁾ ἡ σύναξις τῶν 12 Ἀποστόλων, 30 Ἰουνίου⁴⁾ **Αἱ ἑορταὶ τῶν Μαρτύρων**, οἱ ὁποῖοι ἐδυσίασαν τὴν ζωὴν των χάριν τῆς Ἐκκλησίας (Ἀγίου Δημητρίου, 26 Ὀκτωβρίου⁵⁾ Αἰκατερίνης μεγαλομάρτυρος, 25 Νοεμβρίου⁶⁾ Στεφάνου πρωτομάρτυρος, 27 Δεκεμβρίου⁷⁾ ἁγίου Γεωργίου, 23 Ἀπριλίου⁸⁾ μεγαλομάρτυρος Παντελεήμονος, 27 Ἰουνίου⁹⁾. **Αἱ ἑορταὶ τῶν ὁσίων καὶ μεγάλων ἀσκητῶν,**

1) Περὶ τοῦ Φιλίππου πρβλ. ἡμετέραν στοιχειώδη ἐκκλησ. ἱστορίαν § 2. Ἀπολυτίκιον : « Ἀπόστολε ἅγιε Φίλιππε, πρέσβευε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πταισμάτων ἄφεσιν παράσχῃ (ὁ Σωτὴρ) ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ».

2) Περὶ τοῦ Ἀνδρέου καὶ ἀπολυτίκιον πρβλ. ἐκκλ. ἱστορίαν § 9.

3) Περὶ μὲν τοῦ Παύλου πρβλ. ἐκκλ. ἱστορίαν § 3-7, περὶ δὲ τοῦ Πέτρου § 8. Τὸ τροπάριον τῆς ἑορτῆς ἐν ἐκκλ. ἱστορίᾳ σ. 18.

4) Σύναξις λέγεται ἡ συνάθροισις τῶν πιστῶν πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου. Τὰ τῆς ἐκλογῆς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν 12 Ἀποστόλων πρβλ. ἡμετέραν ἱερὰν ἱστορίαν Κ. Δ. § 10 Ἀπολυτίκιον : « Ἀπόστολοι ἅγιοι, πρεσβεύσατε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πταισμάτων ἄφεσιν παράσχῃ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ».

5) Περὶ ἁγίου Δημητρίου καὶ ἀπολυτίκιον πρβλ. ἐκκλ. ἱστορίαν § 14.

6) Ἡ μεγαλομάρτυς Αἰκατερίνα (ἀσὶ καθαρινὰ—πάντοτε ἀγνή) ἦτο παρθένος σοφρονεστάτη καὶ σοφωτάτη, ἔζη δ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἐπειδὴ ὁμολόγει τὸν Χριστὸν καὶ προσεῖλκε διὰ τῆς ρητορικῆς τῆς πλείστους εἰς τὸν Χριστιανισμόν ἀπεκεφαλίσθη (305 μ. Χ.).

7) Περὶ Στεφάνου πρβλ. ἐκκλ. ἱστορίαν § 2. Ἐπειδὴ ὁ Στέφανος εἶναι ὁ πρῶτος μάρτυς μετὰ τὸν Χριστὸν, ἡ μνήμη του ἑορτάζεται εὐθὺς μετὰ τὰ Χριστούγεννα.

8) Περὶ ἁγίου Γεωργίου καὶ ἀπολυτίκιον ἑορτῆς πρβλ. ἐκκλ. ἱστορίαν § 14.

9) Ὁ ἅγιος Παντελεήμων ἦτο ἱατρός· ἐπειδὴ ἐτέλεσε πλείστα θαύματα

τῶν ὁποίων ὁ βίος ἐκίνει εἰς θαυμασμόν τοὺς εἰδωλολάτραις (Μεγάλου Ἀντωνίου, 17 Ἰανουαρίου ¹) κ.τ.λ. **Αἱ ἐορταὶ τῶν μεγάλων ἱεραρχῶν καὶ διδασκάλων**, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸν λόγον τῶν καὶ μὲ τὰ συγγράμματά τῶν ὑπερίσπῃσαν τὸν Χριστιανισμόν (τοῦ μεγάλου Βασιλείου, 1 Ἰανουαρίου ²) τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ³) καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, 18 Ἰανουαρίου ⁴), τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, ἦτοι τοῦ μεγάλου Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, 30 Ἰανουαρίου ⁵) κ.τ.λ. **Αἱ ἐορταὶ τῶν Θαυματουργῶν καὶ Προστατῶν τῆς Ἐκκλησίας** (τοῦ ἁγίου Νικολάου, 6 Δεκεμβρίου ⁶) ἁγίου Σπυρίδωνος

καὶ προσεῖλκυσε πλείστους εἰς Χριστόν, ἀπεκαφαλίσθη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μάξιμιανου, κατὰ τὸν δ' αἰῶνα. Ἀπολυτίκιον: «Ἀθλοφόρε, ἅγιε καὶ ἱαματικὲ Παντελεῆμον, πρέσβευε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πταισμάτων ἄφεσιν παράσχῃ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν».

1) Περί τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου πρβλ. ἐκκλ. ἱστορίαν § 25.

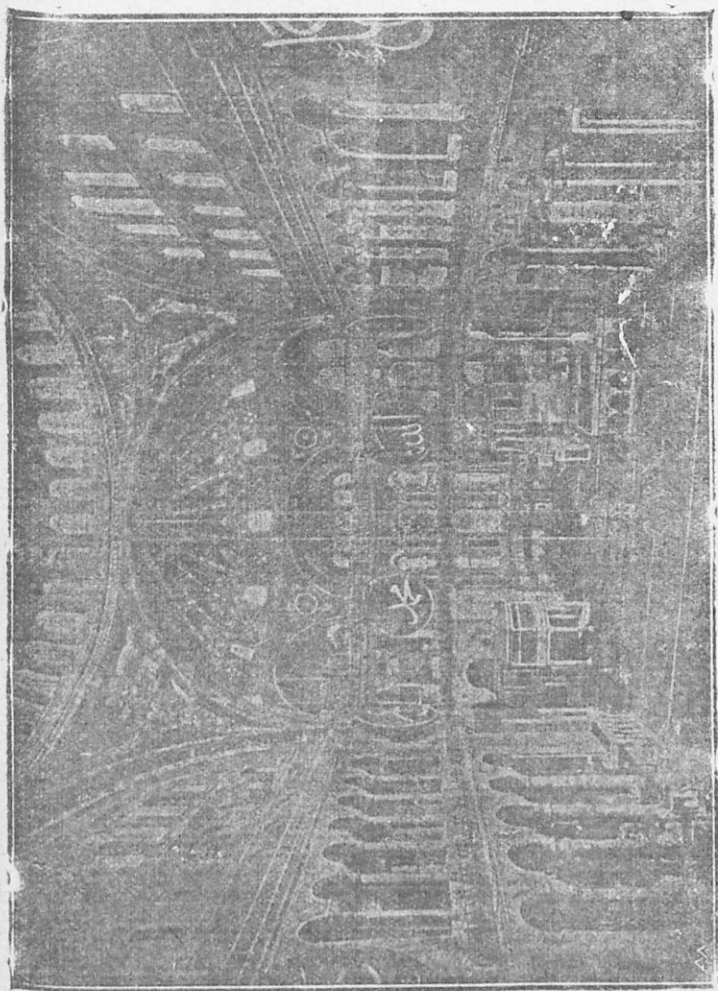
2) Πρβλ. ἐκκλ. ἱστορίαν § 19.

3) Πρβλ. ἐκκλ. ἱστορίαν § 17.

4) Οὗτος ἦτο σοφὸς πατήρ τῆς Ἐκκλησίας, συγγράφας πλείστα συγγράμματα κατὰ αἵρετικῶν καὶ ἐρημητικὰ εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν, († 44 μετὰ Χριστόν).

5) Τὸ τροπάριον τῆς ἐορτῆς πρβλ. ἐκκλ. ἱστορίαν σ. 48.

6) Ὁ ἅγιος Νικόλαος ἤμασεν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ἦτο ἐπὶ σκόπος Μύρων τῆς Λυκίας καὶ μετέσχε τῆς α' ἐν Νικαίᾳ οἰκουμένης συνόδου (325 μ. Χ.). Ἦτο θαυματουργός· θεωρεῖται δὲ ὁ κατ' ἐξοχὴν ἅγιος τῶν ναυτικῶν, διότι, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔσωσεν ἀπὸ φοβεροῦ ναυαγίου ἄνθρωπον δεηθέντα πρὸς αὐτόν· εὗρέθη δ' ὁ ναυαγὸς οὗτος τὴν προῖαν ὕγιᾳ εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἀπολυτίκιον: «Κανόνα πίστεως καὶ εἰζὼν πραότητος ἐγκρατείας διδάσκαλον ἀναδειξέ σε τῇ ποιμνῇ σου ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια· διὰ τοῦτο ἐκτίσω τῇ ταπεινώσει τὰ ὑψηλά, τῇ πτωχείᾳ τὰ πλούσια. Πάτερ ἱεράρχα, Νικόλαε, πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν». Δηλαδή· Ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων σε ἐφάνερωσεν εἰς τὸ ποιμνίον σου ὑπόδειγμα πίστεως, εἰκόνα πραότητος, διδάσκαλος ἐγκρατείας. Διὰ τοῦτο μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ μὲ τὴν πτωχείαν σοὶ ἀπέκτησες τὰ ὑψηλά καὶ τὰ πλούσια (ἦτοι τὴν θεῖαν χάριν). Πάτερ ἱεράρχα Νικόλαε, μεσίτευε εἰς τὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν νὰ σωθοῦν αἱ ψυχαὶ μας.

Τὸ ἑσωτερικὸν τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

12 Δεκεμβρίου ¹⁾ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς ἁγίας του μητρὸς Ἑλένης, 21 Μαΐου ²⁾. Ἐκτὸς τούτων ἐορτάζομεν καὶ *τὴν μνήμην τῶν ἁγίων Προφητῶν* ὅσοι προανήγγειλαν τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος (Ἰερεμίου, 1 Μαΐου ³⁾, Ἡλίου 20 Ἰουλίου ⁴⁾ καὶ ἰδίως *τὴν μνήμην τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ* (τὴν σύναξιν αὐτοῦ, 7 Ἰανουαρίου τὴν ἀποτομὴν τῆς κεφαλῆς του, 29 Αὐγούστου ⁵⁾. Ἐκτὸς τούτων ἔχομεν *ἐορτὰς πρὸς τιμὴν τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων* (τὴν σύναξιν τῶν Ταξιαρχῶν Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ πασῶν τῶν ἐπουρανίων ἀσωμάτων Δυνάμεων εἰς τὰς 8 Νοεμβρίου) *ἐορτὰς ἀνακομιδῆς ἁγίων λειψάνων, εὐρέσεως λειψάνων ἢ ἄλλων σπουδαίων ἱερῶν κειμηλίων*. Τέλος δ' ἔχομεν *ἐορτὰς τυπικῶν ἁγίων καὶ νεομαρτύρων*. Ἐν ἐκάστη πόλει ἰδιαζόντως τιμᾶται ἅγιός τις, τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία συνδέεται πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας θεωρεῖται ὁ κατ' ἑξοχὴν προστάτης, ὁ *πολιοῦχος ἅγιος* (οὕτω λ. γ. τῶν Ἀθηνῶν ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, τῆς Θεσσαλονίκης ὁ ἅγιος Δημήτριος, τῶν Πατρῶν ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας, τῆς Κερκύρας ὁ ἅγιος Σπυρίδων, τῆς Κεφαλληνίας ὁ ἅγιος Γεράσιμος, κ.τ.λ.). Ὡς εἵπομεν τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν εἶναι *ἡ Κυριακὴ τῶν ἁγίων Πάντων*.

1) Ὁ ἅγιος Σπυρίδων ἐγένετο ἐπίσκοπος Τριφυθοῦντος ἐν Κύπρῳ ἠκράσεν ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ παρέστη εἰς τὴν α' οἰκουμένην σύνοδον. Ἐνεκα τῶν πολλῶν θαυμάτων του ἐκλήθη θαυματουργός. Τὸ λείψανον αὐτοῦ εὐρίσκεται ἐν Κερκύρῃ ἐνθα τιμᾶται κατ' ἑξοχὴν προστάτης τῆς πόλεως ἅγιος (πολιοῦχος).

2) Περὶ τούτων καὶ ἀπολυτίκιον πρὸς ἐκκλησιαστ. ἱστορίαν § 15.

3) Περὶ τούτου πρὸς ἐκκλησιαστ. ἱστορίαν Π. Δ. § 33.

4) Πρὸς ἐκκλησιαστ. ἱστορίαν § 31.

5) Τὰ κατὰ τὸν Ἰωάννην τὸν Προδρόμον πρὸς ἐκκλησιαστ. ἱστορίαν Κ. Δ. § 2-4.

Γ'. ΠΩΣ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ

(ΙΕΡΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ)

14. Περί τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν γενικῶς.

Πρὸς τὸν Θεὸν τὸν πανταχοῦ παρόντα, τὸν κοινὸν καὶ πανάγαθον πατέρα μας, δύναται ἕκαστος ἡμῶν νὰ προσφέρῃ τὰς δεήσεις του. Χάριν ὅμως τάξεως ὥρισθησαν ὥρισμαί τινες τύποι λατρείας διὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ θρησκευτικοῦ βίου, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀκολουθίαι. Ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν ἄλλαι μὲν τελοῦνται τακτικῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, αἱ **τακτικαὶ ἀκολουθίαι**, (ὁ ὄρθρος, ἡ εὐχέλαιος, ἡ θεία λειτουργία κ.τ.λ.), ἄλλαι δ' ἐκτάκτως ἐπὶ πάσῃ παραστῇ ἀνάγκῃ, αἱ **ἐκτακτοὶ ἀκολουθίαι**, (ὡς τὰ μυστήρια, αἱ τελεταὶ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ, τῆς κηδεύσεως κ.τ.λ.).

15. Τακτικαὶ ἀκολουθίαι.

Ἡ Ἐκκλησία θέλουσα νὰ προσευχώμεθα πρὸς τὸν Θεὸν ὅσον τὸ δυνατόν συχνότερον ὥρισε πολλάκις τῆς ἡμέρας προσευχάς, ἥτοι τὸ **μεσονύκτιον**, κατὰ τὰ μεσάνυκτα· τὸ **ὄρθρον**, κατὰ τὸν ὄρθρον, δηλαδὴ τὴν πρωΐαν· τὰς **ὥρας** κατὰ τὴν πρώτην, τρίτην, ἕκτην, καὶ ἐνάτην ὥραν, ἥτοι εἰς τὰς ἕξ καὶ ἐννέα τῆς πρωΐας, τὴν μεσημβρίαν καὶ τὴν τρίτην μετὰ μεσημβρίαν (διότι οἱ Ἑβραῖοι ὑπελόγιζον τὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἕξ τὸ πρωΐ)· ἡ **εὐχέλαιος** τὴν ἐσπέραν, κατὰ τὸ **ἀπόδειπνον** μετὰ τὸ δεῖπνον. Αἱ ἀκολουθίαι αὗται ἀπὸ τῶν τελῶνται ἀπὸ τροπάρια, ψαλμοὺς, περικοπὰς ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, εὐχάς, δεήσεις καὶ ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν.

Χάριν ὅμως εὐκολίας ὁ ἱερεὺς μόνον δύο φορές τὴν ἡμέραν προσεύχεται πρὸς τὸν Θεὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ

πρωτὶ καὶ τὸ ἀπόγευμα. Τὸ πρωτὶ ἀναγινώσκεται τὸ μεσονυκτικὸν καὶ ὁ ὀρθρος, τὴν δ' ἐσπέραν ἢ ἐνάτη ὥρα καὶ ὁ ἑσπερινός. Ἀλλ' εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὀφείλει ὁ ἱερεὺς ν' ἀναγινώσκη κατὰ τὰς ὀρισμένους ὥρας τὴν πρώτην, τὴν τρίτην καὶ ἕκτην ὥραν, ὡς καὶ τὸ ἀπόδειπνον. ¹⁾

Αἱ Λειτουργίαι.

Ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων βάσις τῆς χριστιανικῆς λατρείας ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ὀρισθεῖσα θεία εὐχαριστία. Εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν προσετίθεντο βαθμηδὸν ὕμνοι καὶ δεήσεις πρὸς τὸν Θεόν, ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν καὶ τὸ κήρυγμα, τοιουτοτρόπως δὲ κατὰ μικρὸν ἐμορφώθησαν αἱ λειτουργίαι, δηλ. οἱ ὀρισμένοι ἐκεῖνοι τύποι κατὰ τοὺς ὁποίους λατρεύομεν τὸν Θεόν. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐποχῇ δὲν ὑπῆρχε κοινὸς τύπος διὰ πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἐκάστη κατὰ τόπον Ἐκκλησία εἶχε τὴν λειτουργίαν τῆς ἡ βάσις ὅμως ἦτο εἰς πάσας ἡ αὐτή.

Ἀπὸ τὰς ἀρχαίας λειτουργίας, αἱ ὁποῖαι σώζονται, τέσσαρες εἶνε αἱ κυριώτεραι: 1) **Ἡ Λειτουργία ἢ ἀποδομένη εἰς τὸν Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον.** 2) Ἡ λειτουργία αὕτη δὲν τελεῖται σήμερον ἢ μόνον εἰς τινὰ μέρη κατὰ τὴν 23 Ὀκτωβρίου, ὅτε ἐορτάζεται ἡ μνήμη του. Ἐπειδὴ δ' ἦτο πολὺ μακρὰ τὴν συνέταμεν ὁ μέγας Βασίλειος (†379) οὕτως ἔχομεν 2) **τὴν λειτουργίαν τοῦ μεγάλου Βασιλείου,** ἡ ὁποία τελεῖται νῦν δεκάκις τοῦ ἔτους, ἦτοι τὰς πέντε Κυριακὰς τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς (πλὴν τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων), τὴν μεγάλην Πέμπτην, τὸ μέγα Σάββατον, τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων καὶ κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου, ὅτε τελεῖται ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου

1) Ἑρμηνείαν τῶν ἀκολουθιῶν τούτων ἴδε ἐν Ἐκκλησίᾳ μας σ. 47-53.

2) Ἀδελφόθεοι ἐλέγοντο τὰ τέκνα τοῦ μνήτορος Ἰωσήφ ἐκ προηγουμένου γάμου του.

Βασιλείου. 3) Τὴν λειτουργίαν τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἡ ὁποία ἦτο καὶ αὐτὴ ἐκτενής, συνέταμεν ὁ **Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος** (†406), τοῦ ὁποίου ἡ λειτουργία ἐπεκράτησε κατὰ μικρὸν εἰς πᾶσαν τὴν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τελεῖται κατὰ πάσας τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς τοῦ ἔτους, πλὴν ἐκείνων κατὰ τὰς ὁποίας τελεῖται ἡ λειτουργία τοῦ Βασιλείου. 4) Κατὰ τὴν μεγάλην Δευτέραν, Τρίτην καὶ Τετάρτην, ὡς καὶ κατὰ τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς τελεῖται ἡ **Λειτουργία τῶν προηγουμένων** (δώρων), κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν γίνεται ἁγιασμὸς τῶν τιμίων δώρων, διότι ταῦτα εἶνε ἤδη ἁγιασμένα ἀπὸ τὴν προηγουμένην Κυριακὴν.

17. Ἑρμηνεία τῆς θείας λειτουργίας 1).

Καθ' ὃν χρόνον τελεῖται ὁ ὄρθρος, ὁ ἱερεὺς μυστικῶς ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος παρασκευάζει τὰ τίμια δῶρα (ἦτοι τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον) διὰ νὰ εἶναι ἔτοιμα κατὰ τὴν μεγάλην εἴσοδον, ὅτε ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος εἰσέρχονται ἐκ τοῦ ἱεροῦ εἰς τὸν κυρίως ναὸν φέροντες αὐτά. Ἡ ἔτοιμασία αὕτη τῶν τιμίων δώρων λέγεται **προσκομιδὴ**, διότι τελεῖται ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς ἀριστερᾶ τῆς ἁγίας τραπέζης, ἡ ὁποία λέγεται προσκομιδὴ. Ἀφοῦ τελειώσῃ ὁ ὄρθρος καὶ ἡ προσκομιδὴ, ἀρχίζει ἡ θεία λειτουργία. Αὕτη διαφεύκει εἰς δύο μέρη, ἦτοι: α') **τὴν λειτουργίαν τῶν κατηχουμένων**, κατὰ τὴν ὁποίαν ἠδύναντο νὰ παρίστανται καὶ οἱ κατηχούμενοι, δηλ. ὅσοι ἐδιδάσκοντο τὴν κατήχησιν, ἀλλὰ

1) Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μας τελεῖται συνήθως ἡ λειτουργία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, αἱ δὲ λοιπαὶ διαφέρουν ταύτης μόνον εἰς τὰ λεπτομερεῖας, ἐνταῦθα ταύτην μόνον θὰ ἐξηγητήσωμεν ἐννοεῖται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ὡς ἀρμόζει διὰ τὴν στ' τάξιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Πάντα δ' ἐπιθυμοῦντα πλήρη ἐξηγησίαν τῆς θείας λειτουργίας παραπέμπωμεν εἰς τὸ ὅφ' ἡμῶν γραφέν βιβλίον αἱ Ἐκκλησία μας», ἐνθα ἐξηγηθεῖται ἡ λειτουργία ἐκτενῶς (σελ. 53—90 καὶ ἡ λειτουργία τῶν προηγουμένων σελ. 90—94).

δὲν εἶχον ἔτι βαπτισθῆναι καὶ β') *τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν*, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ὁποίας διετάσσοντο οἱ κατηχούμενοι ν' ἀπέλθουν, διότι ἐπρόκειτο νὰ τελεσθῇ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, τοῦ ὁποίου μόνον οἱ πιστοί, δηλ. οἱ βαπτισθέντες, ἠδύναντο νὰ μετέσχουν. Ἄν καὶ σήμερον ἡ διάκρισις εἰς κατηχουμένους καὶ πιστοὺς δὲν ὑπάρχει, διότι ὅλοι βαπτίζονται νήπια, ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ ἡ διαίρεσις τῆς λειτουργίας εἰς τὰ δύο ταῦτα μέρη, ἐπειδὴ αὕτη ὡς ἔργον ἁγίων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν καὶ συνδεδεμένη μετὰ ἱερὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας μας μένει ἀμετάβλητος ἕκτοτε.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς θείας λειτουργίας.

α') Ἡ λειτουργία τῶν κατηχουμένων.

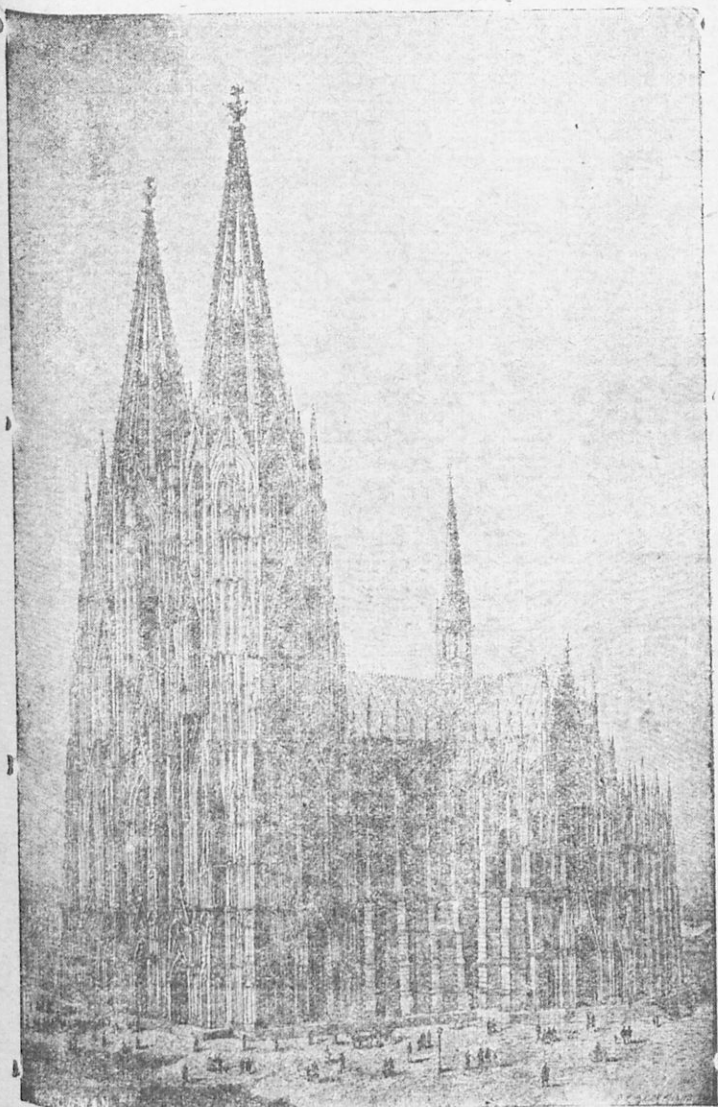
1) *Τὸ Προοίμιον*: Ἡ θεία λειτουργία ἀρχίζει μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ διακόνου ἐκφώνησιν τῶν λέξεων : «Εὐλόγησον δέσποτα» (δηλ. εὐλόγησον, ὦ ἱερεῦ) ὁ ἱερεὺς τότε λέγει : «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». ὁ δὲ χορὸς, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ ἀπαντᾷ «ἀμήν», δηλ. εἴθε. Μετὰ ταῦτα ἀπαγγέλλει ὁ διάκονος σειρὰν δεήσεων πρὸς τὸν Θεόν· ἐπειδὴ δ' ὅλαι αὗται αἱ δεήσεις λέγονται ὁμοῦ (συνημιμέναι) ἡ δέησις αὕτη λέγεται *μεγάλῃ συναπτῇ* (δέησις). Μετὰ τὴν μεγάλην συναπτὴν ψάλλονται τὰ *ἀντίφωνα* δηλ. στίχοι ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, οἱ ὁποῖοι ψάλλονται ἢ ἀπαγγέλλονται διαδοχικῶς (ἀντιφώνως) ὑπὸ τῶν δύο χορῶν (ἢ ψαλτῶν). Μεθ' ἑκαστοῦ δὲ τῶν δύο ἀντιφώνων ὁ διάκονος λέγει τὴν *μικρὰν συναπτὴν*, ἥτοι ὀλίγας δεήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀρχίζονται μετὰ τὰς λέξεις : «ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν». Κατόπιν ψάλλονται οἱ

μακαρισμοί, ἐὰν εἶναι Κυριακὴ ἢ ἑορτὴ Ἀγίου, ἐὰν δ' εἶναι δεσποτικὴ ἢ θεομητορικὴ ἑορτὴ ψάλλεται τρίτον ἀντίφωνον.

2) *Ἡ μικρὰ εἴσοδος ἢ ἡ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου.*
Κατὰ ταύτην ἐξέρχεται τοῦ ἁγίου βήματος ὁ διάκονος μετὰ τοῦ ἱερέως, ὁ ὁποῖος κρατεῖ ὑψωμένον τὸ Εὐαγγέλιον, προηγουμένων λαμπάδος καὶ θυριατοῦ, καὶ ἴστανται ἀμφότεροι εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ. Ὁ διάκονος ὑψῶν τὸ Εὐαγγέλιον πρὸς τὸν λαόν, ἀναφωνεῖ «σοφία ὀρθοί», δηλαδὴ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο εἶναι θεία σοφία, ἐγερθῆται ὀρθοί πρὸς τιμὴν του. Κατόπιν οἱ κληρικοὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ ἅγιον βῆμα· διὰ τοῦτο ἡ τελετὴ αὕτη λέγεται *εἴσοδος μικρὰ* δὲ διὰ τὸ διακρίνεται ἀπὸ τὴν μεγάλην, περὶ τῆς ὁποίας μετ' ὀλίγον θὰ εἴπωμεν. Ἐπειδὴ δὲ τότε διὰ πρώτην φοράν φέρεται τὸ Εὐαγγέλιον ἀπὸ τοῦ ἱερέως εἰς τὸν ναόν, ἡ τελετὴ αὕτη λέγεται καὶ *εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου*. Κατόπιν ἀφοῦ ψάλοῦν τροπάρια, δεήσεις, τρισάγιον (« ἅγιος Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς»), καὶ τὸ πολυχρόνιον (δηλ. δεήσεις ὑπὲρ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας) γίνεται :

3) *Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου* ἢτοι ἡ ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου ἀνάγνωσις ὠρισμένη περικοπῆς ἀπὸ τὰς Πράξεις ἢ τὰς ἐπιστολάς τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὕστερον ἡ ὑπὸ τοῦ διακόνου ἀνάγνωσις περικοπῆς ἐξ ἑνὸς τῶν 4 εὐαγγελίων. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου γίνεται τὸ κήρυγμα. Τέλος ἐπακολουθεῖ.

4) *Ἡ ὑπὸ τοῦ διακόνου ἀνάγνωσις τῆς ἐκτενουσῆς τῶν ἐκτενῶν δεήσεων.* Ὁ διάκονος δηλ. διὰ σειρᾶς δεήσεων εὔχεται ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ὑπὲρ τοῦ βασιλέως, τοῦ κλήρου, τοῦ λαοῦ, τῶν ὁπωσδήποτε ἐργαζομένων ἐν τῷ ναῷ καὶ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων· κατόπιν δ' εὔχεται ὑπὲρ τῶν κατηγουμένων νὰ ἐλεηθῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ νὰ γίνωνν καλοὶ Χριστιανοί. Ἐ

Ὁ δόμος τῆς Κολωνίας (γοτθικοῦ ρυθμοῦ)

τέλει παραγγέλλει εἰς τοὺς κατηχουμένους νὰ κλίνουν τὴν κεφαλὴν των, διότι ὁ ἱερεὺς ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος εὐχεται ὑπὲρ αὐτῶν· τὴν εὐχὴν ταύτην ὁ ἱερεὺς λέγει χαμηλῇ τῇ φωνῇ, μόνον δὲ τὸ τέλος τῆς εὐχῆς λέγει μεγαλοφώνως : «Ἴνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν».

Μετὰ τοῦτο ὁ διάκονος παραγγέλλει εἰς τοὺς κατηχουμένους ν' ἀπέλθουν τοῦ ναοῦ, λέγων : «Ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε(=ἐξέλθετε)· οἱ κατηχούμενοι προέλθετε· ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε· μή τις τῶν κατηχουμένων»(=καταλείψετε ἐκ τῶν κατηχουμένων νὰ μὴ μείνῃ). Τότε ἔφευγον οἱ κατηχούμενοι καὶ ἔμενον ἐντὸς τοῦ ναοῦ μόνον οἱ πιστοί, οὕτω δ' ἤρχιζε τὸ δεύτερον μέρος τῆς λειτουργίας, ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν.

β') Ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν.

Τὰ κυριώτερα σημεῖα ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) *Αἱ εὐχαὶ ὑπὲρ τῶν πιστῶν*. Ἀφοῦ ἀποσυρθοῦν οἱ κατηχούμενοι, ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ : «Ὅσοι πιστοί», (δηλ. ὅσοι εἰσθε πλέον Χριστιανοὶ βαπτισμένοι μέινετε)· παρακαλεῖ δὲ τὸν Θεὸν νὰ ἐλεήσῃ ἡμᾶς ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ ἱερεὺς ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος εὐχεται ὑπὲρ τῶν πιστῶν. Ὁ διάκονος παρακαλεῖ τὸν Θεὸν καὶ πάλιν, ὁ δ' ἱερεὺς ἀναπέμπει δευτέραν εὐχὴν ὑπὲρ τῶν πιστῶν ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος.

2) Κατόπιν τελεῖται ἡ *μεγάλη εἴσοδος*, δηλαδή ἡ μετὰ πομπῆς μεταφορὰ τῶν τιμίων δώρων ἀπὸ τὴν προσκομιδὴν, ὅπου ἕως τώρα εὐρίσκοντο, εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν. Ἐνῷ δηλ. ὁ χορὸς ψάλλει τὸν χερουβικὸν ὕμνον. («Οἱ τὰ Χερουβὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες . . . » ¹⁾), ὁ ἱερεὺς λαμβάνει

1) Οἱ παριστάμενοι εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν εἰκονίζον μυστικῶς τὰ

τὸ ἅγιον ποτήριον καὶ ὁ διάκονος τὸν ἅγιον δίσκον ἐκ τῆς προσκομιδῆς, ὅπου εὐρίσκονται, καὶ ἔρχονται εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ· ἐν μέσῳ δὲ σιγῆς, διότι ὁ χορὸς διακόπτει τὸν χειρουβικὸν ὕμνον, ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ: «Πάντων ἡμῶν μνησθεὶς Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων», ὁ δ' ἱερεὺς μνημονεύει τὸν βασιλέα, τὸ παλάτιον, τὸν στρατὸν καὶ πάντας τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους Χριστιανούς.

3) Κατόπιν ὁ διάκονος ἐξέρχεται τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐξακολουθεῖ τὰς δεήσεις πρὸς τὸν Θεὸν («πληρώσωμεν τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ»), ὑπὲρ τῶν τιμίων δώρων (ὥστε νὰ γίνουν ταῦτα σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ), ὑπὲρ τοῦ ναοῦ καὶ τῶν Χριστιανῶν. Ἐνῷ δὲ ὁ διάκονος λέγει τὰς δεήσεις ταύτας, ὁ ἱερεὺς ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος λέγει εὐχὴν διὰ τῆς ὁποίας παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ δεχθῇ τὴν λατρείαν ταύτην, καὶ νὰ μᾶς ἀνταμείψῃ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν.

4) Ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως. Ἀφοῦ ὁ ἱερεὺς εἶπεν «εἰρήνη πᾶσι», ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ «ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν», ἀμέσως δὲ τότε ὁ χορὸς ὁμολογεῖ τὴν πίστιν τοῦ εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα: «Πατέρα Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον», ὁ δ' ἀναγνώστης ἀναγινώσκει τὸ πιστεύω.

3) Μετὰ ταῦτα ἀρχίζει τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς θείας λειτουργίας, ὁ ἁγιασμός τῶν τιμίων δώρων, ὅτε διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος μεταβάλλεται ὁ ἄρτος εἰς τίμιον σῶμα, ὁ δ' οἶνος εἰς τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχα-

Χερουβίμ, ἥτοι τοὺς ἀγγέλους, διότι καθὼς ἐκεῖνα περικυκλῶνουν τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ καὶ εὐρίσκονται εἰς κοινωνίαν μετ' αὐτοῦ, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ παριστάμενοι ἀξιοῦνται νὰ ἴδουν αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος.

ριστίας εἶναι θυσία πρὸς τὸν Θεόν, ὑπὲρ πάντων τῶν πιστῶν, ζώντων καὶ νεκρῶν, διὰ τοῦτο ὁ ἱερεὺς μνημονεύει πάντων τῶν προπατόρων, πατέρων, ἀγίων καὶ ἐξαιρέτως τῆς Θεοτόκου, τὴν ὁποίαν παρακαλεῖ ὅπως πρεσβεύῃ εἰς τὸν Υἱόν της, διὰ νὰ δεχθῇ οὗτος τὴν θυσίαν ταύτην. Τότε δ' ὁ χορὸς, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ, ὕμνει τὴν Θεοτόκον. Συνεχίζων δ' ὁ ἱερεὺς εὐχεται ὑπὲρ πάντων ἐκείνων, χάριν τῶν ὁποίων ἐγένεν ἡ λειτουργία.

6) Ὁ διάκονος κατόπιν ἀρχίζει πάλιν ἐκτενῇ δέησιν πρὸς τὸν Θεόν, ἐνῷ ὁ ἱερεὺς μυστικῶς ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος, εὐχεται εἰς τὸν Θεὸν νὰ μᾶς ἀξιώσῃ νὰ μεταλάβωμεν ἐπαξίως· τὸ τέλος δὲ τῆς εὐχῆς ταύτης λέγει μεγαλῶφῶνος : « Καὶ καταξιώσον ἡμᾶς, Δέσποτα, μετὰ παρησίας ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι Σὲ τὸν ἐπουράνιον Θεὸν Πατέρα καὶ λέγειν », τότε δ' ὁ ἀναγνώστης ἀπαγγέλλει τὸ *Πάτερ ἡμῶν*.

7) Ἡ *θεία κοινωνία*. Μετὰ τοῦτο κοινωνοῦν ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος οἱ κληρικοί, ἐνῷ ὁ χορὸς ψάλλει τὸ κοινωνικόν, ἥτοι στίχον τῆς ἁγίας Γραφῆς. Κατόπιν μετελαμβάνουν οἱ λαϊκοί, οἱ ὁποῖοι σήμερον συνήθως μεταλαμβάνουν κατὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας.

8) Ἡ *ἀπόλυσις*. Κατὰ ταύτην ἀναπέμπονται εὐχαριστίαι εἰς τὸν Θεόν, διότι ἠξιώθημεν νὰ ἴδωμεν καὶ νὰ μεταλάβωμεν τῶν τιμίων δώρων. Κατόπιν ὁ ἱερεὺς λέγει τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχὴν «ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντάς σε, Κύριε»... (ἡ ὁποία ἄλλοτε ἀνεγινώσκετο ὀπισθεν τοῦ ἁμβωνος, ὅστις ἦτο τότε εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας)· κατὰ τὴν εὐχὴν ταύτην ὁ ἱερεὺς εὐχεται πρὸς τὸν Θεὸν νὰ σώσῃ καὶ νὰ εὐλογήσῃ τὸν λαόν, νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν καὶ ἐν τέλει δοξολογεῖ τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον δοξολογεῖ καὶ ὁ χορὸς. Ἀφοῦ δὲ πάλιν ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεσθῇ τὴν εὐλογίαν τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τὸν λαόν, ἐπικαλεῖται πάν-

τας τοὺς ἁγίους νὰ μεσιτεύσουν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τέλος λέγει: «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς»· ὁ χορὸς ἀπαντᾷ «ἀμήν», καὶ τοιοῦτοτρόπως τελειώνει ἡ θεία λειτουργία καὶ γίνεται ἡ ἀπόλυσις. Ὅσοι δὲν ἐκοινωνήσαν, ἐξερχόμενοι τῆς ἐκκλησίας, λαμβάνουν ἀντὶ τῶν τιμίων δώρων τὸ **ἀντίδωρον**, ἥτοι τεμάχιον ἄρτου ἐκ τῆς προσφορᾶς, εὐλογημένον ὑπὸ τοῦ ἱερέως.

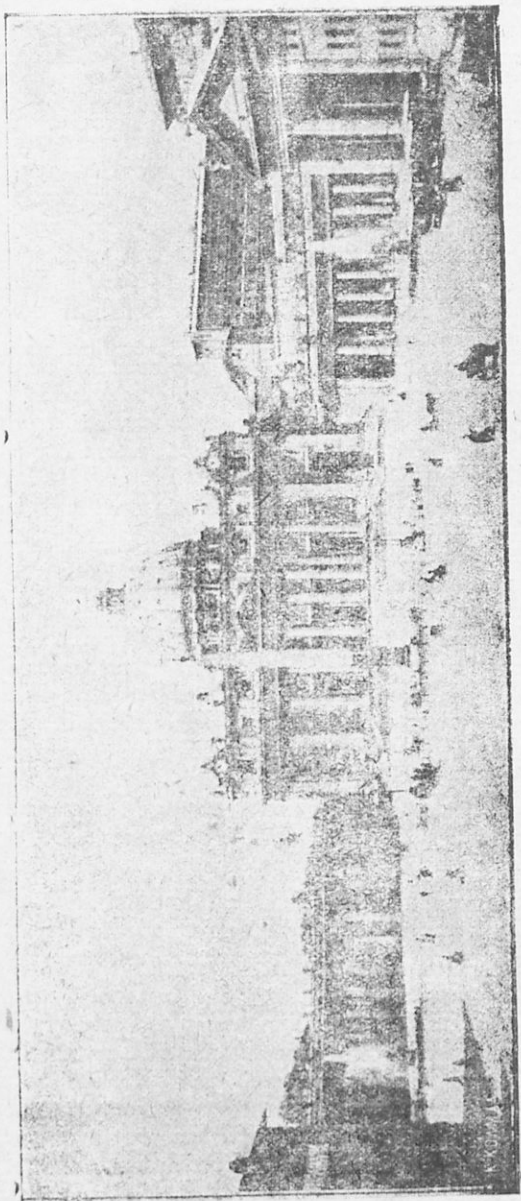
18. Ἑκτακτοὶ ἀκολουθίαι.

Ἑκτακτοὶ ἀκολουθίαι λέγονται ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι τελοῦνται ἐκτάκτως, ὡσάκις παραστῇ ἀνάγκη. Τοιαῦται εἶνε τὰ λοιπὰ μυστήρια ἐκτὸς τῆς θείας εὐχαριστίας, ἥτοι τὸ βάπτισμα, τὸ χρῖσμα, ἡ θεία ἐξομολόγησις, ἡ ἱερωσύνη, ὁ γάμος, καὶ τὸ εὐχέλαιον· ἐκτὸς δὲ τούτων αἱ ἱερὰ τελετὰ τῆς Ἐκκλησίας μας διὰ πᾶσαν περίστασιν τοῦ βίου, ὡς ἡ τελετὴ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ, ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, τὰ μνημόσυνα κ.τ.λ.

Ἡ ἀκολουθία τῶν τελετῶν τούτων, ἡ ὁποία συνίσταται ἀπὸ εὐχάς, δεήσεις, τροπάρια καὶ ἀναγνώσματα ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, εὐρίσκονται εἰς τὸ Εὐχολόγιον ¹⁾.

Τ Ε Λ Ο Σ

1) Ἑρμηνεία τῶν ἐκτάκτων ἀκολουθιῶν δὲν περιέχεται ἐν τῷ προηγουμένῳ γράμματι τοῦ Ὑπουργείου καὶ ὀρθότατα διότι θὰ ἦτο δυσχερέστατον εἰς μαθητὴν στ' τάξεως νὰ συγκαταστήσῃ τόσας λεπτομερείας. Περὶ τῶν μυστηρίων ἀρχοῦν διὰ τὸν μαθητὴν τῆς στ' τάξεως αἱ γνώσεις ἐκ τῆς ἐν τῇ αὐτῇ τάξει διδασκομένης Κατηχήσεως (Πρὸς. ἡμετέραν στοιχειώδη Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν Κατήχησιν § 22—30). Τὴν ἑρμηνείαν τῶν μυστηρίων καὶ τῶν τελετῶν δύναται ὁ βουλούμενος νὰ εὕρῃ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μας (σελ. 94—103).

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Ρώμῃ (φωτομ. ἀναγεννήσεως)

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελ.

Πρὸς τοὺς διδάσκοντας

Εἰσαγωγή.

Α') Ποῦ λατρεύεται ὁ Θεός. (Ὁ ναὸς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ)

1. Περί ναοῦ γενικῶς. Ρυθμοὶ χριστιανικῶν ναῶν. Οἱ ἐπισημότεροι τούτων

2. Τὰ μέρη τοῦ ναοῦ καὶ τὰ περιεχόμενα εἰς αὐτόν

3. Τὰ ἱερὰ σκεύη διὰ τὴν θεϊαν εὐχαριστίαν

4. Τὰ ἱερὰ σκεύη διὰ τὰ λοιπὰ μυστήρια καὶ τὰς ἀκολουθίας

5. Εἰκόνες. Κοσμήματα. Σύμβολα. Φωτισμός. Κώδωνες. ἱερὰ ἄμφια. Λειτουργικὰ βιβλία

Β') Πότε λατρεύεται ὁ Θεός. (Αἱ ἑορταί)

6. Περί ἑορτῶν γενικῶς

7. Ἀκίνητοι δεσποτικαὶ ἑορταί.

8. Κινηταὶ δεσποτικαὶ ἑορταί γενικῶς

9. Κινηταὶ δεσποτικαὶ ἑορταί πρὸ τῆς Μ. ἑβδομάδος

10. Ἡ μεγάλη ἑβδομάς καὶ τὸ Πάσχα

11. Αἱ μετὰ τὸ Πάσχα κινηταὶ δεσποτικαὶ ἑορταί

12. Θεομητορικαὶ ἑορταί

13. Ἑορταὶ ἁγίων βίος αὐτῶν

Γ') Πῶς λατρεύεται ὁ Θεός. (Ἱερὰ ἀκολουθίαι)

14. Περί τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν γενικῶς

15. Τακτικαὶ ἀκολουθίαι

16. Αἱ λειτουργίαι

17. Ἑρμηνεῖα τῆς θείας λειτουργίας

18. Ἡ λειτουργία τῶν κατηχουμένων

19. Ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν

20. Ἑκτακτοὶ ἀκολουθίαι

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

1. Ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις νιός τῆς Ἀναστάσεως.

2. Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἀπολλιναρίου ἐν Ῥαβέννα.

3. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου.

4. Ὁ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας (βυζαντινοῦ ἑνθμοῦ).

5. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

5. Ὁ δόμος τῆς Κολωνίας (Γοτθικοῦ ἑνθμοῦ).

7. Ὁ ἐν Ῥώμῃ ναὸς τοῦ ἁγίου Πέτρου

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΙΓΙΝΗΤΟΥ

Τακτικού καθηγητοῦ τῆς Φυσικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΙΑ

ΗΤΟΙ

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΧΗΜΕΙΑ

ΜΕΤΑ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΑ

*Ἐνεκρίθη κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 385 τῆς 31 Ἰουλίου 1920
κοινοποίησιν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας*

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ

1922

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΔΗΜ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΥ

Συντεταγ. κατὰ τὸ τελευταῖον πρόγρ. τοῦ Ὑπουργ.

- 1) **Ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.** Κατὰ τὸ τελευταῖον ἀν-
λυτικὸν πρόγραμμα, ἔκδοσις 1926 ἐπὶ καλοῦ χάρτου μετὰ πολλῶν
νέων εἰκόνων καὶ πορισμάτων ἐν τέλει ἑκάστου κεφαλαίου.
- 2) **Ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης.** Κατὰ τὸ νέον πρόγραμμα.
Ἐκδοσις 1926, ἐπὶ καλοῦ χάρτου, μετὰ ὁραίων καὶ καλλιτεχνικῶν
εἰκόνων.
- 3) **Στοιχειώδης Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις.**
Πρὸς χρῆσιν τῶν Δημοτικῶν καὶ Ἀστικῶν Σχολείων ἀμφοτέρων
τῶν φύλων, κατὰ τὸ νέον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα. Ἐκδοσις 1926.
- 4) **Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία.** Κατὰ τὸ νέον πρόγραμμα,
ἐκλεκτοῦ χάρτου μετὰ 5 ὁλοσελίδων ἐκλεκτῶν εἰκόνων. Ἐκδοσις
1926.
- 5) **Λειτουργικὴ.** Κατὰ τὸ νέον πρόγραμμα, ἔκδοσις νεωτάτης
εἰκόνων ὁλοσελίδων, πρὸς χρῆσιν τῶν Δημοτικῶν καὶ Ἀστικῶν
Σχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων.
- 6) **Ἑρμηνεία περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου.** Ἀναφερομένη
εἰς τὸν βίον, τὰ θαύματα καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος.
Ἐκδοσις νέα, συμφώνως μετὰ τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα.

Τὰ βιβλία ταῦτα περιέχουν τὴν κατὰ τὸ τελευταῖον πρόγραμμα
Ὑπουργείου τῆς Παιδείας διδασκομένην ὕλην ἐκ τῶν θρησκευ-
τικῶν εἰς τὰς τάξεις τῶν Δημοτικῶν Σχολείων. Ὁ συγγραφεὺς συ-
τάξε τὰ βιβλία ταῦτα, σύμφωνα πρὸς ὁρισμένας παιδαγωγικὰς ἀν-
ταρξίας τὰ πράγματα ἐν ἀκριβεῖα καὶ σαφηνείᾳ παραθέτων
ἑκάστου κεφαλαίου τὰ μέρη τὰ πρόσφατα διὰ τὴν παιδικὴν ὁ-
κίαν. Τὰ βιβλία δὲ ταῦτα τυπωμένα ἐπὶ ἀρίστου χάρτου κοσμο-
ται μετὰ πρᾶγματι καλλιτεχνικὰς εἰκόνας μετὰ μεγίστης προσο-
χῆς ἐκλελεγμένας.

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

ΤΑ ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ

Η ΤΟ Ι

ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΑΙ ΕΞΗΓΗΣΙΣ

ΤΩΝ ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΩΝ ΤΗΣ ΟΚΤΩΗΧΟΥ

ΤΩΝ ΔΕΣΠΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΟΡΤΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α', Β ΚΑΙ Γ' ΤΛΞΙΝ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

Κατὰ τὸ νέον πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργ. τῆς Παιδείας (24 Νοεμβρ. 1921)

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46- ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - 46 (Μέγαρον Ἀρ. αzeitou)

1927

Πολεμικὰ τοῦ Σιδερῆ

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

ΤΑ ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ

ΗΤΟΙ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΑΙ ΕΞΗΓΗΣΙΣ

ΤΩΝ ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΩΝ ΤΗΣ ΟΚΤΩΗΧΟΥ, ΤΩΝ ΔΕΣΠΟΤΙΚΩΝ & ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ & ΤΩΝ ΕΟΡΤΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' Β' & Γ' ΤΑΞΙΝ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ & ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ (24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1921)

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ (ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ)—46

1927

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ῥυμοί. — Λειτουργικά βιβλία. — Ἑορταί.

Ὡς ἄσματα τῆς χριστιανικῆς λατρείας κατὰ τοὺς πρώτους ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνας ἐχρησίμευον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἱ *ψαλμοὶ* καὶ *ῥυμοὶ* τοῦ Δαυΐδ, αἱ *ὠδαὶ* τοῦ Μωϋσέως καὶ ἄλλων ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὰ τρία δὲ εἶδη τῶν ἱερῶν τούτων ποιημάτων ἦσαν τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων ἀδόμενα. Ὑστερον εἰς τὰ ἐκ τῶν συναγωγῶν τῶν Ἰουδαίων παραληφθέντα προσέθετον οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἄλλα ἄσματα, τὰ μὲν λαμβάνοντες ἐκ τῶν χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἄλλα δ' ἐκ τοιούτων τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἐκ τούτων ἀνεπτύχθησαν σὺν τῷ χρόνῳ πρῶτον μὲν μικρά τινα καὶ αὐτοτελῆ ἄσματα *τροπάρια* ⁽¹⁾ ἢ *οἶκοι* καλούμενα, τὰ ὁποῖα παρενεβάλλοντο μεταξὺ τῶν ψαλμῶν καὶ ὠδῶν καὶ ἄλλων ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἀναγνωσμάτων, ἔπειτα δὲ μεγαλύτερα ποιήματα, καλούμενα *κοντάκια* ⁽²⁾ καὶ *κανόνες*.

Τὰ τροπάρια ἔχουσι πολλὰ ὀνόματα, ἐκ μὲν τῆς διαφορᾶς τοῦ μελωδήματος *ιδιόμελα*, *προσόμοια* καὶ *εἰρμολογικά*, ἐκ δὲ τῆς διαφορᾶς τῆς ὑποθέσεως, *τριαδικὰ* ἔχοντα ὑπόθεσιν τὴν θεολογικὴν Τριάδα, *ἀναστάσιμα* τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, *σταυραναστάσιμα* τὸν σταυρικὸν αὐτοῦ θάνατον ὁμοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν, *θεο-*

(1) Κατὰ τινες ὀνομάσθησαν *τροπάρια*, διότι οἱ κανοναρχοῦντες *τρέπονται* ἀπὸ τοῦ ἑνὸς χοροῦ πρὸς τὸν ἕτερον, ἢ διότι *τρέπονται* κατὰ τοὺς εἰρημούς, κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *τροπαρίου* (τροπαιάριον) ἢ ἀπὸ τῶν *τρόπων*, δηλ. τῶν προαιρέσεων τῶν ἁγίων καὶ κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κάμψεως τῆς φωνῆς. Πιθανώτερον εἶνε, ὅτι ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ *τρόπος*, σημαίνοντος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἤχον, δηλ. ἁρμονίαν.

(2) Τὰ *κοντάκια* σύγκεινται ἐξ 20 μέχρι 30 ἢ καὶ πλείονων τροπαρίων ἢ οἰκῶν, ὀνομάσθησαν δὲ οὕτω ἐκ τοῦ μικροῦ *κόντακος* (κοντοῦ ξύλου) περὶ ὃν ἐτύλισσето ὁ τὸ ἄσμα περιέχων χάρτης.

τόκια τὴν ἐξύμνησιν τῆς Θεοτόκου, **σταυροθετόκια**, ἐν οἷς ἡ Θεοτόκος θρηνεῖ τὸ ἐν Σταυρῷ πάθος τοῦ Υἱοῦ, **φωταγωγικά** καὶ **ἐξαποστειλάρια**, ἐν τοῖς ὁποίοις ἰδίως ἐμελῳδεῖτο ἡ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ τῶν Ἀποστόλων εἰς τὰ ἔθνη ἀποστολὴ πρὸς κήρυξιν τοῦ Εὐαγγελίου, κλπ.

Ἄλλοτε πάλιν τὰ τροπάρια ὀνομάζοντο ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ψάλλονται, ὡς **ἐωθινά**, **ἀνατολικά**, **ἐσπερινά**, **ἀπολυτίκια**· ἄλλα δὲ εἶχον τὸ ὄνομα ἐξ ἄλλων περιστάσεων, ὡς **στιχηρά**, τῶν ὁποίων προηγούνται στίχοι, **εὐλογητάρια**, ὧν προάδεται τὸ «**Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε**», **καθίσματα**, κατὰ τὴν ψαλμωδίαν τῶν ὁποίων κάθονται οἱ ἐκκλησιαζόμενοι κλπ.

Περὶ τὰ μέσα τῆς 4 ἑκατονταετηρίδος οἱ μοναχοὶ Διόδωρος καὶ Φλαβιανὸς εἰσήγαγον καὶ τὰ **ἀντίφωνα**, ἥτοι τοὺς ἀντιφώνους ὕμνους. Οἱ αἵρετικοὶ δὲ πρῶτοι ἤρξαντο ἀπὸ τῶν μέσων τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος νὰ γράφωσιν ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους, οὓς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία αὐστηρῶς ἀπηγόρευεν.

Ἀπὸ τοῦ 5 αἰῶνος ἤρξατο νὰ δημιουργῇται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις ἡ κληθεῖσα **Βυζαντιακὴ** ἐκ τοῦ κράτους, ἐν ᾧ ἐδημιουργήθη. Ἡ ποίησις αὕτη ἐλάμβανε τὰς ὑποθέσεις οὐ μόνον ἐκ τῆς Παλαιᾶς ἀλλ' ἐξ Ἰσου καὶ ἐκ τῆς Καινῆς διαθήκης· πολλὴν δὲ παρεῖχον ὕλην καὶ οἱ ὡς **ἅγιοι** ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀνακηρυττόμενοι μάρτυρες τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

Τότε ἀνεφάνησαν οἱ ὕμνοδοι Ἀνθίμος καὶ Τιμοκλῆς, Μαρκιανός, Ἰωάννης ὁ μοναχὸς καὶ Αὐξέντιος, ὁ δευτέρως ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν Ἱερόθεος, Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, ὁ Ἱερὸς Ἰππόλυτος, Ἀθανάσιος ὁ μέγας, Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων, Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας, Εὐφραῖμ ὁ Σύρος, ποιήσας 12 χιλ. ᾠδῶν, δι' ὧν

ἀντικατέστησε τοὺς τῶν αἵρετικῶν ὕμνους, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Γρηγόριος ὁ Νανζιανζηνός, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Πρόκλος, εἰς ὃν ἀποδίδεται ὁ Τρισάγιος ὕμνος, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Εἰς πλήρη δ' ἀκμὴν ἔφθασεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὕμνογραφία κατὰ τὴν 6 ἑκατονταετηρίδα, ὅτε ἀνεφάνησαν οἱ μελωδοὶ Ἀναστάσιος, Κυριακὸς καὶ μάλιστα ὁ ἐκ Συρίας **Ῥωμανός**, εἰς τῶν μεγίστων Βυζαντινῶν ἐκκλησιαστικῶν μελωδῶν, ποιήσας περὶ τὰ χίλια κοντάκια, ἐν οἷς καὶ τὸ τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων «**Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει**» κλπ.

Ἐκ τοῦ τέλους τοῦ 6 καὶ ἐκ τοῦ 7 μ. Χ. αἰῶνος ἔχομεν ὀλίγους ὕμνους, ὡς τὸν **Ἀκάθιστον ὕμνον** τὸν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεργίου, κατ' ἄλλους δὲ ὑπὸ Γεωργίου τοῦ Πισίδου, διακόνου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ποιηθέντα τῷ 626, ὅτε ἡ πόλις ἀπειληθεῖσα ὑπὸ τῶν Βαρβάρων, ἐσώθη τῇ προστασίᾳ τῆς Θεοτόκου, καὶ κληθέντα οὕτω, διότι, ἄδομένου αὐτοῦ, οἱ ἐκκλησιαζόμενοι ἐξ εὐλαβείας ἠκροῶντο οὐχὶ καθήμενοι ἀλλ' ἐστῶτες.

Τὴν περίοδον τῶν **κοντακίων** διαδέχεται τέλος ἡ τῶν **κανόνων** περίοδος. Πᾶς κανὼν συνέκειτο ἐξ 8 ἢ 9 ῥόδων, ὧν ἑκάστη διέφερε τῶν ἄλλων κατὰ τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν μελωδίαν, περιελάμβανε δὲ συνήθως τρεῖς ἢ τέσσαρας ὁμοίας ἀλλήλαις στροφάς. Ἐκάστη δηλ. ῥοδὴ εἶχεν ἴδιον **εἰρμόν**, τοῦτέστιν ἰδίαν τινὰ στροφὴν, πρὸς ἣν, ὡς πρὸς παράδειγμα, ἐποιοῦντο τὰ τροπάρια, ἧτοι αἱ λοιπαὶ τῆς αὐτῆς ῥοδῆς στροφαί. Διασημώτατοι δὲ ποιῶνται τοῦ εἴδους τούτου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ἐγένοντο Ἀνδρέας ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὁ εὐρετής τοῦ κανόνος θεωρούμενος καὶ τοῦ ὁποίου ἔργον ὁ **Μέγας κανὼν** ἐκ 250 στροφῶν συγκείμενος (κοινῶς **χαι**

ρετισμοί τῆς Θεοτόκου), τελειωταὶ δὲ αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, οὗ ἔργον κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ Ὀκτώηχος, καὶ Κοσμᾶς ὁ Ἱεροσολυμίτης ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Φοινίκη πόλεως Μαΐουμᾶ, τῆς σήμερον Κωνσταντίας (743). Ὑπὸ τοῦ Κοσμᾶ ἐποιήθησαν πλεῖστα τροπάρια καὶ κανόνες, ἐν οἷς διαπρέπει ὁ εἰς τὴν γεννησιν τοῦ Χριστοῦ «**Χριστὸς γεννᾶται· δοξάσατε**» κλπ. Ἀξιόλογος δὲ ὕμνογράφος ὑπῆρξε καὶ ὁ Σικελὸς Ἰωσήφ ὁ ὕμνογράφος.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 9 ἑκατονταετηρίδος ἀναφαίνονται Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τοῦ Στουδίου ἐπικληθεὶς, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωσήφ κλπ.

Ὑμνοὺς ἐμελῶδουν καὶ αὐτοκράτορες, ὡς ὁ Ἰουστινιανὸς (527-565), ὅστις βεβαιοῦται ὡς ποιητῆς τοῦ ὕμνου «**Ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων**», κλπ. Θεόφιλος, Λέων ὁ σοφός, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, πρὸς δὲ καὶ Πατριάρχαι, ὡς ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Σέργιος, ὁ Τιμόθεος, ὁ Γερμανὸς καὶ ὁ μέγας Φώτιος. Ἀλλὰ καὶ γυναῖκες ἔτι ἀναφέρονται ὡς ὕμνογράφοι, ὡς ἡ Θέκλα ἡ μοναχὴ, ποιήσασα ἱκετηρίους κανόνας, καὶ ἡ Κασσιανή, εἰς ἣν πρὸς ἄλλοις ἀναφέρεται καὶ τὸ πολυθρύλητον ἰδιόμελον τὸ κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς Μεγάλης Τρίτης ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ψαλλόμενον «**Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή**» κλπ. τοῦ ὁποίου τὰς λέξεις **τῷ φόβῳ ἐκρύβη** λέγεται ὅτι ἔγραψεν ὁ ἀπαξιώσας αὐτὴν ὡς σύζυγον καὶ προτιμήσας τὴν Θεοδώραν αὐτοκράτωρ Θεόφιλος, τὴν ἐν τῷ ἑαυτῆς κελλίῳ εἰσοδὸν τοῦ ὁποίου ἀντιληφθεῖσα ἡ Κασσιανὴ ἐκ φόβου ἐκρύβη, ἐπανελθοῦσα δὲ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ἀπεπεράτωσε τὸ ἰδιόμελον αὐτῆς.

Ἀπὸ τῆς 11 πλέον ἑκατονταετηρίδος σπανίως ἐγίναντο δεκτὰ νέα ἄσματα εἰς τὰ στερεότυπα ἤδη καταστάντα.

Τὰ *ἀπολυτίκια*, περὶ ὧν καὶ ὁ λόγος ἐνταῦθα, καλοῦνται οὕτω, διότι ψάλλονται περὶ τὸ τέλος τοῦ ἑσπερινοῦ, ὅτε γίνεται ἡ *ἀπόλυσις* τοῦ λαοῦ ἐκ τοῦ ἑσπερινοῦ. Ἐνίοτε ψάλλονται τὰ ἀπολυτίκια καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ὄρθρου, ἀναφέρονται δὲ πάντοτε εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑορτῆς. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν ψάλλονται ταῦτα καὶ πρὸ τῆς μικρᾶς εἰσόδου καὶ μετ' αὐτήν, ὅταν δὲν ψάλλονται οἱ μακαρισμοί.

Τὰ ἀπολυτίκια τῆς Ὀκτωήχου εἶναι ὀκτὼ κατὰ τοὺς ἤχους τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ⁽¹⁾, ψάλλεται δ' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸν ἑσπερινὸν ἑκάστου Σαββάτου καὶ ἐπαναλαμβάνεται ὡς προελέχθη, καὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν ⁽²⁾.

Οἱ ὕμνοι τῆς Ἐκκλησίας περιλαμβάνονται εἰς διάφορα βιβλία, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *λειτουργικὰ βιβλία*, διότι εἶναι ἐν χρήσει ἐν τῇ λειτουργίᾳ, ἐν τῇ λατρείᾳ ἐν γένει.

Τὰ κυριώτερα λειτουργικὰ βιβλία εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) *Τὰ δώδεκα Μηναῖα*, κατὰ τοὺς δώδεκα μῆνας τοῦ ἔτους· ἑκάστη δὲ ἡμέρα ἑκάστου μηνὸς ἔχει ἰδιαιτέραν ἀκολουθίαν ἑσπερινοῦ καὶ ὄρθρου, ὕμνουσαν ἰδίως τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἑορταζόμενον ἅγιον.

2) *Τὸ Τριώδιον*, τὸ ὁποῖον ψάλλεται ἐν τῇ Ἐκκλη-

(1) Οἱ Βυζαντινοὶ μελωδοὶ παρέλαβον παρὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τὰς ἀρμονίας, αἷς ὠνόμασαν ἤχους. Εἶναι δὲ οἱ ἤχοι ὀκτώ: ἤχος α' ἤχος β', ἤχος γ', ἤχος δ', ἤχος πλάγιος α', ἤχος πλάγιος β', ἤχος πλάγιος βαρὺς, ἤχος πλάγιος δ'.

(2) Ἡ μὲν ἑσπερινὴ προσευχὴ ἡ ἀκολουθία ὠνομάσθη *ἑσπερινὸς* ἢ δὲ *πρωὴν ὄρθρος* διότι γίνεται ἀνέκαθεν λίαν πρωΐ (*ὄρθρου βαθύτος*) προηγείται δὲ ἀμέσως τῆς λειτουργίας.

σία ἀπὸ τοῦ ἑσπερινοῦ τοῦ πρὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου μέχρι τοῦ μεγάλου Σαββάτου ὠνομάσθη δὲ οὕτω διότι περιελάμβανε κατ' ἀρχὰς τρεῖς ᾠδὰς ἦτοι ὕμνους, τῶν ὁποίων ἐκάστη ἀπετελεῖτο ἐκ τινων τροπαρίων· βραδύτερον δὲ προσετέθησαν καὶ ἄλλαι ᾠδαί.

3) *Τὸ Πεντηκοστάριον*, τὸ ὁποῖον ψάλλεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν ἁγίων Πάντων, ἀναφέρεται δὲ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ κυρίως δὲ εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ κατὰ πᾶσαν μετὰ τὸ Πάσχα Κυριακὴν καὶ ἐν τῷ χρονικῷ τούτῳ διαστήματι μνημονευόμενα γεγονότα τῆς Καινῆς Διαθήκης· καὶ

4) *Ἡ Ὀκτώηχος*, ἡ ὁποία ὠνομάσθη οὕτω, διότι περιέχει ὕμνους ψαλλομένους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἤχους τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἐκάστου ἤχου οἱ ὕμνοι ἀναλογοῦσιν εἰς μίαν ἐβδομάδα, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ ἑσπερινοῦ ἐκάστου Σαββάτου καὶ λήγουσαν κατὰ τὸν ὄρθρον τοῦ προσεχοῦς Σαββάτου, ψάλλονται δὲ δι' ὅλης τῆς ἐβδομάδος κατὰ τὸν ἑσπερινὸν καὶ τὸν ὄρθρον. Ὅθεν ἡ Ὀκτώηχος ἐπαναλαμβάνεται περιοδικῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀφοῦ συμπληρωθῇ ὁ κύκλος τῶν ὀκτὼ ἤχων, ἢ ἐβδομάδων. Εἰς τὴν Ὀκτώηχον προσετέθησαν ἔπειτα καὶ ἄλλοι τινὲς ὕμνοι, καὶ οὕτω συμπληρωμένη ἡ Ὀκτώηχος λέγεται καὶ *Παρακλητική*, διότι οἱ ἐν αὐτῇ ὕμνοι ἀποτελοῦσιν οἷον ἐν συνεχῇ παράκλησιν ἢ δέησιν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα, καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον. Οἱ ὕμνοι οἱ περιλαμβανόμενοι ἐν τῇ Ὀκτώηχῳ, ὥς οἱ ὕμνοι ἐν γένει τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν διακρίνονται διὰ τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν, τὴν δύναμιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, τὴν ἐκτακτὴν ποιητικὴν ἑξαρσιν καὶ τὸ ὕψος τῆς γλώσσης.

Έορτή εἶναι ἡμέρα καθιερωμένη εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Πρώτη κατὰ τὸν χρόνον καὶ τὴν σημασίαν ἑορτὴ εἶναι ἡ **Κυριακή**, ἣτις ἀντικαταστήσασα τὸ Σάββατον τῆς Παλαιᾶς διαθήκης ὠρίσθη ἤδη ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων νὰ τελεῖται εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς δι' αὐτοῦ τελεσθείσης σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Πλὴν τῆς Κυριακῆς ἑορταὶ ἐπίσης ἀρχαιόταται εἶναι ἡ τοῦ **Πάσχα** καὶ ἡ **Τετάρτη** καὶ **Παρασκευή**, ἑορταζόμεναι εἰς ἀνάμνησιν τῆς παραδόσεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Βραδύτερον ὠρίσθησαν καὶ ἄλλαι ἑορταί· 1) εἰς ἀνάμνησιν τῶν κυριωτέρων συμβεβηκότων τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς βίου τοῦ Κυρίου, καὶ αἱ ἑορταὶ αὗται ὠνομάσθησαν **δεσποτικάι**· 2) εἰς ἀνάμνησιν τῆς Θεοτόκου, καὶ αἱ ἑορταὶ αὗται ὠνομάσθησαν **Θεομητορικάι**· καὶ 3) εἰς ἀνάμνησιν ἁγίων, καὶ αἱ ἑορταὶ αὗται ὠνομάσθησαν **ἑορταὶ ἁγίων**.

Αἱ δεσποτικάι ἑορταὶ διαιροῦνται εἰς **ἀκινήτους** καὶ εἰς **κινήτας**.

Καὶ ἀκίνητοι μὲν εἶναι αἱ ἑορταζόμεναι πάντοτε εἰς ὠρισμένην ἡμέραν, οἷον αἱ ἑορταὶ τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανείων, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ κλπ.

Κινηταὶ δὲ αἱ μὴ ἑορταζόμεναι πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, οἷον αἱ ἑορταὶ τοῦ Πάσχα, τῆς Ἀναλήψεως, τῆς Πεντηκοστῆς κλπ.

Μεταβαίνοντες νῦν εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν ἀπολυτικίων διαιροῦμεν αὐτὰ εἰς 4 μέρη ἢ κεφάλαια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰ ἀπολυτίκια τῆς **Ὀκτωήχου**, ἅτινα εἶναι ἀναστάσιμα. ὡς ἀναφερόμενα εἰς τὴν κοσμοσωτήριον ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, τὸ δεύτερον τὰ ἀπολυτίκια τῶν **δεσποτικῶν ἑορτῶν**, τὸ τρίτον τὰ τῶν **θεομητορικῶν ἑορτῶν**, καὶ τὸ τέταρτον τὰ τῶν **ἑορτῶν τῶν ἁγίων**.

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΤΑ ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ ΤΗΣ ΟΚΤΩΗΧΟΥ

Ἀπολυτίκιον. Ἦχος α΄.

Τοῦ λίθου σφραγισθέντος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ στρατιωτῶν φυλασσόντων τὸ ἄχραντόν σου σῶμα, ἀνέστης τριήμερος, Σωτὴρ, δωροῦμενος τῷ κόσμῳ τὴν ζωὴν διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ἐδόκουν σοι, ζωοδοτά· Δόξα τῇ ἀναστάσει σου Χριστέ· δόξα τῇ βασιλείᾳ σου· δόξα τῇ οἰκονομίᾳ σου, μόνε φιλόανθρωπε.

Οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι προσελθόντες πρὸς τὸν Πιλάτον εἶπον εἰς αὐτὸν νὰ διατάξῃ νὰ ἀσφαλισθῇ ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήπως οἱ μαθηταὶ τοῦ ἔλθωσι τὴν νύκτα καὶ κλέψωσι τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ εἴπωσιν εἰς τὸν λαόν, ὅτι ἀνέστη ἐκ νεκρῶν. Κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ Πιλάτου ἐσφράγισαν τὸν λίθον, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχον φράξει τὴν θύραν τοῦ μνημείου, εἰς τὸ ὅποιον εἶχε ταφῇ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡσφάλισαν μὲ φρουρὰν τὸν τάφον, ἐν ᾧ εἶχε τεθῇ τὸ ἀμόλυντον ἀπὸ ἁμαρτίας σῶμα αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, τὸν ὅποιον ὡς Θεὸν δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ ὁ τάφος, ἀνέστη τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἐδώρησεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ζωὴν, καὶ κατέστησε τοὺς ἀνθρώπους ἱκανοὺς νὰ κληρονομήσωσι τὴν αἰώνιον ζωὴν. Διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, οἱ ἄγγελοι, ἐβῶον πρὸς τὸν δοτῆρα τῆς ζωῆς (ζωοδότην) τὸν Χριστόν. Δόξα ἔστω εἰς τὴν ἀνάστασίν σου· δόξα ἔστω εἰς τὴν πνευματικὴν βασιλείαν σου, τὴν ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ἵδρυσας ἐπὶ τῆς γῆς· δόξα ἔστω εἰς τὴν θείαν οἰκονομίαν σου, ἥτοι εἰς τὴν γενομένην διὰ σοῦ σωτηρίαν τοῦ κόσμου, ᾧ Σῶτερ τῶν ἀνθρώπων, δστις εἶσαι ὁ μόνος, ὁ ἀληθὴς καὶ τέλειος φιλόανθρωπος.

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ.

Ἀπολυτίκιον. Ἦχος β΄.

Ὅτε κατήλθες πρὸς τὸν θάνατον, ἡ ζωὴ ἡ ἀθά-
νατος, τότε τὸν Ἄδην ⁽¹⁾ ἐνέκρωσας τῇ ἀστραπῇ
τῆς θεότητος· ὅτε δὲ καὶ τοὺς τεθνεῶτας ἐκ τῶν κα-
ταχθονίων ἀνέστησας, πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν ἐ-
πουρανίων ἐκραύγαζον· Ζωοῦδάτα Χριστέ, ὁ Θε-
ὸς ἡμῶν, δόξα σοι.

(1) Ἄδης ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ σημαίνει τόπον σκοτεινόν, ἀφανῆ
καὶ ἀόρατον, ἐνθα τιμωροῦνται οἱ κακοί. Διὰ τοῦτο καλεῖται ἐν τῇ
Καινῇ Διαθήκῃ καὶ σκότος τὸ ἐξώτερον, κάμινος τοῦ πυρός, πῦρ τὸ
ἐξώτερον.

Καὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἡ Ἐκκλησία διδάσκουσιν ὅτι ὁ Χριστός, ὅτε τὸ σῶμα αὐτοῦ εὗρίσκετο εἰς τὸν τάφον, κατήλθεν εἰς τὸν Ἄδην μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὡς Θεός, ἵνα κηρύξῃ εἰς τοὺς ἐν τῷ Ἄδῃ αἰχμαλώτους τὴν σωτηρίαν, καὶ ἐξήγαγεν ἐκεῖθεν τοὺς δικαίους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἀνήγαγεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ σκότους τοῦ Ἄδου εἰς τὸ φῶς τῆς οὐρανίου αὐτοῦ δόξης· καὶ τὸν μὲν Ἄδην κατήργησε καταβάς εἰς αὐτὸν ὁ Χριστός, διὰ τῆς λάμπειας τῆς θεότητος αὐτοῦ, τὸν δὲ θάνατον ἐνίκησεν ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν. Διὰ τὴν καθάραισιν ταύτην καὶ νέκρωσιν τοῦ Ἄδου καὶ τοῦ θανάτου παρίστανται ἐν τῷ ἀπολυτικῷ τούτῳ καὶ αἱ οὐράνιαι δυνάμεις ἥτοι οἱ ἄγγελοι, δοξολογοῦντες τὸν δοτῆρα τῆς ζωῆς, τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν.

Ἀπολυτίκιον Ἦχος Γ'.

Εὐφραινέσθω τὰ οὐράνια, ἀγαλλιέσθω τὰ ἐπίγεια, ὅτι ἐποίησε κράτος ἐκ θραχίονι αὐτοῦ ὁ Κύριος, ἐπάτησε τῷ θανάτῳ τὸν θάνατον, πρωτότοκος τῶν νεκρῶν ἐγένετο, ἐκ κοιλίας Ἄδου ἐρρύσατο ἡμᾶς καὶ παρέσχε τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

Ἄς εὐφραίνωνται τὰ οὐράνια ἥτοι οἱ ἐν οὐρανοῖς, ἃς χαίρωσι τὰ ἐπίγεια, ἥτοι οἱ ἐπὶ τῆς γῆς· διότι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔδειξε τὴν θείαν αὐτοῦ δύναμιν, νικήσας τὸν θάνατον διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἐγινε πρωτότοκος τῶν νεκρῶν. Δηλαδή ἀναστὰς πρῶτος ἐκ τῶν νεκρῶν ἔγινεν ὁ πρόδρομος τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἡμῶν Ἐσωσεν ἡμᾶς ἐκ τῆς κοιλίας, ἥτοι ἐκ τῶν δεσμῶν τῆς τυραννίας τοῦ Ἄδου καὶ ἔδειξεν εἰς τὸν κόσμον τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀγάπην καὶ εὐσπλαγχνίαν.

Ἀπολυτίκιον. Ἦχος δ'.

Τὸ φαῖδρὸν τῆς ἀναστάσεως κήρυγμα ἐκ τοῦ ἀγγέλου μαθοῦσαι αἱ τοῦ Κυρίου μαθήτριάι καὶ τὴν προγονικὴν ἀπόφασιν ἀπορρίψασαι, τοῖς Ἀπο-

στόλοις καυχώμεναι ἔλεγον. Ἐσχύλεται ὁ θάνατος· ἠγέρθη Χριστὸς ὁ Θεός, δωροῦμενος τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

Εἰς τὸν τάφον τοῦ Κυρίου ἦλθον αἱ μαθήτριάι τοῦ Ἰησοῦ, Μαρία ἡ Μαγδαληνή, Μαρία ἡ μήτηρ τοῦ Ἰακώβου, καὶ Σαλώμη, ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου, φέρουσαι ἀρώματα, ἵνα ἀλείψωσιν αὐτόν. Ἐκεῖ ἤκουσαν παρὰ τοῦ ἀγγέλου τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν (*τὸ φαιδρὸν κήρυγμα*), ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέστη· καὶ αἱ γυναῖκες ἀπορρίψασαι τὴν ἀπόφασιν ἤτοι ἀπαλλαγεῖσαι διὰ τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ τῆς θείας ἐκείνης ἀποφάσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἔνεκα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἡ γυνὴ κατεδικάσθη νὰ εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνδρός, ἔλεγον καυχώμεναι εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Ἐσχύλεται ὁ θάνατος ἤτοι ἀπεγυμνώθη, ἐνίκηθη ὁ θάνατος· ἀνέστη ὁ Χριστός, ὅστις ἐδώρησεν εἰς τὸν κόσμον τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀγάπην καὶ εὐσπλαγχνίαν.

Ἀπολυτίκιον. Ἦχος πλάγιος α΄.

Τὸν συνάναρχον λόγον ⁽¹⁾ Πατρὶ καὶ Πνεύματι ⁽²⁾ τὸν ἐκ Παρθένου τεχθέντα εἰς σωτηρίαν ἡμῶν, ἀνυμνήσωμεν, πιστοί, καὶ προσκυνήσωμεν, ὅτι ηὐδόκησε σαρκὶ ἀνελθεῖν ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ θάνατον ὑπομεῖναι καὶ ἐγεῖραι τοὺς τεθνεώτας ἐν τῇ ἐνδόξῳ ἀναστάσει αὐτοῦ.

Ὁ ὕμνος οὗτος προτρέπει ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς νὰ δοξολογήσωμεν καὶ νὰ λατρεύσωμεν τὸν Λόγον, ἤτοι τὸν Χριστόν, ὅστις εἶνε συνάναρχος, ἤτοι ἔχει τὴν αὐτὴν ἀρχὴν μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου διὰ νὰ σώσῃ ἡμᾶς. Πρέπει νὰ δοξολογήσωμεν καὶ νὰ λατρεύσωμεν αὐτόν, διότι ηὐδόκησεν, εὐηρεστήθη, κατεδέχθη νὰ λάβῃ σάρκα, νὰ

(1) Ὁ Χριστὸς καλεῖται καὶ Λόγος καὶ Υἱὸς καὶ Σοφία τοῦ Θεοῦ.

(2) Ὁ Θεὸς διακρίνεται εἰς τρία πρόσωπα, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱόν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὰ ὁποῖα εἶνε ἴσα καὶ ὁμοούσια πρὸς ἀλλήλα.

ἐνανθρωπήσῃ, νὰ σταυρωθῇ καὶ ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ν' ἀναστήσῃ τοὺς νεκροὺς διὰ τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ ἀναστάσεως.

Ἀπολυτίκιον. Ἦχος πλάγιος β'.

Ἀγγελικοὶ δυνάμεις ἐπὶ τὸ μνήμά σου, καὶ οἱ φυλάσσοντες ἀπενεκρώθησαν· καὶ ἵστατο Μαρία ἐν τῷ τάφῳ ζητοῦσα τὸ ἄχραντόν σου σῶμα. Ἐσχύλευσας τὸν Ἄδην μὴ πειρασθεῖς ὑπ' αὐτοῦ· ὑπήντησας τῇ Παρθένῳ, δωροῦμενος τὴν ζωὴν. Ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, Κύριε, δόξα σοι.

Ἄγγελος Κυρίου, καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου, ὅπου εἶχε ταφῇ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐκάθησεν ἐπ' αὐτοῦ. Οἱ φύλακες οἱ φυλάσσοντες τὸν τάφον ἔμειναν ἐκ φόβου ὡς νεκροί, ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἵστατο εἰς τὸν τάφον καὶ ἐξήτει τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, ὅστις ἀνέστη. Ὁ Χριστὸς ἀναστὰς ἐνίκησε τὸν Ἄδην χωρὶς νὰ πάθῃ, νὰ νικηθῇ ὑπ' αὐτοῦ, διότι ἦτο Θεός. Ὑπήντησε τῇ Παρθένῳ, ἥτοι ἔλαβε σάρκα ἐκ τῆς Παρθένου, ἐνηνθρώπησε, καὶ ἐδώρησεν οὕτως εἰς τὸν κόσμον τὴν ζωὴν, κατέστησε τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν ἱκανοὺς νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. Δόξα ἔστω εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν, ὅστις ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν.

Ἀπολυτίκιον. Ἦχος βαρὺς.

Κατέλυσας τῷ σταυρῷ σου τὸν θάνατον, ἡνέφξας τῷ ληστῇ τὸν παράδεισον· τῶν μυροφόρων τὸν θρῆνον μετέβαλες καὶ τοῖς σοῖς Ἀποστόλοις κηρύττειν ἐπέταξας, ὅτι ἀνέστης. Χριστὲ ὁ Θεός· παρέχων τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

Κατήργησας, ἐνίκησας διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τὸν θάνατον, ἡνοῖξας ἀπὸ τοῦ σταυροῦ τὸν Παράδεισον εἰς τὸν μετανοήσαντα ληστήν, εἰπὼν πρὸς αὐτόν· Σήμερον θὰ εἶσαι μετ' ἐμοῦ εἰς τὸν Παράδεισον· μετέβαλες τὸν θρῆνον τῶν μυροφόρων γυναικῶν εἰς χαράν, εἰς τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν εἶπες· Γύναι, τί κλαίεις;

Ποῖον ζητεῖς; Ὑπαγε πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπὲ πρὸς αὐτούς, ὅτι ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα σας, καὶ Θεόν μου καὶ Θεόν σας· καὶ εἰς τοὺς ἀποστόλους παρήγγειλας ἐπὶ τοῦ ὅρου τῆς Γαλιλαίας νὰ κηρύξωσιν εἰς τὸν κόσμον τὸ Εὐαγγέλιον, διότι ἀνέστης, Χριστέ ὁ Θεός, παρέχων εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν μεγάλην ἀγάπην καὶ εὐσπλαγχίαν σου.

Ἀπολυτίκιον. Ἦχος πλάγιος δ'.

Ἐξ ὕψους κατήλθες ὁ εὐσπλαγχνός· ταφὴν κατεδέξω τριήμερον, ἵνα ἡμᾶς ἐλευθερώσῃς τῶν παθῶν. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις ἡμῶν. Κύριε Δόξα σοι.

Κατέβης ἐκ τοῦ ὕψους, ἐκ τῶν οὐρανῶν, σὺ, Χριστέ, ὁ εὐσπλαγχνός καὶ φιλόανθρωπος· κατεδέχθης νὰ μείνῃς ἐν τῷ τάφῳ τρεῖς ἡμέρας, διὰ νὰ σώσῃς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν παθῶν, ἀπὸ τῆς πλάνης καὶ τῆς κακίας. Ἐστω δόξα εἰς σὲ τὸν Κύριον, ὅστις ὑπῆρξας ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις ἡμῶν, ὅστις ἐνανθρωπήσας ὠδήγησας ἡμᾶς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ ἀναστὰς ἔγινες ἡ ἀπαρχὴ καὶ ἡ βεβαίωσις τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΤΑ ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ ΤΩΝ ΔΕΣΠΟΤΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ

Α'. Τῶν ἀκινήτων.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῶν Χριστουγέννων.

(25 Δεκεμβρίου)

Ἡ γέννησίς σου Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, ἀνέτειλε τῷ κόσμῳ τῷ φῶς τῆς γνώσεως· ἐν αὐτῇ γὰρ οἱ τοῖς ἀστροῖς λατρεύοντες ὑπὸ ἀστέρος ἐδιδάσκοντο σὲ προσκυνεῖν, τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης καὶ σὲ γινώσκειν ἐξ ὕψους ἀνατολήν. Κύριε, δόξα σοι.

Ἡ γέννησίς σου, ὦ Χριστέ, ἀνέτειλεν εἰς τὸν κόσμον τὸ φῶς
τὸ τῆς γνώσεως, ἔφερε δηλαδὴ τὴν ἀληθῆ περὶ Θεοῦ γνῶσιν,
τὴν ἀληθῆ θρησκείαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι πρότερον

Ἡ προσκύνησις τῶν μάγων.

ἐκάθηντο εἰς τὸ σκότος· διότι ὅτε ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη, οἱ μάγοι,
οἱ σοφοὶ τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι ἐλάτρευον τοὺς ἀστέρας (ἦσαν
εἰδωλολάτραι), ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀστέρος ἐδιδάσκοντο, νὰ λα-
τρεύωσι σέ, ὅστις ὑπῆρξας ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὅστις δηλ.

ἐφώτισες καὶ ὠδήγησες τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν, καὶ νὰ γνωρίζωσι σέ, ὅστις ἀνέτειλες ἐξ ὕψους, ὅστις ἐστάλης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ σώσῃς αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἔστω δόξα εἰς σέ, Κύριε.

Ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων τελεῖται εἰς ἀνάμνησιν τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. Μέχρι τοῦ δ' αἰῶνος συνεωρτάζεται μετὰ τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων, διότι δὲν ἦτο εἰσέτι γνωστὴ ἡ ἡμέρα τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Ἀλλ' ἀφ' οὗτου περὶ τὰ μέσα τοῦ δ' αἰῶνος ὁ πάπας Ἰούλιος μετ' ἀκριβῆ ἱστορικὴν ἔρευναν ὥρισε τὴν 25 Δεκεμ-

Ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ.

βρίου ὡς ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων ἐχωρίσθη ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων καὶ ἐορτάζεται ἔκτοτε τῇ 25 Δεκεμβρίου.

Ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων εἶναι μία ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων καὶ φαιδροτέρων ἑορτῶν τῆς Ἐκκλησίας· κατ' αὐτὴν ἀκούονται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἱ θεῖοι λόγοι τοῦ ἀγγέλου πρὸς τοὺς ποιμένας.

«*Ἴδου εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἣτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ· ὅτι ἐτέχθη παρ' ὑμῖν σήμερον Σωτὴρ ὃς ἔστι Χριστὸς Κύριος ἐν πόλει Δαυὶδ*».

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς Περιτομῆς τοῦ Κυρίου. Ἦχος α'.

(1 Ἰανουαρίου).

Μορφὴν ἀναλλοιώτως ἀνθρωπίνην προσέλαβες, Θεὸς ὢν κατ' οὐσίαν, πολυεύσπλαγχνε Κύριε, καὶ νόμον ἐκπληρῶν, περιτομὴν θελήσει καταδέχῃ σαρκικὴν, ἵνα παύσῃς τὰ σκιώδη, καὶ περιέλῃς τὸ κάλυμμα τῶν παθῶν ἡμῶν. Δόξα τῇ ἀγαθότητι τῇ σῇ· δόξα τῇ εὐσπλαγχνίᾳ σου· δόξα τῇ ἀνεκφράστῳ, Λόγε, συγκαταβάσει σου.

Ἄν καὶ ἡσο, Κύριε κατ' οὐσίαν Θεός, ἐν τῇ ἀγάπῃ σου ὅμως καὶ εὐσπλαγχνίᾳ προσέλαβες μορφὴν ἀνθρωπίνην, ἔγινες ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ μεταβληθῇ ἡ θεία σου φύσις· ἐκπληρῶν δὲ τὸν μωσαϊκὸν νόμον, ἐκουσίως (θελήσει) κατεδέχθης νὰ περιτεμηθῇς κατὰ σάρκα, ἵνα παύσῃς τὰ σκιώδη, ἵνα καταργήσῃς δηλ. τὰ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, τὰ ὁποῖα ἦσαν σκιὰ καὶ τύπος σου, καὶ περιέλῃς ἥτοι ἀφαιρέσῃς τὸ κάλυμμα τῶν παθῶν. Δόξα ἔστω εἰς τὴν ἀγαθότητα, εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ εἰς τὴν ἀνέκφραστον συγκατάβασίν σου, Λόγε τοῦ Θεοῦ, Σῶτερ ἡμῶν.

Ἡ περιτομὴ τοῦ Κυρίου τελεῖται τῇ 1 Ἰανουαρίου εἰς ἀνάμνησιν τῆς περιτομῆς τοῦ Σωτῆρος, τῆς γενομένης τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ. Ὁ Ἰησοῦς περιτεμήθη, ἵνα ἐκπληρώσῃ τὸν μωσαϊκὸν νόμον, κατὰ τὸν ὅποιον (Λευϊτ. ιβ', 2 3) πᾶν ἄρρεν γεννώμενον ἔπρεπε νὰ περιτέμνηται. Κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ τῆς περιτομῆς ὁ Χριστὸς ὠνομάσθη Ἰησοῦς, ἦτοι Σωτὴρ, ὥς εἶχε προεῖπει ὁ Ἄγγελος εἰς τὴν Μαριὰμ.

Ἡ περιτομὴ ἦτο τύπος τοῦ βαπτίσματος. Καθιερώθη δὲ ἡ ἐορτὴ αὕτη κατὰ τὸν σι' αἰῶνα, καὶ συνδέεται στενῶς μετὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου, θεωρουμένη ὡς ἀπόδοσις αὐτῆς. Μετὰ

τῆς ἑορτῆς τῆς περιτομῆς συνεδέθη καὶ ἡ πανήγυρις τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ νέου ἔτους τοῦ ἀπὸ τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ Σωτῆρος. • Ἐν ἀρχῇ ἡ ἑορτὴ τοῦ νέου ἔτους εἶχε καθιερωθῇ ὡς ἡμέρα νηστείας καὶ προσευχῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῶν Ἑθνικῶν ἑορτὴν τοῦ νέου ἔτους, ἣτις ἐπανηγυρίζετο παρ' αὐτοῖς μετὰ πολλῆς ἀσχημοσύνης καὶ ἀσωτείας. Ὅτε δὲ βραδύτερον ἡ ἐθνικὴ θρησκεία ἐξέλιπεν, ἡ ἑορτὴ τοῦ νέου ἔτους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπέβη ἡμέρα σεμνῆς πανηγύρεως.

Μετὰ τῆς ἑορτῆς τῆς περιτομῆς συνεορτάζεται καὶ ἡ μνήμη τοῦ **μεγάλου Βασιλείου**, περὶ τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω εἰς τὸ κεφάλαιον τὸ περιλαμβάνον τὰ ἀπολυτίκια τῶν ἑορτῶν τῶν ἁγίων.

Τὸ ἀπολυτίκιον τῶν Θεοφανείων. Ἦχος α'.

(6 Ἰανουαρίου).

Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου. Κύριε, ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερῶθη προσκύνησις· τοῦ γὰρ Γεννῆ· τορος ἡ φωνὴ προσεμαρτύρει σοι, ἀγαπητόν σε Υἱὸν ὀνομάζουσα· καὶ τὸ Πνεῦμα, ἐν εἶδει περιστερᾶς, ἐβεβαίον τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές. Ὁ ἐπιφανείς, Χριστέ ὁ Θεός, καὶ τὸν κόσμον φωτίσας δόξα σοι.

Ὅτε, Κύριε ἐβαπτίζεσο εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν, ἐφανερῶθη τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος, τὴν ὁποίαν προσκυνούμεν καὶ λατρεύομεν· διότι ὁ μὲν Γεννήτωρ, ἦτοι ὁ Πατήρ, ἐμαρτύρει ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὅτι σὺ εἶσαι ὁ ἀγαπητὸς Υἱὸς αὐτοῦ· τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον κατέβη ὡς περιστερὰ ἐπὶ σέ, **ἐβεβαίον τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές**, ἐβεβαίον, ὅτι σὺ εἶσαι ἀληθῶς ὁ ἀγαπητὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Δόξα ἔστω σοι, Χριστέ, ὅστις ἐπεφάνης ὡς Θεὸς καὶ ἐφώτισες τὸν κόσμον.

Τὰ **Θεοφάνεια** εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ ἐπισημοτάτων ἑορτῶν τελουμένη τῇ 6 Ἰανουαρίου εἰς ἀνάμνησιν τῆς βαπτίσεως τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προ-

δρόμου καὶ βαπτιστοῦ. Μετ' αὐτῆς, ὡς εἶπομεν (ἐν σελ. 16), συνεωρτάζετο μέχρι τῶν μέσων τοῦ δ' αἰῶνος καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων.

Ὀνομάζεται **Θεοφάνεια** ἢ **Ἐπιφάνεια**, διότι κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Κυρίου ἐφανερώθη ἡ θεότης αὐτοῦ· ὀνομάζεται δὲ καὶ

Ἡ Βάπτισις τοῦ Χριστοῦ.

Φῶτα, διότι ὁ Χριστὸς εὐθὺς μετὰ τὴν βάπτισιν ἤρχισε νὰ κηρύττῃ τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐφώτισε τὸν κόσμον, ὠδήγησε δηλαδὴ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς, ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης χρονολογεῖται τὸ βάπτισμα τῶν Χριστιανῶν.

Τὸ ἀπολυτίκιόν τῆς Ὑπαπαντῆς. Ἦχος α'.

(2 Φεβρουαρίου).

Χαῖρε κεχαριτωμένη, Θεοτόκε Παρθένε· ἐκ σοῦ γὰρ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, φωτίζων τοὺς ἐν σκότει. Εὐφραίνου

καὶ σὺ, Πρεσβύτα Δίκαιε, δεξάμενος ἐν ἀγκάλαις
ἀγίοις τὸν ἐλευθερωτὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν, χαριζό-
μενον ἡμῖν καὶ τὴν ἀνάστασιν.

Χαῖρε κεχαριτωμένη, Θεοτόκε Παρθένε, διότι ἀπὸ σὲ ἀνέτει-
λεν (ἐγεννήθη) ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ἦτοι ὁ Χριστὸς ὁ θεὸς
ἡμῶν, ὅστις φωτίζει διὰ τῆς διδασκαλίας του τοὺς ἀνθρώπους, οἱ

Ἡ Θεοτόκος καὶ τὸ Θεῖον βρέφος.

ὅποιοι πρὸ αὐτοῦ ἐκάθηντο εἰς τὸ σκότος, εὗρισκοντο ἐν πλάνῃ.
Χαῖρε καὶ σὺ (Συμειών), γέρον Δίκαιε, διότι ἐδέχθης εἰς τὰς ἀγ-
κάλας σου τὸν Χριστόν, ὅστις ἠλευθέρωσε τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπὸ
τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν ἀνάστασίν του.

Τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἡ Μαριὰμ ἀνέ-

βη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, διὰ νὰ ἀφιερῶσῃ εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὸν νόμον τὸν πρωτότοκον καὶ μονογενῆ αὐτῆς υἱὸν καὶ προσφέρῃ τὴν νονομισμένην θυσίαν, ζευγὸς τρυγόνων ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ εὐσεβὴς καὶ δίκαιος Συμεὼν ὁ πρεσβύτερος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποκαλυφθῆ ἄνωθεν, ὅτι δὲν θὰ ἀποθάνῃ, πρὶν ἶδῃ τὸν Σωτῆρα, ὁδηγηθεὶς ὑπὸ πνεύματος ἁγίου ἦλθεν εἰς τὸν ναόν, καὶ ἰδὼν τὸ παιδίον Ἰησοῦν ἔλαβεν αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ εὐχαριστήσας τὸν Θεὸν εἶπε: **«Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου Δέσποτα...»** ἦτοι τώρα ἀποθνήσκω ὁ δοῦλός σου, Κύριε, ἐν εἰρήνῃ, διότι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος τούτου καθιερώθῃ κατὰ τὸν 5' αἰῶνα ἡ ἑορτὴ τῆς **Ὑπαπαντῆς**, ἣτις ὀνομάσθῃ οὕτω, διότι ὁ Συμεὼν ὑπήντησεν ἦτοι ὑπεδέχθη ἐν τῷ ναῷ τὸν Ἰησοῦν (Λουκ. β' 22 - 40). Ἑορτάζεται δὲ τῇ 2 Φεβρουαρίου, ἣτις εἶνε ἡ τεσσαρακοστὴ ἡμέρα τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου.

Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς Μεταμορφώσεως. Ἦχος βαρὺς.

(6 Αὐγούστου)

Μεταμορφώθης ἐν τῷ ὄρει. Χριστέ ὁ Θεός, δεῖξας τοῖς μαθηταῖς σου τὴν δόξαν σου, καθὼς ἠδύναντο. Λάμπρον καὶ ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς τὸ φῶς σου τὸ ἀίδιον, πρεσβεύεις τῆς Θεοτόκου, Φωτοδότα, δόξα σοι.

Μετέβαλες τὴν μορφὴν σου τὴν ἀνθρωπίνην καὶ ἔλαβες τὴν θεϊκὴν εἰς τὸ ὄρος (Θαβώρ), Χριστέ Θεέ, καὶ ἔδειξας εἰς τοὺς μαθητάς σου τὴν δόξαν σου, καθὼς ἠδύναντο (νὰ ἐννοήσωσιν αὐτήν). Λάμπρον καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὸ φῶς σου τὸ αἰώνιον (δηλ. τὴν θεϊαν σου διδασκαλίαν) διὰ τῶν παρακλήσεων τῆς Θεοτόκου. Φωτοδότα Χριστέ, δόξα σοι.

Ἡ **Μεταμόρφωσις** εἶνε ἑορτὴ τελουμένη τῇ 6 Αὐγούστου εἰς ἀνάμνησιν τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν

Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβώρ. Θέλων ὁ Χριστὸς νὰ δεί-
ξη εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι μετὰ τὰ πάθη καὶ τὸν θάνατον
αὐτοῦ θὰ δοξασθῇ, παρέλαβεν ἐκ τῶν μαθητῶν του τὸν Πέτρον
καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην καὶ ἀνέβη μετ' αὐτῶν εἰς τὸ ὄρος
Θαβώρ. Ἐκεῖ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψε τὸ
πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἐνδύματα αὐτοῦ ἔγιναν λευκά
ὡς τὸ φῶς. Αἰφνης ἐμφανίζεται ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἡλίας συλλα-
λοῦντες μετ' αὐτοῦ, νεφέλῃ δὲ φωτεινῇ ἐπεσκίασεν αὐτούς, καὶ ἐκ
τῆς νεφέλης γὰρ ἠκούσθη φωνή, ὡς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, μαρτυροῦσα
τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ λέγουσα «**Οὗτος εἶνε ὁ υἱός μου ὁ
ἀγαπητός, εἰς τὸν ὁποῖον ἠὲ δόκησα, τὸν ὁποῖον ἠγάπησα
αὐτοῦ ἀκούετε**».

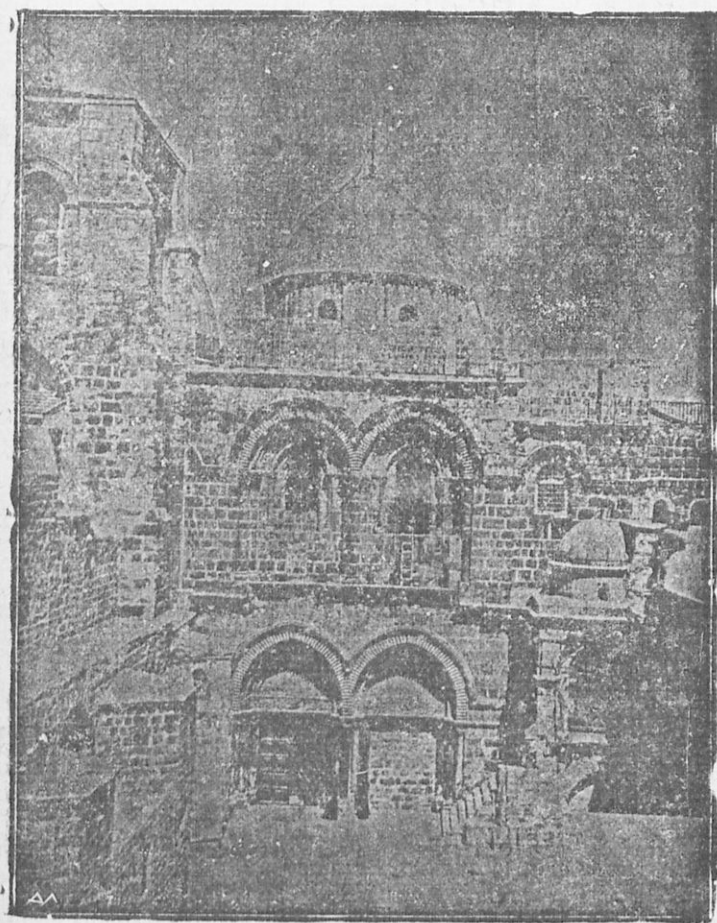
Ἡ ἑορτὴ τῆς μεταμορφώσεως καθιερώθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ
ἡμῶν κατὰ τὸν ε' αἰῶνα.

Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ. Ἦχος α'.
(14 Σεπτεμβρίου)

**Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν
κληρονομίαν σου, νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρ-
βάρων δωρούμενος, καὶ τὸ σὺν φυλάττων διὰ τοῦ
σταυροῦ σου πολίτευμα.**

Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τοὺς πιστεύοντας
εἰς σέ (τὴν κληρονομίαν σου) παρέχων νίκας εἰς τοὺς βασιλεῖς
κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ φυλάττων τὸ πολίτευμά σου, ἥτοι τὴν
ἐκκλησίαν σου.

Ἡ Ὑψωσις τοῦ τιμίου σταυροῦ, ἡ τελουμένη τῇ 14 Σε-
πτεμβρίου, καθιερώθη εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις εὐρέ-
σεως τοῦ τιμίου σταυροῦ ὑπὸ τῆς ἁγίας Ἑλένης, μητρὸς τοῦ με-
γάλου Κωνσταντίνου, τῷ 326. Ὁ τότε ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων
Μακάριος ὕψωσεν ἐπὶ τόπου ὑψηλοῦ τὸν εὐρεθέντα τίμιον σταυ-
ρόν, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἴδῃ καὶ προσκυνήσῃ αὐτὸν τὸ συρρεῦσαν
μέγα πλῆθος. Ὁ λαός, ἰδὼν τὸν τίμιον σταυρόν, ἐβόησε τὸ **Κύ-
ριε, ἐλέησον**, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἐπαναλαμβάνει ὁ χορὸς
τῶν ψαλτῶν, ὅταν ὁ ἱερεὺς ἐν τέλει τοῦ ὄρθρου μετὰ τὴν δοξο-

· Ο Ναός τῆς Ἀναστάσεως.

λογίαν, ψαλλομένου τοῦ ὕμνου ἅγιος ὁ Θεός, κ.τ.λ. κρατῶν ἐπὶ κεφαλῇ τὸν τίμιον σταυρὸν ἐντὸς δίσκου πλήρους ἀνθέων, περιάγει αὐτὸν διὰ τοῦ Ναοῦ καὶ ἵσταται ἐν τέλει πρὸ τῆς ὥραιας πύλης, ἔνθα ἀποτείνει πρὸς τὸν Θεὸν διάφορους δεήσεις.

Ἡ τελουμένη αὕτη λιτανεία ἀναμνησκει τὴν ἐν ἔτει 628 λιτανείαν τοῦ εὐσεβοῦς αὐτοκράτορος Ἡρακλείου, ὅστις κατατροπώσας τοὺς βαρβάρους Πέρσας καὶ ἀναλαβὼν τὸν τίμιον σταυρόν, τὸν ὁποῖον οὗτοι πρὸ 14 ἔτῶν εἶχον συλήσει, κυριεύσαντες τὴν Παλαιστίνην, εἰσήγαγε καὶ πάλιν ἐν θριάμβῳ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ κατέθετο αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνεγείρει ἡ ἀγία Ἑλένη ἐκεῖ, ἔνθα εὗρε τὸν τάφον καὶ τὸν σταυρόν τοῦ Κυρίου.

Καθὼς, ὅτε εὗρέθη ὁ τίμιος σταυρός, ὁ λαὸς προσεκύνησεν αὐτόν, οὕτω καὶ ἡμεῖς, κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην προσκυνοῦμεν τὸν τίμιον σταυρόν, ψάλλομένου καὶ τοῦ ὠραίου ὕμνου *«Τὸν σταυρόν σου προσκυνοῦμεν, Δέσποτα καὶ τὴν ἀγίαν σου ἀνάστασιν ὑμνοῦμεν καὶ δοξάζομεν»*.

Β'. Τῶν κινητῶν.

Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἦχος β'.

Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν, ἀγαθέ, αἰτούμενοι συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν. Χριστὲ ὁ Θεός· θουλήσει γὰρ ἡδύκησας σαρκὶ ἀνελθεῖν ἐν τῷ σταυρῷ, ἵνα ρύσῃ οὐδὲ ἐπλάσας ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ. Ὅθεν εὐχαρίστως δοῶμέν σοι· Χαρὰς ἐπλήρωσας τὰ πάντα ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, παραγενόμενος εἰς τὸ σῶσαι τὸν κόσμον.

Τὴν ἀγίαν εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν, ἀγαθέ, ζητοῦντες συγχώρησιν τῶν πταισμάτων μας παρὰ σοῦ, τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Διότι ἐκουσίως κατεδέχθης νὰ ἀνέλθῃς σαρκικῶς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, διὰ νὰ σώσῃς ἡμᾶς τὰ πλάσματά σου, ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ ἐχθροῦ. Ὅθεν εὐχαρίστως βοῶμεν καὶ ψάλλομεν *Σῶτερ ἡμῶν, σὺ ἔφερες τὴν χαρὰν παντοῦ, διότι ἦλθες, διὰ νὰ σώσῃς τὸν κόσμον.*

Ἡ Κυριακὴ τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῆς Μεγάλης Τεσσαρακο-

στῆς ὠνομάσθη *Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας*, διότι κατ' αὐτὴν ἐγένετο ἡ ἀναστήλωσις τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐν τοῖς ναοῖς ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδώρας (842) καὶ ἔπαυσεν ὁ ἐπὶ ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτη κατ' αὐτῶν πόλεμος, τὸν ὁποῖον ἤγειραν οἱ εἰκονομάχοι, οἵτινες ἔθραυσαν τὰς εἰκόνας καὶ ἀπέβαλον αὐτὰς ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας. Δὲν ἐνόουν δὲ οἱ αἱρετικοὶ οὗτοι, ὅτι τὰς εἰκόνας δὲν λατρεύομεν ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι ἀλλ' ἀπλῶς τιμῶμεν. Ἡ δὲ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις ἀναβαίνει εἰς τὸ πρωτότυπον, ὅταν ἀσπαζόμεθα τὰς ἁγίας εἰκόνας. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔπαυσαν καθόλου αἱ αἱρέσεις καὶ οἱ διωγμοὶ κατὰ τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἐστερεώθη δὲ ἡ Ὁρθοδοξία διὰ τοῦτο ὠρίσθη, ἵνα κατὰ τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἐορτάζεται ἡ ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων καὶ ὁ θρίαμβος τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων. Ἦχος δ'.

Τὴν κοινὴν ἀνάστασιν πρὸ τοῦ σοῦ πάθους πεπαιστούμενος, ἐκ νεκρῶν ἤγειρας τὸν Λάζαρον, Χριστὲ ὁ Θεὸς ὄθεν καὶ ἡμεῖς ὡς οἱ παῖδες, τὰ τῆς νίκης σύμβολα φέροντες, σοὶ τῷ νικητῇ τοῦ θανάτου δοῶμεν Ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένους ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Σὺ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, πρὶν πάθης καὶ ἀποθάνης, ἀνέστησας ἐκ νεκρῶν τὸν Λάζαρον, διὰ τὴν βεβαιώσῃς ὅτι καὶ ἡμεῖς ὅλοι θὰ ἀναστηθῶμεν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς οἱ χριστιανοί, ὡς οἱ παῖδες τῶν Ἑβραίων, ἔχοντες εἰς τὰς χεῖρας ἡμῶν τὰ σημεῖα τῆς νίκης, τὰ βαῖα, ψάλλομεν εἰς σέ, ὅστις ἐνίκησας τὸν θάνατον. Ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις, δόξα ἔστω εἰς σέ, τὸν κατοικοῦντα ἐν οὐρανοῖς, εὐλογημένος ἔσο σύ, ὅστις ἔρχεσαι ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὅστις ἐστίν ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα σώσῃς αὐτόν (1).

(1) Τὸν θριαμβευτικὸν τοῦτον ὕμνον ἔψαλλον οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὸν Ἰησοῦν, διότι ὑπεδέχοντο αὐτόν ὡς Μεσσίαν ἐνόμιζον δὲ ὅτι ὁ Μεσσίας ἐμελλε νὰ ἰδρύσῃ βασιλείαν ἐπίγειον καὶ ν' ἀναδείξῃ τοὺς Ἰουδαίους ἔθνος μέγα καὶ ἐνδοξον.

Ἐξ ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάσχα, ἤρχετο ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπὸ τῆς Βυθανίας, ὅπου εἶχεν ἀναστήσει τὸν Λάζαρον· ἀπέστειλε δὲ δύο ἐκ τῶν μαθητῶν του καὶ ἔφεραν εἰς αὐτὸν ὄνον

Τὰ παιδιά μετὰ βαΐων.

καὶ καθίσας ἐπ' αὐτοῦ εἰσῆρχετο εἰς τὴν πόλιν. Λαὸς πολὺς εἶχεν ἔλθει εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τὴν ἑορτὴν, καὶ ἀκούσας, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔρχεται, ἔλαβεν εἰς χεῖρας βαῖα Φοινίκων καὶ ἐξῆλθεν εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ· καὶ ἄλλοι μὲν διὰ τῶν φορεμάτων αὐτῶν, ἄλ-

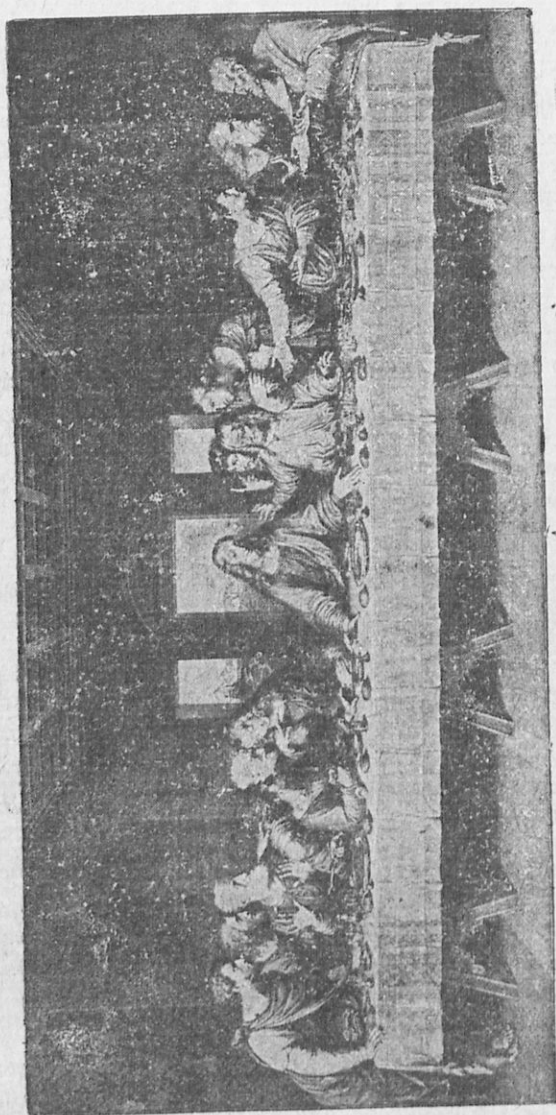
λοι δὲ διὰ κλάδων δένδρων ἔστρωνον τὴν ὁδόν, διὰ τῆς ὁποίας ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ Ἰησοῦς· πάντες δ' ὁμοῦ καὶ αὐτοὶ οἱ παῖδες προπορευόμενοι καὶ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον λέγοντες· «*Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, ἐν ὀνόματι Κυρίου.*»

Τὴν λαμπρὰν ταύτην καὶ θριαμβευτικὴν εἴσοδον τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἀπὸ τῶν πρώτων τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰώνων κατὰ τὴν ἀμέσως προηγουμένην τοῦ Πάσχα Κυριακὴν, ἣτις καὶ ἐκλήθη διὰ τοῦτο *Κυριακὴ τῶν Βατῶν*. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας δὲ ταύτης ἄρχεται ἡ καλουμένη *ἐβδομάς τῶν παθῶν*, ἣτις καὶ *μεγάλῃ ἐβδομάδι* ἐπεκλήθη, διότι κατὰ τὸν Χρυσόστομον, «*μεγάλα τινὰ καὶ ἀπόρρητα τυγχάνει τὰ ὑπάρξαντα ἡμῖν ἐν αὐτῇ ἀγαθὰ. Ἐν γὰρ ταύτῃ ὁ χρόνιος ἐλύθη πόλεμος, θάνατος ἐσβέσθη, κατάρρα ἀνῆρέθη, τοῦ διαβόλου ἡ τυραννὶς κατελύθη, τὰ σκεύη αὐτοῦ διηρπάγη, Θεοῦ καταλλαγὴ πρὸς ἀνθρώπους γέγονεν*».

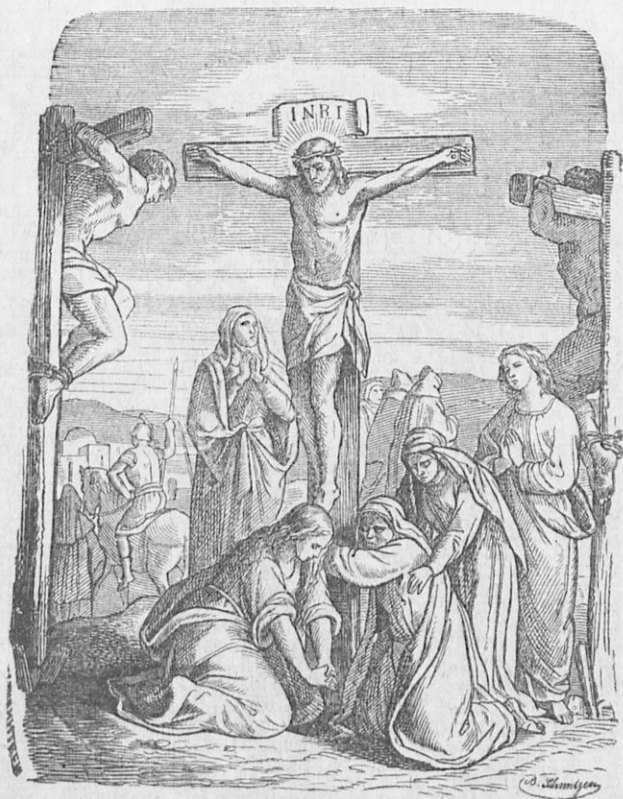
Τροπάριον τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης Πέμπτης. Ἦχος πλάγιος δ'.

“Οτε οἱ ἑνδοξοὶ μαθηταὶ ἐν τῷ νικητῇ τοῦ δειπνου ἐφωτίζοντο, τότε Ἰούδας ὁ δυσσεβὴς φιλαργυρίαν νοσήσας ἐσκοτίζετο, καὶ ἀνόμοις κριταῖς σὲ τὸν δίκαιον κριτὴν περὶδίδωσι. Βλέπε, χρημάτων ἐραστά, τὸν διὰ ταῦτα ἀγχόνῃ χρησάμενον, φεῦγε ἀκώρεστον ψυχὴν, τὴν διδασκάλῳ τοιαῦτα τολμήσαν. Ὁ περὶ πάντα ἀγαθός, Κύριε, δόξα σοι.

“Οτε οἱ ἑνδοξοὶ μαθηταὶ (τοῦ Χριστοῦ) εἰς τὸν νικητῆρα τοῦ δείπνου (ὅτε δηλαδὴ κατὰ τὸν δείπνον ἔνιψε τοὺς πόδας των ὁ Χριστὸς) ἐφωτίζοντο (ἐδιδάσκοντο δηλ. τὴν ταπεινοφροσύνην), τότε Ἰούδας ὁ ἀσεβής, φιλαργυρίας τὴν ἀσθενεῖαν ἀσθενήσας, ἐσκοτίζετο καὶ εἰς ἀνόμους κριτὰς σὲ τὸν δίκαιον κριτὴν παρέδωκε. Βλέπε σύ, ὅστις ἀγαπᾷ τὰ χρήματα, ἐκείνον, ὁ ὁποῖος δι' αὐτὰ ἀπηγγονίσθη (δηλ. τὸν Ἰούδαν), ἀπόφευγε ἀχόρταγον ψυχὴν, ἢ ὁποία εἰς τὸν διδασκαλὸν (τὸν Χριστὸν) τοιαῦτα ἐτόλμησε νὰ κάμῃ (δηλ. νὰ προδώσῃ). Σὺ, ὁ ὁποῖος εἶσαι περισσότερον ἀπὸ ὅλους ἀγαθός. Κύριε, δόξα σοι.

Ο μυστικός δείπνος.

Ἡ σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ.

Κοντάκιον τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Παρασκευῆς.

Ἦχος πλῆγιος δ'.

Τὸν δι' ἡμᾶς σταυρωθέντα δεῦτε πάντες ὑμνή-
σωμεν αὐτὸν γὰρ κατεῖδε Μαρία ἐπὶ τοῦ ξύλου
καὶ ἔλεγεν. Εἰ καὶ σταυρὸν ὑπομένεις, σὺ ὑπάρχεις
ὁ Πῶς καὶ Θεός μου.

Ἡ ἀποκαθήλωσις τοῦ Σωτῆρος.

Ἐκείνον, ὁ ὁποῖος δι' ἡμᾶς ἐσταυρώθη, ὅλοι ὥς ὑμνήσωμεν, διότι αὐτὸν εἶδε ἡ Μαρία (ἡ Παναγία) ἐπάνω εἰς τὸ ξύλον (δηλ. εἰς τὸν Σταυρὸν) καὶ ἔλεγεν. "Ἄν καὶ σταυρὸν (δηλ. θάνατον ἐπὶ σταυροῦ) ὑπομένης σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Σαββάτου. Ἦχος β'.

Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντόν σου σῶμα, σινδὼνῃ καθαρῷ, εἰλήσας καὶ ἀρώμασιν, ἐν μνήματι καινῷ κηδεύσας ἀπέθετο.

Ὁ Εὐσεβὴς Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ξύλου (τοῦ σταυροῦ) καταβιβάσας τὸ ἄχραντόν σου σῶμα, ἀφοῦ μὲ σινδὼνα καθαρὰν ἐτύλιξεν αὐτὸ καὶ (τὸ ἤλειψε) μὲ ἀρώματα, εἰς μνήμα καινουργὲς τὸ ἐνεταφίασεν.

Ὁ ὕμνος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἢ τοῦ Πάσχα.

Ἦχος πλάγιος α'.

Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζῶν χάρισάμενος.

Ὁ Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, ἀφοῦ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ τὸν θάνατον (τῶν ἀνθρώπων) ἐνίκησε (δηλ. ἀπὸλλεξε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἀμάρτημα) καὶ εἰς τοὺς εἰς τὰ μνήματα (νεκροὺς) ζῶν ἐχάρισεν.

Τὸ Πάσχα ἑβραϊκῇ λέξει, σημαίνουσα διάβασιν, ἐτελεῖτο παρ' Ἑβραίοις εἰς ἀνάμνησιν τοῦ πασχαλίου, ἁμνοῦ, ὃν ἔφαγον οἱ Ἰουδαῖοι πρὸ τῆς ἐξόδου αὐτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐτελεῖτο δὲ καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπ' αὐτῶν διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Παρὰ τῆς Χριστιανοῖς τὸ Πάσχα καθιερώθη πιθανώτατα κατὰ τὸν α' αἰῶνα εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἐπαναλαμβάνεται δὲ κατ' ἐκάστην ἑβδομάδα, τὴν Κυριακὴν.

Ἐπὶ τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὠρίσθη νὰ ἐορτά-
ζεται τὸ Πάσχα πανταχοῦ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἐν μιᾷ καὶ
τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, τῇ Κυριακῇ, διότι πρότερον ἐωρτάζετο εἰς διάφο-
ρον ἡμέραν παρὰ ταῖς διαφοροῖς Ἐκκλησίαις ὡς πρὸς τὸν χρό-

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος.

νον δὲ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα κατίσχυσεν ἀπὸ τοῦ η'. αἰῶνος
καθ' ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον τὸ **Ἀλεξανδρινὸν** καλού-
μενον σύστημα, καὶ ἔκτοτε τὸ Πάσχα πανηγυρίζεται πάντοτε
πανταχοῦ τῇ πρώτῃ Κυριακῇ μετὰ τὴν ἑαρινὴν πανσέληνον. Αἱ

ἡμέραι, ὧς δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, εἶναι ἡ 22 Μαρτίου καὶ ἡ 25 Ἀπριλίου, αἵτινες εἶναι τὸ ἐνωρίτερον καὶ τὸ βραδύτερον χρονικὸν ὅριον τοῦ Πάσχα.

Τὸ Πάσχα ἦτο ἀνέκαθεν μία τῶν ἐπισημοτάτων ἑορτῶν, προηγεῖτο δ' αὐτῆς νηστεία, ἥτις, διάφορος οὖσα κατὰ τὴν διάρκειαν ἐν ἀρχῇ, ὠρίσθη ἐν τέλει εἰς ἑπτὰ ἑβδομάδας, περιλαμβανομένης καὶ τῆς Μεγάλης ἑβδομάδος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτηρεῖτο αὐστηροτάτη νηστεία. Ἐκλήθη δὲ ἡ πρὸ τοῦ Πάσχα νηστεία **μεγάλῃ τεσσαρακοστή.**

Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἐφορτάζετο ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ **Ἀντίπασχα**, ἥτις ὀνομασθῆ οὕτω, διότι εἶναι ἡ ἀπόδοσις τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ὀνομάζεται δὲ καὶ **Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ**, διότι κατ' αὐτὴν γίνεται μνεῖα τῆς ἀπιστίας τοῦ Θωμᾶ. Ἡ ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τοῦ Ἀντίπασχα ἑβδομάς ἐκλήθη **Διακαινήσιμος**, διότι κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν τὸ νέον ἐκκλησιαστικὸν ἔτος ἤρχετο ἀπὸ τοῦ Πάσχα.

Ἡ ἀκολουθία τοῦ Πάσχα τελεῖται περὶ τὸ μεσονύκτιον, ᾗδομένου κατ' ἐπανάληψιν τοῦ **Χριστὸς ἀνέστη**, καὶ γινομένου ἁσπασμοῦ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ ἑσπερινὸς τοῦ Πάσχα καλεῖται **Ἀγάπη**, διότι κατ' αὐτὸν ἐπαναλαμβάνεται ὁ ἁσπασμὸς διὰ τοὺς μὴ δυνηθέντας νὰ ἐκκλησιασθῶσι τὴν νύκτα διὰ τοῦτο καλεῖται **δευτέρᾳ Ἀνάστασις.**

Ἀπολυτίκιον τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ. Ἦχος βαρὺς.

Ἐσφραγισμένου τοῦ μνήματος, ἡ ζωὴ ἐκ τάφου ἀνέτειλας, Χριστέ ὁ Θεός· καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, τοῖς μαθηταῖς ἐπέστη ἡ πάντων ἀνάστασις, πνεῦμα εὐθὲς δι' αὐτῶν ἐγκατανίζων ἡμῖν κατὰ τὸ μέγα σου ἔλεος.

Ἐνῷ τὸ μνήμά σου, Χριστέ, ἦτο ἐσφραγισμένον, σὺ ὁμως ἀνέστης ἐκ τοῦ τάφου, ἐπειδὴ εἶσαι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις. Ὁ

Τάφος δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τὴν ζωὴν. Ἐνῶ δὲ καὶ αἱ θύραι ἦσαν κεκλεισμέναι, σύ, Χριστέ, ὅστις εἶσαι ἡ ἀνάστασις πάντων, παρουσιάσθης ἐνώπιον τῶν μαθητῶν σου, παρέχων καὶ καθιερώων εἰς τὸν κόσμον δι' αὐτῶν νέον πνεῦμα, πνεῦμα δικαιοσύνης καὶ ἀγιασμοῦ. Τοῦτο δὲ ἔπραξας, διότι εἶσαι φιλόανθρωπος.

Ὁνομάζεται οὕτως ἡ Κυριακὴ αὕτη, διότι κατ' αὐτὴν ἐορτάζομεν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀναστάντος Σωτῆρος ἐνώπιον τῶν μαθητῶν του, ἐνῶ αἱ θύραι ἦσαν κεκλεισμέναι. Προσέτι καὶ ὁ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης μὴ πιστεύων εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου Θωμᾶς ἐπίστευσεν εἰς αὐτήν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐψηλάφησε καὶ εἶδε τὸν τύπον τῶν ἥλων εἰς τὰς χεῖρας, καὶ τὴν πληγὴν εἰς τὴν πλευράν τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς Μεσοπεντηκοστῆς. Ἦχος πλ. δ'.

Μεσοῦσης τῆς ἐορτῆς διψῶσάν μου τὴν ψυχὴν εὐσεβείας πότισοννάματα, ὅτι πᾶσι, Σωτήρ, ἐδόξασας: Ὁ διψῶν ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω. Ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς. Χριστὲ ὁ Θεός, δόξα σοι.

Ἐνῶ ἡ ἐορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας ἦτο ἐν τῷ μέσῳ, Σύ, Χριστέ, ἐπότιξες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν σου μὲ θεῖανάματα καὶ ἔλεγες εἰς πάντας. Ὅστις διψᾷ, ἦτοι ἐπιθυμεῖ νὰ διδαχθῇ τὴν θεῖαν ἀλήθειαν, ἃς ἔλθῃ πρὸς με καὶ ἃς πῖνῃ ὕδωρ ζῶν, δηλ. ἃς διδαχθῇ τὰς θείας μου ἀληθείας. Τοῦτο καὶ σήμερον λέγομεν, παρακαλοῦντές σε νὰ ποτίσης μὲ θεῖανάματα, δηλ. μὲ θεῖαν διδασκαλίαν, καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν, ἥτις διψᾷ, τουτέστι ἔχει ἀνάγκην διδασκαλίας. Δόξα λοιπὸν ἃς εἶνε εἰς σέ, ὅστις εἶσαι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς.

Λέγεται οὕτως ἡ ἐορτὴ αὕτη, διότι τελεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῶν πεντήκοντα ἡμερῶν, ἦτοι τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς, κατὰ τὴν τετάρτην ἐβδομάδα, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σολομῶντος.

ἤτις ἐγένετο «*μεσοῦσης τῆς ἑορτῆς*» (1), ὡς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης.

Ἡ ἀνάληψις τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς Ἀναλήψεως. Ἦχος δ΄.

**Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, χα-
ροποιήσας τοὺς μαθητάς τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ ἁγίου
Πνεύματος, θεδαιωθέντων αὐτῶν διὰ τῆς εὐλο-**

(1) Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἦτο ἡ τῆς Σκηνοπηγίας, τελουμένη πρὸς ἀνάμνη-
σιν τῆς ὑπὸ σκηνάς διαμονῆς τῶν Ἑβραίων ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ διαρκούσα
ἡμέρας πενήκοντα.

γίας, ὅτι σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Αὐτρωτὴς τοῦ κόσμου.

Ἀνελήφθης μετὰ δόξης, Χριστέ ὁ Θεός, χαροποιήσας τοὺς μαθητάς σου διὰ τῆς ὑποσχέσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀφοῦ ἐβεβαιώθησαν οὗτοι διὰ τῆς εὐλογίας σου, ὅτι σὺ εἶσαι ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐλύτρωσας, ἔσωσας τὸν κόσμον.

Ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀναλήψεως ἐορτάζεται τὴν τεσσαρακοστὴν ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀπὸ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας διέτριψεν ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐμφανιζόμενος πολλοῖς εἰς τοὺς μαθητάς του ἐδίδασκεν αὐτοὺς καὶ καθίστα οὕτως εἰς αὐτοὺς βεβαιότεραν τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ.

Τὴν τεσσαρακοστὴν δὲ ἡμέραν ἐμφανισθεὶς καὶ πάλιν εἰς τοὺς μαθητάς του ἐν Ἱεροσολήμοις παρήγγειλεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀπέλθωσι καὶ νὰ κηρύξωσι τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὰ ἔθνη καὶ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ νὰ περιμένωσιν ἐκεῖ, ἕως οὗ λάβωσι τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπ' αὐτούς. Μετὰ ταῦτα ἐξήγαγε τοὺς μαθητάς του εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν, καὶ ὑψώσας τὰς χεῖρας ἠυλόγησεν αὐτούς· ἐνῶ δὲ τοὺς ἠυλόγει, ἀνελήφθη ἐνώπιόν των εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ νεφέλη φωτεινὴ ἀπέκρυψεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Τότε δύο ἄνδρες φέροντες λευκὰ ἐνδύματα, ἐνεφανίσθησαν εἰς τοὺς μαθηταίς καὶ εἶπον εἰς αὐτούς· «**Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί στέκετε καὶ βλέπετε εἰς τὸν οὐρανόν; Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ἡμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, θὰ ἔλθῃ πάλιν ὅπως τὸν εἶδετε ἀναλαμβάνόμενον**».

Ἀπολυτίκιον τῆς Πεντηκοστῆς. Ἦχος πλάγιος δ'.

Εὐλογητὸς εἶ, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πανσόφους τοὺς ἀλειτουργοὺς ἀναδείξας, καταπέμψας αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην σαγγηνεύσας, Φιλάνθρωπε, δόξα σοι.

Σὲ εὐλογοῦμεν, εὐχαριστοῦμεν, Χριστὲ καὶ Θεὲ ἡμῶν, ὁ ὁποῖος ἔπεμψας εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πρότερον ἄλιεῖς, ἀνέδειξας πανσόφους, καὶ δι' αὐτῶν **ἔσαγγήνευσας**, εἴλκυσας εἰς σεαυτόν, ἐπέστρεψας εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν τὴν οἰκουμένην, τὸν κόσμον ὅλον. Διὰ τοῦτο ἄς εἶναι δόξα εἰς σέ, φιλόανθρωπε.

Ἡ **Πεντηκοστή** ⁽¹⁾ εἶναι ἑορτὴ τελουμένη εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους. Μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ λοιποὶ αὐτοῦ μαθηταὶ ἐπέστρεψαν ἀπὸ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐκεῖ, καθήμενοι εἰς τὸ ὑπερῶν, ἦτοι εἰς τὸ ἀνώγειον τοῦ οἴκου αὐτῶν, περιέμενον τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καθὼς εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστός.

Τὴν πεντηκοστὴν δὲ ἡμέραν ἀπὸ τοῦ Πάσχα, ἐνῶ ἦσαν ὅλοι ὁμοῦ συνηγμένοι εἰς τὸ ὑπερῶν, ἠκούσθη αἴφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὡς πνέοντος σφοδροῦ ἀνέμου, καὶ ἐγέμισεν ὅλον τὸν οἶκον ὅπου ἐκάθηντο. Καὶ ἐφάνησαν εἰς αὐτοὺς πύρινοι φλόγες ὡς γλῶσσαι καὶ ἐκάθησαν εἰς ἓνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν καὶ ἐπληρώθησαν πάντες Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρχισαν νὰ κηρύττωσι τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ εἰς διαφόρους γλώσσας.

Ἦσαν δὲ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ τὴν ἑορτὴν πολλοὶ εὐσεβεῖς ἄνθρωποι ἀπὸ πᾶν ἔθνος καὶ ἀκούσαντες τὸν ἦχον τοῦτον συνέρρευσαν ἐκεῖ καὶ ἤκουον ἕκαστος τοὺς Ἀποστόλους νὰ λαλῶσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν. Ἐθαύμαζον δὲ πάντες καὶ ἠπόρουν διὰ τοῦτο, ἄλλοι δὲ πάλιν χλευάζοντες ἔλεγον, ὅτι εἶναι μεθύσμενοι. Τότε σηκωθείς ὁ Πέτρος μετὰ τῶν ἑνδεκα ὑψωσε τὴν φωνὴν αὐτοῦ καὶ εἶπε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ἀνέστη ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ ἐσταύρωσαν μὲ χεῖρας ἀνόμους καὶ ἀναληφθεὶς ἔπεμψεν εἰς τοὺς μαθητάς του τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς αὐτούς. Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Πέτρου συγκινήθentes οἱ Ἰουδαῖοι ἐπίστευσαν εἰς Χριστόν, καὶ ἐβαπτίσθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας.

(1) Ὑπῆρχεν καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς, ἣτις ἑορτάζετο τὴν πεντηκοστὴν ἡμέραν μετὰ τὸ Πάσχα εἰς ἀνάμνησιν τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου τοῦ δοθέντος ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ.

Οὕτω συνέστη ἡ πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησία, διὸ καὶ ἡ ἑορτὴ τῆς πεντηκοστῆς θεωρεῖται ἡμέρα τῆς ἰδρύσεως τῆς ἐκκλησίας, εἶναι δὲ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ ἐπισημοτάτων ἑορτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ ΤΩΝ ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἦχος δ'.

(8 Σεπτεμβρίου)

Ἡ γέννησίς σου, Θεοτόκε, χαρὰν ἐμήνυσε πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· ἐκ σοῦ γὰρ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· καὶ λύσας τὴν κατάραν ἔδωκε τὴν εὐλογίαν· καὶ καταργήσας τὸν θάνατον ἐδώρησατο ἡμῖν ζωὴν τὴν αἰώνιον.

Ἡ γέννησίς σου, Θεοτόκε, ὑπῆρξεν ἀφορμὴ χαρᾶς εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους (*χαρὰν ἐμήνυσε πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ*)· διότι ἐξ αὐτῆς ἐγεννήθη ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὁ κατ' ἐξοχὴν δίκαιος, ὁ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὅστις ἔλυσε τὴν κατάραν, εἰς τὴν ὁποίαν εἴχομεν καταδικασθῆ διὰ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, καὶ ἔδωκε τὴν εὐλογίαν. νικήσας δὲ τὸν θάνατον ἐδώρησεν εἰς ἡμᾶς τὴν αἰώνιον ζωὴν.

Κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς Ἐκκλησίας παραδόσιν ἡ Θεοτόκος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Ἰωακείμ καὶ τῆς Ἀννης, περὶ τὸ 16ον ἢ 17ον ἔτος πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. Καὶ ὁ μὲν Ἰωακείμ κατήγετο ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους τοῦ Δαυὶδ, ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ δὲ Ἄννα ἐκ τῆς ἱερατικῆς φυλῆς τοῦ Λευὶ, θυγάτηρ Ματθάν τοῦ ἱερέως καὶ Μαρίας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα. Ὁ Ματθάν ἐγέννησε τὸν Ἰωακείμ, τὸν πατέρα τοῦ τέκτονος Ἰωσήφ, καὶ τρεῖς θυγατέρας, ἐν αἷς καὶ τὴν Ἄνναν, μητέρα τῆς

Θεοτόκου. Ὁ Ἰωακεὶμ καὶ ἡ Ἄννα ἦσαν ἄτεκνοι καὶ προβεβη-
κότες τὴν ἡλικίαν· ἐδέοντο δὲ τοῦ Θεοῦ νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ
τῆς ἀτεκνίας, τὸ δὲ γεννηθισόμενον παιδίον ὑπισχνοῦντο ν' ἀφιε-
ρώσωσιν εἰς τὸν Θεόν. Καὶ εἰσηκούσθη ἐν τέλει ἡ δέησις τῶν δι-
καίων τούτων καὶ εὐσεβῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐν προβεβηκυῖα ἡλι-
κία ἐγέννησαν τὴν Θεοτόκον. Ἡ ἐορτὴ τῆς γεννήσεως τῆς Θεο-
τόκου ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ περὶ τὰ
μέσα τοῦ ε' αἰῶνος, ἀπὸ δὲ τοῦ ζ' αἰῶνος κατέστη γενικὴ ἐορτὴ.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου. Ἦχος δ'.

(21 Νοεμβρίου)

**Σήμερον τῆς εὐδοκίας Θεοῦ τὸ προοίμιον, καὶ
τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἡ προκήρυξις· ἐν Ναφ̃
τοῦ Θεοῦ τρανώς ἡ παρθένος δείκνυται, καὶ τὸν
Χριστὸν τοῖς πᾶσι προκαταγγέλλεται. Αὐτὴ καὶ
ἡμεῖς μεγαλοφώνως δοῦλωμεν. Χαῖρε τῆς οἰκο-
νομίας τοῦ Κτίστου ἡ ἐκπλήρωσις.**

Σήμερον εἶναι τὸ προοίμιον τῆς εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ, ἥτοι ἀπὸ
τῆς σημερινῆς ἐποχῆς ἄρχεται ἐκπληρουμένη ἡ εὐδοκία τοῦ Θεοῦ,
ἡ θεία ἀπόφασις ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου, καὶ προκηρύσ-
σεται ἡ σωτηρία αὕτη εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐν τῷ ναφ̃ ἀπο-
δεικνύεται τρανώς, ὅτι ἡ Μαριάμ εἶναι προωρισμένη μήτηρ τοῦ
Σωτῆρος καὶ παρθένος καὶ προαναγγέλλει οὕτως εἰς πάντας τὸν
Χριστόν. Εἰς αὐτὴν ἃς ἀναφωνήσωμεν μεγαλοφώνως καὶ ἡμεῖς (ὡς
ὁ ἄγγελος) **Χαῖρε Θεοτόκε, διότι διὰ σοῦ ἐξεπληρώθη ἡ οἰκο-
νομία τοῦ Κτίστου**, διότι δηλ. σὺ ὑπῆρξας ὄργανον τῆς ἐκπλη-
ρώσεως τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ **ἐορτὴ τῶν Εἰσοδίων** καθιερώθη συγχρόνως μὲ τὴν ἐορ-
τὴν τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου πανηγυριζομένη εἰς ἀνάμνησιν
τῆς εἰς τὸν ναὸν εἰσόδου τῆς Θεοτόκου. Ἡ ὑπόθεσις δὲ τῆς ἐορ-
τῆς ταύτης ἔχει ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ὁ
Ἰωακεὶμ καὶ ἡ Ἄννα, οἱ γονεῖς τῆς Θεοτόκου, καθ' ἃ εἶχον ὑπο-

σχεθῇ, ὥς εἵπομεν, ἔφεραν αὐτὴν τριετὴ εἰς τὸν ναὸν καὶ ἀφιέρωσαν εἰς τὸν Θεόν. Εἰσῆχθη δὲ ἡ Μαριάμ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος καὶ ἐκεῖ διέτριψεν ἐπὶ δώδεκα ἔτη, μέχρι τοῦ 15 ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῆς. Οἱ γονεῖς αὐτῆς εἶχον ἤδη ἀποθάνει, κατὰ κοινὴν δ'ἀπόφασιν τῶν ἱερέων ἐμνηστεύθη τότε ἡ Μαριάμ τὸν δίκαιον Ἰωσήφ. Διὰ τοῦτο ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐκλήθη *ἐορτὴ τῶν Εἰσοδίων*.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Ἦχος δ'.

(25 Μαρτίου).

Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον, καὶ τοῦ ἀπ' αἰῶνος μυστηρίου ἡ φανέρωσις· ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ υἱὸς τῆς Παρθένου γίνεται καὶ Γαβριὴλ τὴν χάριν εὐαγγελίζεται. Διὸ καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῷ τῇ Θεοτόκῳ βοήσωμεν. Χαῖρε, Κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Σήμερον εἶναι τὸ **κεφάλαιον** τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ἐν τῇ σημερινῇ δηλ. ἑορτῇ συγκεφαλαιοῦται, συγκεντροῦται, περιλαμβάνεται ἡ σωτηρία ἡμῶν, διότι κατ' αὐτὴν εὐηγγελίσθη ὁ ἄγγελος εἰς τὴν Μαριάμ, ὅτι ἐξ αὐτῆς ἔμελλε νὰ γεννηθῇ ὁ σωτὴρ τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦτο ἡ αὕτη ἑορτὴ καλεῖται **καὶ φανέρωσις τοῦ ἀπ' αἰῶνος μυστηρίου**, διότι κατ' αὐτὴν ἐφανερώθη τὸ ἀπ' αἰῶνος μυστήριον, ἡ αἰωνία βουλὴ καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ γίνεται υἱὸς τῆς Παρθένου, καὶ ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ εὐαγγελίζεται τὴν χάριν ταύτην εἰς τὴν Παρθένον. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἅς ἀναφωνήσωμεν μετὰ τοῦ ἀγγέλου εἰς τὴν Θεοτόκον· **χαῖρε, Κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος εἶναι μετὰ σοῦ.**

Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου. Τὸν ἕκτον μῆνα ἀπὸ τῆς συλλήψεως τοῦ Προδρομοῦ ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν πόλιν τῆς Γαλιλαίας Ναζαρέτ πρὸς τὴν Παρθένον Μαριάμ, ἥτις ἐξελθοῦσα τοῦ Ναοῦ δεκαπενταέτις εἶχε μνη-

στευθῇ κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας πρὸ 4 μηνῶν μὲ τὸν Ἰωσήφ. Ἐλθὼν δὲ ὁ ἄγγελος πρὸς τὴν Μαριάμ εἶπε πρὸς αὐτήν· «Χαῖρε, Κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος εἶναι μετὰ σοῦ· Εὐλογημένη εἶσαι μεταξὺ τῶν γυναικῶν». Ἡ Παρθένος ἐταράχθη· ὁ δὲ ἄγγελος εἶπε πρὸς αὐτήν· «Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ, διότι εὗρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ· διὰ τοῦτο τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον θὰ γεννηθῇ ἐκ σοῦ θὰ ὀνομασθῇ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἰδοὺ θὰ γεννήσῃς υἱὸν καὶ θὰ ὀνομάσῃς αὐτὸν Ἰησοῦν». Εἶπε δὲ ἡ Μαριάμ πρὸς τὸν ἄγγελον. «Καὶ πῶς θὰ γίνῃ τοῦτο;» Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπε πρὸς

Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου.

αὐτήν· οὐδὲν εἶναι ἀδύνατον εἰς τὸν Θεόν. Πνεῦμα ἅγιον θὰ ἔλθῃ ἐπὶ σέ καὶ δύναμις Ὑψίστου θὰ σέ ἐπισκιάσῃ». Καὶ ἡ Μαριάμ εἶπε πρὸς τὸν ἄγγελον· «Ἴδου ἡ δούλη Κυρίου, ἃς γίνῃ εἰς ἐμὲ καθὼς εἶπες». Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ χαρμοσύνου τούτου γεγονότος, τοῦ εὐφροσύνου τούτου ἀγγέλματος τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὴν Μαριάμ, ὠρίσθη ἡ ἑορτὴ αὕτη, ἣτις ὠνομάσθη διὰ τοῦτο **Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου**. Εἶναι δὲ ἡ ἑορτὴ αὕτη ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν θεομητορικῶν ἑορτῶν, καθιερωθεῖσα περὶ τὰ μέσα τοῦ ε'

αἰῶνος, ἑορταζομένη δὲ τῇ 25 Μαρτίου ἐννέα δηλαδὴ ἀκριβῶς μῆνας πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἣτις ἑορτάζεται, ὡς γνωστόν, τῇ 25 Δεκεμβρίου. Ἡ ἑορτὴ αὕτη προσλαμβάνει ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ ἔτι μεγαλοπρεπέστερον καὶ μᾶλλον χαρμόσυνον χαρακτῆρα, διότι συνεδέθη μὲ ἱστορικὸν ἐθνικὸν γεγονὸς ἱερὸν, μὲ τὴν ὑψωσιν τῆς σημαίας τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν κατὰ τὴν 25 Μαρτίου 1821.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ὕμνος α'.
(15 Αὐγούστου)

Ἐν τῇ γεννήσει τὴν παρθενίαν ἐφύλαξας, ἐν τῇ κοιμήσει τὸν κόσμον οὐ κατέλιπες, Θεοτόκε· μέγιστῃς πρὸς τὴν ζωὴν, μήτηρ ὑπάρχουσα τῆς ζωῆς, καὶ ταῖς πρεσβείαις ταῖς σαῖς λυτρούμενη ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος ἐφύλαξας τὴν παρθενίαν, κατὰ δὲ τὴν κοίμησιν δὲν ἀφῆκας ἀπροστάτευστον τὸν κόσμον, Θεοτόκε· μετέβης πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν σύ, ἣτις ὑπῆρξας ἡ μήτηρ τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, (ὅστις ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ζωὴν), καὶ ἣτις διὰ τῶν πρεσβειῶν καὶ τῶν δεήσεων σου σφῖς ἐκ τοῦ θανάτου τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου. Κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτε ἐπλησίαζεν ὁ καιρὸς, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἠυδόκησε νὰ καλέσῃ παρ' ἐαυτῷ τὴν Μητέρα αὐτοῦ, ἐμήνυσεν τοῦτο εἰς αὐτὴν δι' Ἀγγέλου. Ἡ δὲ Θεοτόκος, τοῦτο ἀκούσασα, ἀνέβη μετὰ σπουδῆς εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν, ὅπου συνεχῶς ἀπερχομένη προσηύχετο καὶ εὐχαριστήσασα τῷ Θεῷ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς καὶ ἡτοιμάζετο πρὸς ἐνταφιασμόν. Ἐν τῷ μεταξὺ νεφέλαι συνήγαγον τοὺς Ἀποστόλους ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, ἔνθα ἔτυχεν ἕκαστος κηρύττων, καὶ παρέστησαν αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον τῆς Θεοτόκου αὕτη δὲ δεηθεῖσα πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου ἠλόγησε τοὺς Ἀποστόλους, καὶ εἶτα παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς τὸν υἱὸν αὐτῆς καὶ Θεόν. Οἱ Ἀπόστολοι κη

δεύσαντες εὐλαβῶς τὴν Θεοτόκον κατέθηκαν τὸ σῶμα αὐτῆς ἐν μνημείῳ, ἐν τῷ χωρίῳ Γεθσημανῇ· ἀλλὰ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἡ Θεοτόκος μετέστη ἐν σώματι εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Αὕτη εἶναι ἡ ὑπόθεσις τῆς ἑορτῆς τῆς κοιμήσεως καὶ μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου, ἣτις καθιερώθη κατὰ τὸν δ' αἰῶνα καὶ ὠρίσθη νὰ πανηγυρίζηται τῇ 15 Αὐγούστου. Εἰς τιμὴν τῆς Θεοτόκου προηγείται τῆς κοιμήσεως αὐτῆς νηστεία δεκαπενθήμερος, ἣτις κοινῶς καλεῖται **δεκαπενταύγουστον**.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου. Ἦχος πλ. δ'.

Τὸ προσταχθὲν μυστικῶς λαθὼν ἐν γνώσει, ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Ἰωσήφ σπουδῇ ἐπέστη ὁ Ἀσώματος, λέγων τῇ ἀπειρογάμῳ. Ὁ κλίνας τῇ καταθάσει τοὺς οὐρανοὺς χωρεῖται ἀναλλοιώτως ὅλως ἐν σοί, ὃν καὶ βλέπων ἐν μήτρᾳ σου, λαθόντα δούλου μορφῇ, ἐξίσταμαι κραυγάζων σοι· Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

Ἀποῦ ἐγνώρισεν ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ὅτι ὁ Θεὸς μυστικῶς τὸν προσέταξε, παρουσιάσθη μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰωσήφ τοῦ μνηστῆρος τῆς Παναγίας καὶ εἶπεν εἰς αὐτήν· «Ἐκεῖνος, ὅστις κλίνει ἐκ συγκαταβάσεως τοὺς οὐρανοὺς, χωρεῖ ὁλόκληρος ἐντός σου χωρὶς νὰ λάβῃ τὴν ἐλαχίστην μεταβολήν, τοῦτο δὲ βλέπων, ὅτι ἔλαβεν ἐντός τῆς κοιλίας σου μορφὴν ἀνθρώπου, ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι κραυγάζων πρὸς σέ· **Χαῖρε, Παρθένε, νύμφη ἀνύμφευτε**».

Ὁ ἀκάθιστος ὕμνος, καλούμενος οὕτω, διότι, τούτου ψαλλομένου, ἴσταντο οἱ Χριστιανοὶ ὄρθιοι, σύγκειται ἐξ 24 ᾠμάτων, ἢ οἰκων, ὅσα καὶ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, διότι ἐξ ἑνὸς ἐκάστου τῶν 24 γραμμάτων ἄρχεται. Διαιρεῖται δὲ εἰς τέσσαρα μέρη, ὧν ἕκαστον περιλαμβάνει 6 οἰκους. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος (ἀπὸ Α-Ζ) ψάλλεται τὴν ἑσπέραν τῆς Παρασκευῆς τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τὸ δεύτερον (ἀπὸ Η-Μ) τὴν ἑσπέραν τῆς Παρασκευῆς τῆς δευτέρας ἐβδο-

μιάδος, τὸ τρίτον (ἀπὸ Ν—Σ) τὴν ἐσπέραν τῆς Παρασκευῆς τῆς τρίτης ἐβδομάδος καὶ τὸ τέταρτον (ἀπὸ Τ μέχρι τέλους) τὴν ἐσπέραν τῆς Παρασκευῆς τῆς τετάρτης ἐβδομάδος. Τὴν δὲ ἐσπέραν τῆς Παρασκευῆς τῆς πέμπτης ἐβδομάδος ἐπαναλαμβάνεται ὅλος ὁ ὕμνος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους μὲ μεγαλυτέραν μεγαλοπρέπειαν. Ὁ ὕμνος οὗτος ὁ σπουδαιότατος ὁ πλήρης ὕψους καὶ ἐννοίας καλεῖται καὶ **Χαιρετισμοὶ τῆς Παναγίας**, διότι ἕκαστος στίχος ἀρχεται διὰ τοῦ **Χαῖρε** . . . Συνετάχθη δὲ τῷ 625 διὰ τὸν ἐξῆς λόγον. Ὁ μέγας αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος εἶχεν ἐκστρατεύσει κατὰ τῶν Περσῶν, οἵτινες ἐπιδραμόντες κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ βασιλείου του ἐλελήτησεν τὴν Παλαιστίνην καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εἶχον ἀρπάσει καὶ αὐτὸν τὸν ζωοποιὸν σταυρόν. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ αὐτοκράτωρ ἐμάχετο κατ' αὐτῶν, εὗρον εὐκαιρίαν οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἀβάροι, ὅπως δι' 100 χιλ. στρατιωτῶν καὶ 1000 περίπου πλοίων πολιορκήσωσι τὴν πρωτεύουσαν τῆς αὐτοκρατορίας, τὴν πόλιν τῶν πόλεων (Κωνσταντινούπολιν). Οἱ ὀλίγοι στρατιῶται μετὰ τῶν πολιτῶν ἐπολέμουν κατ' αὐτῶν μετὰ μεγάλης ἀνδρείας, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπέφερον τὰ πάνδεινα, ὁ δὲ λαὸς προσέτρεχεν εἰς τοὺς ναοὺς, ἐπικαλούμενος τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν καὶ προστασίαν τῆς ὑπεραγίας Παρθένου. Καὶ πράγματι ἡ δέησις αὐτῶν ἐισηκούσθη, διότι παρ' ἐλπίδα τοσαύτη ἠγέρθη ἐν μιᾷ νυκτὶ καταιγὶς καὶ τρικυμία, ὥστε τὰ πλεῖστα τῶν βαρβαρικῶν πλοίων συνετρίβησαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς πόλεως καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ κατεστράφη. Τὰ δὲ λείψανα τοῦ στρατοῦ καὶ τὰ ναυάγια τοῦ στόλου κακῶς ἔχοντα κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατεστράφησαν. Τότε ὁ λαὸς ἐκπλαγεὶς καὶ χαίρων διὰ τὸ ἀπροσδόκητον αὐτὸ θαῦμα τῆς Παναγίας, συνῆλθεν εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς πόλεως καὶ δι' ὁλονυκτίου προσευχῆς ἠὺχαρίστησε τὴν ὑπέρμαχον στρατηγὸν διὰ τὴν ὑπέρλαμπρον καὶ ἀπροσδόκητον νίκην καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως.

Τὸ κάτωθι κοντάκιον τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου εἶναι ἄξιον σημειώσεως, πολλῆς ἐννοίας περιεκτικόν, κατανυκτικὸν καὶ περιέχον ἐν ὀλίγοις τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐκτάκτου ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβάντος.

Κοντάκιον Ἀκαθίστου Ὑμνου. Ἦχος πλάγιος δ΄

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
Ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια,
Ἀναγράφω σοι ἡ Πόλις σου, Θεοτόκε,
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
Ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,
Ἵνα κράζω σοι Χαῖρε Νύμφη, ἀνύμφευτε.

Εἰς σὲ τὴν ἀκαταμάχητον, τὴν ἀήττητον στρατηγόν, τὴν Παρθένον Μαριάμ, ἀποδίδω ἐγὼ ἡ Κωνσταντινούπολις (ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ) τὰ νικητήρια, ὡς εὐχαριστίας, διότι με ἐλύτρωσας ἀπὸ τὰ δεινὰ (ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν καὶ καταστροφὴν). Ἐπειδὴ δὲ ἔχεις, Θεοτόκε, ἀκατάβλητον τὴν δύναμιν, ἐλευθέρωσόν με ἐκ παντοίων κινδύνων ἵνα ἀνυμνολογῶ καὶ ψάλλω· *Χαῖρε, Παρθέने, Νύμφη ἀνύμφευτε.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ ΤΩΝ ΕΟΡΤΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Ἦχος α΄.

(1 Ἰανουαρίου).

Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος σου, ὡς δεξαμένην τὸν λόγον σου· δι' οὗ θεοπρεπῶς ἐδογματίσας τὴν φύσιν τῶν ὄντων ἐτρένωσας, τὰ τῶν ἀνθρώπων ἤθη κατεκόσμησας, Βασίλειον ἱεράτευμα, Πάτερ Ὅσιε, Πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Εἰς ὅλην τὴν γῆν διεδόθη ὁ λόγος σου καὶ μετὰ χαρᾶς ἐγένετο δεκτὸν τὸ θεῖον σου κύρουγμα διὰ τοῦ ὁποίου ἐδογματίσας περὶ τῆς θεότητος, τὰ μυστήρια τῆς φύσεως διευκρίνησας, τὰ ἤθη

τῶν ἀνθρώπων νὰ διαπλάσῃς προσεπάθησας, Μεγάλε ἱεράρχα Βασίλειε, Πάτερ ὅσιε, παρακάλεσον τὸν Χριστὸν τὸν Θεόν, ὅπως σωθῶσιν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν.

Ὁ Μέγας Βασίλειος.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐγεννήθη ἐκ γονέων εὐσεβῶν καὶ πλουσιωτάτων περὶ τὰ τέλη τοῦ 329 ἔτους, ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας. Ἐτυχε δὲ εὐσεβοῦς ἀνατροφῆς παρὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἑμμελείας καὶ μάλιστα παρὰ τῆς μάμης αὐτοῦ Μακρίνης. Σπουδάσας δὲ μετ' ἐνθέρμου ζήλου ἐν ταῖς Σχολαῖς τῆς Καισαρείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετὰ ταῦτα ἐν Ἀθήναις, ὅπου συνεσπούδασε μετὰ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ. Μετὰ τινα δὲ χρόνον ἐγκαταλείψας τὰ ἐγκόσμια ἐγένετο μοναχὸς καὶ κατόπιν χειροτονεῖται ἀκουσίως πρεσβύτερος ἐν Καισαρείᾳ. Κατὰ δὲ τὸ 370 ἐκλέγεται Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης. Τοσοῦτον δὲ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ μετὰ τοσοῦτον θάρρους ἀπέκρουσε τὰς ὑπὲρ τῶν Ἀρειανιστῶν προτάσεις τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος,

ὥστε ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορος Μόδεστος ἐξεπλάγη διὰ

τὴν τόλμην, παρρησίαν καὶ τὸ ἄκαμπτον τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ.
Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀπέβη ὁ πραγματικὸς ποιμὴν τοῦ ποιμνίου
του οὐ μόνον διὰ τῶν θεσπεσιῶν αὐτοῦ λόγων, ἀλλὰ καὶ διὰ
μεγάλων δωρεῶν καὶ ἔργων, ἅτινα χάριν τοῦ λαοῦ ἔπραττε.
Καίτοι βαθύπλουτος, ἐγίνε πτωχός, διότι ᾠκοδόμησε πτωχοκο-
μεῖον καὶ νοσοκομεῖον, ἔνθα εὗρισκον ἄσυλον οἱ πτωχοὶ καὶ
ἀσθενεῖς· καὶ αὐτὸν δὲ τὸν οἶκον αὐτοῦ μετέβαλεν εἰς Πανδο-
χεῖον, ἔνθα κατέλυνον καὶ ἐτρέφοντο πάντες οἱ ξένοι καὶ πένητες.

Ἦτο δὲ τόσον ἀπλοῦς τοὺς τρόπους καὶ τὴν ἐνδυμασίαν, ὥστε
ἐφαίνετο ὡς ἀπλούστατος μοναχός· οὐδεὶς δὲ μὴ γνωρίζων αὐτὸν
ἠδύνατο νὰ εἰκάσῃ, ὅτι ἦτο ὁ μέγας τῆς Καισαρείας Ἀρχιερεὺς.
Ὁ βίος αὐτοῦ ἦτο πλήρης αὐταπαρνήσεως καὶ ἀγάπης πατρικῆς
ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του. Ἐνεκα δὲ τῶν ἀτρύτων κόπων, οὓς
καθ' ἐκάστην ὑφίστατο, κατεβλήθη καὶ ἀπέθανεν τῇ 1 Ἰανουα-
ρίου τοῦ 379.

Ἀφῆκε πλεῖστα συγγράμματα μεγίστης ἀξίας καὶ σπουδαιό-
τητος, ἐν οἷς διαλάμπει ἀφ' ἐνὸς τὸ ὕψος τῶν ἐννοιῶν καὶ τὸ με-
γαλεῖον καὶ ἀφ' ἐτέρου τὸ βαθὺ πνεῦμα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.
Μετὰ τὸν θάνατόν του τοσοῦτον κατελυπήθη τὸ ποίμνιόν του καὶ
πάντες οἱ ἐν Ἀσίᾳ χριστιανοί, ὥστε ἔσπευδον νὰ ἀσπασθῶσι
πάντες τὸ ἅγιον λείψανον. Τόσος δὲ ἦτο ὁ συνωστισμὸς τοῦ πλή-
θους, ὥστε πολλοὶ ἀπέθανον καταπατηθέντες ἢ ἐξ ἀσφυξίας.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς Συνάξεως τοῦ Προδρόμου

καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Ἦχος β'.

(7 Ἰανουαρίου).

**Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων· σοι δὲ ἀρχέσει
ἡ μαρτυρία τοῦ Κυρίου (1), Πρόδρομε· ἀνεδεξ-**

(1) Ὁ Χριστὸς λαλῶν πρὸς τοὺς ὄχλους περὶ τοῦ Ἰωάννου εἶπεν·
Ἔξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον ἰδεῖν· προφήτην· Ναί, λέγω, ὑμῖν, καὶ πε-
ρισσότερον προφήτου· οὗτος γάρ ἐστι, περὶ οὗ γέγραπται· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀπο-
στέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὅς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν
σου ἔμπροσθέν σου. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναι-
κῶν μετῴων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. (Ματθ. ια' 9-11).

Ο Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής, (τοιχογραφία εκκλησίας του Άργους).

χθης γὰρ ὄντως καὶ προφητῶν σεβασμιώτερος, ὅτι καὶ ἐν ρεῖθροις βαπτίσαι κατηξιώθη τὸν κηρυττόμενον. "Ὅθεν τῆς ἀληθείας ὑπεραθλήσας, χαίρων εὐαγγελίσω καὶ τοῖς ἐν "Αδῃ Θεὸν φανερωθέντα ἐν σαρκί, τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ παρέχοντα ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος.

Μνημονεύεται ὁ δίκαιος μετ' ἐγκωμίων, εἰς σὲ δέ, ὦ Προδρομε, θὰ εἶναι ἀρετὴ ἢ μαρτυρία τοῦ Κυρίου (δηλ. τοῦ Χριστοῦ)· διότι ἀνεδείχθη τῷ ὄντι καὶ ἀπὸ προφήτας σεβασμιώτερος, διότι καὶ εἰς τὰ ὕδατα (τοῦ Ἰορδάνου) κατηξιώθη νὰ βαπτίσῃς ἐκείνον τὸν ὁποῖον ἐκήρυττες (τὸν Χριστόν). Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἠγωνίσθης ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, χαίρων ἀνήγγειλας τὴν καλὴν ἀγγελίαν καὶ εἰς τοὺς ἐν τῷ "Αδῃ, ὅτι ὁ Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ (ὡς ἄνθρωπος), ὁ ὁποῖος σηκώνει (δηλ. ἐξαλείφει) τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου καὶ δίδει εἰς ἡμᾶς τὸ μέγα ἔλεος.

Ὁ **Ἰωάννης** ἦτο υἱὸς τοῦ ἱερέως Ζαχαρίου καὶ τῆς Ἐλισάβετ, οὔτινες ἦσαν ἄτεκνοι καὶ ἐν τῷ γήρατι αὐτῶν ἠξιώθησαν ν' ἀποκτήσωσιν υἱόν, ὅστις, ὡς εἶχε προείπει ὁ ἄγγελος εἰς τὸν Ζαχαρίαν, ἐμέλλε νὰ ὀνομασθῇ **Ἰωάννης** ὅπερ δηλοῖ **πλήρης χάριτος**. Ἐγεννήθη ἕξ μῆνας πρὸ τοῦ Ἰησοῦ. Ὀνομάζετο δὲ **προφήτης**, διότι προφητεῖαι τινες τῆς Π. Διαθήκης ἐξεπληρώθησαν ἐν αὐτῷ (Ματθ. ια' 9)· καλεῖται ἐπίσης **προδρομος** μέν, διότι διὰ τῆς διδασκαλίας του προητοίμασε πολλοὺς νὰ πιστεύσωσιν εἰς Χριστόν, **βαπτιστὴς** δὲ διότι ἐβάπτισε τὸν Χριστόν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ. Τὸ πλεῖστον τοῦ βίου αὐτοῦ διέτριψεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς ἀνατολικῆς Ἰουδαίας, ζῶν βίον ἀσκητικὸν καὶ κηρύττων ὅτι ἐπλησίασεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ· προέτρεπε δὲ τοὺς προσερχομένους εἰς αὐτὸν νὰ μετανοήσωσι καὶ νὰ πράξωσι καρποὺς ἀξίας τῆς μετανόας, ἐβάπτιζεν αὐτοὺς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ. Ἦτο τύπος ἀρετῆς, ἐκήρυττε δὲ μετὰ παρρησίας καὶ θάρρους τὴν ἀλήθειαν. Δὲν ἐδίστασε νὰ ἐλέγξῃ καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Ἡρώδην διὰ τὰς παρεκτροπὰς αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἐφυλάκισεν αὐτὸν ὁ Ἡρώδης, δὲν ἐτόλμησε δὲ νὰ φονεύσῃ αὐτὸν φοβούμενος τὸν λαόν, ὅστις ἐτίμα τὸν Ἰωάννην ὡς δίκαιον καὶ

ἅγιον. Ἀλλ' ἐν τέλει ὁ Ἡρώδης ἐπεμψε καὶ ἀπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ, θέλων νὰ ἐκπληρώσῃ παράλογον ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν εἶχε δώσει κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν γενεθλίων του εἰς τὴν θυγατέρα τῆς παρανόμου γυναικὸς αὐτοῦ Ἡρωδιάδος.

Εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην πλὴν τῆς ἐορτῆς τῶν **γενεθλίων**, περὶ ἧς γενήσεται λόγος ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει τῶν ἐορτῶν τοῦ μηνὸς Ἰουνίου, εἶναι καθιερωμένοι προσέτι δύο ἐορταί, ἡ **σύναξις αὐτοῦ**, ἐορταζομένη τῇ 7ῃ Ἰανουαρίου, τῇ ἐπιούσῃ δηλ. τῶν Θεοφανείων πρὸς τιμὴν τοῦ βαπτίσαντος τὸν Χριστόν, καὶ ἡ **τῆς ἀποτομῆς αὐτοῦ**, ἐορταζομένη τῇ 29 Αὐγούστου εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀποκεφαλίσσεως τοῦ Ἰωάννου ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην εἶνε καθιερωμένη νηστεία εἰς σημεῖον πένθους. Εἰς **ἀμφοτέρας** τὰς ἐορτὰς ταύτας ψάλλεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ παρατεθὲν ἀνωτέρω ἀπολυτίκιον.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγ. Ἀντωνίου. Ἦχος δ'.

(17 Ἰανουαρίου)

Τὸν ζηλωτὴν Ἠλίαν τοῖς τρόποις μιμούμενος, τῷ θαπτιστῇ εὐθείαις ταῖς τρίβοις ἐπόμενος, πάτερ Ἀντώνιε, τῆς ἐρήμου γέγονας οἰκιστής, καὶ τὴν οἰκουμένην ἐστήριξας εὐχαῖς σου. Διὸ πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Τὸν ζηλωτὴν (ὑπὸ ζήλου κατεχόμενον ὑπὲρ δόξης τοῦ Θεοῦ) Ἠλίαν κατὰ τοὺς τρόπους μιμούμενος τὸν βαπτιστὴν (Ἰωάννην) διὰ τῶν εὐθειῶν ὁδῶν ἀκολουθῶν, πάτερ Ἀντώνιε, τῆς ἐρήμου ἔχεις γίνει οἰκιστής, καὶ τὴν οἰκουμένην ἐστήριξας διὰ τῶν εὐχῶν σου. Διὰ τοῦτο παρακάλει Χριστὸν τὸν Θεὸν νὰ σωθῶσιν αἱ ψυχὰς ἡμῶν.

Ἀντώνιος, ὁ τοῦ μοναστικοῦ βίου ἀρχηγός, ἐγεννήθη ἐν Αἰγύπτῳ τῷ 251 ἔτει ἐκ γονέων εὐσεβῶν. Ἀκούσας δὲ ποτε τὴν εὐαγγελικὴν φωνήν: **Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς** (Ματθ. ιθ' 21), ἔβα-

θεν ἀμέσως αὐτὴν εἰς πράξιν καὶ πάντα ὅσα εἶχε διαμοιράσας εἰς πένητας, καὶ πᾶσαν τύρβην τοῦ κόσμου φυγὼν ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον. Οἱ ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη ποικίλοι αὐτοῦ πειρασμοὶ εἶναι ἀπίστευτοι· οἱ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἀσκητικοὶ αὐτοῦ ἀγῶνες ὑπερβαίνουνσι τῆς φύσεως τοὺς ὅρους· καὶ τῶν ἐναρέτων αὐτοῦ πράξεων ἡ φήμη εἴλκυσε τοσοῦτον πλῆθος πρὸς μίμησιν, ὥστε ἡ ἔρημος μετεμορφώθη εἰς πόλιν. Διωκομένων τῶν Χριστιανῶν καὶ θανατουμένων ἐπὶ Αὐτοκράτορος Μαξιμίνου τῷ 312, ἔδραμεν εἰς βοήθειαν αὐτῶν καὶ παραμυθίαν· Ταρραττομένης δὲ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν κατέβη μετὰ ζήλου εἰς Ἀλεξάνδρειαν τῷ 335 καὶ ἠγωνίσθη κατ' αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας, ὅτε καὶ πολλοὺς τῶν ἀπίστων ἐπέστρεψεν εἰς Χριστόν, διὰ τῆς χάριτος τῶν ἑαυτοῦ λόγων. Καὶ οὕτω γενόμενος τύπος ἀρετῆς καὶ κανὼν τῶν Μοναχῶν ἐτελεύτησε τῇ 17 Ἰανουαρίου τοῦ 356.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῶν ἁγίων Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου.

Ἦχος δ'.

(18 Ἰανουαρίου).

Ἔργοις λάμπαντες ὀρθοδοξίας, πᾶσαν σθέσαντες κακοδοξίαν, νικηταὶ τροπαιοφόροι γεγόνατε τῇ εὐσεβείᾳ τὰ πάντα πλουτίσαντες, τὴν Ἐκκλησίαν μεγάλως κοσμήσαντες, ἀξίως εὗρατε Χριστὸν τὸν Θεόν, δωροῦμενον πᾶσι τὸ μέγα ἔλεος.

Ἀφοῦ ἐλάμψατε καὶ διεκρίθητε διὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀγῶνας σας καὶ ἐσθέσατε πᾶσαν αἵρεσιν καὶ κακοδοξίαν, ἐγίνατε νικηταὶ καὶ τροπαιοφόροι διὰ τῆς εὐσεβείας σας τὰ πάντα πλουτίσαντες καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τὰ μέγιστα κοσμήσαντες καὶ διὰ τοῦτο ἠξιώθητε νὰ εὗρητε Χριστὸν τὸν Θεόν, ὅστις εἰς ὅλους χαρίζει τὸ μέγα ἔλεος.

Ἀμφότεροι οἱ Πατέρες οὗτοι τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν Ἀλεξανδρεῖς τὴν πατρίδα, διέπρεψαν δὲ διὰ τοὺς ἀγῶνας, οὓς ἠγωνίσθησαν κατὰ τῶν αἵρετικῶν καὶ τὰς ἑξορίας, καὶ τοὺς διωγμούς, οὓς ὑπέ-

στησαν ἕνεκα τῆς συκοφαντίας τῶν διαβοήτων αἵρετικῶν. Καὶ ὁ μὲν μέγας Ἀθανάσιος δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ στύλος τῆς Ὁρθοδοξίας, διότι εἶναι ὁ σπουδαιότερον καὶ ἐπιτυχέστερον πάν-

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος.

των καταπολεμήσας τὸν Ἄρειον καὶ ὁμιλήσας σοφώτατα κατὰ τῆς αἵρέσεως αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ Ὁμοουσίου διδασκαλίας, ἐνῶ ἀκόμη ἦτο διάκονος ἐν τῇ ἐν Νικαία Αἰ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ

τῶν 318 Θεοφόρων πατέρων. Πολλάκις δὲ ἔνεκα τοῦ μεγάλου ἕλου, μεθ' οὗ κατεδίωκεν τὸν Ἀρειανισμόν, ὅτε ἐγένινεν Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἐπανειλημμένως ἐξωρίσθη ἐκ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς του, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐпанέκαμψε πρὸς χαρὰν τοῦ ποιμνίου του, τὸ ὁποῖον ὡς Πατέρα ἐλάτρευεν αὐτόν. Διεκρίθη δὲ διὰ τὴν μεγάλην εὐγλωττίαν καὶ σοφίαν αὐτοῦ, δι' ἧς ἐφώτισε τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐμπεδοθῇ καὶ ὑπεριοχύσῃ ἡ Ὁρθόδοξος πίστις.

Ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἶναι εἰς ἐκ τῶν φαινοτέρων ἀστέρων τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ εἶναι λυπηρόν, ὅτι ἔνεκα τῆς ἀμαθείας καὶ τοῦ σκότους, τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ μετὰ τὴν κατάκλινσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἄλλων βαρβάρων ὁρδῶν, ὅλως ἐλησμονήθησαν οἱ ἐπὶ 46 ἔτη ἀγῶνες καὶ τὰ βάσανα τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός, ὅστις εἶναι πολὺ ὑπέρτερος ἄλλων ἁγίων ἀνδρῶν καὶ μαρτύρων, τῶν ὁποίων ἡ μνήμη ἐκ συνηθείας ἐορτάζεται πανηγυρικώτερον. Ἀπέθανε δὲ τῷ 373.

Ὁ δὲ Κύριλλος ἦτο ἀνεπιὸς τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, οὗτινος καὶ διάδοχος ἐγένετο τῷ 412. Ἐξωσθεὶς τοῦ θρόνου μετὰ ταῦτα διὰ τῆς τῶν Νεστοριανῶν ἐνεργείας ἐпанέλαβεν αὐτὸν πάλιν μετ' ὀλίγον. Ποιμένας δὲ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ 32 ἔτη ἐτελεύτησε τῷ 444.

Διέπρεψε καὶ αὐτὸς διὰ τοὺς κατὰ τοῦ αἰρετικοῦ Νεστορίου ἀγῶνας, ὃν κατεπολέμησε καὶ συνετέλεσε νὰ καταδικασθῇ κατὰ τὴν Γ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῶν 200 πατέρων τὴν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ τῷ 413 ἐν Ἐφέσῳ συγκροτηθεῖσαν.

Ὁ Ἀθανάσιος καὶ ὁ Κύριλλος κατέλιπον πολλὰ σοφὰ συγγράμματα, ἐρμηνευτικὰ τῶν θείων γραφῶν, δογματικὰ, ἐλεγκτικὰ τῶν αἱρέσεων, πλάνης κλπ.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ἦχος δ'.

(25 Ἰανουαρίου).

Ὁ ποιμενικὸς ἀνὴρ τῆς Θεολογίας σου τὰς τῶν θετόρων ἐνέκησε σάλπιγγας· ὥς γὰρ τὰ θάθη τοῦ

πνεύματος ἐκζητήσαντι, καὶ τὰ κάλλη τοῦ φθέγματος προσετέθη σοι· Ἀλλὰ πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ, πάτερ Γρηγόριε, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ὁ αὐλός, ἥτοι ἡ δύναμις καὶ ὁ τρόπος τῆς Θεολογίας σοῦ τοῦ ποιμένος τῶν λογικῶν προβάτων ἐνίκησε τὰς σάλπιγγας, ἥτοι τὴν σοφίαν καὶ πολυμάθειαν τῶν ἐθνικῶν ῥητόρων. Οὐ μόνον δὲ ἠδύνασο νὰ ἐννοῇς καὶ ἐκζητῇς τὰ θεῖα δόγματα καὶ νὰ εἰσδύῃς εἰς τὸ βάθος αὐτῶν, ἀλλ' εἶχες καὶ τὴν χάριν εὐφραδῶς ταῦτα νὰ ἀναπτύσσης. Πρέσβευε λοιπὸν εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἦχος α'.

(30 Ἰανουαρίου).

Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου Θεότητος, τοὺς τὴν οἰκουμένην ἀκτίσει δογμάτων θείων πυρσεύσαντας, τοὺς μελιρρύτους ποταμοὺς τῆς σοφίας, τοὺς τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμα· σι καταρδεύσαντας, Βασίλειον τὸν μέγαν καὶ τὸν θεολόγον Γρηγόριον σὺν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ, τῷ τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονι, πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἐρασταί, συνελθόντες ὕμνοις τιμήσωμεν· αὐτοὶ γὰρ τῇ Τριάδι ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ πρεσβεύουσιν.

Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου Θεότητος, οἱ ὅποιοι ἐφώτισαν τὴν οἰκουμένην διὰ τῶν ἀκτίνων τῶν θείων δογμάτων, τῆς θείας τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας, τοὺς μελιρρύτους ποταμοὺς τῆς σοφίας, οἱ ὅποιοι κατήρδυσαν, ἐπότισαν πᾶσαν τὴν κτίσιν διὰ τῶν ναμάτων τῆς θεογνωσίας, Βασίλειον τὸν μέγαν, καὶ τὸν θεολόγον Γρηγόριον, μετὰ τοῦ διαπρεποῦς Ἰωάννου, τοῦ χρυσοῦ τὴν γλῶσσαν, ἃς συνέλθωμεν πάντες οἱ ἀγαπῶντες καὶ θαυμάζοντες τοὺς λόγους αὐτῶν καὶ ἃς ὑμνήσωμεν αὐτούς· διότι αὐτοὶ δέονται πάντοτε ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὴν ἁγίαν Τριάδα.

Ὁ Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος καὶ ὁ Χρυσόστομος ὑπῆρξαν οἱ

τρεις μέγιστοι καὶ σοφώτατοι τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, ἐνωρὶς

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.

δὲ εἶχε καθιερωθῇ ἑορτὴ εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν. Καὶ ἡ μὲν ἑορτὴ τοῦ μεγάλου Βασιλείου πανηγυρίζεται τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου, ἡ δὲ τοῦ Γρηγορίου τῇ 25 Ἰανουαρίου καὶ ἡ τοῦ Χρυσόστομου τῇ 23 Νοεμβρίου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἠγέρθη μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ἕρις περὶ τοῦ τίς τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἦτο ἀνώτερος τῶν ἄλλων, καὶ οἱ μὲν τῶν Χριστιανῶν ἐπωνομάζοντο Βασιλεῖται, οἱ δὲ Γρηγορίται, οἱ δὲ Ἰωαννῖται, διὰ τοῦτο πρὸς κατάπανσιν τῆς ἕριδος συνέστη ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1100) ἡ ἑορτὴ τῶν **Τριῶν Ἱεραρχῶν**, ἣτις ἔκτοτε πανηγυρίζεται τῇ 30 Ἰανουαρίου. Τὴν ἀκολουθίαν δὲ τῆς ἑορτῆς ταύτης συνέθεσεν ὁ ἐπίσκοπος Ἐνχαΐτων Ἰωάννης.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐγεννήθη περὶ τὸ 329 ἐν Καισαρείᾳ

τῆς Καππαδοκίας, ἐκ γονέων Βασιλείου καὶ Ἑμιλείας. Ἐξεπα-
δεύθη ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Λιβανίου· ἐπιστρέψας δὲ
εἰς Καισάρειαν ἀνεχώρησεν εἰς τὰ ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ τοῦ Πόντου
ἡσυχαστήρια. Περὶ τὸ 370 ἐγένετο
ἐπίσκοπος τῆς πατρίδος του Και-
σαρείας. Διεκρίθη διὰ τὸ ἔκτακτον
αὐτοῦ θάρρος ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας.
τῆς ὁποίας τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν
ὑπερήσπισε γενναίως κατὰ τοῦ Ἀ-
ρειοῦ· ὑπῆρξε τύπος φιλάνθρωπίας,
καὶ συνέγραψε ἔργα σοφώτατα. Ἀ-
πέθανε δὲ τῷ 379.

Ὁ **Μέγας Γρηγόριος** ἐγεννήθη
ἐν Ἀριανζῷ, κόμῃ τῆς Καππαδο-
κίας, οὐχὶ μακρὰν τῆς Ναζιανζοῦ
τῷ 329. Εἶχε γονεῖς εὐσεβεῖς, τὸν
Γρηγόριον καὶ τὴν Νόνναν. Ἐξε-
παιδεύθη ἐν Καισαρείᾳ, Ἀλεξάν-
δρεια καὶ Ἀθήναις, ἔνθα συνεδέθη
διὰ στενῆς καὶ ἰσοβίου φιλίας πρὸς
τὸν Βασίλειον. Ἀπελθὼν τῶν Ἀ-
θηνῶν μετέβη εἰς τὰ κατὰ τὸν Πόν-
τον ἡσυχαστήρια προχειρισθεὶς δ'
ἔπειτα ἐπίσκοπος Σασίμων προ-
ήχθη ἐν τέλει εἰς ἐπίσκοπον Κων-
σταντινουπόλεως, ἔνθα διὰ τῆς ἐ-
κτάκτου αὐτοῦ εὐγλωττίας μεγάλως
συνετάραξε τοὺς ἐκεῖ ἰσχύοντας αἰ-
ρετικοὺς Ἀρειανούς. Παραιτηθεὶς
τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, ἐπέστρε-
ψεν εἰς Ναζιανζόν, ὅπου καὶ ἀπέ-
θανε τῷ 399. Ὑπῆρξε πρόεδρος

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

τῆς Β' Οἰκουμενικῆς ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει συνόδου τῷ 381, ἐπωνομάσθη δὲ **Θεολόγος** διότι διὰ
τῶν σοφῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ὑπερήσπισε τὴν Θεότητα τοῦ

Λόγου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐγεννήθη ἐν Ἀντιοχείᾳ τῷ 344 ἐκ γονέων εὐσεβῶν, Σεκούνδου καὶ Ἀνθούσης. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Λιβανίου, διακριθεὶς ἐν τῇ ῥητορικῇ. Διέτριψεν ἔπειτα εἰς τὰ ἡσυχαστήρια τῆς Ἀντιοχείας, προχειρισθεὶς δὲ πρεσβύτερος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας προήχθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως τῷ 397. Περιῆλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὴν Αὐτοκράτειραν Εὐδοξίαν, διότι ἤλεγχεν αὐτήν δις ἐξωρίσθη ὑπ' αὐτῆς, ἀπαγόμενος δὲ τὸ δεύτερον εἰς τὴν ἐξορίαν ἀπέθανε καθ' ὁδὸν ἕνεκα τῶν κακονχιῶν τῷ 407. Διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ εὐγλωττίαν ἐπωνομάσθη **Χρυσόστομος** καὶ **χριστιανὸς Δημοσθένης**. Συνέγραψε πλεῖστα σοφὰ ἔργα, ὧν σφῶνται 1447 λόγοι καὶ 249 ἐπιστολαί· ὑπῆρξε τύπος φιλανθρωπίας· εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ κλήρου καὶ ὑπὲρ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Γότθους καὶ τοὺς Πέρσας, διὸ καὶ 22 διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἐπλεξαν ἐγκώμα εἰς αὐτόν.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ἦχος δ'.

(23 Ἀπριλίου)

Ὁς τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτὴς, καὶ τῶν πτωχῶν ὑπερασπιστὴς, ἀσθενούντων ἰατρὸς, βασιλέων ὑπέρμαχος, **Τροπαιοφόρε** μεγαλομάρτυς **Γεώργιε**, πρέσβευε **Χριστῷ** τῷ **Θεῷ**, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἐπειδὴ εἶσαι ἐλευθερωτὴς τῶν αἰχμαλώτων, καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν πτωχῶν, ἰατρὸς τῶν ἀσθενῶν καὶ προστάτης τῶν βασιλέων, νικηφόρε μεγαλομάρτυς **Γεώργιε**, παρακάλει Χριστὸν τὸν Θεὸν νὰ σωθῶσιν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν.

Ὁ ἅγιος **Γεώργιος** ἔζη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, κατήγετο δὲ πρὸς πατρός μὲν ἐκ Καππαδοκίας, πρὸς μητρός δὲ ἐκ Παλαιστίνης. Εἶχε στρατιωτικὸν ἀξίωμα, διέπρεψε δὲ εἰς πολυλοὺς πολέμους, διὸ καὶ **τροπαιοφόρος** ἐπεκλήθη. Κατὰ τὸν ἐπὶ

Λιοζλητιανοῦ διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ὁ ἅγιος Γεώργιος
πολλὰς ὑποστάς βασάνους ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως μετὰ

Ἅγιος Γεώργιος.

θάφους καὶ καρτερίας καὶ νικητῆς ἀναδειχθεὶς, πολλοὺς δὲ ὁδη-
γήσας εἰς Χριστὸν διὰ τῶν ἐκτάκτων αὐτοῦ ἔργων, ὑπέμεινεν ἐν
τέλει τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ἐν ἔτει 296.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ

Μάρκου. Ἦχος γ'.

(25 Ἀπριλίου)

Ἀπόστολε ἅγιε καὶ εὐαγγελιστὰ Μάρκε, πρέσβευε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ ἵνα πταισμάτων ἄφεσιν παράσχῃ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Ἀπόστολε ἅγιε καὶ εὐαγγελιστὰ Μάρκε, παρακάλει τὸν ἐλεήμονα Θεόν, ἵνα ἁμαρτιῶν συγχώρησιν δώσῃ εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Οὗτος ἦτο τὸ γένος Ἑλλήν ἐκ Κυρήνης τῆς κατὰ τὴν Λιβύην Πενταπόλεως, προσελθὼν δὲ εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἠκολούθησεν αὐτὸν ἕως Ρώμης, ὅπου διατρίβων συνέγραψε τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον ἑλληνιστὶ δευτερος τοῦ Ματθαίου. Ὑστερον δὲ ἀπελθὼν εἰς Αἴγυπτον καὶ κηρύξας τὸ Εὐαγγέλιον εἰς αὐτὴν καὶ πρῶτος τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίαν συστήσας ἐτελεύτησε μαρτυρικῶς περὶ τὸ 64 ἔτος.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ελένης.

Ἦχος πλάγιος δ'.

(21 Μαΐου)

Τοῦ Σταυροῦ σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ θεασάμενος, καὶ ὡς ὁ Παῦλος τὴν κλήσιν οὐκ ἐξ ἀνθρώπων δεξάμενος, ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀπόστολός σου, Κύριε, βασιλεύουσάν πόλιν τῇ χειρὶ σου παρέθετο, ἣν περιέσφζε διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ, πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, μύνης, φιλάνθρωπε.

Τοῦ σταυροῦ σου τὸν τύπον (τὸ σημεῖον) εἰς τὸν οὐρανὸν ἀφοῦ εἶδε καὶ καθὼς ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὴν πρόσκλησιν

(διὰ τὰ κηρύξῃ τὸν Χριστὸν) οὐχὶ ἔξ ἀνθρώπων ἐδέχθη (ἀλλὰ διὰ τοῦ σημείου) ὁ μεταξὺ βασιλέων (δηλ. βασιλεὺς) ἀπόστολός σου (ὁ Κωνσταντῖνος), Κύριε, βασιλεύουσιν (πρωτεύουσιν) πόλιν

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.

(δηλ. τὴν Κωνσταντινούπολιν) εἰς τὴν χεῖρά σου (δηλ. εἰς τὴν προστασίαν σου) παρέδωκε, τὴν ὁποίαν σῶζε πάντοτε ἐν εἰρήνῃ διὰ παρακλήσεων τῆς Θεοτόκου, μόνε φιλόνηρωπε.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὁ πρῶτος οὗτος χριστιανὸς βασι-

λεύς, ἦτο υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ βασιλέως τοῦ Ρωμαῖ-
κοῦ κράτους καὶ τῆς μακαρίας Ἑλένης. Ἐγεννήθη τῷ 272 ἔτει.
Τῷ 306 ἔτει, ἀποθανόντος τοῦ πατρός, ἀνηγορεύθη τοῦ θρόνου
διάδοχος. Τῷ 312 μαθὼν ὅτι ὁ Μαξέντιος μετὰ τοῦ Μαξιμίνου
ἠνώθησαν κατ' αὐτοῦ ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀντολίαν, ὅπου ἀπερχό-
μενος ἐπὶ κεφαλῇς τῶν ἑαυτοῦ στρατευμάτων εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ
μετὰ μεσημβρίαν κάτωθεν τοῦ ἡλίου στυλὸν φωτεινὸν εἰς τύπον
Σταυροῦ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς, **Ἐν τούτῳ νίκα**. Τὴν ἐφεξῆς νύ-
κτα φανεῖς καθ' ὕπνον ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς παρήγγειλεν αὐτῷ τὴν
χρῆσιν τοῦ σταυροειδοῦς ἐκείνου τύπου εἰς τὰς σημαίας αὐτοῦ.
Οὗτος δὲ σιγηθεὶς τὸ πρῶτ' διέταξεν ἀμέσως τὴν τούτου κατα-
σκευὴν ὀνομάσας αὐτὸ **λάβαρον** καὶ συγκροτήσας τὴν μάχην ἐνί-
κησε κατὰ κράτος τὸν Μαξέντιον.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἰσελθὼν τὴν ἐπαύριον εἰς Ρώμην μετὰ
θριαμβῶν ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῆς Γερουσίας αὐτοκράτωρ τῆς Δύ-
σεως, τοῦ Λικινίου βασιλεύοντος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀλλὰ καὶ
τοῦτον πολεμήσας κατεξωλόθρευσεν τῷ 323 ἔτει καὶ οὕτως ἔμει-
νεν αὐτὸς μονάρχης τῆς Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς, ὁπότε ἔκανσαν
πάντες οἱ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διωγμοί, ἐθριαμβεύσεν ὁ Χρι-
στιανισμός, καὶ κατελύθη ἡ εἰδωλολατρεία· τῷ 328 συνήθροισε
τὴν ἐν **Νικαίᾳ** Ἀ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Τῷ 328 μετέφερε τὴν
πρωτεύουσάν τοῦ Ρωμαῖκοῦ κράτους ἀπὸ τῆς Ρώμης εἰς τὸ Βυ-
ζάντιον καὶ ὠνόμασεν αὐτὸ **Νέαν Ρώμην**· ὕστερον δὲ ὠνομά-
σθη ὑπ' αὐτοῦ **Κωνσταντινούπολις**. Τελευταῖον ἀσθενήσας ἐν
Νικομηδεῖᾳ καὶ λαβὼν τὸ θεῖον βάπτισμα ἐτελεύτησε τῷ 337.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ γενεθλίου τοῦ Προδρόμου καὶ βα-
πτιστοῦ Ἰωάννου. Ἦχος δ'.

(24 Ἰανουαρίου).

Προφῆτα καὶ Πρόδρομε τῆς παρουσίας Χρι-
στοῦ, ἀξίως εὐφημήσαι σε οὐκ εὐποροῦμεν ἡμεῖς
ὡς πόθῳ τιμῶντές σε· στείρωσαι γὰρ τεκούσης καὶ

πατρὸς ἀφωνία κέλονται τῇ ἐνδόξῳ καὶ σεπτῇ σου
γεννήσει, καὶ σάρκωσις Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ κόσμῳ κη-
ρύσσεται.

Σέ, ὅστις ὑπῆρξας προφῆτης καὶ Προδρομος τῆς παρουσίας,
τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ, δὲν εὐποροῦμεν, δὲν δυνάμεθα, νὰ
ἐπαινέσωμεν ἐπαξίως ἡμεῖς, οἱ μετὰ πόθου τιμῶντές σε· διότι ἡ
στεῖρωσις τῆς μητρὸς σου καὶ ἡ ἀφωνία τοῦ πατρὸς σου ἐλύθη-
σαν διὰ τῆς ἐνδόξου καὶ σεπτῆς γεννήσεώς σου, καὶ δι' αὐτῆς

Ὁ Ζαχαρίας γράφει ἐπὶ πινακίον τὸ ὄνομα Ἰωάννης.

κηρύττεται εἰς τὸν κόσμον ἡ σάρκωσις, ἡ ἐνανθρωπίσις τοῦ Υἱοῦ
τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἐορτὴ τοῦ γενεθλίου τοῦ Ἰωάννου πανηγυρίζεται ἀπὸ
τοῦ δ' αἰῶνος τῇ εἰκοστῇ τετάρτῃ Ἰουνίου, ἔξ δηλαδὴ ἀκριβῶς
μῆνας πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Τὴν παραμονὴν τῆς ἐορ-
τῆς ταύτης πολλοὶ τῶν χριστιανῶν, μιμούμενοι τοὺς ἐθνικούς,
ἐλούοντο χάριν καθάρσεως ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ ἔπειτα ἐπὶ τῶν τῶν

ἐν ταῖς πλατείαις ἀπτομένας πυράς. Τὸ κάκιστον τοῦτο ἔθιμον, ὅπερ μέχρι τοῦδε ἐπικρατεῖ πολλαχοῦ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς, κατεπολέμησαν οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, ἀπηγόρευσε δ' ἐπισήμως ἡ ἐν Τρούλῳ σύνοδος ἐν τῷ ξέ' κανόνι.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου

Ἦχος β'.

(29 Ἰουνίου)

Οἱ τῶν Ἀποστόλων πρωτόθρονοι, καὶ τῆς οἰκουμένης Διδάσκαλοι, τῷ δεσπότῃ τῶν ὅλων πρεσβεύσατε εἰρήνην τῇ οἰκουμένῃ δωρήσασθαι, καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Σεῖς οἱ πρωτόθρονοι, οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων, καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης, παρακαλέσατε τὸν Δεσπότην καὶ Κύριον τοῦ παντός· νὰ δωρήσῃ εἰρήνην εἰς τὴν οἰκουμένην, καὶ νὰ ἐλεήσῃ καὶ σώσει τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐορτάζεται ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος τῇ 29 Ἰουνίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν δύο κορυφαίων Ἀποστόλων **Πέτρου** καὶ **Παύλου**. Καὶ ὁ μὲν Πέτρος κατήγετο ἐκ τῆς Βηθσαῖδᾶ τῆς Γαλιλαίας, ἦτο υἱὸς Ἰωνᾶ, ἀδελφὸς τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐπάγγελμα. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων Ἀποστόλων, κληθεὶς ἐν τῇ λίμνῃ Γεννησαρὲτ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἀκολουθήσας αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος μέχρι τοῦ πάθους αὐτοῦ. Ἠρνήθη τὸν Χριστὸν ἐν τῇ ἀλλῇ τοῦ ἀρχιερέως, ἐπὶ τούτῳ δ' ἔκλαυσε πικρῶς ἐκαλεῖτο τὸ πρῶτον **Σίμων**, ἔπειτα δὲ μετωνομάσθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ **Πέτρος** (Ἰωάν. α' 43). Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἐκάρυξε πρῶτος τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ τορεῖς χιλιάδες ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν εἰς Χριστόν. Μέχρι τοῦ 50 ἔτους διέτριβεν ἐν Ἱεροσολύμοις κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον, ἔπειτα μετέβη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν· ἔγραψε δύο ἐπι-

στολὰς καθολικὰς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀσίας καὶ κατὰ τὸν ἐπὶ Νέρωνος διωγμὸν ὑπέστη ἐν Ρώμῃ μετὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, τῷ 67 ἢ 68, σταυρωθεὶς κατὰ κεφαλῆς. Συνέγραψε δύο καθολικὰς ἐπιστολάς.

Ὁ δὲ Παῦλος, ὅστις πρὶν ἢ κληθῇ Ἀπόστολος, ἐκαλεῖτο

Σαοὺλ ἢ **Σαῦλος**, ἐγεννήθη ἐν Ταρσῷ πρωτευούσῃ τῆς Κιλικίας. Οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἦσαν Ἰουδαῖοι ἐκ τῆς φυλῆς Βενιαμίν, εἶχε δὲ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ Ῥωμαίου πολίτου. Ἀνῆκεν εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Φαρισαίων, ἐκπαιδευθεὶς παρὰ τῷ περιφήμῳ Φαρισαίῳ Γαμαλιήλ ἐν Ἱερουσαλὴμ. Ὑπῆρξε σφοδρὸς διώκτης τῶν Χριστιανῶν, ὅτε δὲ μετέβαιναν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν Λαμασκὸν, ἵνα καταδιώξῃ καὶ ἐκεῖ τοὺς χριστιανούς, εἶδεν ὀπτασίαν, καθ' ἣν ἤκουσεν αὐτὸν τὸν Χριστὸν καλοῦντα αὐτόν· εἰσελθὼν δὲ εἰς Λαμασκὸν ἐβαπτίσθη ὑπὸ χριστιανοῦ τινὸς Ἀνανίου τῷ 37.

Ἐκτοτε ὁ Παῦλος ἐγένετο θεομώτατος κήρυξ καὶ ἀπόστολος τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἐπεχείρησε τέσσαρας ἀποστολικὰς πορείας, καθ' ἃς ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς πλεῖστα μέρη τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους ἐπεσκέφθη πλὴν ἄλλων τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Κόρινθον· συνέστησε πολλαχοῦ Ἐκκλησίας γράψας πρὸς αὐτὰς διαφόρους ἐπιστολάς· ἐν τέλει δέ, κατὰ τὸν ἐπὶ Νέ-

Ὁ ἀπόστολος Πέτρος.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

(Κατὰ τὸ ἐν τῷ Βατικανῷ τῆς Ρώμης ἄγαλμά του).

ρωνος διωγμόν, υπέστη ἐν Ῥώμῃ, ὡς προσέλεχθη, τὸν μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου τῷ 67 ἢ 68.

Ὁ Πέτρος καὶ Παῦλος θεωροῦνται οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων· ὁ Παῦλος μάλιστα εἰργάσθη ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου τοσοῦτον, ὅσον οὐδεὶς τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων. Τῆς ἐορτῆς τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου προηγεῖται νηστεία, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Δευτέρας μετὰ τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων, καὶ διὰ τοῦτο ὁ χρόνος τῆς διαρκείας εἶναι διάφορος, ἐφ' ὅσον τὸ Πάσχα ἐορτάζεται ἐνωρίτερον ἢ βραδύτερον. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ἦτοι τῇ 30 Ἰουνίου, ἐορτάζεται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ ἡ μνήμη τῶν 12 Ἀποστόλων, κατὰ τὴν ὁποίαν ψάλλεται τὸ ἐξῆς ἀπολυτίκιον :

Ἀπόστολοι ἅγιοι, πρεσβεύσατε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πτασμάτων ἄφεσιν παράσχη ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ. Ἦχος δ'.

(20 Ἰουλίου).

Ὁ ἑνσαρκος Ἀγγελος τῶν προφητῶν ἡ κρηπὶς, ὁ δεύτερος πρόδρομος τῆς παρουσίας Χριστοῦ, Ἡλίας ὁ ἐνδοξος, ἄνωθεν καταπέμψας Ἑλισσαίῳ τὴν χάριν, νόστους ἀποδιώκει καὶ λεπροὺς καθαρίζει· διὸ καὶ τοῖς τιμῶσιν αὐτὸν θρύει ἰάματα.

Σύ, ἐνδοξε Ἡλία, εἶσαι ἄγγελος, ὁ φέρων ἀνθρώπου μορφήν, σάρκα, ἡ βίσις τῶν Προφητῶν, ὁ δεύτερος πρόδρομος τῆς παρουσίας Χριστοῦ. Ἀφοῦ δὲ κατέπεμψας ἐξ οὐρανοῦ, κατὰ τὴν ἀνάληψίν σου, τὴν χάριν εἰς τὸν μαθητὴν σου Ἑλισσαίον, ἀποδιώκει οὗτος δι' αὐτῆς τὰς ἀσθενείας καὶ λεπροὺς καθαρίζει. διὸ καὶ εἰς τοὺς τιμῶνάς σε παρέχεις ἀφθόνως θεραπείαν.

Ὁ προφήτης Ἡλίας, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα σημαίνει **Θεὸς Κύριος** ἢ **Θεὸς ἰσχυρός**, ἦτο ἀνὴρ εὐσεβής, ἀσκητής, λιτὸς τοὺς τρόπους, πλήρης θεοῦ καὶ πυρίνου ζήλου· διὸ καὶ **ξηλωτῆς** ἐπε-

κλήθη. Ἠλεγχεν εὐπαρορησιάστως τὰς ἀσεβεῖς καὶ παρανόμους
 ποταμοὺς τοῦ βασιλέως Ἀχαάβ καὶ τῆς γυναικὸς του Ἰεζάβελ.
 Ἐκλείσε τὸν οὐρανὸν διὰ προσευχῆς καὶ δὲν ἔβρεξεν ἐπὶ τρία καὶ
 ἑπτὰ ἔτη. Ἐπλήθυνε τὸ ἄλευρον καὶ τὸ ἔλαιον τῆς πτωχῆς χή-
 ρας Σερεφθείας, ἣτις ἐφιλοξένησεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν της καὶ
 ἀποθανόντα τὸν υἱὸν αὐτῆς ἀνέστησε, καὶ πλείστα ἄλλα ἐποίησε
 θαύματα. Ἐνῶ δὲ μίαν ἡμέραν συνελάλει μετὰ τοῦ μαθητοῦ
 αὐτοῦ Ἐλισσαίου, ἡρπάγη εἰς τοὺς οὐρανούς ἐπὶ πυρίνου ἄρμα-
 τος κατὰ τῷ 895 π. χ. Ἐφάνη δὲ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ
 Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου ὄρους μετὰ Μωϋσέως (6 Αὐγούστου).

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος καὶ ἱερατικοῦ

Παντελεήμονος. Ἦχος γ'.

(27 Ἰουνίου).

Ἀθλοφόρε ἅγιε καὶ ἱερατικὲ Παντελεήμων,
 πρέσβευε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πταισμάτων ἄφε-
 σιν παράσχη ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Ὁ ἅγιος Παντελεήμων κατήγετο ἐκ Νικομηδείας. Ὁ πατὴρ
 αὐτοῦ Εὐστόργιος ἦτο αἵρετικός. Παρὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εὐ-
 βούλης, ἣτις ἦτο χριστιανή, ἐδιδάχθη τὰ τῆς χριστιανικῆς πίστε-
 ως. Ἦτο ἱατρός, ἀλλὰ τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ μετήρχετο δωρεάν,
 θεραπεύων ἅμα πᾶσαν νόσον διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ διὸ καὶ
 ἐκωνομάσθη **Παντελεήμων**, ἐνῶ πρότερον ἐκαλεῖτο **Παντολέων**.
 Ἐμαρτύρησε κατὰ τὸ 305 ἀποτιμηθεὶς τὴν κεφαλὴν, διότι ἐθε-
 ράπευσε τυφλὸν τινα εἰδωλολάτρην, ὅστις ἐπίστευσεν εἰς
 Χριστὸν κατὰ τὴν μίμησιν τοῦ τυφλοῦ τοῦ Εὐαγγελίου.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς μεταστάσεως τοῦ Εὐαγγελιστοῦ
Ἰωάννου.

(26 Σεπτεμβρίου).

Ἀπόστολε, Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡγαπημένε, ἐπὶ
χυνον, ρῦσαι λαὸν ἀναπολόγητον δέχεται σε προ-
πίπτοντα, ὁ ἐπιπεσόντα τῷ στήθει καταδεξάμε-
νός ἐστιν ἐκένυσε, Θεολόγε, καὶ ἐπίμονον νέφος ἐθν-
διασχεδάσαι, αἰτούμενος ἡμῶν εἰρήνην καὶ τὸ
γα ἔλεος.

Ἀπόστολε ἀγαπημένε ὑπὸ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν σπεί-
νὰ σώσης λαὸν ἀναπολόγητον, ἦτοι τὸν χριστιανικὸν λαόν,
κατεδιώκετο ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν καὶ κατεδικάζετο ἀναπολόγη-
σὲ δέχεται προσπίπτοντα ἐνώπιόν του ὁ Χριστός, ὅστις,
δέχθη νὰ ἐπιπέσῃ ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτοῦ· τοῦτον παρ-
λει, Θεολόγε, νὰ διασκορπίσῃ καὶ τὸ νέφος τῶν ἐθνικῶν (εἰδὼς
λατρῶν), τὸ ὁποῖον ἐπιμένει νὰ ὑπάρχῃ, ἐξαιτούμενος ὑπὲρ
εἰρήνην, καὶ τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνίαν.

Ὁ Ἰωάννης ἦτο υἱὸς τοῦ ἀλiewς Ζεβεδαίου καὶ τῆς Σαλῆς
ἀδελφῆς τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου, ἀλiewς τὸ ἐπάγγελμα. Ὑ-
ξεν εἰς τῶν πρώτων μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, κληθεὶς ὑπὸ
μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰακώβου ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβε-
δος. Ἦτο ἐκ τῶν ἡγαπημένων μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, τὸν ὁπ-
ἠκολούθησε μέχρι τοῦ σταυροῦ· ἐπωνομάσθη **ἐπιστήθιος**,
ἔπεσεν εἰς τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὸν δεῖπνον τὸν μυστικόν.
Θεολόγος δέ, διότι ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ ἔγραψε περὶ τοῦ
καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Ἐκήρυξεν ἐν
εροσολύμοις, ἔπειτα ἐν Ἐφέσῳ· ἐπὶ δὲ τοῦ Δομιτιανοῦ κατα-
χθεὶς ἐξωρίσθη ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὴν νῆσον Πάτμον.
Θανε ἑκατοντούτης τὴν ἡλικίαν· ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιον αὐ-
τὰς τρεῖς καθολικὰς ἐπιστολάς καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν. Ἡ μνήμη
αὐτοῦ ἑορτάζεται τῇ 26 Σεπτεμβρίου, καλεῖται δὲ ὁ **μετάστας**
τοῦ Ἰωάννου, διότι κατὰ παράδοσιν στηριζομένην εἰς τὸ
Ἰωάννην Εὐαγγέλιον κα' 21—23, ὁ Ἰωάννης δὲν ἀπέθανεν,
ἀλλὰ μετέστη εἰς τοὺς οὐρανούς.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Ἦχος α'.

(18 Ὀκτωβρίου).

Ἀπόστολε ἅγιε καὶ Εὐαγγελιστὰ Λουκᾶ, πρέ-
σβευε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πταισμάτων ἄφεσιν
παράσχῃ τῇς ψυχᾶς ἡμῶν.

Ἀπόστολε ἅγιε καὶ εὐαγγελιστὰ Λουκᾶ, παρακάλει τὸν ἐλε-
ήμονα Θεόν, ἵνα ἁμαρτιῶν συγχώρησιν δώσῃ εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν.
Οὗτος ἦτο Ἀντιοχεὺς τὴν πατρίδα, ἱατρὸς τὸ ἐπάγγελμα,
μαθητὴς τοῦ Παύλου. Συνέγραψε Εὐαγγέλιον ἐλληνιστί, μετὰ
τοῦ Ματθαίου καὶ Μάρκον, καὶ τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων.
Ζήσας ὑπὲρ τὰ 86 ἔτη ἀπέθανεν ἐν Πάτραις.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Γερασίμου. Ἦχος α'.

(20 Ὀκτωβρίου).

Τῶν ὀρθοδόξων προστάτην, καὶ ἐν σαρκὶ ἄγγε-
λον καὶ θαυματουργὸν Θεοφώρον νεοφανέντα ἡμῖν,
ἐπαινέσωμεν πιστοὶ θεῖον Γεράσιμον· ὅτι ἀξιώ-
σας παρὰ Θεοῦ ἀπείληφεν ἱαμάτων τὴν ἀέννητον χάριν·
ἐκόντων τοῦ νοσοῦντος, δαμονιῶντας ἰάται· δι' ὃ
καὶ τοῖς τιμῶσιν αὐτὸν θρύει ἰάματα.

Ἄς ἐπαινέσωμεν, ὦ πιστοί, τὸν θεῖον Γεράσιμον, ὅστις εἶναι
προστάτης καὶ βοηθὸς τῶν ὀρθοδόξων, ἄγγελος ἐν σαρκὶ (ἦτοι
θαυματουργός, φέρων ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεὸν καὶ φανείς ἐσχά-
τως εἰς ἡμᾶς (ἦτοι εἶναι ἐκ τῶν νέων ἁγίων). Ὁ ὅσιος οὗτος πα-
ραδικαίως καὶ ἀξίως ἔχει λάβει παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀέννητον
χάριν νὰ θεραπεύῃ ἀσθενεῖς, νὰ ἐνισχύῃ τοὺς νοσοῦντας, νὰ ἰα-
τῇ τοὺς δαμονιῶντας. Διὰ τοῦτο παρέχει ἀφθόνως θεραπείαν,
ἐλεος, εἰς πάντας τοὺς τιμῶντας αὐτόν.

Ὁ ὅσιος Γεράσιμος κατήγετο ἐκ Τρικυαίων τῆς Κορίνθου,

ἐκ τῆς οἰκογενείας Νοταρᾶ. Ἀναχωρήσας ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ ἤλθεν εἰς Κεφαλληνίαν ἔνθα ἱδρυσε Μονὴν πλησίον τοῦ χωρίου Ὀμαλῶν, ὅπου καὶ ἀσκητικῶς καὶ θεαρεστῶς ἐτελεύτησε κατὰ τὸ 1579, πολλὰ θαύματα ἐπιτελέσας. Τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον σφύζεται ἐν τῇ φερωνύμῳ Μονῇ μέχρι σήμερον θαυματουργοῦν.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Δημητρίου Ἑκτος γ'.

(26 Ὀκτωβρίου).

Μέγαν εὗρατο ἐν τοῖς κινδύνοις, σὲ ὑπέρμαχον ἢ οἰκουμένη, Ἀθλοφόρε, τὰ ἔθνη τροποῦμενον. Ὡς οὖν Λυαίου καθεῖλες τὴν δύναμιν, ἐν τῷ σταδίῳ θαρρύνεις τὸν Νέστορα, οὕτως, Ἄγιε, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἱκέτευε, δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος.

Ἡ οἰκουμένη (οἱ χριστιανοὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους) σὲ εἶρον, Ἀθλοφόρε, ἐν τοῖς κινδύνοις μέγαν ὑπέρμαχον, ἦτοι ὑπὲρ ὁμοσπιστὴν εἰς τοὺς κινδύνους, διότι κατατροπώνεις τὰ ἔθνη, δηλοῦν τοὺς Ἑθνικούς. Καθὼς λοιπὸν κατέρριψας τὴν ἀλαζονείαν τὴν ἑπαρσιν τοῦ ἔθνικοῦ Λυαίου, ἐνισχύσας τὸν Νέστορα (τὸν ἅγιον) ἐν τῷ σταδίῳ, ἐν τῷ ἀγῶνι, οὕτως, Ἄγιε, παρακάλεσθε Χριστὸν τὸν Θεὸν νὰ δωρήσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν μεγάλην του εὐσπλαχνίαν.

Ὁ Ἅγιος Δημήτριος κατήγετο ἐκ Θεσσαλονίκης, ἦτο εὐσεβῶν γονέων καὶ διδάσκαλος τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Τῷ 290 ὁ αὐτοκράτωρ Μαξέντιος ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην, συνελθὼν φθίει ὑπ' αὐτοῦ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς. Ἐτελοῦντο ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀγῶνες, καὶ ὁ μὲν Μαξιμιανὸς ἐκάθητο θεατῆς, βαρὺς δὲ καὶ φίλος αὐτοῦ καὶ παλαιστής διάσημος Λυαῖος ὀνόματι, κανχόμενος διὰ τὴν σωματικὴν αὐτοῦ δῶμην καὶ ἀνάστημα, προσεκάλει ἐν τῷ σταδίῳ πάντας νὰ παλαίσωσι μετ' αὐτοῦ καὶ ἐνῖκα πάντας. Τοῦτο ἰδὼν νεανίας τις χριστιανός, Νέστωρ, ἦτο στωρ καλούμενος, φίλος δὲ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἐπισκέπτετο

αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ζητεῖ τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ, ἵνα μονομα-

Ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἐν μέσῳ ἐπισκόπου καὶ Μεγιστᾶνος.

χήσῃ με τὸν Λυαῖον. Λαβὼν δὲ ταύτην διὰ τῆς σφραγίσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ προσέρχεται ὁ Νέστωρ εἰς τὸ στάδιον καὶ εἰπὼν·

ὁ Θεὸς Δημητρίου βοηθήει μοι, ἐπάλασσε πρὸς τὸν Λυαῖον καὶ ἐνίκησεν αὐτὸν καὶ ἀπέκτεινε. Τὴν αἰτίαν τῆς νίκης τοῦ Νέστορος μαθὼν ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε καὶ ἐφόνευσαν τὸν Δημήτριον ἐν τῇ φυλακῇ καὶ τὸν Νέστορα.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ. Ἦχος πλάγιος δ΄.

(1 Νοεμβρίου).

Ἅγιοι Ἀνάργυροι καὶ θαυματουργοί, ἐπισκέψασθε τὰς ἀσθενείας ἡμῶν· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε ἡμῖν.

Ἅγιοι Ἀνάργυροι καὶ θαυματουργοί, ἐπισκέψασθε τὰς ἀσθενείας ἡμῶν, βοηθήσατε ἡμᾶς· δωρεὰν ἐλάβετε τὴν χάριν τοῦ θεραπεύειν, καὶ δωρεὰν δότε αὐτὴν εἰς ἡμᾶς.

Οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι Κοσμᾶς καὶ Δαμιανὸς κατήγοντο ἐξ Ἀσίας. Ὁ πατὴρ αὐτῶν ἦτο εἰδωλολάτρης· ἀνετράφησαν δὲ εὐσεβῶς ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς μητρὸς αὐτῶν Θεοδότης. Ἐξεπαίδεύθησαν ἰδίως εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν δωρεὰν μετήρχοντο· διὸ καὶ Ἀνάργυροι ἐπωνομάσθησαν.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς συνάξεως τῶν Ἀρχαγγέλων

Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ. Ἦχος β΄.

(8 Νοεμβρίου).

Τῶν οὐρανίων στρατιῶν Ἀρχιστράτηγοι, δυσωποῦμεν ὑμᾶς ἡμεῖς οἱ ἀνάξιοι, ἐν ταῖς ἡμῶν δεήσεσι τειχίσθητε ἡμᾶς, σκέπη τῶν πτερύγων τῆς ἀϋλίου ὑμῶν ὁδεύης, φρουροῦντες ἡμᾶς προσπίπτοντας ἐκτενωῶς καὶ βοῶντας. Ἐκ τῶν κινδύνων

λυτρώσασθε ἡμᾶς, ὡς **Ταξιάρχαι** τῶν ἄνω **Δυνάμεων**.

Ὑμᾶς τοὺς ἀρχιστρατήγους τῶν οὐρανίων στρατιῶν, δηλ. τῶν ἀγγέλων παρακαλοῦμεν ἡμεῖς οἱ ἀνάξιοι, ἵνα διὰ τῶν δεήσεών σας ἐξασφαλίσητε ἡμᾶς, διὰ τῆς σκέπης τῶν πτερυγῶν τῆς αὐτοῦ ἡμῶν δόξης, φρουροῦντες, φυλάσσοντες ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι προσπίπτομεν ἐνώπιόν σας καὶ ἐπιμόνως βοῶμεν πρὸς ὑμᾶς· Σώσατε ἡμᾶς ἐκ τῶν κινδύνων, ὡς **Ταξιάρχαι** τῶν οὐρανίων δυνάμεων.

Ἄγγελοι εἶναι ὄντα πνευματικά, ἀνώτερα τοῦ ἀνθρώπου, ὁρισμένα εἰς διακονίαν τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ πρόσωπον διὰ παντός βλέπουσιν ἐν οὐρανοῖς καὶ ὑμνολογοῦσιν αὐτόν· εἶναι δὲ καὶ οἱ προστάται καὶ φύλακες τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγγέλων εἶναι ἀόριστος πάντες δ' ὁμοῦ οἱ ἄγγελοι διαιροῦνται εἰς 9 τάξεις ἢ τάγματα καλούμενα **Θρόνοι, Χερουβείμ, Σεραφεῖμ, Κυριότητες, Δυνάμεις, Ἐξουσίαι, Ἀρχαί, Ἀρχάγγελοι, καὶ Ἄγγελοι**. Τῶν ἀγγέλων τούτων ἡ **σύναξις**, ἥτοι ἡ συνάθροισις ἡμῶν εἰς πανηγυρισμὸν αὐτῶν, πανηγυρίζεται τῇ 8ῃ Νοεμβρίου, ἐξαιρέτως δὲ πανηγυρίζεται ἡ μνήμη τῶν ἀρχαγγέλων **Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ**, διότι ἀναφέρονται ὀνομαστί εἰς τὰς Γραφάς. Καλοῦνται δὲ **Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ**, ὧν τὸ μὲν **Μιχαὴλ** ἐρμηνεύεται: **Τίς ὡς Θεός**, τὸ δὲ **Γαβριήλ Δύναμις Θεοῦ**, καὶ **ἀρχιστράτηγοι**, διότι ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ὁ **Μιχαὴλ** λαλῶν πρὸς τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ καλεῖ ἑαυτὸν **ἀρχιστράτηγον Κυρίου**.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Φιλίππου. Ἦχος γ'.

(14 Νοεμβρίου).

Ἀπόστολε ἅγιε **Φίλιππε**, πρέσβευε τῷ ἐλεήμονι **Θεῷ**, ἵνα πταισμάτων ἄφεσιν παράσχῃ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Ἀπόστολε ἅγιε **Φίλιππε**, παρακάλει τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν νὰ δώσῃ εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν.

Ὁ **Φίλιππος** ἦτο εἰς ἐκ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, ἐκ Βηθθα-

ιδᾶ τῆς Γαλιλαίας, μαθητὴς πρότερον τοῦ Ἰωάννου, εἶτα δὲ κληθεῖς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἐγένετο μαθητὴς αὐτοῦ καὶ ἀπόστολοι (Ματθ. ι' 3).

Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς πολλὰ μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀπέθανε τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Ἱερραπόλει τῆς Φρυγίας.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου. Ὑψος γ'.
(16 Νοεμβρίου).

Ἀπόστολε ἅγιε καὶ εὐαγγελιστὰ Ματθαῖε, πρέσβευε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πταισμάτων ἁφῇ σιν παράσχη ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Ἡ ἔννοια τοῦ ἀπολυτικίου τούτου εἶναι ὡς ἡ τοῦ προηγουμένου.

Ὁ Ματθαῖος, ὅστις, πρὶν ἢ κληθῇ ἀπόστολος, ἐκαλεῖτο Λεωτὶς, ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀλφαίου, εἰς ἓκ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, Γαλιλαῖος τὸ γένος καὶ τελῶνης (1) τὸ ἐπάγγελμα. Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ πλησίον τῆς Καπερναοῦμ, ὅτε ἐκάθητο εἰς τὸ τελῶνιον, ἀφῆκε πάντα καὶ ἠκολούθησεν αὐτόν. Ἐκήρυξε τὸ πρῶτον πρὸς τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ Ἰουδαίους, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ συνέγραψε τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ ἐκήρυξε κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ πρὸς τοὺς Αἰθίοπας, τοὺς Συρίους, τοὺς Πάρθους καὶ Μήδους, καὶ ἀπέθανεν ἐν Αἰθιοπία τὸν μαρτυρικὸν θάνατον.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου. Ὑψος δ'.
(30 Νοεμβρίου).

Ὡς τῶν Ἀποστόλων πρωτόκλητος καὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἀντάδελφος τῷ Δεσπότη τῶν ὅλων, Ἀνδρέα, ἁγίασθαι ἡμᾶς ἐκτίμησον.

(1) Τελῶναι ἐκαλοῦντο παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις οἱ εἰσπράττοντες φόρους, τοὺς ὁποίους οἱ Ἰουδαῖοι ἐπλήρωνον εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

δρέα, ικέτευε, εἰρήνην τῇ οἰκουμένῃ δωρήσασθαι, καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Ὡς πρῶτος κληθεὶς ἐκ τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὡς ἀδελφὸς τοῦ κορυφαίου Ἀποστόλου Πέτρου, παρακάλει, Ἀνδρέα, τὸν Δεσπότην καὶ Κύριον τοῦ παντός νὰ δωρήσῃ εἰρήνην εἰς τὴν οἰκουμένην, καὶ εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν τὴν μεγάλην αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν.

Ὁ Ἀνδρέας ἦτο εἰς ἐκ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, ἐκ Βηθσαϊδᾶ, ἀδελφὸς τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ μαθητὴς πρότερον τοῦ Ἰωάννου· ἐκλήθη ἀπόστολος, ὅτε εἶδεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περιπατῶν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας (Ματθ. δ' 18), καὶ ἔκτοτε ἠκολούθησεν αὐτὸν μέχρι τέλους. Λέγεται, ὅτι ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Θράκην, εἰς τὴν Σκυθίαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπέθανεν εἰς Πάτρας τῆς Ἀχαΐας μαρτυρικὸν θάνατον, προσηλωθεὶς ἐπὶ σταυροῦ, ἔχοντος τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος Χ.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ἦχος δ'.

(6 Δεκεμβρίου).

Κανόνα πίστεως, καὶ εἰκόνα πραότητος, ἐγκρατείας διδάσκαλον ἀνέδειξέ σε τῇ ποιμένι σου ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια· διὰ τοῦτο ἐκτήσω τῇ ταπεινώσει τὰ ὑψηλά, τῇ πτωχείᾳ τὰ πλούσια. Πάτερ ἱεράρχα Νικόλαε, πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων σὲ ἀνέδειξεν εἰς τὴν πνευματικὴν σου ποιμένην **κανόνα**, πρότυπον πίστεως, εἰκόνα πραότητος καὶ ἐγκρατείας διδάσκαλον· διὰ τοῦτο διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης ἀνυψώθης, καὶ διὰ τῆς πτωχείας ἐπλούτησας. Πάτερ ἱεράρχα Νικόλαε, παρακάλει Χριστὸν τὸν Θεὸν νὰ σωθῶσιν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν.

Πανηγυρίζεται ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου **Νικολάου** τῇ 6 Δεκεμβρίου. Ἦκμασε δ' ὁ ἅγιος Νικόλαος ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ. Οἱ αὐτοκράτορες οὗτοι κατεδίωξαν, ὡς

γνωστόν, τὸν χριστιανισμόν, μετ' ἄλλων δὲ χριστιανῶν συλληφθεὶς καὶ ὁ ἅγιος Νικόλαος ἐφυλακίσθη, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀφέθη ἐλεύθερος. Ἐγένετο ἐπίσκοπος Μύρων τῆς Λυκίας, ὑπῆρξεν εἰς τῶν 318 πατέρων τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῷ 325, ἀπέθανε δὲ τῷ 330. Κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἅγιος Νικόλαος ἐποίησε πολλὰ θαύματα, διέσωσε τρεῖς ἄνδρας, οἵτινες συκοφαντηθέντες ἐμελλον ἀδίκως νὰ θανατωθῶσιν, ἐφανισθεὶς κατ' ὄναρ εἰς τὸν Βασιλέα καὶ τὸν Ἐπαρχόν, καὶ μετὰ θάνατον δὲ ἐξηκολούθει κατὰ τὴν παράδοσιν παρέχων τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ εἰς τοὺς δεομένους καὶ σφῶν ἐκ παντοίων κινδύνων καὶ περιστάσεων· διὸ καὶ **θαυματουργὸς** ἐπεκλήθη.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος. Ἦχος α'.

(12 Δεκεμβρίου).

Τῆς συνόδου τῆς πρώτης ἀνεδείχθης ὑπέρμαχος καὶ θαυματουργός, Θεοφόρε Σπυρίδων Πατὴρ ἡμῶν. Διὸ νεκρᾷ σὺ ἐν τάφῳ προσφωνεῖς, καὶ ὄφιν εἰς χρυσοῦν μετέβαλες· καὶ ἐν τῷ μέλπειν τὰς ἀγίας σου εὐχὰς Ἀγγέλους ἔσχεες συλλειτουργοῦντάς σοι, Ἰερώτατε. Δόξα τῷ σὲ δοξάσαντι· δόξα τῷ σὲ στεφανώσαντι. Δόξα τῷ ἐνεργοῦντι διὰ σοῦ πᾶσιν ἰάματα.

Ἀνεδείχθης ὑπέρμαχος τῆς ὀρθοδοξίας κατὰ τὴν Α' οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ θαυματουργός, θεοφόρε Σπυρίδων πατὴρ ἡμῶν· διὰ τοῦτο καὶ με νεκρᾷ κόρην ἐν τῷ τάφῳ συνομήλυσας καὶ τὸν ὄφιν εἰς χρυσοῦν μετέβαλες· καὶ ὅτε ἔπαλλες τὰς ἀγίας σου εὐχὰς, ἄγγελοι συνελιτούργουν μετὰ σοῦ, ἱερώτατε. Δόξα εἰς τὸν Θεόν, ὅστις σὲ ἐδόξασε· δόξα εἰς τὸν Θεόν, ὅστις σὲ ἐστεφάνωσε· δόξα εἰς τὸν Θεόν, ὅστις διὰ σοῦ θεραπεύει τοὺς πάντας.

Ὁ ἅγιος Σπυρίδων ἐκ νεαρᾷς ἡλικίας ἦτο ποιμὴν προβάτων, διακρινόμενος διὰ τὴν ἀγνότητα καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ. Εἶλε το

γένος ἐκ Κύπρου καὶ ἤκμασεν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Ἐγένετο δὲ ἐπίσκοπος Τριμυθούντος μετὰ τὸν θάνατον τῆς γυναικὸς αὐτοῦ.

Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ ἐξήλεγξε τὴν ἀσέβειάν τοῦ Ἀρείου δι' ἀπλουστάτων παραδειγμάτων, καί, καθὼς λέγουσι, διὰ τοῦ ἐξῆς θαύματος. Λαβὼν κέραμον εἰς τὰς χεῖρας συνέθλιψεν αὐτόν, καὶ τὸ μὲν ὕδωρ κατέπεσεν ἐκ τῶν χειρῶν του, τὸ πῦρ, δι' οὗ ἐψήθη, ὑψώθη ὥς καπνὸς πρὸς τὰ ἄνω, τὸ δὲ χῶμα ἔμεινεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἀπέδειξε τὴν συνύπαρξιν τοῦ τριαδικοῦ τῆς Θεότητος. Ἄλλοτε πάλιν, ὅτε γυνὴ τις ἀπώλεσε σπουδαῖον τί πρᾶγμα, καὶ δὲν ἐγνώριζε πῶς νὰ εὔρῃ αὐτό, ἀφοῦ ἡ κόρη αὐτῆς ἦτις τὸ ἔκρυπεν, εἶχεν ἀποθάνει, ὁ ἅγιος Σπυρίδων μετέβη εἰς τὸν τάφον τῆς κόρης καὶ προσευχηθεὶς ἠρώτησεν αὐτήν, ποῦ εἶχε κρύψει τὸ πολύτιμον ἀντικείμενον, ἡ δὲ νεκρὰ ἀπήντησε καὶ ὑπέδειξε τὸ ζητούμενον μέρος. Πρὸς τοῦτοις δὲ μὴ ἔχων ποτὲ νὰ βοηθήσῃ πτωχόν, ὃν ἠϋσπλαγχνίσθη, μετέβαλεν ὄφιν τινά, ὃν εὔρεν, εἰς χροσὸν καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν πτωχόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὅτε ἐδοξολόγει ἡ ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἔλεγε τὸ *εἰρήνη πᾶσιν*, ἄγγελοι συμπαρίσταντο καὶ συνελειτούργουν μετ' αὐτοῦ. Ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου πανηγυρίζεται τῇ 12 Δεκεμβρίου.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἐπισκόπου Αἰγίνης.

(17 Δεκεμβρίου).

Τῆς Ζακύνθου τὸν γόνον καὶ Αἰγίνης τὸν Πρόεδρον, καὶ φρουρὸν τῆς Μονῆς τῶν Στροφάδων, Διονύσιον ἅπαντες τιμήσωμεν συμφώνως οἱ πιστοί, δοῶντες πρὸς αὐτὸν εὐλεκρινῶς. Σαῖς λιταῖς τοὺς τὴν σὴν μνήμην ἐπιτελοῦντας σῶσον, καὶ δοῶντάς σου Δόξα τῷ σὲ δοξάσαντι Χριστῷ. Δόξα τῷ σὲ θαυμαστώσαντι. Δόξα τῷ δωρησάμενῳ σε ἡμῖν, πρέσβυν ἀκοίμητον.

Ἄς τιμήσωμεν ὅλοι ὁμοῦ οἱ πιστοὶ τὸν Διονύσιον τὸν ἐκ

Ζακύνθου καταγόμενον, τὸν ἐπίσκοπον τῆς Αἰγίνης, τὸν φύλακα τῆς ἱερᾶς Μονῆς τῶν Στροφάδων. "Ας ψάλλωμεν αὐτὸν εἰλικρινῶς. Σῶσον ἡμᾶς, ἅγιε Διονύσιε, τοὺς ἑορτάζοντας τὴν μνήμην σου δι' ὕμνων καὶ λιτανειῶν. "Ας δοξάσωμεν καὶ τὸν δοξάσαντά σε καὶ χαρίσαντά σε εἰς ἡμᾶς ἀκοίμητον πρεσβευτὴν καὶ μεσίτην πρὸς τὸν Θεόν.

Ὁ ἅγιος Διονύσιος κατήγετο ἐκ Ζακύνθου. Νέος ὢν κατετάχθη ὡς Μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τῶν Στροφάδων (νήσων). Προεχειρίσθη εἰτα ἐπίσκοπος Αἰγίνης, βιώσας δὲ ὁσίως καὶ θαυρέστως ἐτελεύτησε τῷ 1624. Τὸ ἅγιον αὐτοῦ λείψανον σφύζεται ἐν Ζακύνθῳ τῆς ὁποίας εἶναι πολιοῦχος.

ΕΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑΡΙΑ

Τὰ **Ἐξαποστειλάρια** λέγεται ὅτι ἔλαβον τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ὅτι ἀντικατέστησαν τὰ καλούμενα **φωταγωγικά** τροπάρια, ἐν οἷς ἐνεγινώσκετο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ **Ἐξαπόστειλον, Κύριε τὸ φῶς σου**, ὅτε ἐτελείωνεν ὁ Κανὼν τὴν νύκτα καὶ ἤρχιζε νὰ φαίνεται τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Κατ' ἄλλην γνώμην· τὰ Ἐξαποστειλάρια ὀνομάσθησαν οὕτω, διότι ἐν αὐτοῖς ἐμελῳδεῖτο κατ' ἀρχάς ἢ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, μετὰ τὴν Ἀνάστασιν αὐτοῦ, ἀποστολῇ τῶν μυροφόρων πρὸς τοὺς Ἀποστόλους καὶ τούτων πάλιν εἰς τὰ ἔθνη πρὸς κήρυξιν τοῦ Εὐαγγελίου.

Τὰ Ἐξαποστειλάρια βραδύτερον προσέλαβον γενικώτερον χαρακτῆρα, διότι ἐν αὐτοῖς ἐμελῳδοῦντο διάφορα γεγονότα τοῦ ἐπὶ τῆς βίου τοῦ Σωτῆρος, οἷον ἡ γέννησις, ἡ βάπτισις, ἡ μεταμόρφωσις, ἡ ἀνάστασις κλπ., ἡ χάρις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, ἡ γέννησις, κοίμησις κλπ. τῆς Θεοτόκου, ὡς καὶ ὁ βίος τῶν μυροφόρων Ἀγίων κλπ. (1).

ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΑ ΕΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑΡΙΑ

Τὰ εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἀναφερόμενα ἔξαποστειλάρια καλοῦνται **Ἀναστάσιμα Ἐξαποστειλάρια** καὶ εἶναι τὰ ἐξῆς ἑνδεκα, ποιηθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντινοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, υἱοῦ καὶ διαδόχου αἰώντος τοῦ Σοφοῦ, περὶ τὰ μέσα τοῦ 10ου μ. Χ. αἰῶνος.

Ἐξαποστειλάριον Α'.

Τοὺς μαθηταῖς συνέλθωμεν ἐν ὄρει Γαλιλαίας,

(1) Ἐκ τῶν ὠραιότερων Ἐξαποστειλαρίων εἶναι καὶ τὰ γνωστά Ἀπόστολοι ἐκ περάτων, συναθροισθέντες ἐνθάδε... καί, Τὸν νυμφῶνα βλέπω Σωτὴρ μου κεκοσμημένον...

πίσται Χριστὸν θεάσασθαι, λέγοντα ἐξουσίαν
θεῖν τῶν ἄνω καὶ κάτω· μάθωμεν πῶς διδάσκει
πτίξειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, ἔθνη πάντα,
τοῦ Ῥιθοῦ, καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, καὶ συ-
ναι τοῖς μύσταις, ὡς ὑπέσχετο, ἕως τῆς συντελείας

Ἄς ἀναβῶμεν νοερῶς, διὰ τῆς διανοίας μας, μετὰ τῶν μα-
τῶν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ ὄρος τῆς Γαλιλαίας (ὁπόθεν ἐδίδασκε
Σωτὴρ) μετὰ πίστεως, ἵνα ἴδωμεν αὐτὸν καὶ ἀκούσωμεν παρ'
τοῦ λέγοντος, ὅτι ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς του
ἐξουσίαν τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων, ὅτι ἔλαβεν τὴν ἐξουσίαν
Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς· ἃς μάθωμεν πῶς διδάσκει τοὺς μαθη-
του νὰ βαπτίζωσι πάντα τὰ ἔθνη, πάντας τοὺς λαοὺς τοὺς
τρεφόντας τὰ εἶδωλα, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ
τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, καὶ ἃς ἀκούσωμεν αὐτὸν λέγοντα
τοὺς μαθητάς του μετὰ τὴν Ἀνάστασίν του καὶ ὅτε ἐπρόκει-
ν' ἀναληφθῇ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὅτι, ὡς τοῖς ὑπεσχέθη θὰ
καὶ πάλιν μετ' αὐτῶν κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν
τῆς συντελείας πάντων τῶν αἰώνων, ὡς καὶ μετὰ πάντων τῶν
στιανῶν τῶν ἀληθῶς πιστευόντων εἰς αὐτὸν καὶ ποιούντων
θέλημά του, διότι καὶ οὗτοι εἶναι μαθηταὶ του.

Ἑξαποστειλᾶριον Β'.

Τὸν λίθον θεωρήσασαι, ἀποκεκυλισμένον·
Μυροφόροι ἔχαιρον· εἶδον γὰρ νεανίσκον, καθι-
νον ἐν τάφῳ· καὶ αὐτὸς ταύταις ἔφη· Ἴδοὺ
στὸς ἐγγήγερται, εἵπατε σὺν τῷ Πέτρῳ, τοῖς μα-
ταῖς. Ἐν τῷ ὄρει φθάσατε Γαλιλαίας· ἐκεῖ
ὀφθήσεται, ὡς προεῖπε τοῖς φίλοις.

Χαρὰν ἀνεκλάλητον ἠσθάνθησαν αἱ Μυροφόροι γυναί-
κα Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ (¹) καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου, αἱ ἀδελ-
φαι αὐτοῦ.

(¹) Ἐκαλεῖτο οὕτω, διότι κατήγετο ἐκ Μαγδάλων, πόλεως τῆς
λαιστίνης παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας.

πρῶται ἐν τῷ σκοτί τῆς νυκτὸς εἶχον σπεύσει, ἵνα θεωρήσωσι τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος, ὅτε εἶδον τὸν λίθον ἀποκεκλισμένον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου· διότι εἶδον Ἄγγελον Κυρίου ἐν μορφῇ

Ἡ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος.

νεανίσκου, καθήμενον ἐπὶ τοῦ τάφου, ὅστις εἶπε πρὸς αὐτάς· Βλέπετε ὅτι ἀνέστη ὁ Κύριος ἐκ νεκρῶν· εἶπατε λοιπὸν πρὸς τοὺς μαθητάς του, μὴ ἔξαιρουμένου τοῦ Πέτρου (διότι ναὶ μὲν ἀπηρνήθη τὸν Χριστὸν τρίς, ἀλλὰ μετενόησε· εἰλικρινῶς κλαύσας πικρῶς). Σπεύσατε εἰς τὸ ὄρος τῆς Γαλιλαίας· ἐκεῖ θὰ φανερωθῇ πρὸς ὑμᾶς τοὺς φίλους του, καθὼς σᾶς προεῖπεν.

Ἐξαποστειλάριον Γ'.

Ὅτι Χριστὸς ἐγήγερται, μὴ τις διαπιστεῖτω· ἐφάνη τῇ Μαρίᾳ γάρ, ἔπειτα καθωράθη τοῖς εἰς ἄγρον ἀπιοῦσι· μύσταις δὲ πάλιν ὤφθη, ἀνακειμένοις ἑνδεκα· οὕς θαπτίζειν ἐκπέμψας, εἰς οὐρανούς, ὅθεν καταθέθηκεν, ἀνελήφθη, ἐπικυρῶν τὸ κήρυγμα, πλήθεσι τῶν σημείων.

Μηδεὶς ὡς ἀπιστῇ πρὸς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ· διότι κατὰ πρῶτον ἐφανερώθη εἰς τὴν Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν, ἔπειτα ἔγινεν ὁρατὸς εἰς δύο ἐκ τῶν Μαθητῶν του (Κλεόπαν καὶ Λουκᾶν), ἐνῷ ἐπορεύοντο εἰς ἄγρον τινα, ὕστερον δὲ πάλιν ἐφανερώθη εἰς τοὺς ἑνδεκα μαθητάς του, ὅτε εὗρισκοντο περὶ τὴν τράπεζαν, εἰς τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ παρήγγειλε νὰ διδάξωσι τὸ Εὐαγγέλιον εἰς πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες τοὺς εἰδωλολάτρας εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς, ἀφ' ὅπου εἶχε κατέλθει εἰς τὴν Γῆν, ἐνισχύων τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα διὰ πληθύος θαυμάτων.

Ἐξαποστειλάριον Δ'.

Ταῖς ἀρεταῖς ἀστράψαντες, ἴδωμεν ἐπιστάντας, ἐν ζωηφόρῳ μνηματι, ἄνδρας ἐν ἀστραπτοῦσαις ἐσθήσεσι· Μυροφόροις, κλινούσαις εἰς γῆν ὄψιν τοῦ οὐρανοῦ δεσπύζοντος, Ἐγερσιν διδασχόμεν, καὶ πρὸς ζωὴν, ἐν μνημείῳ, δράμωμεν σὺν τῷ Πέτρῳ, καὶ τὸ προαχθὲν θαυμάσαντες, μείνωμεν Χριστὸν ὁμιλέσαι.

Ἀφοῦ λάμψωμεν ὡς ἀστραπὴ διὰ τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ἀρετῶν, ὡς ἴδωμεν νοερώς εἰς τὸ μνηματὶ τὸ φέρον τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου, δηλ. τὸν Σωτῆρα Χριστόν, τοὺς Ἀγγέλους τοῦ Κυρίου, οἱ ὅποιοι ἐν ἀνδρικῇ μορφῇ με ἀκτινοβολούσας αἰσθητάς ἐστάθησαν πλησίον τῶν μυροφόρων γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι θαμβομένησαι

ἐκλιναν τὸ βλέμμα των πρὸς τὴν Γῆν· ἃς μάθωμεν τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, καὶ ὡς πρὸς τὴν ζωὴν ἃς δράμωμεν εἰς τὸ μνημεῖον μετὰ τοῦ εἰλικρινῶς μετανοήσαντος μαθητοῦ τοῦ Χριστοῦ Πέτρου, ὡς οὗτος καὶ ἡμεῖς μετανοοῦντες, καὶ ἀφοῦ θαυμάσωμεν τὸ γεγονός, ἃς περιμείνωμεν νὰ ἴδωμεν τὸν Χριστόν.

Ἑξαποστειλάριον Ε'.

Ἡ ζωὴ καὶ ὁδὸς Χριστός, ἐκ νεκρῶν τῷ Κλεόπα, καὶ τῷ Λουκᾷ συνώδευσεν, οἷς περ καὶ ἐπεγνώσθη, εἰς Ἑμμαοὺς κλὼν τὸν ἄρτον· ὧν ψυχὰι καὶ καρδίαι, καιόμεναι ἐτύγγανον, ὅτε τούτοις ἐλάλει ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ γραφαῖς ἡρμήνευεν, ἃ ὑπέστη. Μεθ' ὧν ἡγέρθη κράζωμεν, ὡφθη τε καὶ τῷ Πέτρῳ.

Ὁ Χριστός, ὅστις εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν ζωὴν ἀφοῦ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, συνεβάδισε μετὰ τοῦ Κλεόπα καὶ Λουκᾶ, οἵτινες ἦσαν μαθηταί του καὶ οἱ ὅποιοι τὸν ἀνεγνώρισαν εἰς τὴν κόμην Ἑμμαοὺς ⁽¹⁾ ὅτε ἐτεμάχιζε τὸν ἄρτον. Τῶν μαθητῶν τούτων αἱ ψυχὰι καὶ αἱ καρδίαι ἐτήκοντο ἐκ τῆς λύπης, ὅτε ὁ Σωτὴρ ὠμίλει πρὸς αὐτοὺς καθ' ὁδὸν καὶ διὰ τῶν Ἀγίων Γραφῶν ἐξηγεῖ εἰς αὐτοὺς ὅσα ἔπαθεν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου. Ἄς ἀνακράζωμεν λοιπὸν νοερώς μετ' αὐτῶν (δηλ. τοῦ Κλεόπα καὶ τοῦ Λουκᾶ), ὅτι ἀνέστη ἐκ νεκρῶν ὁ Κύριος καὶ ὅτι ἐφανερώθη καὶ εἰς τὸν εἰλικρινῶς μετανοήσαντα μαθητὴν του Πέτρου.

Ἑξαποστειλάριον ς'.

Δεικνύων ὅτι ἄνθρωπος, Σῶτερ, εἰ κατ' οὐσίαν, ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος, θρώσεως συμμετέσχες, καὶ μέσον στάς ἐδίδασκες, μετάνοιαν κηρύσσειν· εὐ-

(1) Ἡ κόμη Ἑμμαοὺς ἀπέιχε τῆς Ἱερουσαλὴμ 60 στάδια.

*Ὁ ἀναστὰς Ἰησοῦς ἐμφανίζεται εἰς δύο μαθητάς του,
οἱ ὁποῖοι μετέβαιναν εἰς Ἑμμαούς.*

**Θὺς δὲ πρὸς οὐρίνιον ἀνελήφθης Πατέρα, καὶ μα-
θηταῖς πέμπειν τὸν Παράκλητον ἐπηγγείλω. Ῥ-
πέρθεις, Θεάνθρωπε, δόξα τῇ σῇ Ἐγέρσει.**

Θέλων νὰ δείξης, ὦ Σῶτερ, ὅτι σωματικῶς εἶσαι ἄνθρωπος,
ἀφοῦ ἀνέστης ἐκ τοῦ Μνήματος, συνέφαγες μετὰ τῶν μαθητῶν
σου, καὶ σταθεῖς ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐδίδασκες νὰ κηρύττωσι μετὰ-
νοιαν ἐν τῷ κόσμῳ, εὐθὺς δὲ κατόπιν ἀνελήφθης πρὸς τὸν οὐ-

Θάνιον Πατέρα σου καὶ ὑπεσχέθης, ὑπέρθεε Θεάνθρωπε, νὰ στεί-
λῃς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰς τοὺς Μαθητάς σου· ἃς εἶναι δόξα
λοιπὸν εἰς τὴν Ἀνάστασίν σου.

Ἑξαποστειλάριον Ζ'.

Ὅτι ἦσαν τὸν Κύριον, τῆς Μαρίας εἰπούσης,
ἐπὶ τὸν τάφον ἔδραμον, Σίμων Πέτρος καὶ ἄλλος,
μύστης Χριστοῦ, ὃν ἠγάπα· ἔτρεχον δὲ οἱ δύο, καὶ
εὗρον τὰ ὀθόνια ἐνδον κείμενα μόνα, καὶ κεφαλῆς,
ἣν δὲ τὸ σουδάριον χωρὶς τούτων· διὸ πάλιν ἡσύ-
χασαν, τὸν Χριστὸν ὡς εἶδον.

Ἀφοῦ ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ εἶπεν ὅτι «ἐσήκωσαν τὸν
Κύριόν μου ἐκ τοῦ μνημείου», ἔτρεξαν εἰς τὸν τάφον ὁ ἀπό-
στολος Σίμων Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ τὸν
ὅποιον ἠγάπα, δηλ. ὁ Ἰωάννης ὁ υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου, ὁ καὶ Εὐ-
αγγελιστὴς· ἔτρεχον δὲ οἱ δύο καὶ εὗρον ἐντὸς τοῦ τάφου τὰς σιν-
δόνας (ὀθόνια) κείμενας εἰς τινα δὲ θέσιν τὸ σουδάριον, δηλ. τὸ
μανδύλιον τῆς κεφαλῆς, τὸ πανίον διὰ τοῦ ὁποίου εἶχε καλυφθῇ
τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ, κείμενον χωριστὰ εἰς ἄλλον τόπον· ἔνεκα
τούτου ἐπιστρέψαντες εἰς τὰ ἴδια ἡσύχασαν πάλιν, ἕως ὅτου εἶ-
δον τὸν ἀναστάντα Χριστόν (¹).

Ἑξαποστειλάριον Η'.

Δύο ἀγγέλους βλέψασα, ἐνδοθεν τοῦ μνημείου,
Μαρία ἐξεπλήττετο, καὶ Χριστὸν ἀγνοοῦσα, ὡς
κηπουρὸν ἐπηρώτα· Κύριε ποῦ τὸ σῶμα, τοῦ Ἰη-
σοῦ μου τέθηκας; κλήσει δὲ τοῦτον γνοῦσα, εἶναι
αὐτόν, τὸν Σωτῆρα ἤκουσε· Μὴ μου ἅπτου· πρὸς
τὸν Πατέρα ἄπειμι, εἶπε τοῖς ἀδελφοῖς μου.

(¹) Ἴδε καὶ Εὐαγγέλιον κατὰ Ἰωάννην. Κεφ. ΚΑ'.

Ἰδοῦσα δύο Ἀγγέλους ἐντὸς τοῦ μνημείου Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ κατελήφθη ὑπὸ ἐκπλήξεως καὶ ἐνῶ εἶδε τὸν Χριστὸν δὲν ἀνεγνώρισεν αὐτόν, ἀλλ' ἐκλαβοῦσα τοῦτον ὡς κηπουρὸν τὸν ἠρώτα· Κύριε, ποῦ ἐτοποθέτησας τὸ σῶμα τοῦ ἀγαπητοῦ μας Ἰησοῦ; Ἐκ τῆς ὀνομαστικῆς δὲ προσφωνήσεως τοῦ Χριστοῦ «**Μαρία**» ἐννοήσασα ὅτι ἦτο αὐτὸς (ὁ Σωτὴρ) ἤκουσε τὸν Σωτῆρα λέγοντα· Μὴ μὲ πλησιάζης, μὴ μὲ ἐγγίξης· εἰπὲ εἰς τοὺς μαθητάς μου, ὅτι θὰ ἀπέλθω πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα μου (ὅπουθεν καὶ κατήλθον εἰς τὴν γῆν πρὸς σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος).¹

Ἑξαποστειλάριον Θ'.

Συγκεκλεισμένων, Δέσποτα, τῶν θυρῶν ὡς εἰς σῆλθες, τοὺς ἀποστόλους ἐπλήσας, Πνεύματος Παναγίου, εἰρηνικῶς ἐμφυσήσας οἷς δεσμεῖν τε καὶ λύειν, τὰς ἀμαρτίας εἴρηκας· καὶ ὁκτῶ μεθ' ἡμέρας, τὴν σὴν πλευράν, τῷ Θωμᾷ ὑπέδειξας καὶ τὰς χεῖρας· μεθ' οὗ δοῶμεν· Κύριος, καὶ Θεὸς σὺ ὁ πάρχεις.

Εὐθὺς ὡς εἰσῆλθες, Κύριε, διὰ τῶν θυρῶν, ἐνῶ ἦσαν κλεισταί, ἐπλήρωσας (ἐγέμισας) τοὺς Ἀποστόλους Παναγίου Πνεύματος, εἰρηνικῶς ἐμφυσήσας (εἰπὼν «Εἰρήνῃ ὑμῖν» καὶ ἐμφυσήσας)· πρὸς τοὺτους εἶπες, Κύριε, νὰ δένωσι καὶ νὰ λύωσι τὰς ἀμαρτίας, (δηλ. ὅσους δὲν συγχωροῦσι ἀμαρτάνοντας νὰ μὴ εἶναι συγκεχωρημένοι, καὶ ὅσους συγχωροῦσι νὰ εἶναι συγκεχωρημένοι)· καὶ μετὰ παρέλευσιν ὁκτὼ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεώς σου ἔδειξας τὴν πλευράν καὶ τὰς χεῖράς σου εἰς τὸν δυσπιστοῦντα μαθητὴν σου Θωμᾶν, μετὰ τοῦ ὁποίου κράζομεν· Σὺ εἶσαι ὁ Κύριός μας καὶ ὁ Θεός μας.

Ἑξαποστειλάριον Ι'.

Τιθεριάδος θάλασσα, σὺν παισὶ Ζεῦδαίου, Να·

(¹) Ἰδε καὶ Εὐαγγέλιον κατὰ Ἰωάννην. Κεφ. Κ'.

θαῖλα τῷ Πέτρῳ τε, σὺν δυσὶν ἄλλοις πάλοι, καὶ
Θωμᾶν εἶχε πρὸς ἄγραν· οἱ Χριστοῦ τῇ προστάξει,
ἐν δεξιούς χαλάσαντες, πλῆθος εἵλκον ἰχθύων· ὃν
Πέτρος γνούς, πρὸς αὐτὸν ἐνήρχετο· οἷς τὸ τρίτον,
φανεῖς καὶ ἄρτον ἔδειξε, καὶ ἰχθὺν ἐπ' ἀνθρώπων.

Ἡ θάλασσα τῆς Τιβεριάδος (¹) εἶχε τὸ πάλοι πρὸς ἀλιεῖαν
τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Ζεβεδαίου Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, τὸν Να-
θαναήλ καὶ τὸν Πέτρον, τὸν Θωμᾶν καὶ ἄλλους δύο, δηλ. τὸν
Ἀνδρέαν, τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, καὶ τὸν Φί-

Ὁ Ἰησοῦς ἐκλέγων τοὺς μαθητάς του.

λιπτον, ὅστις κατήγετο ἐκ τῆς πόλεως Βηθσαῖδᾶ (ἐξ ἧς κα-
τήγοντο καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἀνδρέας καὶ Πέτρος)· οὗτοι οἱ ἐπὶ
κατὰ προσταγὴν τοῦ Χριστοῦ ὄψαντες τὰ δίκτυα αὐτῶν εἰς τὰ
δεξιὰ τοῦ πλοίου των (διότι ἦσαν ἀλιεῖς) ἀνέσυρον πλῆθος

(¹) Αὕτη ἐκαλεῖτο καὶ θάλασσα τῆς Γαλιλαίας ἢ λίμνη Γεννησαρέτ,
ἀντιβάλλει δ' εἰς αὐτὴν ὁ Ἰορδάνης ποταμός.

ἰχθύων (θέλοντος τοῦ Σωτῆρος νὰ προσημάνῃ εἰς αὐτοὺς ὅτι γινόμενοι μαθηταὶ του πολλοὺς θὰ προσείλκυνον εἰς τὴν χοίρειαν ἀνικτὴν θρησκείαν)· ἀναγνώρισας τὸν Χριστὸν ὁ Πέτρος κοίτην λυμβῶν ἔφθασε πρὸς αὐτόν. Πρὸς τοὺς μαθητάς του τούτους τρεῖς φορές φανερωθεὶς μετὰ τὴν ἀνάστασίν του ὁ Κύριος καὶ ἄρτον ἔδειξε καὶ ὀψάριον ψηνόμενον ἐπὶ ἀνθρώπων (¹).

Ἑξαποστειλᾶριον ΙΑ'.

Μετὰ τὴν θείαν Ἐγερσιν, τρεῖς τῷ Πέτρῳ· Φίλε, λέξις με· πυθόμενος ὁ Κύριος, τῶν ἰδίων προβάτων, προβάλλεται ποιμενάρχην· ὡς ἰδὼν, ὃν ἡγάπα, ὁ Ἰησοῦς ἐπόμενον, ἤρετο τὸν Δεσπότην· οὗτος γὰρ τίς ἐάν θέλω, ἄφησε, μένειν τοῦτον, ἕως καὶ πάλιν ἔρχομαι, τί πρὸς σὲ φίλε Πέτρε;

Μετὰ τὴν θείαν αὐτοῦ Ἀνάστασιν ἐρωτήσας τὸν Πέτρον ὁ Κύριος «Μὲ ἀγαπᾷς;» προβάλλει τὸν ἑαυτὸν του ὡς ποιμενάρχην τῶν ἰδικῶν του πνευματικῶν προβάτων, δηλ. ὡς ἀρχηγὸν τῶν μαθητῶν του. Οὗτος, δηλ. ὁ Πέτρος, ἀφοῦ εἶδε τὸν Ἰωάννην (τὸν ὁποῖον ἡγάπα ἰδιαιτέρως ὁ Σωτὴρ) ἀκολουθοῦντα αὐτὸν τὸν τὸν Χριστὸν, ἠρώτησε τὸν Κύριον πρὸς τί ἀκολουθεῖ αὐτὸν καὶ ὁ Ἰωάννης, ἀφοῦ μόνον εἰς αὐτὸν (τὸν Πέτρον) εἶπεν ὁ Κύριος «ἀκολουθεῖ μοι». Ὁ δὲ Κύριος ἀπήντησε πρὸς τὸν Πέτρον· «Τί πρὸς σέ, ἀγαπητὲ Πέτρε, δηλ. τί σὲ ἐνδιαφέρει ἂν ἐγὼ θέλω νὰ παραμείνῃ ὁ Ἰωάννης ἕως ὅτου ἐπιστρέψω;»

Τ Ε Λ Ο Σ

(¹) Ἴδε καὶ Εὐαγγέλιον κατὰ Ἰωάννην, κεφ. Κ'.

(²) Ὁ λόγος οὗτος τοῦ Κυρίου παρεξηγήθη, φαίνεται, ὑπὸ τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι ἐνόμισαν ὅτι ὁ Ἰωάννης δὲν θ' ἀποθάνῃ μετὰ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. (Ἴδε Εὐαγγέλιον κατὰ Ἰωάννην, κεφ. Κ').

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Νοεμβρίου 1914

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΚ ΤΟΥ ΔΙΑΤΑΓ. ΤΗΣ 6 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1914

Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Σχολείοις καὶ Γυμνασίοις τοῦ κράτους διδασκτέων μαθημάτων κανονίζεται ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1924-1925 ὡς ἐξῆς:

Α. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Α'. ΤΑΞΙΣ Θερησκευτικά

Σύντομος ἐξήγησις τῶν ἀπολυτικίων τῶν Θεομητορικῶν ἐορτῶν καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀγίων καὶ ἀπομνημόνευσις τινῶν ἐξ αὐτῶν.

Β'. ΤΑΞΙΣ Θερησκευτικά

Σύντομος ἐξήγησις τῶν ἀπολυτικίων τῆς Ὀκτωήχου, τῶν δεσποτικῶν ἐορτῶν καὶ τῶν ἀναστασίμων ἐξαποστειλαρίων καὶ ἀπομνημόνευσις τινῶν ἐξ αὐτῶν.

.

ΙΩΑΝΝΟΥ Ε. ΜΕΣΟΛΩΡΑ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΩΝ

ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΩΝ ΕΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑΡΙΩΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ Β' ΤΑΞΙΝ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

Ἐγκειμένη κατὰ τὸν νόμον 3438 διὰ τὰ σχολικὰ ἔτη
1928—1931

ΕΓΚΡΙΣΕΙ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ
56—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—56

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Υπουργείον
Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων

Ἐν Ἀθήναις τῇ 26 Ἰουνίου

Ἀριθ. Πρωτ. 20987

Π ρ ο ς

τοὺς κ. κ. ἐκδότας Δ. καὶ Π. Δημητράκον

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου 3438 «περὶ διδασκαλικῶν βιβλίων» καὶ τὴν ἀπὸ 25 Μαΐου 1928 πράξιν τῆς κείας ἐπὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδασκαλικῶν βιβλίων ἐπιτροπῆς ἐγκρίνομεν διὰ τὸ ἀπὸ σήμερον μέχρι τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1928—1931 χρονικὸν διάστημα τῶν ὑμῶν ἐκδοθὲν καὶ ὑπὸ Ι. Ε. Μεσολοῦρᾶ συγγραφέν διδασκατικὸν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον KEIMENON KAI EPMHNEIA AΠO ΛΥΤΤΙΚΙΩΝ πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Β' τάξεως τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ Παρθεναγωγείων, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ἐν μελλούσῃ ἐκδόσει τοῦ βιβλίου ἐπιφέρητε τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδεικνυόμενας τροποποιήσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς
Θ. ΝΙΚΟΛΑΟΥΔΗΝ

Ὁ τμηματάρχης
ΚΑΜΠΕΡΟΣ

Σ

Πολλοὶ τῶν διδασκόντων τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις καὶ Παρθεναγωγείοις, οἵτινες ἀνέγραψαν ἐν τοῖς προγράμμασι τῶν σχολείων αὐτῶν τὰ θρησκευτικὰ διδακτικά ἡμῶν βιβλία, ἤτοι ἱερὰν ἱστορίαν τῆς Π. Λ., ἱερὰν ἱστορίαν τῆς Κ. Λ., Κατήχησιν, Κείμενον καὶ ἐρμηνείαν τῶν κατὰ Κυριακὴν ἀναγιγνωσκομένων Εὐαγγελίων, ἠθέλησαν νὰ συστήσωσιν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν διδασκομένους τὰ πρὸ ἐτῶν ὑπ' ἡμῶν ἐκδοθέντα **Ἀπολυτίκια**.

Ἐπειδὴ αἱ ἀπὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν γενόμεναι ἐκδόσεις τούτων ἐξηντλήθησαν ὁλοσχερῶς, ὥς καὶ ἡ τῷ 1922 γενομένη, ἀναδημοσιεύομεν ταῦτα κατὰ τὸ πρόγραμμα καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ Ὑπουργείου εἰς δύο τεύχη (Α' καὶ Β' τάξεως) καὶ ἐπὶ διδακτικωτέρων βάσεων.

Τὸ κείμενον διηρέθη εἰς στίχους κατὰ τὴν ἔκδοσιν W. Christ καὶ M. Paronikas, Anthologia Graeca Carminum Christianorum, Lipsiae MDCCCLXXI.

Πεποιθήμεν, ὅτι ἡ νέα αὕτη ἔκδοσις τῶν **Ἀπολυτικίων** θέλει τύχει τῆς αὐτῆς εὐμενοῦς ἀποδοχῆς παρὰ τοῖς φίλοις διδασκάλοις, οἷας ἀπὸ τεσσαρακονταετίας τυγχάνουσι τὰ θρησκευτικὰ διδακτικά ἡμῶν βιβλία.

Ἐν Ἀθήναις 30 Αὐγούστου 1928.

Ι. Ε. ΜΕΣΟΛΩΡΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΛΕΥΚΕΣ ΜΕΤΕΩΡΕΣ
ΕΚΔΟΣΗ 1997

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΛΑΤΡΕΙΑ ΥΜΝΟΙ ΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

1. Ἡ λατρεία.

Λατρεία εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τῶν θρησκευτικῶν αἰσθημάτων τοῦ ἀνθρώπου διὰ διαφόρων εὐσεβῶν ἐξωτερικῶν πράξεων, ἥτοι δι' ὕμνων, τελετῶν, ἐορτῶν, εὐχῶν καὶ θυσιῶν. Διὰ τῆς λατρείας φανερώνομεν τὴν σχέσιν ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν. Ἄνευ λατρείας θρησκεία δὲν ἐννοεῖται. Ἡ λατρεία εἶναι τόσον ἀρχαία, ὅσον καὶ ἡ θρησκεία.

Ἡ δὲ Χριστιανικὴ θρησκεία, ἐπειδὴ ἐφανερώθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ἐπειδὴ εἶναι ἀγία καὶ θεία καὶ λογική, ἔχει καὶ τὴν καλλιτέραν καὶ θειοτέραν λατρείαν. Αἱ προσευχαί, οἱ ὕμνοι, αἱ δεήσεις, αἱ τελεταί, τὰ μυστήρια τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως ἀποτελοῦσι τὴν λαμπροτέραν καὶ καθαρωτέραν λατρείαν.

2. Οἱ ὕμνοι.

Οἱ ὕμνοι τῶν πρώτων Χριστιανῶν.— Οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, δηλαδή οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μαθηταί των, κατὰ τὴν θείαν λατρείαν, εἶχον ἐν χρῇσει τὰς ᾠδὰς τοῦ Μωϋσέως, τοὺς Ψαλμοὺς καὶ τοὺς

Ὑμνους τοῦ Δαβὶδ, καὶ ἄλλας τινὰς καταλλήλους περικοπὰς καὶ ἀναγνώσματα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Διὰ τούτων κυρίως προσηύχοντο πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὕμνουν αὐτόν. Κατὰ μικρὸν δὲ προσετέθησαν καὶ χωρία ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐτέλουν δὲ τὸν Μυστικὸν Λεῖπνον, καθὼς διέταξε καὶ ἔπραξεν ὁ Σωτὴρ, καὶ καθὼς διηγοῦνται οἱ Εὐαγγελισταὶ καὶ οἱ Ἀπόστολοι.

Χριστιανικοὶ Ὑμνοὶ.—Χριστιανικοὶ Ὑμνοὶ δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη. Ἀργότερον ἐποιήθησαν τοιοῦτοι ὑπὸ χριστιανῶν ὕμνογράφων. Εἶχον δὲ ὑπόθεσιν χριστιανικὰ γεγονότα, ἤτοι ὑποθέσεις ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ ἐκ τοῦ βίου, τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας.

3. Χριστιανοὶ ὕμνογράφοι.

Κυρίως ἤκμασαν ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἤτοι ἀπὸ τῆς 4 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ ἑξῆς. Κυριώτεροι ὕμνογράφοι εἶναι :

Ὁ Σύρος Ἐφραίμ, ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, τοῦ ὁποίου λαμπρότατοι ὕμνοι εἶναι τὸ «Χριστὸς γεννᾶται δοξάσατε...», ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὅστις συνέταξε τὴν ἐν χρήσει θεῖαν λειτουργίαν καὶ πολλὰς ψάλας, ὁ Ρωμανὸς ὁ μελῳδός. Εἰς τοῦτον ἀναφέρονται τὰ πλεῖστα Κοντάκια, ὡς καὶ τὸ «ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει...». Ἐπίσης ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ Γεώργιος Πισίδης, ὁ κατὰ πινὰς ποιήσας καὶ τὸν Ἀκάθιστον Ὑμνον, ὁ Ἀνδρέας Κρήτης, ὅστις συνέγραψε καὶ τὸν μέγαν Κανόνα. Σπουδαιότατοι πρὸς τούτοις ὑπῆρξαν ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Οὗτος συνέταξε τὴν Ὁκτώ-

ἤχον, ὁ Κοσμάς ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Μαΐουμᾶ, οἱ δύο Στουδίται Θεόδωροι, ὁ Μέγας Φώτιος, ὅστις συνέταξε τὴν Παρακλητικὴν. Τέλος ἡ Κασσιανή, τῆς ὁποίας περίφημον εἶναι τὸ ψαλλόμενον τῇ Τρίτῃ ἑσπέρας τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος « Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή... ».

4. Ἑκκλησιαστικοὶ ὕμνοι. Ἀπολυτίκια.

Οἱ Ἑκκλησιαστικοὶ ὕμνοι καλοῦνται συνήθως τροπάρια, ἐκ τοῦ τροποῦ (ἤχου) κατὰ τὸν ὁποῖον ψάλλονται. Ἔχουν ὅμως καὶ διάφορα ὀνόματα κατὰ τὴν χρῆσιν ἢ τὴν ἔννοιαν αὐτῶν π. χ. κανόνες, καταβασίαι, κοντάκια, μεγαλυνάρια, ἑξαποστειλάρια, αἶνοι, ἑωθινά, ἀπόστιχα, θεοτοχία καὶ ἀπολυτίκια.

Ἀπολυτίκιον δὲ καλεῖται τὸ τροπάριον, τὸ ὁποῖον ψάλλεται πάντοτε κατὰ τὸ τέλος, κατὰ τὴν ἀπόλυσιν, τοῦ Ἑσπερινοῦ ἢ τοῦ Ὁρθρου. Περιέχει δὲ ἐν συνόψει τὸ ἱστορικὸν τῆς ἑορτῆς τῆς ἡμέρας, τοῦ ἁγίου ἢ ἱερῶν γεγονότων. Τὸ Ἀπολυτίκιον ψάλλεται καὶ κατὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν πρὸ τῆς Εἰσόδου καὶ μετ' αὐτήν.

Καὶ ἕκαστος τῶν ὁκτῶ ἤχων ἔχει τὰ ἀπολυτίکیα του.

Ὀνομάζονται δὲ αὐτὰ Ἀναστάσιμα, διότι ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου.

5. Αἱ ἐορταί.

Δεσποτικά, Θεομητορικά καὶ ἐορταὶ τῶν ἁγίων.

Ὁ Θεός, ἀφοῦ ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, διέταξε τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, νὰ ἀναπαύηται ὁ ἄνθρωπος, καὶ νὰ δοξολογῇ τὸν Δημιουργόν του. Ἡ τετάρτη ἐντολή.

«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἔργῳ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου», ὡς ὁρίζει τὴν ἑορτήν. Τὸ Σάββατον ἀντικατέστησεν ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία διὰ τῆς Κυριακῆς, τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, διότι κατ' αὐτὴν ἀνέστη ὁ Κύριος. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν μία ἦτο ἡ ἑορτὴ καθ' ἑκάστην ἐβδομάδα, ἡ Κυριακὴ. Εἵτα δὲ καθιερώθησαν καὶ ἄλλαι ἑορταί, εἴτε πρὸς ἀνάμνησιν τῶν σπουδαιωτέρων συμβάντων τοῦ ἐπὶ γῆς βίου τοῦ Σωτῆρος, εἴτε πρὸς τιμὴν καὶ μνήμην τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο διήρυσεν ἡ Ἐκκλησία τὰς ἑορτάς εἰς Δεσποτικὰς, Θεομητορικὰς καὶ ἑορτάς τῶν ἁγίων.

1. Δεσποτικαὶ ἑορταὶ λέγονται ἐκεῖναι, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς δοξολογίαν τοῦ Δεσπότη ἡμῶν, τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἀναμνησκουσιν εἰς ἡμᾶς διάφορα θεῖα γεγονότα τοῦ βίου αὐτοῦ.—Διαιροῦνται δ' αὗται εἰς ἀκίνητους καὶ εἰς κίνητας δεσποτικὰς ἑορτάς.

Καὶ ἀκίνητοι μὲν λέγονται αἱ ἑορταὶ ἐκεῖναι, αἵτινες ἑορτάζονται καθ' ὠρισμένην ἡμέραν τοῦ ἔτους. τ. ἔ. δὲν κινοῦνται, δὲν μεταβάλλουσι χρόνον ἑορτῆς αὐτῶν, καθὼς εἶναι αἱ ἑορταὶ τῆς Γεννήσεως, τῆς Περιτομῆς, τῆς Βαπτίσεως, τῆς Ὑπαπαντῆς, τῆς Μεταορφώσεως κλ.—Κίνηται δέ, ὅσαι δὲν ἑορτάζονται καθ' ὠρισμένην ἡμέραν τοῦ ἔτους, ἀλλὰ κινοῦνται, ἀναλόγως τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, τὸ ὅποιον δὲν ἑορτάζεται καθ' ὠρισμένην ἡμέραν (τοῦ Μαρτίου ἢ τοῦ Ἀπριλίου), ἀλλὰ τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, καθὼς τοῦτο ὥρισεν ἡ Ἀποικουμενικὴ ἐν Νικαίᾳ συνελθοῦσα Σύνοδος. Κίνηται

έορταί εἶναι πᾶσαι αἱ Κυριακαὶ καὶ τινες παρεμπόπτουσαι έορταί, ἀναφερόμεναι πρὸς τὸν Κύριον, αἵτινες ἄρχονται ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, ὅτε ἄρχεται τὸ Τριώδιον, καὶ λήγουσι μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς (ἢ τῆς μετ' αὐτὴν Κυριακῆς τῶν ἁγίων Πάντων).

Κέντρον τῶν μὲν ἀκινήτων δεσποτικῶν έορτῶν εἶναι τὰ Χριστούγεννα, τῶν δὲ κινήτων τὸ Πάσχα.

2. Θεομητορικαὶ έορταὶ λέγονται ἐκεῖναι, αἵτινες ὠρίσθησαν πρὸς τιμὴν καὶ μνήμην τῆς ἁγίας μητρὸς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἥτοι τῆς Θεοτόκου Μαρίας. Οὐδεμίαν δ' ἄλλην έορτήν, μετὰ τὰς δεσποτικὰς έορτάς, έορτάζει ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία τοσοῦτον πανηγυρικῶς καὶ εὐλαβῶς, ὅσον τὰς έορτάς τῆς Θεομήτορος, τὴν ὁποίαν ἱκετεύομεν κατὰ τὰς προσευχὰς ἡμῶν, ὅπως πρεσβεύῃ καὶ μεσιτεύῃ παρὰ τῷ Υἱῷ αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ἡμῶν ὑγείας.

3. Έορτὰς τῶν ἁγίων καλοῦμεν ἐκεῖνας, αἵτινες ὠρίσθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, τῶν ἁγίων καθόλου. Ἐκ τούτων ἄλλοι μὲν διεκρίθησαν διὰ τὸν θεῖον αὐτῶν ξῆλον ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τοιοῦτοι εἶναι οἱ Ἀπόστολοι καθόλου τοῦ Χριστιανισμοῦ· ἄλλοι δὲ διὰ τὸν μαρτυρικὸν αὐτῶν θάνατον, δι' ὃ καὶ μάρτυρες ὀνομάζονται· ἄλλοι δὲ διὰ τὰ σοφὰ αὐτῶν συγγράμματα, Πατέρες τῆς ἐκκλησίας καλούμενοι καὶ τέλος ἄλλοι διὰ τὸν ὅσιον αὐτῶν βίον καὶ τὴν ἄφοβον ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἐνώπιον τῶν διωκτῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, δι' ὃ ὅσιοι καὶ ὁμολογηταὶ λέγονται.

Ὁρίσθησαν δὲ αἱ έορταὶ τῶν ἁγίων οὐ μόνον πρὸς δόξαν καὶ ἔπαινον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς μίμησιν τοῦ

ἀγίου αὐτῶν βίου, τὸν ὅποιον ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ὑπόδειγμα. Ὅταν δὲ τιμῶμεν τοὺς ἁγίους, δοξάζομεν αὐτὸν τὸν Θεόν, ὅστις ἀνέδειξε τοιαῦτα ἱερὰ καὶ ἅγια πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν εὐθειαν ὁδόν.

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ

ΑΙΧΙΤΥΛΟΠΑ

Α'. ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ ΤΗΣ ΟΚΤΩΗΧΟΥ

Τὰ Ἀπολυτικά τῆς Ὀκτωήχου εἶναι ὀκτώ, ὅσοι εἶναι καὶ οἱ ἤχοι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ψάλλονται δὲ κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου καὶ τὴν Λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς. Λέγονται δὲ καὶ Ἀναστάσιμα, διότι κυρία ὑπόθεσις εἶναι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἦχος Α'.

Τοῦ λίθου σφραγισθέντος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων,
καὶ στρατιωτῶν φυλασσόντων τὸ ἄχραντόν σου σῶμα,
ἀνέστης τριήμερος Σωτὴρ δωρούμενος τῷ κόσμῳ τὴν
ζωὴν.

Διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ἐβόων σοι, ζωοδότα:
Δόξα τῇ Ἀναστάσει σου, Χριστέ, δόξα τῇ βασιλείᾳ σου,
δόξα τῇ οἰκονομίᾳ σου, μόνε φιλόανθρωπε.

Ἐνῶς ὁ λίθος τοῦ μνημείου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐτάφης
Χριστέ, εἶχε σφραγισθῇ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, οἱ δὲ στρα-
τιῶται ἐφύλαττον τὸ ἅγιόν σου σῶμα, ἀνέστης, Σω-
τήρ, καίτοι ἦσο τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ τάφῳ, δωρούμενος
εἰς τὸν κόσμον τὴν αἰώνιον ζωὴν. Διὰ τοῦτο οἱ ἄγγελοι

τῶν οὐρανῶν ἐβόων εἰς σέ, Ζωοδότα. Δόξα εἰς τὴν Ἀνάστασίν σου, Χριστέ. δόξα εἰς τὴν βασιλείαν σου, δόξα εἰς τὴν θείαν οἰκονομίαν σου (εὐσπλαγχνίαν καὶ σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος), μόνε φιλόφθωπε.

Ἦχος Β'.

“Οτε κατήλθες πρὸς τὸν θάνατον, ἡ ζωὴ ἀθάνατος· τότε τὸν Ἀδὴν ἐνέκρωσας τῇ ἀστραπῇ τῆς θεότητος· ὅτε δὲ καὶ τοὺς τεθνεῶτας ἐκ τῶν καταχθονίων ἀνέστησας πᾶσαι αἱ Δυνάμεις τῶν ἐπουρανίων ἐκράυγαζον· Ζωοδότα Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι.

“Οτε, Χριστέ, ὅστις εἶσαι ἡ ἀθάνατος ζωὴ, κατήλθες πρὸς τὸν θάνατον, παθὼν καὶ ταφείς χάριν ἡμῶν· τότε ἐνέκρωσας τὸν Ἀδὴν, τ.ἔ. κατέλυσας τὴν δύναμιν αὐτοῦ διὰ τῆς φωτοβόλου Θεότητός σου. “Οτε δὲ καὶ πολλοὺς τῶν κεκοιμημένων ἀνέστησας ἐκ τῶν κατωτάτων τοῦ Ἀδου, τότε πᾶσαι αἱ ἐπουράνιοι Δυνάμεις, ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι, ἐκράυγαζον. Δόξα εἰς Σέ, τὸν ζωοδότην Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν.

Ἦχος Γ'.

Εὐφραινέσθω τὰ οὐράνια, ἀγαλλιásθω τὰ ἐπίγεια·
ὅτι ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ
ὁ Κύριος, ἐπάτησε τῷ θανάτῳ τὸν θάνατον, πρωτότοκος
[τῶν νεκρῶν ἐγένετο,
ἐκ κοιλίας Ἀδου ἐρρύσατο ἡμᾶς
καὶ παρέσχε τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

Ἦς εὐφραίνονται οἱ ἄγγελοι, ἃς ἀγάλλονται οἱ ἄνθρωποι· ἐν γένει, ἃς χαίρωσι πάντα τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, διότι ὁ Κύριος διὰ τῆς θείας αὐτοῦ δυνάμεως ἐποίησε μεγάλα καὶ θαυμαστά ἐν τῷ κόσμῳ, ἥτοι κατέβαλε διὰ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου τὴν ἁμαρτίαν, ἥτις μᾶς φέρει τὸν αἰώνιον θάνατον. Πρῶτος δ' αὐτὸς ἐκ νεκρῶν ἀνέστη, οὕτω δὲ ἔσωσεν ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Ἄδην τ.ἔ. τὴν αἰώνιον κόλασιν, καὶ παρέσχεν εἰς τὸν κόσμον τὸ ἄπειρον καὶ μέγα ἔλεος.

Ἦχος Δ'.

Τὸ φαιδρὸν τῆς Ἀναστάσεως κήρυγμα
ἐκ τοῦ Ἀγγέλου μαθοῦσαι αἱ τοῦ Κυρίου μαθήτριά, καὶ τὴν προγονικὴν ἀπόφασιν ἀπορρίψασαι
τοῖς Ἀποστόλοις καυχώμεναι ἔλεγον.
Ἐσχύλευται ὁ θάνατος· ἠγέρθη Χριστὸς ὁ Θεός,
δωρούμενος τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

Αἱ πισταὶ μαθήτριά τοῦ Κυρίου, αἱ ἀκολουθοῦσαι τὸν Σωτῆρα μέχρι τοῦ τάφου, αἱ συνήθως Μυροφόροι γυναῖκες καλούμεναι, πρῶται ἔμαθον ἐκ τοῦ ἀγγέλου τὴν χαρμόσυνον εἰδήσιν περὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Αὗται ἀπέβαλον τὴν γυναικείαν δειλίαν καὶ ἀπέρριψαν τὴν προγονικὴν κατάραν, ἦλθον δὲ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους· πρὸς τοὺς ὁποίους μετὰ χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἀνήγγειλαν τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου. Καυχώμεναι δὲ δικαίως διὰ τὴν πρᾶξίν των, ἔλεγον. Ἐγυμνώθη ὁ θάνατος, ὁ Ἄδης δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὸν Ζωοδότην, ἠγέρθη Χριστὸς ὁ Θεός, δωρούμενος εἰς τὸν κόσμον τὸ μέγα ἔλεος.

Ἦχος πλ. Α'.

Τὸν συνάναρχον Λόγον Πατρὶ καὶ Πνεύματι,
τὸν ἐκ Παρθένου τεχθέντα εἰς σωτηρίαν ἡμῶν,
ἀνυμνήσωμεν, πιστοί, καὶ προσκυνήσωμεν,
ὅτι ἠϋδόκησε σαρκὶ ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σταυρῷ
καὶ θάνατον ὑπομεῖναι,
καὶ ἐγείραι τοὺς τεθνεώτας ἐν τῇ ἐνδόξῳ Ἀναστάσει
αὐτοῦ.

Ἄς δοξολογήσωμεν καὶ προσκυνήσωμεν, ὡπιστοῦν
τὸν Χριστόν, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐγεννήθη
μὲν ἐν χρόνῳ ἐκ τῆς Παρθένου χάριν τῆς σωτηρίας
ἡμῶν, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ προαιώνιος καὶ ἀ-
τεξούσιος, ὡς καὶ ὁ Πατήρ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα,
ἀποτελοῦντες τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον
Τριάδα. Ἄς ἀνυμνήσωμεν αὐτόν, διότι εἶχε τὴν ἁπει-
ρον ἀγαθότητα νὰ γείνη ἄνθρωπος, νὰ σταυρωθῇ,
νὰ ὑπομείνῃ τὸν θάνατον, καὶ νὰ ἐγείρῃ τοὺς τεθνεώ-
τας κατὰ τὴν ἐνδοξὸν τοῦ Ἀνάστασιν.

Ἦχος πλ. Β'.

Ἀγγελικαὶ Δυνάμεις ἐπὶ τὸ μνημῖά σου,
καὶ οἱ φυλάσσοντες ἀπενεκρώθησαν
καὶ ἴστατο Μαρία ἐν τῷ τάφῳ
ζητοῦσα τὸ ἄχραντόν σου σῶμα.
Ἐσκύλευσας τὸν Ἄδην, μὴ πειρασθεῖς ὑπ' αὐτοῦ
ὑπήντησας τῇ Παρθένῳ, δωρούμενος τὴν ζωὴν
ὁ ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν, Κύριε, δόξα σοι.

Ἄγγελος ἦλθεν ἐπὶ τὸ μνημῆμά σου, Κύριε, καὶ ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπ' αὐτοῦ, οἱ δὲ φυλάσσοντες στρατιῶται ἰδόντες τὸ θεῖον γεγονός τῆς Ἀναστάσεώς σου, ἐταράχθησαν καὶ ἐγένοντο ὡς νεκροί. Ἡ δὲ Μαρία Ἰστατο ἐν τῷ τάφῳ, ζητοῦσα τὸ ἅγιον σῶμά σου. Σὺ δέ, Σῶτερ, ἐγύμνωσας τὸν Ἄδην, κατέβαλες τὴν δύναμιν αὐτοῦ, χωρὶς νὰ πάθῃς κακόν τι ὑπ' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ γεννηθεὶς ἐκ Παρθένου παρέσχες εἰς τὸν κόσμον τὴν ζωὴν, διὰ τοῦτο δοξάζομέν σε, τὸν ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν.

Ἦχος βαρύς.

Κατέλυσας τῷ Σταυρῷ σου τὸν θάνατον·
ἠνέφξας τῷ ληστῇ τὸν Παράδεισον·
τῶν Μυροφόρων τὸν θρῆνον μετέβαλες,
καὶ τοῖς σοῖς Ἀποστόλοις κηρύττειν ἐπέταξας,
ὅτι ἀνέστης Χριστέ ὁ Θεός, παρέχων τῷ κόσμῳ τὸ μέγα
[ἔλεος.

Κατήργησας, Χριστέ, διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου σου τὸν αἰώνιον θάνατον τῶν ἀνθρώπων· ἠνέφξας εἰς τὸν μετανόησαντα ληστήν τὸν Παράδεισον, εἰπὼν εἰς αὐτόν, ὅτε ἦσο ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. «Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσαι ἐν τῷ Παραδείσῳ». Τὸν θρῆνον τῶν Μυροφόρων μετέβαλες εἰς χαρὰν διὰ τῆς Ἀναστάσεώς σου, διέταξες δὲ νὰ κηρύξωσιν εἰς τοὺς Ἀποστόλους σου, ὅτι ἀνέστης, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, παρέχων εἰς τὸν κόσμον τὸ μέγα ἔλεος, ἥτοι τὴν σωτηρίαν καὶ ἀπολύτρωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

Ἀπολυτίκιον Ἱ. Ε. Μεσολοῦρᾶ Τεῦχος Β'.

Ἦχος πλ. Δ'.

Ἐξ ὕψους κατήλθες ὁ εὐσπλαγχνος,
ταφήν κατεδέξω τριήμερον.
ἵνα ἡμᾶς ἐλευθερώσῃς τῶν παθῶν,
ἡ ζωὴ καὶ Ἀνάστασις ἡμῶν, Κύριε δόξα σοι.

Σύ, Χριστέ, ἐξ ἀπείρου εὐσπλαγγνίας πρὸς τὸν
κόσμον κατήλθες ἐξ ὕψους, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔλαβες
σάρκα, ἐνγυνώπησας, κατεδέχθης νὰ ταφῇς, νὰ μεί-
νῃς τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ τάφῳ, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃς
ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Διὰ τοῦτο δο-
ξάζομέν Σε, Κύριε, ὅστις εἶσαι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις
ἡμῶν.

Β'. ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ

ΤΩΝ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΔΕΣΠΟΤΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ

1. Ἡ γέννησις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

(25 Δεκεμβρίου).

Ἡ σπουδαιότερα τῶν ἀκινήτων δεσποτικῶν ἐορτῶν εἶνε τὰ Χριστοῦ γεννα, διότι κατ' αὐτὴν ἐορτάζομεν τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος τῆς ἀνθρωπότητος, ὅστις χάριν ἡμῶν κατήλθεν ἐξ οὐρανοῦ, ἐγενήθη ἐκ τῆς Παρθένου ἐν πενιχρῷ σπηλαίῳ τῆς πόλεως Βηθλεέμ, καὶ ἀνεκλίθη ἐν φάτνῃ τῶν ἀλόγων ζώων. Κατὰ τὸ ἔτος 336 ὠρίσθη ἡ 25 Δεκεμβρίου, ὡς ἡμέρα τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος. Πρὸ τοῦ ἔτους τούτου τὰ Χριστοῦ γεννα ἐορτάζοντο μετὰ τῶν Θεοφανείων. Ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ταύτῃ ἐορτῇ ἐποιήθη τὸ ἐξῆς Ἀπολυτίκιον:

Ἡ Γέννησίς σου, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀνέτειλε τῷ κόσμῳ τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως· ἐν αὐτῇ γὰρ οἱ τοῖς ἄστροις λατρεύοντες ὑπὸ ἀστέρος ἐδιδάσκοντο, Σὲ προσκυνεῖν τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, καὶ Σὲ γινώσκειν ἐξ ὕψους ἀνατολήν, Κύριε, δόξα σοι.

Ἡ γέννησίς σου Χριστέ καὶ Θεὲ ἡμῶν, ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον, ὅστις ἦτο ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαρτίας, τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς εἰδωλολατρείας, τὸ θεῖον φῶς τῆς ἀληθοῦς σοφίας. Κατ' αὐτὴν οἱ λατρεύοντες τὰ ἄστρα (οἱ Μάγοι), ὁδηγούμενοι ὑπὸ ἐκτάκτου ἀστέρος, ἦλθον εἰς τὴν Βηθλεέμ, εἰς τὸ σπήλαιον, καὶ ἐδιδάχθησαν νὰ προσκυνῶσι Σέ. ὅστις εἶσαι ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὁ μόνος δίκαιος καὶ ἀναμάρτητος, καὶ νὰ γινώσκωσι Σέ, ὅστις εἶσαι ἡ Ἀνατολή, τὸ θεῖον φῶς, τὸ ὁποῖον ἦλθεν ἐξ ὕψους, ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἄς εἶναι λοιπὸν δόξα εἰς Σέ, Κύριε.

2. Ἡ κατὰ σάρκα περιτομὴ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

(1 Ἰανουαρίου).

Ἀφοῦ ὠρίσθη ἡ 25 Δεκεμβρίου, ὡς ἡμέρα τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐπόμενον ἦτο, ὅτι ἔπρεπε νὰ καθιερωθῇ ὡς ἑορτὴ τῆς Περιτομῆς ἡ μετὰ τὴν Γέννησιν αὐτοῦ ὀγδόη ἡμέρα, ἡ 1 Ἰανουαρίου. Κατὰ ταύτην ἑορτάζομεν καὶ τὴν μνήμην τοῦ Μ. Βασιλείου. — Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Περιτομῆς ψάλλει ἡ ἐκκλησία τὸ ἐπόμενον Ἀπολυτίκιον:

Μορφὴν ἀναλλοιώτως ἀνθρωπίνην προσέλαβες, Θεὸς ὢν κατ' οὐσίαν, Πολυεύσπλαγγνε Κύριε, καὶ νόμον ἐκπληρῶν, περιτομὴν θελήσει καταδέχῃ σαρκικήν, ἵνα παύσης τὰ σκιώδη καὶ περιέλῃς τὸ κάλυμμα τῶν παθῶν ἡμῶν. Δόξα τῇ ἀγαθότητι τῇ σῇ· δόξα τῇ εὐσπλαγγνίᾳ σου· δόξα τῇ ἀνεκφράστῳ. Λόγε, συγκαταβάσει σου.

Ἐνῶ εἶσαι Θεός, Χριστέ, ὅμως ἐξ εὐσπλαγχνίας πρὸς τὸν ἄνθρωπον κατεδέχθης νὰ λάβῃς μορφὴν ἀνθρωπίνην, χωρὶς νὰ παύσῃς νὰ εἶσαι καὶ Θεός. Διὰ τὴν ἐκπληρώσεως δὲ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, ἐκουσίως κατεδέχθης νὰ περιτριμθῇς σαρκικῶς. Οὕτω δὲ ἔπαυσας τὴν σκιάν τοῦ νόμου, κατέλυσας τοὺς τύπους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ ἀφῆρεςας τὸ κάλυμμα τῶν παθῶν ἡμῶν, τ.ἑ. ἐκαθάρισας ἡμᾶς ἀπὸ τὰ πάθη τῆς ἁμαρτίας. Ἄς εἶναι λοιπὸν δοξασμένη ἡ ἀγαθότης σου, ἡ εὐσπλαγχία σου, ἡ μεγίστη σου ταπεινοφροσύνη.

3. Τὰ ἅγια Θεοφάνεια.

(6 Ἰανουαρίου).

Ὁ Σωτὴρ κυρίως κατὰ τὴν βάπτισιν αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ἐπεφάνη ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἤρχισε τὸ δημόσιον αὐτοῦ κήρυγμα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐορτὴ αὕτη, Ἐπιφάνεια ἢ Θεοφάνεια καλουμένη, κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἀκινήτων δεσποτικῶν ἐορτῶν, συνεορταζομένη μετὰ τῶν Χριστουγέννων πρὸ τοῦ ἔτους 336, ὅτε καὶ ἐχωρίσθη. Ἡ ἐορτὴ τῶν Θεοφανείων εἶνε λίαν χαρμόσυνος κατ' αὐτὴν ἀγιάζεται ἡ φύσις τῶν ὑδάτων. Κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Σωτῆρος ἐπεφάνησαν καὶ τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἀγίας Τριάδος. Κατάλληλον πρὸς τὴν ἐορτὴν ταύτην εἶναι τὸ ἐπόμενον χαρμόσυνον Ἀπολυτίκιον:

Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου Σου, Κύριε, ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις· τοῦ γὰρ γεννήτορος ἡ φωνὴ προσεμαρτύρει Σοι, ἀγαπητόν Σε Υἱὸν ὀνομάζουσα καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν εἵδει περιστερᾶς, ἐβεβαίον τοῦ λόγου

τὸ ἀσφαλές. Ὁ ἐπιφανείς Χριστὲ ὁ Θεὸς καὶ τὸν κόσμον φωτίσας, δόξα σοι.

Ἐνῶ Κύριε, ἐβαπτίζεσο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπὸ τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τότε ἐφανεροῦτο συγχρόνως καὶ προσεκυνεῖτο ἡ Ἀγία Τριάς. Διότι ἡ μὲν φωνὴ τοῦ Πατρὸς, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγεννήθης, ἐκήρυττε καὶ ἐμαρτύρει εἰς τὸν κόσμον, ὅτι οὗτος εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα, κατερχόμενον ἐπὶ Σέ ἐν εἵδει περιστερᾶς, ἐβεβαίον καὶ αὐτό, ὅτι Σὺ ἀληθῶς εἶσαι ὁ Λόγος, τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἀγίας Τριάδος. Δόξα λοιπὸν ᾧ εἶναι εἰς Σέ, τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν τὸν ἐπιφανέντα ἐν τῷ κόσμῳ καὶ φωτίσαντα αὐτὸν διὰ τῆς διδασκαλίας Σου.

4. Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

(2 Φεβρουαρίου)

Ἡ ἐορτὴ αὕτη ὠρίσθη πρὸς ἀνάμνησιν τῆς μετεβάσεως τῆς Θεοτόκου μετὰ τοῦ νεοτεχθέντος παιδίου Ἰησοῦ ἐν τῷ ναῷ, ἣτις ἐγένετο μετὰ 40 ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ. Τότε ὁ δίκαιος πρεσβύτερος Συμεὼν ὁ π ἡ ν τ η σ ε τὴν Θεοτόκον (ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐορτὴ ὠνομάσθη Ὑ π α π α ν τ ῆ), καὶ ἐδέχθη τὸν Ἰησοῦν εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ. Ἐδοξολόγησε δὲ τὸν Θεὸν καὶ εἶπε τό: «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου Δέσποτα, κατὰ τὸ ρῆμά σου, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου, Ἰσραὴλ». Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἐορτῇ ταύτῃ ψάλλει τὸ κατωτέρω Ἀπολυτίκιον διὰ τοῦ ὁποίου μεγαλύνομεν τὴν Θεοτόκον, ἐκ τῆς

ὅποιος ἐγεννήθη ὁ Σωτὴρ, καὶ τιμῶμεν τὸν δίκαιον
πρεσβύτερον Συμεῶνα, ὅστις ἐδέξατο τὸν Σωτῆρα εἰς
τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ:

Χαῖρε, κεχαριτωμένη. Θεοτόκε Παρθένε· ἐκ σοῦ
γὰρ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, Χριστὸς ὁ
Θεὸς ἡμῶν, φωτίζων τοὺς ἐν σκότει· Εὐφραίνου καὶ σύ,
Πρεσβυτά δίκαιε, δεξιόμενος ἐν ἀγκάλας τὸν ἐλευθερω-
τὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν, χαριζόμενον ἡμῖν καὶ τὴν Ἀνά-
στασιν.

Χαῖρε, Θεοτόκε Παρθένε, ἥτις εἶσαι πλήρης χά-
ριτος καὶ εὐλογίας, διότι ἐκ σοῦ ἐγεννήθη ὁ Σωτὴρ,
ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὅστις φωτίζει τοὺς ἐν τῷ
σκότει τῆς ἀμαρτίας εὐρισκομένους. Εὐφραίνου καὶ σύ,
γέρον, δίκαιε Συμεών, ὅστις ἐδέχθη εἰς τὰς ἀγκάλας
σου Ἐκεῖνον, ὅστις ἠλευθέρωσε τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπὸ
τῆν δουλείαν τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἐγά-
ρυσεν εἰς ἡμᾶς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν.

5. Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος.

(6 Αὐγούστου)

Ἡ ἐορτὴ αὕτη ὠρίσθη πρὸς ἀνάμνησιν τῆς Μετα-
μορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἥτις ἐγένετο κατὰ τὴν ἱερὰν
παράδοσιν ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβώρ. Τὸ θεῖον τοῦτο γεγο-
νός διηγεῖται ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος. Τότε ἠκού-
σθησαν τὰ αὐτὰ ἐξ οὐρανοῦ, τὰ ὅποια καὶ κατὰ τὴν
βάπτισιν, δηλ. «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός,
ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε». Διὰ τῆς μεταμορφώ-

σεως τοῦ Σωτῆρος, τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου ἔλαμψεν ὥς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια ἐγένοντο λευκὰ ὥς τὸ φῶς· κατεδείχθη πάλιν ἡ θεότης καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν τριῶν πιστῶν μαθητῶν του, τοῦ Πέτρου, τοῦ Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἰωάννου. Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ ταύτῃ ψάλλεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν τὸ ἐπόμενον Ἀπολυτίκιον:

Μετεμορφώθης ἐν τῇ ὄρει, Χριστέ ὁ Θεός, δείξας τοῖς μαθηταῖς σου τὴν δόξαν σου, καθὼς ἠδύναντο λάμψον καὶ ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς τὸ φῶς σου τὸ αἰδίον· πρεσβεῖαις τῆς Θεοτόκου· Φωτοδότα, δόξα σοί.

Μετεμορφώθης, Χριστέ, ἐπὶ τοῦ ὄρους (Θαβώρ) καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔδειξας εἰς τοὺς μαθητάς σου τὴν δόξαν σου, καθὼς ἠδύναντο νὰ ἴδωσι ταύτην. Λάμψον καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὸ φῶς σου τὸ αἰώνιον· δὸς νὰ λάμψωμεν καὶ ἡμεῖς ὡς οἱ δίκαιοι, κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν. Πρὸς τοῦτο δὲ παρακαλοῦμεν καὶ τὴν Θεοτόκον νὰ πρεσβεύῃ παρὰ σοί. Δόξα λοιπὸν ὡς εἶναι εἰς Σέ, τὸν Φωτοδότην.

6. Ἡ Ὑψωσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ.

(14 Σεπτεμβρίου).

Ἡ ἑορτὴ τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ διακρίνεται ἀπὸ τὰς ἄλλας πέντε ἑορτάς, τὰς ὁποίας ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας πρὸς ἀνάμνησιν τῆς εὐρέσεως καὶ προσκυνήσεως τοῦ ζωοποιῦ ξύλου τοῦ Σταυροῦ. Ἀναμνησκόμεθα δὲ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην τῆς εὐ-

ρέσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ὑπὸ τῆς
ἀγίας Ἑλένης (325). Ἐπειδὴ δὲ ὁ τότε ἐπίσκοπος
Ἱεροσολύμων Μακάριος ὕψωσεν ἐπὶ ὑψηλοῦ
τόπου τὸν Σταυρόν, ἵνα ἴδῃ καὶ προσκυνήσῃ αὐτὸν τὸ
πλῆθος, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐορτὴ ὠνομάσθη «ΥΨΩ-
ΣΙΣ ΤΟῦ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ». Ὁ δὲ λαὸς
ἰδὼν τὸν Σταυρόν, ἐβόησε τὸ «Κύριε, ἐλέησον».
Τοῦτο καὶ σήμερον πολλάκις ἐπαναλαμβάνεται, ὅταν
ὁ λειτουργὸς ποιῇ τὴν λιτανεὶαν τοῦ Σταυροῦ μετὰ τὸν
Ὁρθρον, κατὰ τὸ τελευταῖον «ἅγιος ὁ Θεὸς» τῆς δοξο-
λογίας, καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν πιστῶν,
ἱστάμενος ἐν μέσῳ τοῦ Ναοῦ, κλίνων τὴν κεφαλὴν μέ-
χρι τοῦ ἐδάφους καὶ κρατῶν ἐν χερσὶ τὸν τίμιον Σταυ-
ρόν μετ' ἀνθέων, ἰδίως βασιλικῶν. Ἡ ἱερὰ παράδοσις
ἀναφέρει, ὅτι τὸ εὐῶδες τοῦτο φυτὸν ἐφύετο συνεχῶς
ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκείνου, ὑπὸ τὸ ὅποιον ἦτο κεχωματι-
σμένος ὁ τίμιος Σταυρός.

Ἡ τελετὴ αὕτη ἐνθυμίζει καὶ τὴν λιτανεὶαν, τὴν
ὅποιαν ἐτέλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος (628), ὅτε
κατετρόπωσε τοὺς Πέρσας καὶ ἔλαβε παρ' αὐτῶν τὸν
τίμιον Σταυρόν, τὸν ὅποιον οὗτοι εἶχον ἀρπάσει, ὅτε
ἐληλάτησαν τὴν Παλαιστίνην (614). Διὰ τοῦτο ἐποι-
ήθη τὸ ἐπόμενον Ἀπολυτίκιον, τὸ ὅποιον ψάλλεται
καὶ κατὰ τὴν Γ' Κυριακὴν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς,
τὴν ἐπικαλουμένην Κυριακὴν τῆς Σταυρο-
προσκυνήσεως.

Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου, καὶ εὐλόγησον τὴν
κληρονομίαν Σου, νίκας τοῖς εὐσεβέσι κατ' ἐναντίον
δωρούμενος, καὶ τὸ σὸν φυλάττων διὰ τοῦ Σταυροῦ
Σου πολίτευμα.

Κύριε, σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τοὺς πιστούς, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν κληρονομίαν σου. Χαρίζων εἰς τοὺς εὐσεβεῖς νίκας κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ προφυλάττων διὰ τοῦ τιμίου Σταυροῦ τὸ ἔθνος καὶ τὸ χριστιανικόν σου πολίτευμα.

Γ'. ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ

ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΩΝ ΔΕΣΠΟΤΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ

1. Πρώτη Κυριακή τῶν νηστειῶν ἢ Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ Κυριακή τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς ὀνομάζεται Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὄνομάσθη δὲ οὕτω, ὅταν ἐγένετο ἡ ἀναστήλωσις τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐν τοῖς ναοῖς ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδώρας (842) καὶ ἔπαυσεν ὁ ἐπὶ ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτη κατ' αὐτῶν πόλεμος, τὸν ὁποῖον ἤγειραν οἱ εἰκονομάχοι, οἵτινες ἔθραυσαν τὰς εἰκόνας καὶ ἀπέβαλον αὐτάς ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας. Δὲν ἐνόουν δὲ οἱ αἱρετικοὶ οὗτοι, ὅτι τὰς εἰκόνας δὲν λατρεύομεν ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι, ἀλλ' ἀπλῶς τιμῶμεν. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔπαυσαν καθόλου αἱ αἱρέσεις καὶ οἱ διωγμοὶ κατὰ τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἐστερεώθη δὲ ἡ Ὁρθοδοξία, διὰ τοῦτο ἐορτάζεται ἡ ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων καὶ ὁ θρίαμβος τῆς Ὁρθοδοξίας. Πρὸς τοῦτο ἐποιήθη τὸ ἐξῆς Ἀπολυτίκιον:

Τὴν ἄχραντον εἰκόνα Σου προσκυνοῦμεν, Ἀγαθέ, αἰτούμενοι συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν, Χριστέ

ὁ Θεός· βουλήσει γὰρ ἡυδόκησας σαρκὶ ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σταυρῷ, ἵνα ῥύσῃ οὓς ἔπλασας ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ. Ὅθεν εὐχαρίστως βοῶμέν Σοι. Χαράς ἐπλήρωσας τὰ πάντα ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, παραγενόμενος εἰς τὸ σῶσαι τὸν κόσμον.

Τὴν ἁγίαν εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν, ἀγαθέ, ζήτοῦντες συγχώρησιν τῶν πταισμάτων μας παρὰ σοῦ, τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Διότι ἐκουσίως κατεδέχθης νὰ ἀνέλθῃς σαρκικῶς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, διὰ νὰ σώσῃς ἡμᾶς τὰ πλάσματά σου, ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ ἐχθροῦ. Ὅθεν εὐχαρίστως βοῶμεν καὶ ψάλλομεν. Σῶτερ ἡμῶν, σὺ ἔφερες τὴν χαρὰν παντοῦ, διότι ἤλθες διὰ νὰ σώσῃς τὸν κόσμον.

2. Τρίτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν ἢ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως

Ἡ Κυριακὴ αὕτη λέγεται τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, διότι μετὰ τὸν Ὅρθρον φέρεται ὁ τίμιος Σταυρὸς ὑπὸ τοῦ λειτουργοῦ εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, ὥπως οἱ πιστοί, βλέποντες τὸν Σταυρὸν καὶ ἐνθυμούμενοι τὰ πάθη τοῦ Σωτῆρος, λαμβάνουσι θάρρος καὶ δύναμιν νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας. Ὁ Σταυρὸς εἶναι ἡ δύναμις, τὸ φυλακτήριον, τὸ ἱερώτερον κόσμημα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς Κυριακῆς ταύτης εἶνε τὸ τῆς Ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ὅπερ ἰδὲ ἐν σελ. 25.

3. Κυριακή τῶν Βαΐων.

Κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην ἐορτάζομεν τὴν λαμπρὰν καὶ θριαμβευτικὴν εἶδοδον τοῦ Ἰησοῦ, καθημένου ἐπὶ πώλου ὄνου, εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅτε ὑπεδέχθη αὐτὸν τὸ πλῆθος, φέρον ἐν χερσὶ βάρια (—κλάδους) φοινίκων (συμβόλου νίκης). Οἱ δὲ παῖδες, προπορευόμενοι καὶ ἀκολουθοῦντες, ἔκραζον. «Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ». Ἡ τιμὴ αὕτη ἐγένετο εἰς τὸν Ἰησοῦν, διότι ἀνέστησε τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἐν τῇ Βηθανίᾳ τὸν Λάζαρον. Τὸ τῆς ἐορτῆς ταύτης Ἀπολόγιον ἔχει οὕτω:

Τὴν κοινὴν Ἀνάστασιν πρὸ τοῦ Σοῦ Πάθους πιστούμενος, ἐκ νεκρῶν ἡγείρας τὸν Λάζαρον, Χριστὲ ὁ Θεός. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὡς οἱ παῖδες τὰ τῆς νίκης σύμβολα φέροντες, Σοὶ τῷ νικητῇ τοῦ θανάτου βοῶμεν. Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Σὺ, Χριστὲ καὶ Θεὲ ἡμῶν, ἡγείρας τὸν Λάζαρον ἐκ νεκρῶν. Οὕτω δὲ ἀπέδειξας καὶ ἐβεβαίωσας, πρὶν ἤδη πάθης, ὅτι πάντες θὰ ἀναστῶμεν. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, καθὼς οἱ παῖδες τῶν Ἑβραίων, φέροντες τὰ σύμβολα τῆς νίκης, τὰ βάρια τῶν φοινίκων, βοῶμεν εἰς Σέ, τὸν νικητὴν τοῦ θανάτου. Σῶσον ἡμᾶς, Θεέ, ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς· εὐλογημένος εἶσαι Σὺ ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

4. Κυριακή τοῦ Πάσχα.

Εἰς ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανούς, οἵτινες παρασκευαζόμεθα δι' αὐστηρᾶς νηστείας, λαμπροτάτῃ ἀνατέλλει ἡ χαρμόσυτος ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως· διὰ τοῦτο καὶ Λαμπρὰ ὀνομάζεται. Τὸ Πάσχα λέξις Ἑβραϊκή, σημαίνουσα διὰ βᾶσιν, εἶναι ἑορτὴ τῶν Ἑβραίων, καθιερωθεῖσα πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ὑπ' αὐτῶν διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων. Καὶ ἡμεῖς παρελάβομεν τὴν λέξιν ταύτην, ἐννοοῦντες δι' αὐτῆς, ὅτι διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἡλευθέρωθημεν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας καὶ μετεβιβάσθημεν ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς χαρμοσύνης ταύτης ἑορτῆς εἶναι τὸ ἐπόμενον.

Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν,
θανάτῳ θάνατον πατήσας,
καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι
ζωὴν χαρισάμενος.

Ὁ Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, διὰ δὲ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐπάτησε καὶ κατήργησε τὸν θάνατον, χαρίσας εἰς τοὺς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν αἰώνιον.

5. Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου.

Τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἑορτάζομεν τὴν Ἀνάληψιν αὐτοῦ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἣτις ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, παρόντων τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Τότε ἠυλόγησεν αὐ-

τούς, καὶ ὑποσχέθη, ὅτι θὰ στείλῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Οἱ μαθηταὶ λαβόντες τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην, χαίροντες ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἀναμένοντες τὴν καθοδὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, χαροποιήσας τοὺς μαθητὰς τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· βεβαιωθέντων αὐτῶν διὰ τῆς εὐλογίας, ὅτι σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου.

Ἀνῆλθες μετὰ δόξης (ἐπὶ νεφέλης φωτεινῆς), Χριστέ, εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀφ' οὗ ἐχαροποίησας τοὺς μαθητὰς σου, ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτοὺς, ὅτι θὰ στείλῃς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἵνα φωτίσῃ αὐτοὺς εἰς πᾶσαν ἀληθειαν. Ἐβεβαιώθησαν δὲ προσέτι, ὅτι εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου, ἐπειδὴ τοὺς ἡυλόγησας, καὶ ἤκούσαν παρὰ τῶν ἀγγέλων, ὅτι θὰ ἔλθῃς πάλιν ἐν δόξῃ, ὡς Θεός, ἵνα κρίνῃς τὸν κόσμον.

6. Ἡ Πεντηκοστή.

Πεντηκοστὴ ὀνομάζεται ἡ δεσποτικὴ αὕτη ἑορτή, ἡ πίπτουσα κατὰ Κυριακὴν, διότι ἑορτάζεται τὴν πεντηκοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ Πάσχα, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐν εἵδει πυρίνων γλωσσῶν ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους. Ἡ ἑορτὴ αὕτη εἶνε μεγίστη, διότι ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ἐξέρχονται οἱ Ἀπόστολοι εἰς τὸ κήρυγμα, φωτισθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, μετὰ τὴν θεϊαν Λειτουργίαν, ψάλλεται ὁ Ἑσπερινός, καθ' ὃν κλίνομεν

τὸ γόνυ, ἀνακλινώσκοντων εὐχῶν τινων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπικαλοῦμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ πιστοὶ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς ἑορτῆς ἔχει οὕτω:

Εὐλογητὸς εἶ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν,
ὁ πανσόφους τοὺς ἁγίους ἀναδείξας,
καταπέμφας αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
καὶ δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην σαγηνεύσας,
φιλάνθρωπε, δόξα σοι.

Εὐλογητὸς καὶ δεδοξασμένος εἶσαι, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὅστις ἀνέδειξας πανσόφους τοὺς ἁγίους τοὺς πρότερον ἀπαιδεύτους, καταπέμφας εἰς αὐτοὺς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Δι' αὐτῶν δὲ κατώρθωσας νῦν ἐκλύσῃς εἰς τὴν θρησκείαν σου τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο καὶ δοξάζομέν Σε, φιλάνθρωπε.

7. Κυριακὴ τῶν ἁγίων Πάντων.

Κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην μνείαν ποιούμεθα πάντων τῶν ἁγίων, καὶ μάλιστα τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως, οἵτινες διὰ τῶν ἀγώνων καὶ τοῦ μαρτυρίου αὐτῶν ἐστόλισαν, ἐθεμελίωσαν καὶ ἐστήριξαν τὴν ἁγίαν ἡμῶν Ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ δὲ πολλῶν ἁγίων καὶ διδασκάλων τῆς πίστεως τὰ ὀνόματα δὲν εἶνε γνωστά, οὔτε ἐξηκριβώθη μέχρι σήμερον, ποῦ ἀπέθανον, διὰ τοῦτο σοφῶς ὥρισεν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν, ἵνα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, τῇ Κυριακῇ μετὰ τὴν Πεντηχοστὴν, ἑορτάζωνται συγχρόνως πάντες οἱ ἅγιοι καὶ οἱ μάρτυρες τῆς πίστεως.

Τὸ Ἀπολυτίκιον ἔχει ὡς ἑξῆς:

Τῶν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ Μαρτύρων Σου, ὡς πορφύραν καὶ βύσσον τὰ αἵματα, ἡ Ἐκκλησία σου στολισαμένη, δι' αὐτῶν βοᾷ σοι, Χριστὲ ὁ Θεός. Τῷ λαῷ σου τοὺς οἰκτιρμοὺς σου κατάπεμψον, εἰρήνην τῇ πολιτείᾳ σου δώρησαι, καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Ὁ ὑμνογράφος διὰ τοῦ Ἀπολυτικίου τούτου ἤθελε νὰ διδάξῃ, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν εἶνε ἐστολισμένη ὡς νύμφη, φέρουσα ὡς ἐνδύματα ἀντὶ πορφύρας καὶ βύσσου, δηλ. πολυτελῶν ὑφασμάτων, τὰ αἵματα, τ.ἐ. τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ μαρτύρια τῶν ἀγίων. Τὰ ὅσα τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἀγίων εἶνε τὸ θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας. Τοὺς ἀγίους ἔχομεν πρεσβευτὰς ἡμῶν παρὰ τῷ Θεῷ. Δι' αὐτῶν καὶ ἡμεῖς βοῶμεν πρὸς σὲ τὸν Θεὸν ἡμῶν. Κατάπεμψον τοὺς οἰκτιρμοὺς σου εἰς τὸν λαόν σου, δώρησον εἰς τὸ βασίλειόν σου εἰρήνην, καὶ εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

ΤΡΟΠΑΡΙΑ

Δ'. ΤΡΟΠΑΡΙΑ

ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

1. Ἐν τῷ Ὁρθρῷ τῆς Μεγάλης καὶ Ἀγίας Δευτέρας,
Τρίτης καὶ Τετάρτης ψάλλεται τὸ ἑξῆς τροπάριον.

(ᾠχος πλ. δ'.)

«Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός·
καὶ μακάριος ὁ δοῦλος, ὃν εὕρῃσει γρηγοροῦντα,
ἀνάξιος δὲ πάλιν, ὃν εὕρῃσει ραθυμοῦντα.
Βλέπε οὖν ψυχὴ μου, μὴ τῷ ὕπνῳ κατενεχθῇς,
ἵνα μὴ τῷ θανάτῳ παραδοθῇς καὶ τῆς βασιλείας ἔξῳ
[κλεισθῇς

ἀλλὰ ἀνάνηψον κράζουσα.

Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος εἰ ὁ Θεὸς ἡμῶν, διὰ τῆς Θεοτόκου
[ἐλέησον ἡμᾶς].

Ἰδοὺ ἔρχεται κατὰ τὸ μέσον τῆς νυκτός ὁ
Νυμφίος Χριστός, καὶ μακάριος εἶνε ὁ δοῦλος ἐκεῖνος,
τὸν ὅποῖον θὰ εὕρῃ ἀγρυπνον· ἀνάξιος δὲ εἶνε ἐκεῖνος,
τὸν ὅποῖον θὰ εὕρῃ ραθυμοῦντα, ὀκνηρόν, ἀμετανό-
ητον. Πρόσεχε λοιπόν, ψυχὴ μου, ἵνα μὴ παρασυρθῇς
ἀπὸ τὸν ὕπνον, δηλαδὴ τὴν ἀμέλειαν, τὴν ἀμαρτίαν,

διὰ νὰ μὴ παραδοθῇς εἰς τὸν αἰώνιον θάνατον, καὶ ἀποκλεισθῇς ἀπὸ τὴν αἰώνιον βασιλείαν..... Διὰ τοῦτο ἀνάνηψον, ἐγέρθητι ἀπὸ τὸν ὕπνον τῆς ἁμαρτίας, ὦ ψυχὴ μου, κρᾶζουσα: "Ἄγιος, "Ἄγιος "Ἄγιος εἶσαι, ὦ Θεέ, διὰ τῆς Θεοτόκου ἐλέησον ἡμᾶς.

2. Τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Πέμπτῃ ψάλλεται
τὸ ἑξῆς τροπάριον.

(ἤχος πλ. δ').

"Οτε οἱ ἔνδοξοι μαθηταὶ
ἐν τῷ νιπτῇρι τοῦ δείπνου ἐφωτίζοντο,
τότε Ἰούδας ὁ δυσσεβὴς
φιλαργυρίαν νοσήσας ἐσκοτίζετο,
καὶ ἀνόμοις κριταῖς
σὲ τὸν δίκαιον κριτὴν παραδίδωσι·
βλέπε, χρημάτων ἐραστὰ
τὸν διὰ ταῦτα ἀγχόνην χρησάμενον·
φεῦγε ἀκόρεστον ψυχὴν,
τῷ διδασκάλῳ τοιῦτα τολμήσασαν·
ὁ περὶ πάντας ἀγαθός, Κύριε, δόξα Σοι.

"Οτε οἱ ἔνδοξοι μαθηταὶ εἰς τὸν νιπτῆρα τοῦ μυστικοῦ δείπνου τοῦ Κυρίου ἐδιδάσκοντο ὑπ' αὐτοῦ τὴν ταπεινοφροσύνην, τότε ὁ ἄσεβης καὶ φιλάργυρος Ἰούδας ἐσκοτίζετο, ἐξαλίζετο ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, καὶ εἰς ἀνόμους κριτὰς Σὲ τὸν δίκαιον κριτὴν παρέδιδε· Βλέπε λοιπόν, φίλε τῶν χρημάτων, τὸν Ἰούδαν, ὁποῖος ἀπηγγονίσθη δι' αὐτά, φεῦγε ἀχόρταγον, φιλάργυρον ψυχὴν, ἣ ὁποία τοιαῦτα ἐτόλμησε νὰ κάμῃ.

εἰς τὸν Διδάσκαλον. Δόξα Σοι, Κύριε, ὅστις εἶσαι ἀπὸ
 ὅλους περισσότερον ἀγαθός, ὁ Ἁγίων ἀγιώτατος.

3. Κοντάκιον τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Παρασκευῆς.
 (ἤχος πλ. δ').

Τὸν δι' ἡμᾶς σταυρωθέντα δεῦτε πάντες ὑμνήσω-
 μεν· αὐτὸν γὰρ κατείδε Μαρία ἐπὶ τοῦ ξύλου καὶ
 ἔλεγεν : εἰ καὶ Σταυρὸν ὑπομένεις, Σὺ ὑπάρχεις ὁ Υἱὸς
 καὶ Θεὸς μου.

Ἐλθετε πάντες οἱ πιστοί, καὶ ἅς ὑμνήσωμεν ἐκεῖ-
 νον, ὁ ὁποῖος ἐσταυρώθη δι' ἡμᾶς· διότι αὐτὸν εἶδεν
 ἡ Θεοτόκος Μαρία ἐπάνω εἰς τὴν Σταυρὸν καὶ ἔλεγεν·
 ἂν καὶ Σταυρὸν ὑπομένῃς, Σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς καὶ Θεὸς
 μου.

4. Τῷ Ἁγίῳ καὶ Μεγάλῳ Σαββάτῳ
 λέγεται τὸ ἑξῆς τροπάριον.

(Ἀπολυτίκιον).

Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ξύλου κατελὼν
 τὸ ἄχραντόν Σου σῶμα, σινδόνι καθαρᾷ εἰλήσας κα-
 ῥώμασιν, ἐν μνήματι καινῷ κηδεύσας ἀπέθετο.

Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ, ἀφοῦ κατεβίβασεν ἀπὸ τοῦ
 Σταυροῦ τὸ ἅγιον Σῶμά Σου καὶ τὸ ἐτύλιξε μὲ καθαράν
 σινδόνα καὶ τὸ ἤλειψε μὲ μῦρα, τὸ ἐκήδευσε καὶ τὸ
 ἐνεταφίασε εἰς νέον τάφον.

Ε'. ΤΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΑ

ΕΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑΡΙΑ

Τὰ ἐπόμενα Τροπάρια, ἑνδεκα τὸν ἀριθμὸν ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, διὰ τοῦτο καλοῦνται Ἀναστάσιμα. Λέγονται δὲ Ἐξαποστειλάρια, διότι προηγεῖται αὐτῶν ἡ φράσις «Ἐξαπόστειλον, Κύριε, τὸ φῶς Σου». Ἐποιήθησαν δὲ περὶ τὸ 950 μ.Χ. ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὅστις ἦτο αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου καὶ υἱὸς Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

1. Ματθ. 27, 10—20

Τοῖς μαθηταῖς συνέλθωμεν ἐν ὄρει Γαλιλαίας
πίσται Χριστὸν θεάσασθαι λέγοντα ἔξουσίαν
λαβεῖν τῶν ἄνω καὶ κάτω μάθωμεν πῶς διδάσκει
βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς ἔθνη πάντα
καὶ τοῦ Υἱοῦ
καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ συνεῖναι,
τοῖς μύσταις ὡς ὑπέσχετο, ἕως τῆς συντελείας.

Ἄς συναθροισθῶμεν νοερῶς μετὰ τῶν μαθητῶν
τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ ὄρος τῆς Γαλιλαίας, ἵνα διὰ τῆς

πίστεως ἴδωμεν αὐτὸν καὶ τὸν ἀκούσωμεν νὰ λέγῃ, ὅτι ἔλαβεν ἐξουσίαν πάντων τῶν οὐρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων· ὥς μάθωμεν πῶς διδάσκει τοὺς μαθητάς τοῦ νὰ βαπτίζωσι πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ πῶς θὰ εἶναι μετὰ τῶν μαθητῶν, καθὼς ὑπέσχετο, μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων, ἕως ὅτου ὑπάρχει κόσμος· Γένοιτο.

2. Μαρκ. 16, 1—9.

Τὸν λίθον θεωρήσασαι ἀποκεκυλισμένον αἱ Μυροφύροι ἔχαιρον· εἶδον γὰρ νεανίσκον καθήμενον ἐν τῷ τάφῳ, καὶ αὐτὸς ταύταις ἔφη· Ἰδοὺ Χριστὸς ἐγήγερται· εἵπατε σὺν τῷ Πέτρῳ τοῖς μαθηταῖς· ἐν τῷ ὄρει φθάσατε Γαλιλαίας, ἐκεῖ ὑμῖν ὀφθήσεται, ὥς προεῖπε τοῖς φίλοις.

Ἐχαιρον αἱ Μυροφόροι, ἀφοῦ εἶδον ἀποκεκυλισμένον τὸν λίθον τοῦ μνημείου· διότι εἶδον νεανίαν καθήμενον εἰς τὸν τάφον, καὶ αὐτὸς εἶπεν εἰς αὐτάς· Ἰδοὺ ἡγέρθη ὁ Χριστός· εἵπατε εἰς τοὺς μαθητάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ὁ Πέτρος· Μεταβῆτε εἰς τὸ ὄρος τῆς Γαλιλαίας· ἐκεῖ, ἀγαπητοί του, θὰ σᾶς ἴδῃ καθὼς σᾶς εἶπεν.

3. Λουκ. 24, 10 κ.ἐξ.

Ὅτι Χριστὸς ἐγήγερται, μή τις διαπιστεῖτω· ἐφάνη τῇ Μαρίᾳ γάρ, ἔπειτα καθωράθη

τοῖς εἰς ἀγρὸν ἀπιοῦσιν μύσταις δὲ πάλιν ὤφθη
ἀνακειμένοις ἔνδεκα, οὐκ βαπτίζειν ἐκπέμψας,
εἰς οὐρανοὺς,
ὅθεν καταβέβηκεν, ἀνελήφθη.
ἐπικυρῶν τὸ κήρυγμα, πλήθεσι τῶν σημείων.

Ἄς μὴ ἀπιστῇ κανεῖς, ὅτι ὁ Κύριος ἀνέστη· διότι
ἐφάνη εἰς τὴν Μαρίαν, ἔπειτα εἰς τοὺς εἰς τινα ἀγρὸν
μεταβαίνοντας μαθητάς του, τὸν Κλεόπαν καὶ τὸν
Λουκᾶν. Ὑστερον δὲ πάλιν ἐφανερώθη εἰς τοὺς ἔνδεκα
μαθητάς του, εὐρισκομένους εἰς τὴν τράπεζαν, τοὺς
ὁποίους ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, νὰ βαπτίζωσιν
αὐτόν. Ἐπειτα ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὁπόθεν
εἶχε καταβῆ. Ἐβεβαίωσε δὲ τὴν διδασκαλίαν του διὰ
πλήθους θαυμάτων.

4. Λουκ. 24, 4—11

Ταῖς ἀρεταῖς ἀσπράξαντες ἴδωμεν ἐπιστάνας
ἐν ζωηφόρῳ μνηματι ἄνδρας ἐν ἀστραπτούσαις
ἐσθήσεσι Μυροφόροις κλινούσαις εἰς γῆν ὅψιν
τοῦ οὐρανοῦ Δεσπόζοντος ἔγερσιν διδαχθῶμεν
καὶ πρὸς ζωῆς
τὸ μνημεῖον δρᾶμωμεν σὺν τῷ Πέτρῳ
καὶ τὸ προχθὲν θαυμάσαντες μείνωμεν Χριστὸν βλέψαι.

Ἀφοῦ ἀπαστράψωμεν διὰ τῶν ἀρετῶν μας, ἀφοῦ
καθαρισθῶμεν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, ἃς ἴδωμεν εἰς τὸ
μνημα τὸ φέρον τὸν Ζωὴν, τὴν Σωτῆρα, ἃς ἴδωμεν
ἄνδρας, Ἀγγέλους, μὲ ἀκτινοβολούσας ἐσθῆτας. οἱ
ὅποιοι ἐστάθησαν πλησίον τῶν Μυροφόρων γυναικῶν.

Αὐται δὲ θαμβωθεῖσαι ἔκλινον τὸ πρόσωπόν των εἰς τὴν γῆν. Ἄς μάθωμεν τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου τῶν οὐρανῶν καὶ ἃς τρέξωμεν πρὸς τὸ μνημεῖον τῆς Ζωῆς μετὰ τοῦ μετανοήσαντος Πέτρου. Ἀφοῦ δὲ θαυμάσωμεν τὸ γεγονός, ἃς μείνωμεν νὰ ἴδωμεν τὸν Χριστόν.

5. Λουκ. 24, 13-35.

Ἡ ζωὴ καὶ ὁδὸς Χριστός, ἐκ νεκρῶν τῷ Κλεόπα καὶ τῷ Λουκᾷ συνώδευσεν, οἷς περ καὶ ἐπεγνώσθη εἰς Ἑμμαοὺς κλῶν τὸν ἄρτον ὧν ψυχαὶ καὶ καρδίαι, καίόμεναι ἐτύγγανον, ὅτε τούτοις ἐλάλει ἐν τῇ ὁδῷ καὶ Γραφαῖς ἡρμήνευεν, ἃ ὑπέστη. Μεθ' ὧν «Ἠγέρθη» κράζωμεν, «ὥφθη τε καὶ τῷ [Πέτρῳ].

Ὁ Χριστός εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν ζωὴν. Ὅτε ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, συνεβάδισε μετὰ τοῦ Κλεόπα καὶ τοῦ Λουκᾶ, οἵτινες καὶ τὸν ἀνεγνώρισαν εἰς τὴν κόμην Ἑμμαοὺς ὅτε ἔκοπτε τὸν ἄρτον (ἔτρωγε ἢ ἐτέλει τὸ Δεῖπνον). Τῶν μαθητῶν τούτων αἱ καρδίαι ἐκαίοντο ἀπὸ τὴν λύπην, ἐνῶ τοὺς διηγεῖτο εἰς τὸν δρόμον τὰ ὅσα ἔπαθεν ὑπὲρ τοῦ κόσμου, καὶ ἡρμήνευε τὰς Ἀγίας Γραφάς. Ἄς ἀναφωνήσωμεν λοιπὸν μετ' αὐτῶν. Ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν ὁ Κύριος καὶ ἐφανερώθη καὶ εἰς τὸν μετανοήσαντα Πέτρον.

6. Λουκ. 24, 36-53.

Δεικνύων ὅτι ἄνθρωπος, Σῶτερ, εἶ κατ' οὐσίαν, ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος, βρώσεως συμμετέσχες

καί, μέσον στάς, ἐδίδασκες μετάνοιαν κηρύσσειν·
εὐθύς δὲ πρὸς οὐράνιον ἀνελήφθης Πατέρα
καὶ Μαθηταῖς
πέμπειν τὸν Παράκλητον ἐπηγγείλω.
Ὑπέρθεε Θεάνθρωπε, δόξα τῇ σῇ Ἐγέρσει.

Ἵνα δείξης, ὦ Σῶτερ, ὅτι σωματικῶς εἶσαι ὄν-
θρωπος, ἀφοῦ ἀνέστης ἐκ τοῦ μνήματος, συνέφαγες
μετὰ τῶν μαθητῶν σου. Σταθεὶς δὲ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν,
ἐδίδασκες νὰ κηρύττωσιν εἰς τὸν κόσμον μετάνοιαν.
Εὐθύς δὲ κατόπιν ἀνελήφθης πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ὑπε-
σχέθης νὰ στείλῃς εἰς τοὺς Μαθητάς σου τὸν Παράκλητον,
τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Σὺ, ὦ Ὑπέρθεε, ὦ Ὑπεράνθρωπε,
δόξα εἰς τὴν Ἀνάστασίν σου.

7. Ἰωάν. 20, 11-10

Ὅτι ἦσαν τὸν Κύριον τῆς Μαρίας εἰπούσης,
ἐπὶ τὸν τάφον ἔδραμον Σίμων Πέτρος καὶ ἄλλος
μύστης Χριστοῦ, ὃν ἠγάπα· ἔτρεχον δὲ οἱ δύο
καὶ εὗρον τὰ ὀθόνια ἐνδον κείμενα μόνα,
καὶ κεφαλῆς

ἦν δὲ τὸ σουδάριον χωρὶς τούτων·
διὸ πάλιν ἠσύχασαν, τὸν Χριστὸν ἕως εἶδον.

Ὅτε εἶπεν ἡ Μαρία ὅτι ἐπῆραν τὸν Κύριον ἀπὸ τοῦ
μνημείου, ἔτρεξαν εἰς τὸν τάφον ὁ ἀπόστολος Σίμων
Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος ἀγαπητὸς μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ,
δηλαδὴ ὁ Ἰωάννης. Ἐτρεχον δὲ καὶ οἱ δύο καὶ εὗρον
ἐντὸς τοῦ τάφου κειμένους εἰς τι μέρος τὰς σινδόνας,
τὸ δὲ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, δηλαδὴ τὸ σουδάριον,

χωριστά. Διὰ τοῦτο ἐπιστρέψαντες ἡσύχασαν πάλιν,
ἕως ὅτου εἶδον τὸν Χριστόν, τὸν ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν.

8. Ἰωάν. 20, 11-18.

Δύο Ἀγγέλους βλέψασα ἔνδοθεν τοῦ μνημείου,
Μαρία ἐξεπλήττετο, καὶ Χριστὸν ἀγνοοῦσα
ὥς κηπουρὸν ἐπηρώτα : Κύριε, ποῦ τὸ σῶμα
τοῦ Ἰησοῦ μου τέθηκας ; κλήσει δὲ τοῦτον γνοῦσα
εἶναι αὐτόν,
τὸν Σωτῆρα ἤκουσε. Μή μου ἄπτου
πρὸς τὸν Πατέρα ἄπειμι, εἰπὲ τοῖς ἀδελφοῖς μου.

Ἐξεπλάγη ἡ Μαρία, ὅταν εἶδε δύο ἀγγέλους ἐντὸς
τοῦ μνημείου. Ἐνῶ δὲ εἶδε τὸν Χριστόν, δὲν ἀνεγνώ-
ρισεν αὐτόν. Διὰ τοῦτο τὸν ἠρώτα ὥς νὰ ᾔτο ὁ κηπουρός.
Κύριε, ποῦ ἔθεσας τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μου ; Ἀφοῦ
δὲ ἐνόησεν ὅτι αὐτὸς ᾔτο ὁ Ἰησοῦς, ἅμα τῆς εἶπε
τὸ ὄνομά της : Μ α ρ ί α , ἤκουσε αὐτόν νὰ λέγῃ—
Μὴ μὲ ἐγγίξεις· εἰπὲ εἰς τοὺς ἀδελφούς μου, τοὺς μαθη-
τάς μου, ὅτι μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου.

9. Ἰωάν. 20, 19-29.

Συγκεκλεισμένων, Λέσποτα, τῶν θυρῶν ὥς εἰσῆλθες,
τοὺς Ἀποστόλους ἐπλησας Πνεύματος Παναγίου
εἰρηνικῶς ἐμφυσήσας· οἷς δεσμεῖν τε καὶ λύειν
τὰς ἁμαρτίας εἶρηκας· καὶ ὁκτὼ μεθ' ἡμέρας
τὴν σὴν πλευράν
τῷ Θωμᾷ ὑπέδειξας καὶ τὰς χεῖρας,
μεθ' οὗ βοῶμεν· Κύριος, καὶ Θεὸς σὺ ὑπάρχεις.

Ἀμέσως καθὼς εἰσῆλθες, Δέσποτα, διὰ τῶν κλει-
στῶν θυρῶν, ἐπλήρωσας (ἐφώτισες) διὰ τοῦ Πανα-
γίου Πνεύματος τοὺς Ἀποστόλους, εἰπὼν «εἰρήνη
ὑμῖν». Ἐπειτα ἐνεφύσησας εἰς αὐτοὺς θείαν δύναμιν
καὶ τὸ δικαίωμα νὰ συγχωρῶσιν ἢ νὰ μὴ συγχωρῶσι.
Μετὰ ὁκτὼ δὲ ἡμέρας ἔδειξας τὴν Πλευράν καὶ τὰς
χεῖράς σου εἰς τὸν δύσπιστον Θωμᾶν. Μετὰ τούτου καὶ
ἡμεῖς βοῶμεν. Σὺ εἶσαι ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν.

10. Ἰωάν. 21, 1-14.

Τιβεριάδος θάλασσα σὺν παισὶ Ζεβεδαίου,
Ναθαναήλ, τῷ Πέτρῳ τε σὺν δυσὶν ἄλλοις πάλοι,
καὶ Θωμᾶν εἶχε πρὸς ἄγραν· οἱ Χριστοῦ τῇ προστάξει
ἐν δεξιούτοις χαλάσαντες πλῆθος εἰλκον ἰχθύων·

ὃν Πέτρος γνούς
πρὸς αὐτὸν ἐνήξατο· οἷς τὸ τρίτον
φανεῖς καὶ ἄρτιον ἔδειξε καὶ ἰχθὺν ἐπ' ἀνθρώκων.

Ἄλλοτε ποτε εἰς τὴν θάλασσαν (λίμνην τῆς Τι-
βεριάδος) ἠλίευσον οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου, ὁ Ἰά-
κωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, ὁ Ναθαναήλ, ὁ Πέτρος, ὁ Θωμᾶς
καὶ ἄλλοι δύο δηλ. ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πέτρου Ἀνδρέας
καὶ ὁ Φίλιππος. Οὗτοι τῶρα διὰ προσταγῆς τοῦ
Χριστοῦ ἔρριψαν τὰ δίκτυα αὐτῶν πρὸς τὰ δεξιὰ
τοῦ πλοίου, καὶ ἀνέσυραν πλῆθος ἰχθύων. Τοῦτον
ἀνεγνώρισεν ὁ Πέτρος καὶ κολυμβῶν, ἔφθασε πρὸς
αὐτόν. Πρὸς τοὺς μαθητάς του τούτους τρεῖς μετὰ τὴν
Ἀνάστασιν ἐφανερώθη ὁ Κύριος, καὶ ἄρτιον ἔδειξε
καὶ ἰχθὺν φηγόμενον ἐπὶ ἀνθρώκων. Καὶ συνέφαγε
μετ' αὐτῶν, καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ἀναστὰς
ἐκ νεκρῶν.

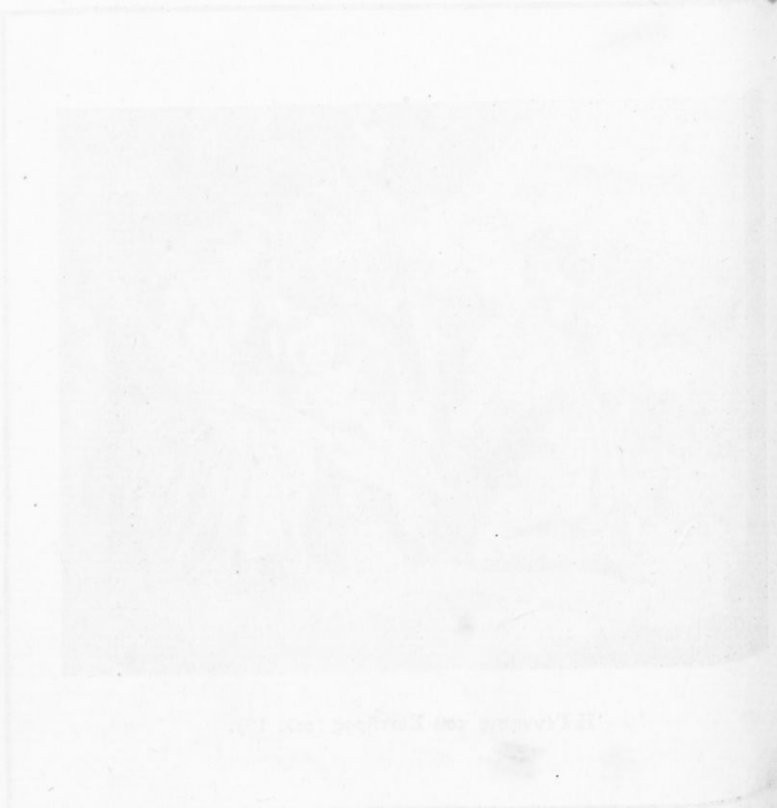
11. Ἰωάν. 21, 15-24.

Μετὰ τὴν θείαν Ἐγερσιν, τοῖς τῷ Πέτρῳ. Φιλεῖς με'
πυθόμενος ὁ Κύριος, τῶν ἰδίων προβάτων
προβάλλεται ποιμενάρχην· ὅς ἰδὼν ὃν ἡγάπα
ὁ Ἰησοῦς ἐπόμενον, ἤρετο τὸν Δεσπότην·
οὗτος δὲ τί;
ἐὰν θέλω, ἔφησε, μένειν τοῦτον,
ἕως καὶ πάλιν ἔρχομαι, τί πρὸς σέ, φίλε Πέτρε;

Μετὰ τὴν θείαν αὐτοῦ Ἀνάστασιν, ἀφοῦ ὁ Κύριος
τρὶς ἠρώτησε τὸν Πέτρον:—Μὲ ἀγαπᾷς; κατέστησεν
αὐτὸν ποιμένα τῶν προβάτων του, δηλαδὴ τῶν ὁπαδῶν
του. Οὗτος δέ, ὅταν εἶδε τὸν ἀγαπητὸν τοῦ Ἰησοῦ
Ἰωάννην νὰ ἀκολουθῇ τὸν Ἰησοῦν, ἠρώτα τὸν Κύριον:
Διὰ τί Σὲ ἀκολουθεῖ οὗτος; Ὁ δὲ Κύριος ἀπήντησεν
εἰς τὸν Πέτρον: ἀγαπητὲ Πέτρε, τί σέ μέλει, ἐὰν
θέλω νὰ παραμείνῃ ὁ Ἰωάννης, ἕως ὅτου καὶ πάλιν
ἐπιστρέψω;

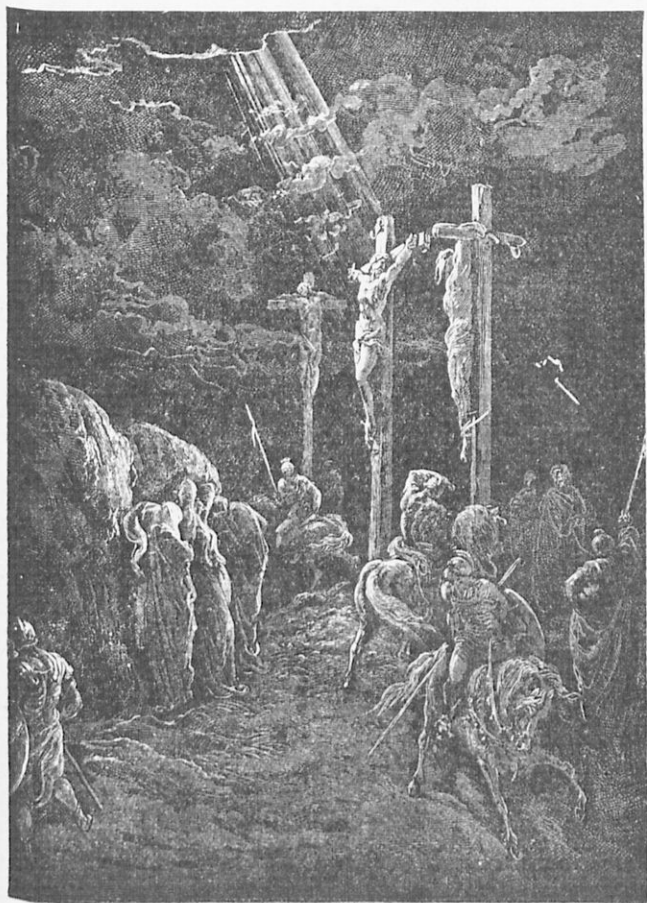

Ἡ Γέννησις τοῦ Σωτῆρος (σελ. 19).

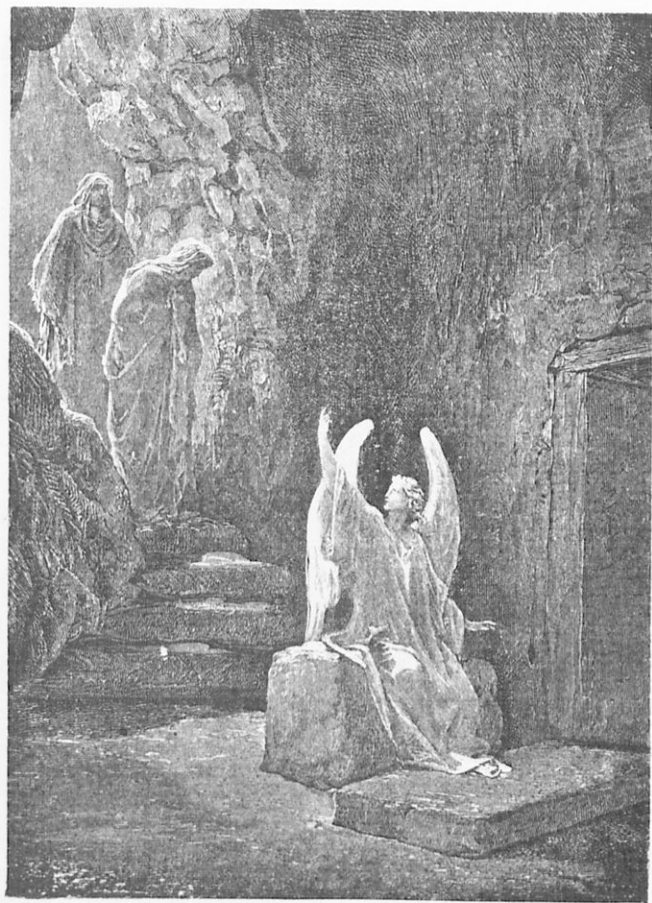

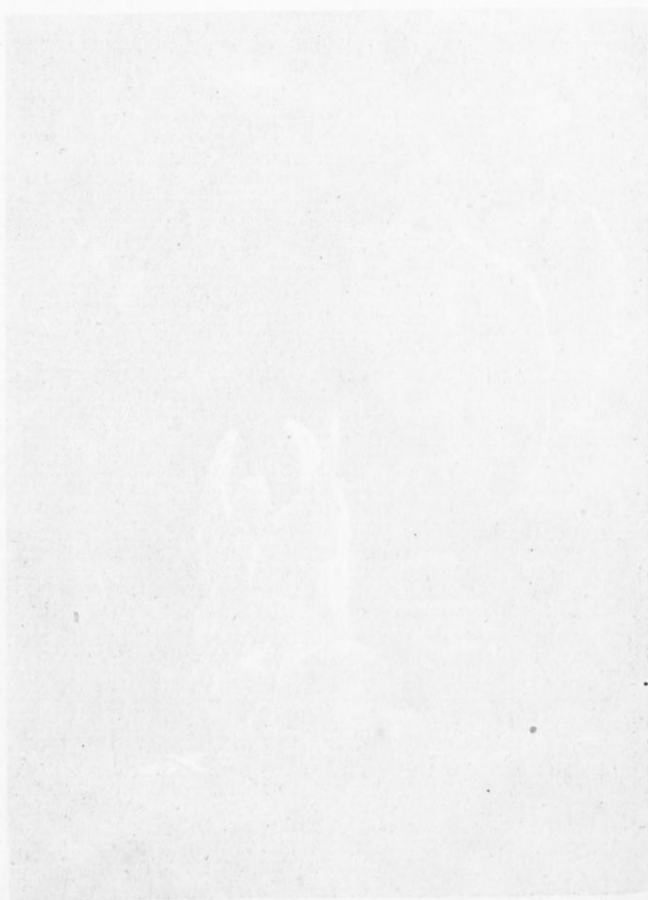
Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος (σελ. 23.)

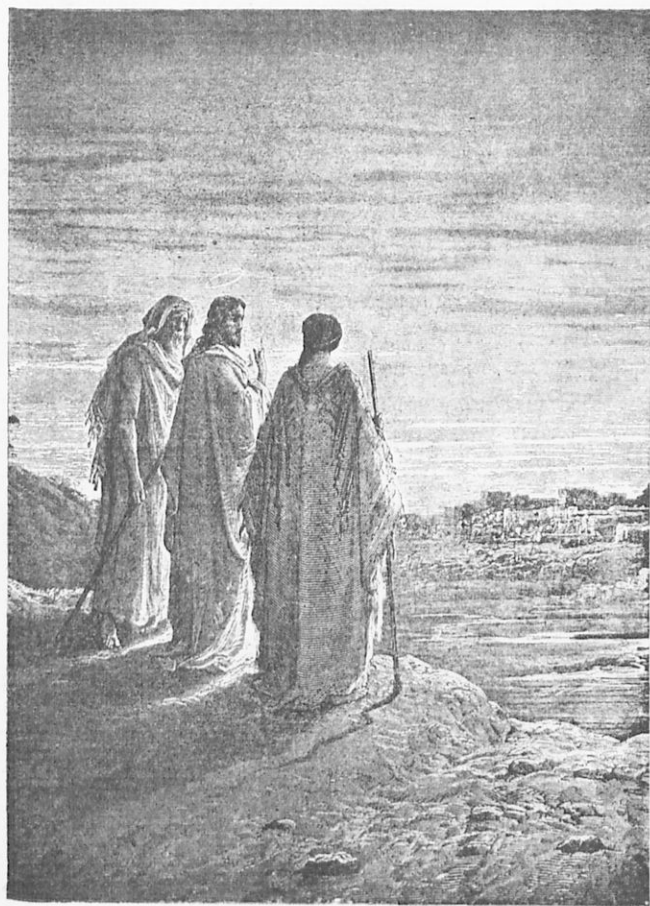

Ἡ Σταύρωσις.

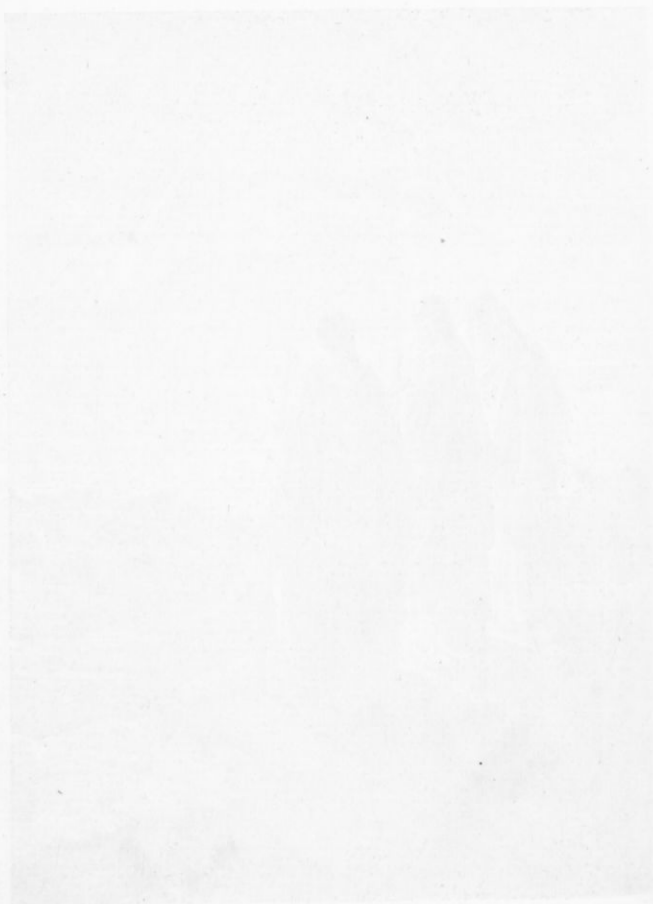

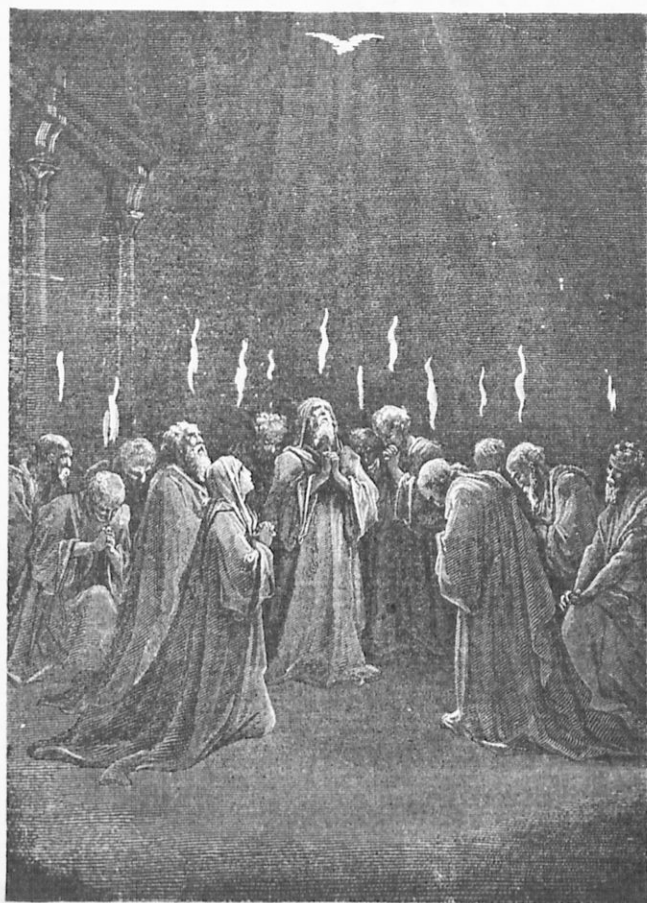
Αἱ Μυροφόροι παρὰ τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος (σελ. 41).

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἰησοῦ εἰς Ἑμμαούς (σελ. 43).

Ἡ Πεντηκοστή. (σελ. 31).

ΧΡΗΣΤΟΗΘΕΙΑ

Ἦτοι στοιχειώδης πραγματεία περὶ χρεῶν
τοῦ ἀνθρώπου.

Περιέχουσα ὅσα συμβάλλουσιν ἐκάστω,
οὐ μόνον εἰς γνῶσιν τῶν καθυκόντων,
ἀλλὰ καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν χρησιμοτάτων
ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ.

ΥΠΟ

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΣΟΑΒΙΟΥ

Ἀνατυπωθεῖσα ἐκ τῆς ΚΓ' ἐκδόσεως, κελεύσει τοῦ ἀοιδίμου
Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων Κυρίου Κυρίου

ΚΥΡΙΑΛΟΥ

ΝΥΝ Δ' ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ

ΥΠΟ

ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΖΕΡΒΑΚΟΥ

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ

Καθηγουμένου τῆς ἐν Πάρῳ Ἱερᾶς Κοινοβιακῆς Μονῆς
Λογχοβάρδας «Ζωοδόχου Πηγῆς».

Πρὸς

*ὠφέλειαν καὶ χρῆσιν πάντων
τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν καὶ ἐξαιρέτως
τῆς μαθητιώσης Νεολαίας.*

ΕΝ ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΙ ΣΥΡΟΥ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Α. ΣΚΟΡΔΙΛΗ

1931

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Βλέποντας τὴν ὁσημέραι αὐξανομένην καὶ πληθυνομένην κακίαν, καὶ τὴν διαφθορὰν καὶ ἀκολασίαν κορυφουμένην, εἰς ἃς οὐχὶ ὀλίγον συνετέλεσαν, καὶ συντελοῦν πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰ καθ' ἑκάστην ἀφθόνως ἐκδιδόμενα ἄσεμνα καὶ ἀνήθικα περιοδικά, ἅτινα οἱ νέοι καὶ νεάνιδες ἀπλήστως ἀναγινώσκουσι, εὐρόντες δὲ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μονῆς τὸ παρὸν βιβλιάριον, ὅπερ ἐξεδόθη κατὰ τὸ ἔτος 1864 ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκ τῆς ΚΓ' ἐκδόσεως, κελεύσει τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀοιδίου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου, καλὸν ἐθεωρήσαμεν, ὅπως ἐκδόσωμεν τοῦτο, πρὸς χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τῶν ὁδοδόξων χριστιανῶν, καὶ ἰδίως τῶν νέων.

Τὸ παρὸν βιβλιάριον εἶνε μικρὸν καὶ ὀλιγοσέλιδον καὶ ὡς τοιοῦτον δύνανται πάντες ν' ἀποκτήσωσι, (ἔστι δὲ καὶ γνώμη τοῦ Μακαριωτάτου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν κ. Χρυσοστόμου, τὸν ὁποῖον ἐλάβομεν τὴν τιμὴν νὰ ἐρωτήσωμεν, ὅτι ὄχι μόνον ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, νὰ ἐκδοθῇ καὶ ἀνατυπωθῇ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, νὰ εἰσῇγετο εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα ὡς ἀνάγνωσμα ἀπαραίτητον). Ἀλλ' ἂν καὶ μικρὸν εἶνε, πολλὴν ὁμως καὶ ἀνυπολόγιστον ἔχει τὴν ὠφέλειαν καὶ χρησιμότητα, καθότι περιέχει τὰ σπουδαιότερα καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τε τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, τὰ ὅποια μανθάνων καὶ ἐκτελῶν ἕκαστος ἄνθρωπος, καθίσταται καλὸς καγαθός, ὠφέλιμος ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις, καὶ εὐτυχὴς ἐν τε τῇ προσκαιρῷ καὶ τῇ μελλούσῃ αἰωνίῳ ζωῇ, καὶ ἀξιοῦται τῆς οὐρανίου καὶ ἀφθάρτου καὶ ἀτελευτήτου Βασιλείας, ἧς γένοιτο πάντας ἐπιτυχεῖν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει δόξα, αἶνος, τιμὴ, προσκύνησις καὶ μεγαλοπρέπεια εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶνας. Ἀμήν.

Ἱερὰ Μονὴ Ζωοδ. Πηγῆς «Λογκοβάρδας» τῇ 30 Ἰανουαρίου 1931

ΦΙΛΟΘΕΟΣ ΖΕΡΒΑΚΟΣ

Καθηγούμενος

ΠΡΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ Ἡ ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΗ

Διδασκαλία

τοῦ πῶς ν' ἀποκτήσῃ τις ἥθη χρηστά.

Τὸ κυριώτατον μάθημα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ μάθῃ ἕκαστος ἄνθρωπος ἐκ νεαρᾶς του ἡλικίας, εἶναι τὰ χρηστὰ ἥθη· διότι αὐτὰ μόνα κάμνουνσι τὸν ἄνθρωπον νὰ διαφέρῃ ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία· αὐτὰ τὸν ἐτοιμάζουνσι καὶ ἐδῶ νὰ ζήσῃ βίον εὐδαίμονα, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἄνω μακαριότητα.

Μόνος δὲ τρόπος εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ τις χρηστὰ ἥθη εἶναι νὰ συνειθίσῃ εἰς αὐτὰ ἐκ νεότητος. Διὰ νὰ συνειθίσῃ ὅμως εὐκόλως εἰς αὐτά, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ διδασχῇ, ἐνῶ ἐτι εἶναι νέος, τὴν χρηστοθήειαν· διότι ἡ χρηστοθήεια εἶναι μάθημα, τὸ ὁποῖον διευθύνει τὰ ἥθη· ἐπειδὴ διδάσκει τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἡμπορεῖ ἕκαστος ν' ἀποκτήσῃ ἥθη χρηστά.

Ἄν καὶ μὲ τὴν συναναστροφὴν χρηστοθήων ἀνθρώπων ἡμπορεῖ τις ν' ἀποκτήσῃ χρηστὰ ἥθη, καὶ νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς χρηστοθήης, ὅμως καὶ οὕτως ἡ διδασκαλία τῶν κανόνων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁδηγεῖται ἕκαστος εἰς τὴν χρηστότητα τῶν ἡθῶν, εἶναι ἀναγκαία· διότι οἱ κανόνες οὗτοι μένοντες εἰς τὴν μνήμην, ἐμποδίζουνσι τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ φαῦλα ἥθη, καὶ τὸν διευθύνουνσι εἰς τὰ χρηστά.

Εἶναι δὲ ἡ χρηστοθήεια διδασκαλία, ἡ ὁποία διδάσκει τὸν ἄνθρωπον, πῶς νὰ ρυθμίξῃ τὰ ἥθη του καὶ νὰ γίνῃται καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἄνθρωπος· δηλαδὴ τὸν διδάσκει, τί πρέπει νὰ φυλάττῃ, καὶ πῶς νὰ συμπεριφέρῃται, διὰ νὰ ᾖναι χρηστοθήης ἄνθρωπος.

Ὅποιος λοιπὸν θέλει νὰ ᾔηται χρηστοθήτης ἄνθρωπος οὗτος πρέπει, πρῶτον μὲν νὰ γνωρίξῃ καὶ νὰ φυλάττῃ τὰ καθήκοντά του κατὰ τὴν κατάστασίν του· καὶ τοῦτο τὸν κάμνει καλοκάγαθον καὶ χρηστοθήτη· δεῦτερον δὲ νὰ ἡξεύρῃ, πῶς νὰ συμπεριφέρηται εἰς πᾶσαν περίστασιν εὐτάκτως μὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται· καὶ τοῦτο τὸν κάμνει κόσμιον καὶ πολιτικόν. Διότι ὅταν τις φυλάττῃ τὰ καθήκοντά του, καὶ συμπεριφέρηται μὲ ὅλους καλῶς, τότε συνειθίζομεν νὰ λέγωμεν ὅτι οὗτος εἶναι χρηστοθήτης ἄνθρωπος, διότι εἶνε καλοκάγαθος καὶ κόσμιος.

Καὶ ἐπειδὴ τὰ χρησιὰ ἦθη συνίστανται εἰς τὸ νὰ φυλάττῃ τις τὰ καθήκοντά του καὶ εἰς τὸ νὰ ἡξεύρῃ νὰ συμπεριφέρηται, διὰ τοῦτο καὶ ἡ διδασκαλία τῆς χρηστοθηείας διαιρεῖται εἰς δύο μέρη· καὶ τὸ μὲν πρῶτον διαλαμβάνει περὶ τῶν καθηκόντων, τὸ δὲ δεῦτερον περὶ τῆς συμπεριφορᾶς ἑκάστου.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Περὶ τῶν καθηκόντων
τοῦ καλοκάγαθου ἀνθρώπου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Καθῆκον λέγεται τὸ χρέος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐχῇ ἕκαστος, κατὰ τὴν κατάστασίν του, πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Ὅστις φυλάττει ταῦτα τὰ καθήκοντα, καὶ εἶναι καὶ λέγεται καλοκάγαθος καὶ χρηστοθήης ἄνθρωπος· ὅστις δὲ δὲν τὰ φυλάττει, λέγεται ἀχρεῖος καὶ κακοθήης ἄνθρωπος. Καὶ ἐπειδὴ τὰ καθήκοντά μας ἀναφέρονται καὶ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι τὰ καθήκοντα ἐκάστου εἶναι τριῶν εἰδῶν· πρῶτον καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν· δεύτερον καθήκοντα πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς· καὶ τρίτον καθήκοντα πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Περὶ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν καθηκόντων.

Θεὸς εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὑπέρτατον ὄν, ὅπερ ἐδημιούργησε καὶ διατηρεῖ τὰ πάντα· καὶ ὡς δημιουργὸς πάντων, εἶνε καὶ κύριος πάντων, καὶ δύναται, ὡς ἐδημιούργησεν ἀπὸ τοῦ μηδὲν τὰ πάντα, οὕτω πάλιν νὰ τὰ καταστήσῃ εἰς τὸ μηδέν. Διότι καὶ εἰς ὠρολογιοποιὸς, καθὼς δύναται νὰ κατασκευάσῃ ὠρολόγιον, οὕτω δύναται καὶ νὰ τὸ χαλάσῃ.

Ἀποὺ ὁ Θεὸς ἔκαμε τὰ πάντα, βέβαια αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔ-

καμε καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους· αὐτὸς μᾶς ἔδωκε τὴν ζωὴν, μᾶς ἐχάρισεν, ὅσα καὶ ἂν ἔχωμεν· καὶ εἰμεθα βέδαιοι, ὅτι μόνη του ἡ θέλησις ἀρκεῖ καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ, ὅσα ἔχομεν, καὶ νὰ φέρῃ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους εἰς τὸ μηδέν.

Ἄφου λοιπὸν ἔχομεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ζωὴν, καὶ ὅσα ἄλλα ἔχομεν, χρεωστοῦμεν εἰς αὐτὸν τὸ πᾶν· χρεωστοῦμεν νὰ τὸν λατρεύωμεν ὡς ὑπέρτατον κύριον τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ νὰ δεικνύωμεν πρὸς αὐτὸν ἄκρον σέβας καὶ εὐλάβειαν· χρεωστοῦμεν νὰ ὑπακούωμεν μὲ πολλὴν ἀκρίθειαν εἰς ἐκεῖνα ὅσα μᾶς προστάττει.

Ὁ Θεὸς, ἂν ὑπακούωμεν εἰς τὰς προσταγὰς του, μᾶς ὑπόσχεται καὶ ἐδῶ εὐδαιμονίαν, καὶ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἀτελεύτητα ἀγαθὰ, ἂν ὅμως δὲν φυλάττωμεν τὰς προσταγὰς του, μᾶς ὑπόσχεται καὶ εἰς τοῦτον τὸν κόσμον δυστυχίας, καὶ, τὸ χειρότερον, εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα αἰώνιαν κόλασιν.

Λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκούωμεν τὰς προσταγὰς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ κάμνωμεν τὰ θελήματά του, ἂν θέλωμεν νὰ ἀποφύγωμεν καὶ τὰς δυστυχίας τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ, τὸ χειρότερον τὴν αἰώνιον κόλασιν· καὶ νὰ ζήσωμεν καὶ ἐδῶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καλῶς, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν ν' ἀπολαύσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ.

Ἄς μὴ στοχασθῇ τις ὅτι, καθὼς πολλὰ μᾶς πταίσματα λανθάνουσι τοὺς ἀνθρώπους, παρομοίως ἡμποροῦσι νὰ λανθάνωσι καὶ τὸν Θεόν· τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, ἐπειδὴ ὁ Θεός, ὅστις ἐδημιούργησε τὰ πάντα, καὶ ἡξεύρει νὰ πάντα, καὶ ἀκούει ὅλους μᾶς τοὺς λόγους, καὶ γνωρίζει καὶ τοὺς κρυφίους μᾶς διαλογισμοὺς, καὶ ἀνακαλύπτει καὶ τὰ μικρότατα τῆς καρδίας μᾶς κινήματα· καὶ θέλωμεν δώσει δι' ὅλα εἰς αὐτὸν ποτὲ λογαριασμὸν λεπτομερέστατον.

Ἄφ' οὗ τοῦτο εἶνε ἀληθές, ἡμεῖς χρεωστοῦμεν νὰ προσέχωμεν, μήπως πράξωμεν ποτὲ τι ἐναντίον εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ λέγωμεν πάντοτε καθ' ἑαυτούς· Πρὸσεχε! ὅτι ὁ Θεὸς σὲ βλέπει.

Ἄν δὲ δυστυχῶς ὡς ἄνθρωποι καὶ ἡμεῖς ὑποπέσωμεν εἰς τι πταῖσμα, τὸ καθήκον μᾶς ἀπαιτεῖ νὰ ζητήσωμεν παρηγοίαν ἀπὸ τὸν Θεὸν μὲ μεγάλην ταπείνωσιν συγχώρησιν, καὶ νὰ διορθώσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν τὸ σφάλμα μᾶς.

Ὁ Θεὸς διορίζει αἰωνίαν κόλασιν εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας, διορίζει ὁμοῦ καὶ συγχώρησιν εἰς τοὺς μετανοήσαντας. Ἄς προσέχωμεν λοιπὸν νὰ μὴ μᾶς εὕρῃ ὁ θάνατος ἁμετανοήτους, διότι μετὰ θάνατον δὲν εἶναι συγχώρησις· καὶ ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις μὲ τὸ σήμερον καὶ μὲ τὸ αὖριον ἀργοπορεῖ τὴν μετάνοιάν του· διότι δὲν ἤξεύρομεν, πότε μᾶς ἔρχεται ὁ θάνατος, ἢ τώρα, ἢ μετ' ὀλίγον.

Ὅταν ὁ Θεὸς βλέπῃ ἓνα ἄνθρωπον ὅτι δὲν μετανοεῖ, διὰ νὰ τὸν δώσῃ αἰτίαν νὰ μετανοήσῃ, τὸν στέλλει ἀρρωστίας, δυστυχίας, θυσφημίας καὶ μυρία ἄλλα κακὰ, καὶ τὸν εἶδει μὲ αὐτὰ ἀφορμὴν νὰ καταλάβῃ ὅτι τὰ ἔργα του δὲν εἶνε εὐάρεστα εἰς αὐτόν· ἂν δὲ καὶ μὲ αὐτὰ δὲν μετανοήσῃ, τότε τὸν κολάζει μετὰ θάνατον εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν. Διὰ ταῦτα λοιπὸν πρέπει νὰ δεικνύωμεν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην μας, διὰ νὰ μὴ φοβώμεθα τίποτε, καὶ νὰ φυλάττωμεν τὰς ἐντολάς του, καὶ πάντοτε νὰ φοβώμεθα μήπως παρὰ τὸν Θεὸν τινὰς ἀπὸ αὐτὰς· διότι ἔχομεν νὰ τιμωρώμεθα μετὰ θάνατον αἰωνίως.

Καθὼς ὁ Θεὸς μᾶς τιμωρεῖ, ὅταν παραβαίνομεν τὰς ἐντολάς του, οὕτω καὶ μᾶς βραβεύει, ὅταν τὰς φυλάττωμεν· διότι ἀνταμείβει τὰς ἀγαθοεργίας τῶν δικαίων, καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν πολλάκις μὲ τὰ κοσμικὰ ἀγαθὰ καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν πάντοτε μὲ τὰ αἰώνια.

Διὰ τὴν τοιαύτην τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην χρεωστοῦμεν ὅχι μόνον νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς κακουργίας, διὰ νὰ μὴν ὑποπίπτωμεν εἰς τὴν δικαίαν του ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν ἀλλὰ καὶ νὰ ἀγωνιζώμεθα πάντοτε νὰ πράττωμεν τὰς ἀγαθοεργίας, διὰ νὰ γίνωμεν ἄξιοι τῆς θείας του χάριτος.

Ἔχομεν χρέος ἀπαραίτητον εἰς τὸν Θεὸν νὰ τὸν εὐχαριστῶμεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας διὰ τὰ καλὰ, ὅσα καθημερινῶς ἀπολαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ· ἐπειδὴ ὅσα καλὰ μᾶς συμβαίνουν, ὅλα προέρχονται ἀπὸ τὴν θείαν του εὐσπλαγχνίαν· καὶ χωρὶς τὴν θείαν του βούλησιν ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν τίποτε.

Ἄν μᾶς συμβῶτι κακὰ ἢ δυστυχίαι, εἰ μὲν γνωρίζομεν ὅτι μᾶς συνέβησαν διὰ τι πταίσμά μας, χρεωστοῦμεν νὰ

μετανοήσωμεν· εἰ δὲ γνωρίζομεν, ὅτι εἴμεθα ἁθῶοι, πάλιν χρεωστοῦμεν νὰ δεχώμεθα αὐτὰ εὐχαρίστως, ὥς ἐλθόντα παρὰ Θεοῦ, ὅστις μᾶς τὰ ἔστειλε πρὸς δοκιμασίαν τῆς ὑπομονῆς μας, καὶ πρὸς μεγαλητέραν ἀντιμισθίαν εἰς τὴν μέλουσαν ζωὴν.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχωσιν αἱ θλίψεις καὶ αἱ ἀνάγκαι μας ἡμεῖς χρεωστοῦμεν νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ μὲ πίστιν καὶ ταπείνωσιν καρδίας, ἔχοντες πληροφορίαν ὅτι αὐτὸς, ὥς πολυέλεος καὶ φιλόανθρωπος, εἰσακούει τὰς δεήσεις μας· καὶ ἡ μᾶς ἐλευθερόνει ἀπὸ τὰ παρόντα κακὰ, ἡ μᾶς δίδει δύναμιν νὰ τὰ ὑποφέρωμεν, διὰ νὰ ἀξιώθωμεν ἔπειτα ν' ἀπολαύσωμεν μεγαλήτερα καλὰ. Χρεωστοῦμεν δὲ πρὸ πάντων νὰ προσπίπτωμεν ἀδιαλείπτως εἰς τὴν ἀπειρόν του ἀγαθότητα, καὶ νὰ τὸν παρακαλῶμεν διὰ πάντα νὰ μᾶς βοηθῇ νὰ ὑποφέρωμεν τοὺς πειρασμοὺς, οἱ ὅποιοι εἶναι ἄφευκτοι εἰς τὸν κόσμον· νὰ φυλάττωμεν τοὺς νόμους του, καὶ νὰ πράττωμεν τὰς ἀρετάς, ἐπειδὴ χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ κάμωμέν ποτέ τι καλόν.

Χρεωστοῦμεν ν' ἀγαπῶμεν περισσότερο ἀφ' ὅλα τὸν Θεόν, καὶ νὰ τὸν ἀγαπῶμεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας, καὶ διότι εἶναι ἅγιος πάσης ἀγάπης διὰ τὰς ἀπείρους του τελειότητας, καὶ διότι καὶ αὐτὸς μᾶς ἀγαπᾷ καὶ μᾶς εὐεργετῇ διὰ πάντα.

Χρεωστοῦμεν δὲ ὅχι μόνον νὰ ἔχωμεν ταῦτα τὰ ἐσωτερικὰ φρονήματα τῆς εὐλαθείας, τῆς εὐπειθείας, τοῦ φόβου, τῆς εὐγνωμοσύνης, τῆς ὑποκλίσεως, τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ ἐνόνωμεν προσέτι μὲ ταῦτα καὶ τὴν ἐξωτερικὴν εὐσέβειαν, καὶ νὰ δεικνύωμεν ἐμπράκτως καὶ ὀφθαλμοφανῶς τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν μας.

Ὅθεν χρεωστοῦμεν νὰ ἐορτάζωμεν μὲ τὴν πρέπουσαν εὐλάβειαν τὰς ἐορτάς, ὅσαι εἶναι διωρισμέναι εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ· νὰ συχνάζωμεν ἱεροπρεπῶς εἰς τοὺς ἁγίους ναοὺς, ὅσοι εἶναι ἀφιερωμένοι εἰς αὐτὸν νὰ παρευρισκώμεθα μὲ ζήλον θεῖον εἰς τὰς κοινὰς προσευχάς, καὶ εἰς τὴν ἱεροπράξιαν τῶν ἱερῶν μυστηρίων.

Ἡ εὐλάβεια, ἣν χρεωστοῦμεν νὰ δεικνύωμεν πρὸς τὰ

θεῖα, δὲν πρέπει νὰ ἴηται μόνον ἐξωτερικὴ καὶ κατ' ἐπίδειξιν, ἀλλὰ νὰ συνοδεύηται καὶ ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸν τῆς καρδίας ζῆλον· διότι ἂν δὲν ἴηται ἐκ καρδίας, ἀλλὰ μόνον πρὸς ἐπίδειξιν, τότε εἶναι ψευδοεὐλάβεια θεομίσητος.

Διὰ νὰ φανερώσωμεν ἀληθῶς τὸ σέβας μας πρὸς τὸν πλάστην μας Θεόν, χρεωστοῦμεν νὰ προσευχώμεθα καθ' ἡμέραν εἰς αὐτὸν ἐπιτομωτάτην τινα προσευχὴν εἰς τὸ δωμάτιόν μας· τὰς δὲ ἑορτασίμους ἡμέρας νὰ πηγαίνωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, νὰ προσευχώμεθα κοινῶς μετὰ τοὺς ἀδελφούς μας χριστιανούς.

Ὅταν προσευχώμεθα εἰς τὸ δωμάτιόν μας τὴν καθημερινήν μας προσευχὴν, πρέπει νὰ στεκώμεθα βλέποντες πρὸς ἀνατολὰς, μετὰ προσοχὴν καὶ εὐλάβειαν καὶ μετὰ κατανύξιν καρδίας, ἕως νὰ τελειώσῃ ἡ προσευχή μας, σφραγιζόμενοι μετὰ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τρις, καὶ πρὸ τοῦ ν' ἀρχίσωμεν τὴν προσευχὴν, καὶ ἄφοδ τελειώσωμεν αὐτήν.

Ἡ καθημερινή μας προσευχή πρέπει νὰ γίνηται δις τῆς ἡμέρας· τὸ πρῶτ', ἄφοδ σηκωθῶμεν ἀπὸ τὸν ὕπνον, πρὶν ἀρχίσωμεν τὰ ἔργα μας, καὶ τὸ ἑσπέρας ὅταν ἴηται ὥρα νὰ κοιμηθῶμεν. Ὁ Θεὸς μᾶς παραγγέλει νὰ μὴ πολυλογώμεν προσευχόμενοι· ἔθεν ἄρκετὴ μᾶς εἶναι ἡ ἐπίτιμος προσευχή τὸ πρῶτ' καὶ τὸ ἑσπέρας· εἰς δὲ τὸν ἐπίλοιπον καιρὸν τῆς ἡμέρας χρεωστοῦμεν νὰ καταγινώμεθα εἰς τὰ ἔργα μας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡμποροῦμεν νὰ πορισθῶμεν τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖά μας.

Εἰς τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας, ὅταν χρεωστῶμεν νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τότε, ὅταν ἐμβαίνωμεν εἰς αὐτήν, πρῶτον χρέος μας εἶναι, βλέποντες πρὸς τὸ ἱερὸν βῆμα, νὰ κάμνωμεν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τρις, διὰ νὰ δείξωμεν εἰς τοὺς λοιποὺς ὅτι εἰμεθα χριστιανοί, καὶ ἐν ταύτῃ νὰ προσκυνῶμεν τὸν Θεόν, τὸν ἁποῖον λατρεύομεν, καὶ ἔπειτα νὰ στεκώμεθα εἰς ἓν μέρος, ἡσυχαι, μετὰ ἄκραν εὐλάβειαν, σιωπὴν καὶ προσοχὴν, καὶ νὰ ἀκούωμεν τὰς τοῦ ἱερέως εὐχὰς καὶ τὰς τοῦ χοροῦ ψαλμωδίας.

Ὅταν εἰμεθα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πρέπει νὰ στοχαζώμεθα ὅτι εἰμεθα εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου ἐκείνου, ὅστις μᾶς διατηρεῖ, καὶ μᾶς διαφυλάττει, καὶ μᾶς τρέφει· ἔθεν

εἶναι ἀναγκαία ἢ προσοχή, ἢ σιωπὴ καὶ ἡ εὐλάβεια. Καὶ ἡ μὲν προσοχή εἶναι ἀναγκαία, διὰ νὰ ἀκούωμεν τῆς ἀκολουθίας τοὺς λόγους καταληπτικῶς· ἡ δὲ σιωπὴ εἶναι ἀναγκαία, διὰ νὰ μὴ γίνηται ταραχὴ καὶ θόρυβος εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἡ δὲ εὐλάβεια, διὰ νὰ φαίνεται τὸ πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῶν σέβας, καὶ τῆς καρδίας μας ἡ συντριβή.

Καθὼς ἡμεῖς δὲν θέλομεν νὰ μᾶς συγχίξῃ ἄλλος τὴν μετ' εὐλαθείας προσευχὴν μας, οὕτω καὶ ἡμεῖς δὲν πρέπει νὰ συγχίζωμεν τὴν προσευχὴν τοῦ πλησίον μας, ἢ λαλοῦντες μὲ ἄλλους, ἢ λέγοντες εὐχὰς καὶ τροπάρια μεγαλοφώνως, ὥστε νὰ προξενώσιν ἐνόχλησιν· διότι καὶ τὸ ἐν εἶναι σημεῖον ἀνευλαθείας, καὶ τὸ ἄλλο σημεῖον ὑποκρίσεως καὶ ψευδοευλαθείας· καὶ τὰ δύο εἶναι καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μεμπτά, καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν μισητά.

Εἰς ὅλον τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς πρέπει νὰ στεκώμεθα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀσκεπεῖς τὴν κεφαλὴν, ἐπειδὴ στεκώμεθα ἔμπροσθεν τοῦ ἰδίου Θεοῦ· ἂν ὁμῶς ἀσθενεῖς τις, ἢ συνήθειά, μᾶς δίδωσι τὴν ἄδειαν νὰ σκεπάζωμεν τὴν κεφαλὴν, εἰς τὰς διωρισμένας ὁμῶς ὥρας δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν τὸ κάλυμμα εἰς τὴν κεφαλὴν, ἐπειδὴ ὅχι μόνον εἶναι ἄπρεπον, ἀλλὰ καὶ ἀνευλαθείας σημεῖον.

Ἄν εἰς τὰς αἰτήσεις τοῦ ἱερέως ἦναι συγχωρημένον εἰς τὸν λαὸν νὰ λέγῃ τό, Κύριε ἐλέησον, τό, Παράσχου Κύριε, τό, Σοὶ Κύριε, καὶ τὰ λοιπά, χρεωστούμεν καὶ ἡμεῖς νὰ λέγωμεν· ἂν ὁμῶς διωρίσθησαν εἰς τοῦτο ἄλλοι, διὰ νὰ μὴ γίνηται θόρυβος καὶ ταραχή, τότε πρέπει νὰ τὰ λέγωμεν ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ νὰ φυλάττωμεν σιωπὴν καὶ προσοχὴν, διὰ νὰ μὴ προξενώμεν θόρυβον καὶ ταραχὴν εἰς τὸν οἶκον τῆς κοινῆς προσευχῆς, ὅπου πρέπει νὰ ἐπικρατῇ ἡ ἐνδεχομένη εὐταξία.

Ταῦτα εἶναι τὰ γενικά καὶ κατὰ μέρος καθήκοντά μας, ἅτινα πρέπει νὰ φυλάττωμεν, φέροντες τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν καὶ σέβας πρὸς τὸν πλάστην μας Θεόν· τὰ ὁποῖα ἂν μὲν φυλάξωμεν, ἐλπίζομεν καὶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν νὰ ζήσωμεν εὐδαιμόνως, καὶ ν' ἀπολαύσωμεν τὴν αἰώνιον μακαριότητα εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν· ἂν δὲ δὲν τὰ φυλάξωμεν, θέλουσι μᾶς ἀκολουθήσει ἔλα τὰ ἐναντία, τὰ ὁποῖα εἶνε ἀπευκταῖα εἰς ὅλους τοὺς χριστιανούς.

ΤΜΗΜΑ Β'.

Περὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καθηκόντων.

Ἐπειδὴ εἴμεθα σύνθετοι ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, τὰ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καθήκοντα ἀναφέρονται καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μας καὶ εἰς τὸ σῶμά μας. Τὰ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς λοιπὸν καθήκοντα εἶναι πρῶτον νὰ καλῆτερεύσωμεν τὴν ψυχὴν μας, δεύτερον νὰ διαφυλάξωμεν τὸ σῶμά μας, καὶ τρίτον νὰ φροντίσωμεν περὶ τῆς εὐδαιμονίας ἡμῶν αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ τῆς ἐπιμελείας τῆς ψυχῆς.

Τρεῖς ἐξαιρέτους δυνάμεις ἔχει ἡ ψυχὴ τὰς ὁποίας χρεωστοῦμεν νὰ καλῆτερεύσωμεν, τὸν νοῦν, τὴν ἐνθύμησιν, ἢ μνήμην, καὶ τὴν βούλησιν ἢ θέλησιν.

Καὶ νοῦς μὲν εἶναι ἐκείνη ἡ δύναμις, διὰ τῆς ὁποίας ἀποκτῶμεν τὰς γνώσεις τῶν πραγμάτων, καὶ μανθάνομεν νὰ κρίνωμεν καὶ νὰ συλλογίζωμεθα περὶ αὐτῶν.

Ἐνθύμησις δὲ ἡ μνήμη εἶναι ἡ δύναμις ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας καὶ τὰ παρελθόντα ἐνθυμούμεθα, καὶ τὰ μὴ παρόντα ἀναπολοῦμεν.

Βούλησις δὲ ἡ θέλησις εἶναι ἡ δύναμις ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ἀποφασίζομεν νὰ κάμωμεν ἢ νὰ μὴ κάμωμέν τι, καὶ νὰ ἐκλέγωμεν τοῦτο μᾶλλον ἢ ἐκεῖνο.

Ταύτας τὰς δυνάμεις χρεωστοῦμεν νὰ προσπαθῶμεν νὰ καλῆτερεύωμεν καὶ νὰ τελειοποιῶμεν, ὅσον ἐνδέχεται, καὶ ἔτι νὰ τὰς μεταχειρίζωμεθα ὅσον εἶναι δυνατόν μὲ καλῆτερον τρόπον.

Α'. Ἐπιμέλεια τοῦ νοός.

Πρῶτον λοιπὸν χρεωστοῦμεν νὰ φροντίσωμεν διὰ νὰ πλουτίσωμεν τὸν νοῦν μας μὲ ὠφελίμους γνώσεις, καὶ πρὸ πάντων νὰ μάθωμεν νὰ κρίνωμεν καὶ νὰ συλλογίζωμεθα ὀρθῶς.

Τὰς δὲ γνώσεις αποκτῶμεν ἢ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας ἐκ παρατηρήσεως, ἢ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν ἄλλων.

Ὅταν λοιπὸν αποκτῶμεν γνώσεις ἀπὸ ἡμᾶς αὐτοὺς, τότε, διὰ νὰ τὰς αποκτήσωμεν ἀκριβεῖς καὶ βεβαίαις, χρεωστοῦμεν νὰ παρατηρῶμεν τὰ πράγματα προσεκτικῶς καὶ πολ-
λάκις, καὶ νὰ μὴ πιστεύωμεν ἀπλῶς τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐξετάζωμεν λεπτομερῶς κατὰ διαφόρους τρόπους καὶ πε-
ριστάσεις.

Ὅταν δὲ αποκτῶμεν γνώσεις ἀπὸ ἄλλους, τότε, διὰ νὰ τὰς μάθωμεν καλῶς, χρεωστοῦμεν πρῶτον μὲν νὰ προστρέ-
χωμεν εἰς ἄνδρας πεπαιδευμένους, καὶ ὄχι εἰς ἀμαθεῖς, διὰ
νὰ μὴ μᾶς διδάξωσιν ἰδέας ψευδεῖς καὶ προλήψεις ἐπιπλαθεῖς
καὶ ἡμεῖς δέ, ὅταν διδασκώμεθα, ἐὰν δὲν πληροφορηθῶμεν
εἰς τὸ πρᾶγμα, δὲν πρέπει νὰ πιστεύωμεν ἀνεξετάστως·
δεύτερον δέ, πρέπει νὰ λέγωμεν εἰς τοὺς διδασκάλους τὰς
ἀμφιβολίας μας, καὶ νὰ ζητῶμεν τὴν ἐξήγησιν εἰς ἐκεῖνο, τὸ
ὁποῖον δὲν καταλαμβάνομεν· καὶ τρίτον, νὰ δίδωμεν τὴν προ-
σῆκουσαν προσοχὴν εἰς τοὺς διδασκάλους, ὅταν διδάσκωσι,
διὰ νὰ ὠφεληθῶμεν ἐκ τῆς διδασκαλίας των.

Ὅταν θέλωμεν ἢ νὰ προβάλλωμεν τινα ἀπορίαν εἰς τοὺς
διδασκάλους, ἢ νὰ μᾶς ἐξηγήσωσί τι, δὲν πρέπει νὰ μετα-
χειριζώμεθα αὐθάδειαν καὶ νὰ τοὺς προβάλλωμεν, ὅ,τι μᾶς
ἔλθῃ, ἀλλὰ πρῶτον νὰ τὸ ἐξετάζωμεν καθ' ἑαυτοὺς μετ' ἀ-
κριβείας, εἰτα νὰ τὸ προβάλλωμεν, προσέχοντες νὰ πληρο-
φορῶμεθα ἀπὸ τοὺς λόγους του· καὶ ἀφ' οὗ λυθῇ ἀναμφι-
βόλως ἡ ἀπορία, νὰ τοὺς εὐχαριστῶμεν.

Καθὼς οἱ μαθηταὶ δὲν πρέπει νὰ ἦναι αὐθάδεις, οὕτω καὶ
οἱ ἀληθεῖς διδάσκαλοι δὲν πρέπει νὰ συνερρίζωνται τὴν ἁ-
γνοίαν τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ μὲ παιδαγωγικὸν τρόπον, ἂν δὲν
προβάλλωσιν ὀρθῶς τὴν ἀπορίαν των, νὰ τοὺς ὀδηγῶσι πρῶ-
τον εἰς τὸ ὀρθόν, καὶ ἔπειτα μὲ διδασκαλικὸν τρόπον νὰ
λύωσι τὴν ἀπορίαν των. Ὅταν διδάσχη ὁ διδάσκαλος,
χρέος εἶναι εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἔχει σκοπὸν νὰ πλουτίσῃ τὸν
νοῦν τοῦ ἀπὸ τὰς διδασκαλίας του, νὰ προσέχῃ ἀκριβῶς·
διότι ἂν δὲν προσέχῃ, καὶ αὐτὸς δὲν ὠφελεῖται, καὶ τὸν δι-
δάσκαλον παραπικραίνει.

Καὶ τὰς μὲν γνώσεις τῶν πραγμάτων οὕτως ἢ ἀφ' ἑαυτῶν

λαμβάνομεν, ἢ ἀπὸ τῶν διδασκάλων· αἱ δὲ κρίσεις καὶ οἱ συλλογισμοὶ γίνονται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, εἰς τὰ ὁποῖα ἡμποροῦσι νὰ συμβαίνωσι καὶ σφάλματα.

Τὰ εἰς τὰς κρίσεις καὶ τοὺς συλλογισμοὺς μας, σφάλματα συμβαίνουνσι μάλιστα ἀπὸ τοῦτο, ὅτι θέλωμεν ἢ νὰ κρίνωμεν περὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἠξεύρομεν, ἢ νὰ κρίνωμεν πρὸ τοῦ νὰ ἐξετάσωμεν καλῶς τὰ πράγματα.

Ὅθεν χρεωστοῦμεν νὰ μανθάνωμεν καλῶς τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ ἐξετάζωμεν προσεκτικῶς περὶ αὐτοῦ πρότερον, καὶ οὕτω νὰ κάμνωμεν τὴν κρίσιν καὶ νὰ βεβαιῶμεν ὅτι τὸ δεῖνα πρᾶγμα εἶναι τοιοῦτον, ἢ καὶ νὰ τὸ ἀρνῶμεθα.

Πρὸς τούτοις εἶναι χρεῖα νὰ ἠξεύρωμεν, πῶς νὰ ἔχωμεν ὀρθὰς ἀρχὰς περὶ τῶν πραγμάτων, δηλαδὴ, πῶς νὰ λαμβάνωμεν ὀρθὰ διδόμενα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα νὰ ἠμπορῶμεν νὰ συμπεραίνωμεν ὀρθῶς, καὶ νὰ ἐκβάλλωμεν κρίσεις τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι νὰ μὴν ἠμπορῶσι νὰ ἐλέγχωνται.

Τοῦτο τὸ νὰ δυνώμεθα ἀπὸ διδόμενα, ἢ φαινόμενα γνωστά, νὰ κρίνωμεν καὶ νὰ συμπεραίνωμεν πράγματα ἄγνωστα, εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λέγεται λογικόν· καὶ τοῦτο τὸ λογικόν καὶ αἱ γνώσεις τῶν πραγμάτων μᾶς κάμνουσι νὰ διαφέρωμεν ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα.

Πόση λοιπὸν ἐντροπὴ εἶναι εἰς ἡμᾶς, ἂν ἀπὸ ἰδίαν μας ἀμέλειαν δὲν θέλωμεν νὰ μανθάνωμεν γνώσεις πολλῶν πραγμάτων, διὰ νὰ ἠμπορῶμεν νὰ κάμνωμεν κρίσεις ὀρθάς, καὶ οὕτω νὰ μὴ γινώμεθα ὅμοιοι μὲ τὰ κτήνη!

Ἐχει λοιπὸν ἕκαστος ἄνθρωπος χρέος ἀπαραίτητον νὰ πλουτίζῃ τὸν νοῦν του μὲ μαθήματα ὠφέλιμα, καὶ νὰ μεταχειρίζεται καλῶς τὸ λογικόν του καὶ τὰ χαρίσματα, ὅσα ἔλαβεν ἀπὸ τὸν πανάγαθον Θεόν· ἐπειδὴ, ἂν ἀμελήσῃ τοῦτο τὸ χρέος, μέλλει νὰ δώσῃ λόγον περὶ αὐτοῦ.

Β'. Ἐπιμέλεια τῆς Μνήμης.

Ἀλλὰ δὲν μᾶς ἀρκεῖ μόνον νὰ μανθάνωμεν γνώσεις πολλῶν πραγμάτων, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαῖον καὶ νὰ τὰς ἐνθυμῶμεθα, διὰ νὰ ἠμπορῶμεν νὰ ὁμιλῶμεν περὶ αὐτῶν, ὅταν θέλωμεν.

Διὰ τὴν ἐνθυμώμεθα ὅμως πολλὸν καιρὸν, ὅσα ἐμάθομεν, εἶναι ἀναγκαῖα δύο ταῦτα· Α'. τὸ νὰ μανθάνωμεν προσεκτικῶς· ἐπειδὴ ὅσον προσεκτικώτερον ἐνασχολούμεθα εἰς τὰ μαθήματά μας, τόσῳ μᾶλλον διαμένουσιν ἐντετυπωμένα εἰς τὴν μνήμην μας· Β'. τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν συνεχῶς, ὅσα μανθάνομεν· ἐπειδὴ μόνῃ ἢ συνεχῆς ἐπανάληψις κάμνει τὴν ἕξιν καὶ τὴν μνήμην μόνιμον· ἄλλως δὲ φεύγουσιν ὅλα ἀπὸ τὴν μνήμην, καὶ δὲν μᾶς μένει ἄλλο παρὰ ἡ λύπη, διότι ἐκοπίσασμεν ματαίως.

Ὅθεν μόνοι ἐκείνοι ἡξεύρουσιν, ὅσα ἔμαθον, ὅσοι καὶ μὲ προσοχὴν τὰ ἐδιδάχθησαν, καὶ πολλάκις τὰ ἐπανάλαβον· διότι μὲ αὐτὸν μόνον τὸν τρόπον ἡμπορεῖ νὰ γείνη ἡ ἕξις καὶ νὰ μείνῃ τὸ πρᾶγμα δυσεξάλειπτον ἀπὸ τὴν μνήμην, ὥς αἱ καθημεριναὶ πείραι μᾶς τὸ ἀποδεικνύουσι, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἡμποροῦμεν νὰ ἡμεθα μάρτυρες.

Γ'. Ἐπιμέλεια τῆς Θελήσεως.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν θέλησιν κρίνεται ἡ ἐκλογὴ τῶν καλῶν ἢ κακῶν πραγμάτων, διὰ τοῦτο τὸ ἀναγκαιότατον πάντων εἶναι νὰ προσπαθῶμεν νὰ διευθύνωμεν καλῶς τὴν θέλησιν, διὰ νὰ δύναται νὰ ἐκλέγῃ μόνον τὰ ἀληθῶς καλὰ, καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὰ ἀληθῶς κακὰ.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ δὲν ἡμποροῦμεν εὐκολὰ νὰ τὰ γνωρίσωμεν, εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ εὗρωμεν ὁδηγοὺς εἰς αὐτά.

Πρῶτος λοιπὸν ὁδηγὸς εἶναι ἡ φρόνησις, μὲ τὴν ὁποίαν ἡμποροῦμεν νὰ ἐξετάζωμεν, ἂν ᾖ ὠφέλιμον ἢ βλαβερὸν τὸ ἐκλεχθέν· δεύτερον δὲ ἡ δικαιοσύνη, μὲ τὴν ὁποίαν ἡμποροῦμεν νὰ ἐξετάζωμεν, ἂν ᾖ δίκαιον ἢ ἀδίκον.

Καὶ ἡ μὲν φρόνησις ἐξετάζει τὸ ὠφέλιμον καὶ ἀνωφελές· Διὰ τὴν κάμνωμεν ὅμως καλῶς τὰς ἐξετάσεις ταύτας, εἶναι πρὸ πάντων ἀναγκαιότατον νὰ ἔχωμεν ἐντελῆ γνῶσιν τοῦ πράγματος, περὶ οὗ πρόκειται ἡ ἐκλογὴ· ἐὰν δὲ δὲν ἔχωμεν ἐντελῆ γνῶσιν, νὰ ἐρωτῶμεν περὶ αὐτοῦ ἄλλους, καὶ νὰ πληροφωρῶμεθα ἀπὸ ἐκείνους, καὶ νὰ μανθάνωμεν τίνα γνώμην ἔχουσι περὶ τοῦ προκειμένου πράγματος, καὶ οὕτω

πληροφορούμενοι περί τῆς ὠφελείας ἢ μὴ αὐτοῦ, νὰ ἀποφασίζωμεν καὶ ἡμεῖς.

Ἡ δὲ δικαιοσύνη ἐξετάζει τὸ δίκαιον καὶ ἄδικον. Διὰ νὰ κάμωμεν ὅμως καλῶς τὴν ἐξέτασιν ταύτην, πρέπει νὰ μαθάνωμεν, ἂν οἱ νόμοι ἢ τὰ ἔθιμα γνωρίζουσι τὸ πρᾶγμα δίκαιον ἢ ἄδικον· καὶ ἐὰν δὲν ἡμπορῶμεν νὰ τὸ γνωρίσωμεν μόνοι βεβαίως, νὰ τὸ διδασκώμεθα· καὶ ἂν μᾶς μένῃ καὶ οὕτως ἀμφισβολία, νὰ ἀναβάλλωμεν τὴν ἀπόφασιν, ἕως νὰ λάβωμεν τελείαν πληροφориαν περὶ τοῦ πράγματος.

Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρίζωμεθα τίποτε πρῶτον, πρὸ τοῦ νὰ ἐξετάζωμεν καλῶς τὸ τί μέλλει νὰ ἀποβῇ· καὶ εἰς ὅ,τι καὶ ἂν θέλωμεν νὰ ἀποφασίσωμεν, πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα τὴν σοφὴν ταύτην γνώμην. «Ἀπὸ τὴν ἀβουλίαν πολλὰ βλάπτονται οἱ ἄνθρωποι».

Δ'. Ἐκτελέσεις τῶν ἀποφάσεων τῆς Θελήσεως.

Ὅταν θέλωμεν νὰ ἐπιχειρισθῶμέν τι, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ἐξετάζωμεν· ὅταν ὅμως ἐξετάζωμεν τὸ πρᾶγμα, καὶ γνωρίσωμεν ὅτι πρέπει νὰ τὸ ἐκτελέσωμεν, τότε πρέπει νὰ φροντίσωμεν, πῶς νὰ τὸ ἐκτελέσωμεν καλῆτερα.

Ὅταν ἀποφασίσωμεν νὰ ἐκτελέσωμέν τι· τότε πρέπει νὰ προσπαθῇσωμεν νὰ ἀποφύγωμεν δύο πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἄκρα ἐναντία· ἤγουν, νὰ ἀποφύγωμεν τὸν ὄκνον καὶ τὴν βίαν, ὅπερ ἐστὶ μῆτε νὰ ὀκνήσωμεν νὰ τὸ ἐκτελέσωμεν, μῆτε πάλιν νὰ βιαζώμεθα, διότι καὶ τὰ δύο ἡμποροῦσι νὰ γείνωσιν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς θελήσεως ἐμπόδια.

Ὅταν μελετῶμεν νὰ κάμωμεν πρᾶγμα καλὸν καὶ ὠφέλιμον, δὲν πρέπει νὰ ὀκνῶμεν φοβούμενοι τοὺς κόπους καὶ τὰς φροντίδας, ὅσας ἀπαιτεῖ εἰς τὸ νὰ λάβῃ τέλος, ἀλλὰ νὰ τὸ ἐπιχειρίζωμεθα μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ἐπιμονήν· ἐπειδὴ εἰς τὸν ὀκνηρὸν ὅλα φαίνονται δύσκολα, ὁ δὲ ἐπιμελὴς κάμνει καὶ τὰ δύσκολα εὐκολα.

Πρέπει προσέτι νὰ ἐπιχειρίζωμεθα, ὅτι καὶ ἂν ἐπιχειρίζωμεθα, ὅσον εἶναι δυνατόν ὀγλιγωρότερα, ἐνθυμούμενοι τὸ γινωμικὸν τοῦτο· «Ὅταν εὕρῃς τὸν καιρὸν, μὴ τὸν ἀφίνῃς,

ἐπειδὴ, ἂν περάσῃ, πλεον δὲν ἐπιστρέφει». Καὶ τὸ ἄλλο. «Ὅτι ἡμπορεῖς νὰ κάμῃς σήμερον, μὴ τὸ ἀφίνῃς διὰ τὴν αὔριον, ἐπειδὴ δὲν ἡξεύρεις τί ἡμπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ ἕως τὴν αὔριον».

Πάλιν, ἂν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πράγματος, τὸ ὁποῖον ἐπεχειρίσθημεν, ἀπαντήσωμεν ἐμπόδια, δὲν πρέπει νὰ δειλῶμεν καὶ νὰ φοδῶμεθα μήπως ἀποτύχωμεν, ἐνθυμούμενοι τοῦτο, ὅτι «ἡ ἐπιμέλεια καὶ ὁ κόπος νικῶσι πάντα τὰ ἐναντία».

Ἀλλὰ, καθὼς πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ὀκνηρίαν καὶ βραδύτητα εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς θελήσεως, οὕτω πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν καὶ τὴν πολλὴν βίαν καὶ ταχύτητα, ἡ ὁποία πολλάκις συνειθίζει νὰ βλάπτῃ τὰ πράγματα· ἐπειδὴ τὸ βίαιον σπανίως εἶναι καλόν.

Διοπνὼν πρέπει μὲν τὰ πράγματα νὰ γίνωνται μὲ δραστηριότητα καὶ γοργότητα, ἀλλ' ἐνταυτῷ εἶναι χρεῖα νὰ ἐξοδεύηται εἰς ἐκτέλεσίν των καὶ ὁ ἀναγκαῖος καιρὸς, καὶ νὰ γίνηται καὶ ἡ πρέπουσα προσοχή, διὰ νὰ γίνωνται καλῶς.

Ε'. Ἀνακεφαλαίωσις τῶν εἰρημένων.

Ταῦτα εἶναι τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα χρεωστοῦμεν νὰ φυλάττωμεν διὰ τὴν ἐπιμέλειάν τῆς ψυχῆς· δηλαδὴ, νὰ φροντίζωμεν νὰ πλουτίσωμεν τὸν νοῦν μας μὲ ὠφελίμους καὶ πολλὰς γνώσεις· νὰ ἐξασκῶμεν τὴν μνήμην εἰς τὸ νὰ φυλάττῃ μονίμους τὰς γνώσεις, ὅσας καὶ ἂν ἀποκτήσωμεν· νὰ διευθύνωμεν φρονίμως τὴν θέλησίν μας καθὼς ἀπαιτεῖ ἡ τιμιότης καὶ ἡ φρόνησις, καὶ νὰ ἐκτελῶμεν μὲ σπουδὴν καὶ προσοχὴν τὰ ἔργα, ὅσα μᾶς ὑπαγορεύουσιν ἡ τιμιότης καὶ ἡ φρόνησις, χωρὶς νὰ παρασυρῶμεθα ποσῶς ποτὲ μήτε ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν, μήτε πάλιν ἀπὸ τὴν βίαν.

ΣΤ'. Ἀρρωστήματα τῆς ψυχῆς.

Εἶναι δὲ καὶ τινὰ ἀρρωστήματα τῆς ψυχῆς τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖ τὸ πρὸς αὐτὴν καθήκον μας νὰ ἡξεύρωμεν, διὰ νὰ

ἡμπορῶμεν νὰ τ' ἀποφεύγωμεν. Τούτων δὲ ἄλλα μὲν ἀπορῶσιν εἰς τὸν νοῦν, ἄλλα δὲ εἰς τὴν θέλησιν.

Ἀρρωστήματα μὲν, τὰ ὅποια ἀφορῶσιν εἰς τὸν νοῦν, εἶναι ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ πλάνη· ἀρρωστήματα δέ, τὰ ὅποια ἀποτείνονται εἰς τὴν θέλησιν, εἶναι αἱ κακίαι καὶ τὰ ἄτακτα πάθη. Ταῦτα δὲ τὰ ἀρρωστήματα χρεωστεῖ ἕκαστος νὰ πασχίσῃ παντοιοτρόπως νὰ ἐκριζώσῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του.

Καὶ ἡ μὲν ἀμάθεια ἐκριζοῦται, ἐὰν προσέχωμεν καὶ ἐπιμελώμεθα νὰ μάθωμεν ὅλα τὰ πράγματα ἐκεῖνα, ὅσα εἶναι ὠφέλιμα καὶ χρήσιμα εἰς τὸ νὰ τὰ ἡξεύρωμεν· ἡ δὲ πλάνη ἐξαλείφεται, ἐὰν μάθωμεν νὰ κρίνωμεν καὶ νὰ συλλογιζώμεθα ὀρθῶς περὶ τῶν πραγμάτων, καὶ μάλιστα ἐὰν συνειθίσωμεν νὰ μὴ κρίνωμεν περὶ ἐκείνων τῶν πραγμάτων, ὅσα δὲν ἡξεύρομεν, καὶ νὰ ἐξετάζωμεν τὰ πράγματα ἀκριβῶς, πρὸ τοῦ νὰ κρίνωμεν περὶ αὐτῶν.

Καὶ πάλιν, αἱ μὲν κακίαι, αἷτινες γίνονται ἀπὸ συνήθειαν, ἐξαλείφονται, ἐὰν συνειθίσωμεν πάντοτε νὰ πράττωμεν ἔργα καλὰ, καὶ ἐὰν δὲν πράττωμεν ποτέ τι, διὰ τὸ ὅποιον ἡ συνείδησις ἡμπορεῖ νὰ μᾶς ἐλέγξῃ· τὰ δὲ πάθη, τὰ ὅποια εἶναι σφοδρὰ ἀγάπη ἢ μῖσος πρὸς τι, ἐξαλείφονται, ἐὰν συνειθίσωμεν ν' ἀγαπῶμεν μόνον τὸ ἀληθινὸν καλὸν, καὶ νὰ μισῶμεν μόνον τὸ ἀληθινὸν κακόν.

Καὶ ἀληθινὸν μὲν καλὸν εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον εἶναι σύμφωνον μὲ τὰ καθήκοντά μας καὶ ἐπιτήδειον νὰ μᾶς προξενήσῃ ἀληθινὴν τινα εὐαρέστησιν, ἢ πρόσκαιρον ἢ παντοτεινήν· ψευδὲς δὲ καλὸν εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἀντιφέρεται εἰς τὰ καθήκοντά μας καὶ μᾶς πλανᾷ μὲ κέρδος ἢ ἡδονὴν τινα προσωρινήν, διὰ νὰ ἐπιφέρῃ ἔπειτα εἰς ἡμᾶς κακὸν ἀληθινὸν ἢ εἰς τὴν παροῦσαν ἢ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Ζ'. Διαίρεσις

τῶν κακῶς κυβερνωμένων παθῶν.

Ὅταν τὰ πάθη κυβερνῶνται καλῶς, δὲν εἶναι βλαβερὰ· ὅταν ὅμως κυβερνῶνται κακῶς, τότε βλάπτουσι καὶ ἡμᾶς

αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους. Καὶ τὰ τοιαῦτα διαιροῦνται εἰς πάθη, τὰ ὅποια βλάπτουσιν ἡμᾶς αὐτοὺς μόνον, καὶ εἰς πάθη, τὰ ὅποια συγχρόνως βλάπτουσι καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους.

Καὶ τὰ μὲν πάθη, ὅσα βλάπτουσι μόνον ἡμᾶς αὐτοὺς εἶναι ταῦτα· ἡ ὑπερβολικὴ ἐπιθυμία, ἡ λαιμαργία, ἡ φιλοπαιγμοσύνη, ἡ ἀργία, ἡ λύπη καὶ ὁ φόβος· τὰ δὲ πάθη, ὅσα βλάπτουσι καὶ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ ἐνταυτῇ καὶ τοὺς ἄλλους, εἶναι ταῦτα· ἡ ὀργή, τὸ μῖσος, ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ φιλοχρηματία.

Η'. Πάθη βλάπτοντα ἡμᾶς αὐτούς.

α'. Ἐπιθυμία.

Ὁ ἄνθρωπος ποτὲ δὲν εὐχαριστεῖται εἰς τὴν κατάστασίν του, ἀλλ', ὅσον περισσότερα ἔχει, τόσον περισσότερα ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποκτήσῃ. Καὶ ἐκ τούτου προέρχονται τὰ δύο ταῦτα κακὰ· πρῶτον μὲν, ὅτι πολλάκις ἐπιθυμῶν νὰ ἀποκτήσῃ περισσότερα χάνει καὶ ἐξ ἐκείνων, ὅσα ἔχει· δεύτερον δέ, ὅτι, βασανιζόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἀποκτῇ πάντοτε δὲν αἰσθάνεται οὐδὲ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ὅσα ἔχει.

Διὰ νὰ ἀποφύγωμεν λοιπὸν τὰ κακὰ ταῦτα, πρέπει νὰ συνειθίσωμεν ἐν καιρῷ νὰ εὐχαριστῶμεθα εἰς ὅσα ἔχομεν ἀγαθὰ. Ἐὰν δὲ ἡμπορῶμεν τιμίως ν' ἀποκτήσωμεν καὶ ἄλλα περισσότερα, δίκαιον μὲν εἶναι νὰ προσπαθήσωμεν νὰ τὰ προσπορισθῶμεν, ὅχι δὲ καὶ νὰ τὰ ὑπερεπιθυμῶμεν ἢ νὰ λυπώμεθα ἄκρως, ἐὰν τύχῃ νὰ μὴ τὰ ἀποκτήσωμεν.

β'. Λαιμαργία.

Ἡ λαιμαργία μᾶς βλάπτει πολυτρόπως· πρῶτον μὲν ἡ πολυφαγία, ἡ πολυποσία, καὶ τῶν βλαβερῶν φαγητῶν καὶ ποτῶν ἡ ἀπόλαυσις μᾶς βλάπτουσι τὴν υγείαν, καὶ πολλάκις μᾶς ρίπτουσιν εἰς βαρυτάτας ἀρρωστίας, διότι, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, αἱ ἀρρωστίαι προέρχονται ἀπὸ τὴν ἄτακτον

ἀπόλαυσιν τῶν φαγητῶν καὶ ποτῶν· δεύτερον δὲ ἡ πολυφαγία καὶ πολυποσία βαρύνουσι καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὰ κατασταίνουσιν ἀνεπιτήδεια εἰς ἐργασίαν· καὶ τρίτον ἡ λαίμαργία κάμνει πολλοὺς νὰ ἐξοδεύωσιν εἰς τὰ φαγοπότια τὸ περισσότερον μέρος τῆς περιουσίας των, καὶ δι' αὐτὸ νὰ καταντῶσι τελευταῖον εἰς πτωχείαν.

Πρέπει λοιπὸν κατὰ πρῶτον νὰ μελετῶμεν πάντοτε τὸ γνωμικὸν τοῦτο· «Πρέπει νὰ τρώγωμεν διὰ νὰ ζῶμεν, καὶ ὄχι νὰ ζῶμεν διὰ νὰ τρώγωμεν». Ἐπειτα νὰ συνειθίζωμεν πρῶτον μὲν νὰ τρώγωμεν ὑγιεινὰ φαγητά, δεύτερον δὲ νὰ ἀπεχώμεθα ἀπὸ τὰ βλαβερὰ· καὶ τρίτον νὰ συνειθίζωμεν παιδιόθεν νὰ τρώγωμεν ἀπὸ ὅλα, διὰ νὰ μὴ λάδωμεν ἕξιν νὰ σιχχαινώμεθα μερικὰ καὶ νὰ δυσαρεστῶμεθα εἰς αὐτὰ ἐπειδὴ, ὅποιος εἰς τὴν νεαράν του ἡλικίαν κακοσυνειθίσῃ, ἐκεῖνος καταντᾷ μὲ τὸν καιρὸν νὰ μὴν ἡξεύρῃ, τί νὰ φάγῃ.

Πρὸ πάντων πρέπει νὰ φεύγωμεν τὴν πολυποσίαν, διὰ νὰ μὴ καταντήσωμεν εἰς τὴν βδελυρὰν μέθην, ἐπειδὴ ὁ μέθυσος εἶναι ὁ οὐτιδανώτερος ἄνθρωπος· διότι αὐτὸς στερεῖ ἑαυτὸν ἀπὸ τὴν χρῆσιν τοῦ λογικοῦ, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ πολυτιμότεον δῶρον, ἀπὸ ὅσα ὁ πανάγαθος Θεὸς μᾶς ἔδωκε, καὶ ἐξομοιοῦται κατὰ πάντα μὲ τὰ κτήνη, ἐνίοτε δὲ γίνεται καὶ χειρότερος ἀπὸ αὐτά.

Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ μεταχειρίζομεθα τὸν οἶνον μὲ ἄκραν μετριότητα· καὶ τὰ παιδιά, διὰ νὰ μὴ κυριευθῶσιν ἀπὸ τὴν μισητὴν κακίαν ταύτην, καλὸν εἶναι νὰ ἀπέχωσι παντελῶς ἀπὸ τὸν οἶνον, ἢ καὶ νὰ πίνωσιν ὀλιγώτατον, καὶ τοῦτον σπανιώτατα.

γ'. «Πελοπαίγμοσύνη».

Οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἐργάζονται καὶ νὰ κοπιάζωσι πάντοτε, διὰ νὰ προσπορίζονται τὰ ἀναγκαῖα, καὶ διὰ νὰ φυλάττωσι τὸ σῶμα των εὖρωστον. Ἄλλ' ὅταν ἢ δὲν εἶναι καιρὸς ἔργου, καὶ θέλωσι νὰ διασκεδάσωσι τὸν καιρὸν, ἢ εἶναι ἀνάγκη νὰ δοθῇ καὶ τις ἀνάπαυσις εἰς τὸ σῶμα, διὰ νὰ γείνη ἐπιτήδειον εἰς τὸ νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς πόνους, τότε

ἡμποροῦσι νὰ μεταχειρισθῶσι καὶ τινὰ τίμια παιγνίδια, διὰ νὰ περάσωσι τὸν καιρὸν τῆς ἀργίας χωρὶς δυσαρέσκειαν. Τὰ παιγνίδια, τὰ ὅποια καὶ τιμὴν δὲν φέρουσι, καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους εἶναι ἀπηγορευμένα, πρέπει νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τοὺς τιμίους ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι χρεωστοῦσι νὰ ἐκπληρῶσι καλῶς τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπαγγέλματός των, διότι τὰ τοιαῦτα παιγνίδια ἔφερον πολλοὺς εἰς ἀπώλειαν.

Ἐκεῖνα τὰ διασκεδάσματα εἶναι προτιμότερα ἀπὸ ὅλα, εἰς ὅσα κινεῖται καὶ ἐξασκεῖται τὸ σῶμα· διότι εἶναι ἐπιτηδειότερα εἰς τὸ νὰ κάμωσι τὸ σῶμα εὐκίνητον, ῥωμαλέον καὶ ὑγιεινόν.

Μὲ πᾶσαν ἐπιμέλειαν χρεωστοῦμεν νὰ ἀπομακρύνωμεν τὰ παιδία ἀπὸ τὰ χαρτοπαίγνια, ἀπὸ τὴν κυβεῖαν καὶ ἀπὸ τὰ παρόμοια παιγνίδια, διὰ νὰ μὴ συνειθίσωσι νὰ ἀφιερώνωνται εἰς αὐτὰ ὥς ἑῖς ἔργον καὶ σπουδὴν των, καὶ νὰ ἀφίνωσι τὰ μαθήματά των, καὶ νὰ χάνωσι τὸν καιρὸν των, διὰ μὴ πέσωσιν εἰς ἔρωτα τοῦ ὀλεθρίου τούτου πάθους, τὸ ὅποιον ἀναγκάζει τόσους νὰ κατατρίβωσιν ἀθλίως τὸ περισσότερον μέρος τῆς ζωῆς των, καὶ νὰ φθείρωσι τὴν περιουσίαν των.

Ἡ εἰς τὰ παιγνίδια αὕτη διαφθορὰ προέρχεται μάλιστα εἰς μερικoὺς ἀπὸ ἀνόητον φιλοκέρδειαν, διὰ τὴν ὅποιαν πολλάκις χάνουσι ὅλα των τὰ πράγματα οἱ χαρτοπαῖκται καὶ οἱ κυβευταί. Καὶ διὰ νὰ προλάβωμεν τὸ κακόν, πρέπει ἐν καιρῷ νὰ ἡξεύρωμεν τὴν γνώμην ταύτην· «Πρέπει νὰ παίξῃ τις, διὰ νὰ περνᾷ τὸ καιρὸν του, καὶ ὅχι διὰ νὰ κερδίζῃ». Τὰ παιδία δὲν πρέπει ποσῶς νὰ παίξωσι μὲ χρήματα· διότι ἂν συνειθίσωσιν, εἴτε μὲ ὀλίγα, εἴτε μὲ πολλά, πάντοτε θέλουσιν ἐνθυμῶνται ἢ τὸ κέρδος ἢ τὴν ζημίαν, καὶ θὰ ἐξακολουθῶσι νὰ παίξωσιν, ἢ διὰ νὰ κερδίσωσι καὶ ἄλλα, ἢ διὰ νὰ ἀποζημιωθῶσι.

δ'. Ἀργία.

Ἄν ἐξετάσῃ τις ἀκριβῶς, εὕρισκει ὅτι ἡ ἀργία εἶναι μήτηρ πάντων τῶν κακῶν, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν κά-

θηται πολὺν καιρὸν ἀργός, καταντᾷ εἰς τὸ νὰ δυσαρεστῇ-
ται καί, διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴν δυσαρέσκειάν του, ἐπειδὴ
δὲν ἠξεύρει νὰ καταγίνηται εἰς καλὰ, παραδίδεται εἰς κα-
κίας.

Ὅθεν εἶναι ἀνάγκη μεγάλη νὰ ἀρχίσωμεν παιδιόθεν νὰ
νικῶμεν τὴν δκνηρίαν, καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἀργίαν,
καὶ νὰ καταγινώμεθα εἰς πράγματα ὠφέλιμα καὶ ἐπαινετά.

Τὰ ἔργα εἶναι ἀναγκαιότατα εἰς ὧλους, καὶ μάλιστα εἰς
ἐκείνους, ὅσοι μέλλουσι νὰ πορίζονται νὰ ἀναγκαῖά των
μὲ τοὺς κόπους των· ἐπειδὴ, ἐὰν οὗτοι δὲν συνειθίσωσι νὰ
ἦναι φιλόπονοι, ἐὰν δὲν μάθωσι τι ἔργον τίμιον, ὅταν ἔλ-
θωσιν εἰς ἡλικίαν, γίνονται ἄθλιοι, καὶ δὲν ἡμποροῦσι νὰ
ἔχωσι τρόπους τιμίους, διὰ νὰ προμηθεύωνται τὰ καθημε-
ρινά των ἀναγκαῖα· καὶ ἐκ τούτου βιαζόμενοι ἀπὸ τὴν ἔν-
δειαν καὶ τὴν κακὴν συνήθειαν, πίπτουσιν εἰς παντοῖα κα-
κουργήματα, καὶ δίδουσι κάκιστον τέλος, ἐπειδὴ τοὺς θα-
νατόνουσιν οἱ νόμοι.

ε'. Λύπη.

Λύπη λέγεται ὁ πόνος ἐκεῖνος, τὸ ὅποιον αἰσθανόμεθα
διὰ τὰ κακά, τὰ ὅποια μᾶς συμβαίνουνσι. Τούτων δὲ ἄλλα
μὲν εἶναι τῆς ψυχῆς καὶ λέγονται ἠθικά, ἄλλα δὲ τοῦ σώ-
ματος καὶ ὀνομάζονται φυσικά. Καὶ ἠθικά μὲν κακά εἶναι
αἱ θλίψεις, ὅσας δοκιμάζομεν διὰ τὰς δυστυχίας καὶ συμ-
φοράς· φυσικά δέ, ὅσα προέχονται ἀπὸ πόνους, τοὺς ὁ-
ποίους δοκιμάζομεν εἰς τὰς πληγὰς, καὶ διὰ τὰς ἀρρω-
στίας, καὶ δι' ἄλλας τοιαύτας αἰτίας.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὑποκείμενοι εἰς ψυχικὰς θλίψεις,
καὶ δὲν εὐρίσκεται ἄνθρωπος, τὸν ὅποιον νὰ μὴ θλίβῃ τις
στοχασμός· διότι τὰ πράγματα δὲν γίνονται ὅλα καθὼς θέλο-
μεν, καὶ εἶναι μωρία, ἐὰν ζητῶμεν νὰ γίνωνται ὅλα, καθὼς
ἐπιθυμοῦμεν καὶ καθὼς μᾶς ἀρέσκει. Ἀφοῦ γνωρίζομεν
τοῦτο, ἡμποροῦμεν νὰ μετριάσωμεν τὰς θλίψεις μας, ἐὰν
συνειθίσωμεν παιδιόθεν εἰς τὴν ὑπομονήν. Ὑπομένωμεν
πολλὰ καὶ χωρὶς νὰ θέλωμεν, ὁ δὲ λόγος μᾶς διδάσκει νὰ
ὑπομένωμεν θεληματικῶς, καὶ τοῦτο εἶναι ἀρετὴ· διότι ὁ

λόγος μᾶς δεικνύει, ὅτι ἡ μὲν ἀνυπομονησία καὶ ἡ λύπη αὐξάνουσι περισσότερο τὸ βάρος τῶν θλίψεων, ἡ δὲ ἔκουσία ὑπομονὴ μᾶς κάμνει νὰ αἰσθανώμεθα ὀλιγώτερον τὴν πίκραν τῶν κακῶν καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν παρηγορίαν.

Αἱ θλίψεις τῆς ψυχῆς εἶναι περισσότερο πλάσματα ζωηρὰ τῆς φαντασίας παρὰ ἀληθῆ κακὰ· διότι, ἂν τις ὕβρισέ τινα, τοῦτο πραγματιωδῶς δὲν εἶναι κακόν, ἡ φαντασία ὁμῶς τὸ κάμνει μέγιστον κακόν. Λοιπόν, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ υποφέρωμεν εὐκολότερον τὰς θλίψεις τῆς ψυχῆς πρέπει νὰ συνεθίσωμεν νὰ χαλινώνωμεν τὴν φαντασίαν, ἡ ὁποία συνεθίζει νὰ μεγαλοποιῇ τὰ πράγματα διότι ἡ πείρα μᾶς ἀποδείκνυει, ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον νομίζομεν κατ' ἀρχὰς βαρύντατον κακόν, ἔπειτα, καταντᾷ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μικρότατον καὶ οὐδέν.

Πᾶν κακὸν ἔχει καὶ τὴν θεραπείαν τοῦ ἡ τὸ διάφορόν του. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ θλιδῶμεθα εἰς τὰς δυστυχίας καὶ νὰ ἤμεθα ἀπαρηγόρητοι, πρέπει παρευθὺς νὰ ζητῶμεν, πῶς νὰ τὰς θεραπεύσωμεν, ἂν ἦναι δυνατόν· εἰ δὲ μὴ, νὰ προσπαθῶμεν, πῶς νὰ ἀναπληρώσωμεν μὲ ἄλλον τρόπον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κατὰ δυστυχίαν ἐζημιώθημεν.

Ὅστις μεταχειρισθῇ τούτους τοὺς τρόπους εἰς τὰς θλίψεις του, θέλει πληροφορηθῇ μὲ τὴν πείραν, ὅτι αἱ θλίψεις, ὅσαι συμβαίνουν διὰ τινὰς δυστυχίας μεγάλας ἢ μικράς, θέλουσι γεῖνῃ ἐλαφρότεραι, καὶ θέλουσι μείνῃ πολλὰ ὀλίγον καιρόν.

Καθὼς διὰ τὰς θλίψεις τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ διὰ τὰ κακὰ τοῦ σώματος πρέπει νὰ φανταζώμεθα, ὅτι δηλαδὴ ἡ φαντασία τὰ κάμνει νὰ φαίνωνται καὶ μεγαλύτερα καὶ βαρύτερα ἀπὸ ὅ,τι εἶναι· διότι αἰ καταγινομένη ἡ φαντασία εἰς αὐτά, πλάττει ἄλλα ἐπ' ἄλλων κακῶν, καὶ οὕτως αὐξάνουσιν οἱ πόνοι περισσότερο.

Διὰ τοῦτο πρέπει πρῶτον ν' ἀφαιρῶμεν τὸ μέγεθος καὶ βάρος, ὅσον ἐπρόσθεσεν εἰς αὐτὰ ἡ φαντασία· ἔπειτα νὰ υποφέρωμεν τὸ ὑπόλοιπον γενναίως, διότι ἡ ἀνυπομονησία καὶ ἡ ταραχὴ δὲν σμικρύνουσι τὰς ἀρρωστίας, ἀλλὰ μᾶλλον τὰς αὐξάνουσιν. Ὅθεν ὁ μόνος τρόπος εἶναι νὰ τὰς υποφέρωμεν μὲ ὑπομονήν, καὶ νὰ ζητῶμεν μὲ ἡσυχίαν

καὶ ἀταραξίαν ψυχῆς τὸ πῶς νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπ' αὐτάς.

στ'. Φόβος.

Ὁ φόβος εἶναι ταραχὴ καὶ λύπη, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὁ ἀνθρώπου, ὅταν προσμένῃ τι κακόν, ἢ τινα κίνδυνον.

Πολλάκις οἱ ἄνθρωποι λυποῦνται ὑπέρμετρα διὰ ματαίας ὑποφίας, ἢ διὰ ματαίους φόβους, τὰ ὁποῖα ἐπειτα καταντῶσι νὰ ἦναι οὐδέν. Ὅθεν πρὸ τοῦ νὰ λυπηθῶμεν διὰ τι κακόν, ὅπερ ὑποπιτεύομεθα ὅτι μέλλει νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ, πρέπει νὰ στοχαζώμεθα, ἂν τὸ κακόν τοῦτο ἦναι τῇ ὄντι πιθανόν ὅτι θέλει μᾶς ἔλθει καὶ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Καὶ εἰ μὲν τὸ κακόν ἦναι ἡ ὀλίγον πιθανόν ἢ δυνατόν νὰ τὸ ἀποφύγωμεν, τότε, ἀντὶ νὰ λυπώμεθα ἀνωφελῶς, πρέπει νὰ ζητῶμεν τρόπους, πῶς ἢ νὰ τὸ προλάβωμεν, ἢ νὰ τὸ ἀποδιώξωμεν, ἢ καὶ νὰ τὸ θεραπεύσωμεν, καὶ οὕτω παύει πλέον ὁ φόβος· ἐὰν δὲ τὸ κακόν ἦναι ἡ πλησίον ἢ ἄφευκτον, οὐδὲ τότε πρέπει νὰ καταπληττώμεθα ἀπὸ τὸν φόβον, ἀλλὰ νὰ ἐτοιμαζώμεθα νὰ τὸ δεχθῶμεν σταθερῶς, καὶ νὰ τὸ μετριάσωμεν, ὅσον εἶναι δυνατόν.

Καὶ τοὺς κινδύνους δὲν πρέπει νὰ διακρίνωμεν, ποιοὶ εἶναι ἀληθεῖς καὶ ποιοὶ φαινόμενοι, ποιοὶ πλησίον καὶ ποιοὶ μακράν. Τοὺς ἀληθινοὺς καὶ πλησίον κινδύνους πρέπει πᾶς ἄνθρωπος νὰ φοβῆται καὶ ν' ἀποφεύγῃ προσεκτικῶς. Πολλάκις οἱ νέοι σφάλουσιν εἰς τοῦτο, διότι ρίπτονται δι' ἀφροσύνην καὶ ἀπροσεξίαν εἰς μεγαλωτάτους κινδύνους, καὶ πολλάκις λαμβάνουσι τὸν θλιβερὸν μισθὸν τῆς ἀναησίας καὶ ἀψηφησίας των.

Τὸ δὲ νὰ φοβῆται τις τοὺς φαινομένους ἢ μακρυνοὺς κινδύνους, εἶναι ἀδυναμία ψυχῆς· διότι εὐρίσκονται πολλοὶ φοφοδεῖς ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι, ὅταν εἰς τοὺς συνεφιασμένους καιροὺς ἀστράπτῃ καὶ βροντᾷ, τρέμουσιν ἀπὸ τὸν φόβον των, μήπως πέσῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς των κεραυνὸς καὶ τοὺς καύσῃ· ἀλλ' εἰς τὰς ἀστραπὰς καὶ βροντάς, ὅσαι γίνονται πολλὰ συχνά, σπανίως ἀκούονται κεραυνοβολαί·

διατί λοιπὸν νὰ φοβῶνται, ἐνῷ μάλιστα ὁ φόβος καὶ αὐτοὺς ματαίως βασανίζει, καὶ τὸν κίνδυνον ποσῶς δὲν ἀποδιώκει;

Εἶναι πάλιν ἄλλοι, οἵτινες τόσον φοβῶνται νὰ πλεύσωσιν ἢ εἰς ποταμοὺς ἢ εἰς θαλάσσας μὲ πλοῖον, ὥστε στοχάζονται ὅτι, ἐὰν ἐμβῶσιν εἰς πλοῖον, ἐξάπαντος θέλουσι καταβυθισθῇ· καὶ ὅμως τὸ πλέειν δὲν εἶναι παντελῶς ἐπικίνδυνον, ἔξω μόνον εἰς καιρὸν ἀνεμοζάλης, τὴν ὅποιαν εἶναι δυνατόν νὰ προβλέψῃ τις καὶ ν' ἀποφύγῃ. Ὁ φόβος λοιπὸν εἰς τὸ πλέειν εἶναι μάταιος διόλου.

Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ περὶ μυρίων ἄλλων φόβων τοιούτων, οἵτινες βλάπτουσι μᾶλλον ἢ ὠφελοῦσι, καὶ εἶναι διόλου μάταιοι, καὶ τοὺς ὁποίους πρέπει ν' ἀποφεύγωσιν οἱ φρόνιμοι, μεταχειριζόμενοι εἰς ἕλα ὁδηγὸν τὸν λόγον.

Ἀπὸ τοιούτους ματαίους φόβους εἶναι ἀνάγκη τὰ παιδία νὰ ἐλευθερόνωνται μικρόθεν, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς φόβους τῶν φαντασμάτων, τῶν βρυκολάκων, τῶν στοιχείων καὶ τῶν τοιούτων, τοὺς ὁποίους ἐμπνέουσιν εἰς τὰς τρυφεράς τῶν ψυχὰς ἀνοήτως αἱ βυζάστριαι, τὰ γυναικάρια καὶ τὰ μωρόλογα γραῖδια· ἐπειδὴ ὅλοι οἱ τοιοῦτοι φόβοι εἶναι γελοιώδεις καὶ μωρολογίαι.

Θ'. Πάθη βλάπτοντα

καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ἄλλους.

α'. Θυμὸς ἢ Ὁργή.

Ὁ θυμὸς ἢ ἡ ὀργὴ βλάπτει μὲν ἡμᾶς αὐτοὺς, διότι πρῶτον μὲν προξενεῖ μεγάλην ταραχὴν εἰς ὅλον τὸ σύστημα τοῦ σώματος, ἔπειτα δὲ μᾶς κάμνει νὰ γείνωμεν ἔξω τοῦ ἑαυτοῦ μας, καὶ νὰ μὴ συλλογιζώμεθα τί κάμνωμεν· ἐπειδὴ ἄνθρωπος παράφορος ἀπὸ ὀργῆς εἶναι ἀπαράλλακτος ὡς ὁ μεθυμένος, ὅστις δὲν αἰσθάνεται τί κάμνει· βλάπτει δὲ καὶ τοὺς ἄλλους, διότι αὐτὴ μᾶς καταφέρει εἰς τὸ νὰ κάμνωμεν πολλάκις παντοῖα ὑβριστικὰ καὶ ἀξιοκατηγόρητα ἔργα πρὸς ἐκείνον, πρὸς ὃν ὀργιζόμεθα. Διὰ νὰ μὴ πίπτωμεν εἰς ταῦτα τὰ ἀτοπήματα, πρέπει νὰ

ἀρχίζωμεν παιδιόθεν νὰ μὴ ὀργιζώμεθα, ἐπειδὴ τὰ παι-
διά εἶναι ἐπιρρεπέστατα εἰς τὴν ὀργήν, καὶ καθὼς τὰ
πειράξῃ τις ὀλίγον, ἢ δὲν γείνη τὸ θέλημά των, εὐθὺς πα-
ροργίζονται. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ συνειθίζωμεν παιδιόθεν
νὰ ὑποφέρωμεν ἀοργήτως, ὅταν μᾶς συμβῇ τι ἐναντίον δι-
ότι εἶναι μωρία καὶ ἀνοησία τὸ νὰ θέλωμεν νὰ γίνωνται
ὅλα κατὰ τὴν θέλησιν καὶ κατὰ τὴν ἀρέσκειάν μας.

Πρέπει δὲ μάλιστα νὰ μάθωμεν νὰ ὑποφέρωμεν χωρὶς
νὰ κινώμεθα εἰς ὀργήν, ὅταν τις μᾶς πειράξῃ μὲ λόγον ἢ
μὲ ἔργον, καὶ νὰ μὴ μιμώμεθα τὰς ἐχθίδνας, αἱ ὁποῖαι δά-
κνουσιν εὐθὺς ἐκείνον, ὅστις καὶ ἂν τὰς ἐγγίσῃ ἐπειδὴ
πολλάκις καὶ ἡμεῖς ἢ δι' ἀπροσεξίαν, ἢ διὰ κακοβουλίαν,
πειράζομεν ἄλλους. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ παρορ-
γιζώμεθα, ὅταν τις ἄλλος ἢ ἀπὸ ἀπροσεξίαν, ἢ ἀπὸ κα-
κοβουλίαν μᾶς πειράξῃ, ἢ μὲ λόγον ἢ καὶ μὲ ἔργον.

β'. Μῖσος ἢ Ἑχθρα.

Τὸ μῖσος ἢ ἡ ἑχθρα εἶναι πάθος, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον
πρὸς τοὺς ἄλλους εἶναι κακόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς
εἶναι κακίστον, διότι μᾶς καταθλίβει, καὶ καταταράττει
πολὺ τὴν ψυχὴν μας.

Ὅθεν δὲν πρέπει νὰ τρέφωμεν ποτὲ ἑχθραν ἢ μῖσος
πρὸς τινα, ἀλλὰ νὰ ἡμεθα εὐνοϊκοὶ πρὸς ὅλους, καὶ νὰ
ζῶμεν εἰρηνικὰ μὲ ὅλους, καὶ νὰ μὴ δίδωμεν ποτὲ ἀφορ-
μὴν νὰ ἐνοχληθῇ τις ἢ νὰ δυσαρεστηθῇ ἀπὸ ἡμᾶς. Καὶ ἂν
τις προσκρούσῃ εἰς ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν,
πῶς νὰ τὸν ἐκδίκηθῶμεν, μήτε νὰ φυλάττωμεν ἐχθροπά-
θειαν κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ τὸν συγχωρῶμεν γενναίως καὶ
νὰ φροντίζωμεν, πῶς νὰ ἀνταποδώσωμεν καλὸν ἀντὶ κακοῦ
ἐνθυμούμενοι τὸ χρυσοῦν τοῦτο γνωμικόν. «Εὐγενεστάτη
ἐκδίκησις εἶναι ἡ εὐεργεσία».

γ'. Φθόνος, Ζήλος.

Ὁ φθόνος εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ χαμερπέστατα καὶ βδελυ-
ρώτατα πάθη, ὅστις κατακυριεύει πολλάκις τῶν παιδίων

τάς ψυχάς· διότι ὁ φθόνος εἶναι λύπη διὰ τὰ καλὰ τῶν τῶν ἄλλων, καὶ τὰ παιδία, ὅταν ἴδωσιν ὅτι οἱ διδάσκαλοι ἢ οἱ γονεῖς ἀγαπῶσιν, ἢ κολακεύουσιν, ἢ ἐπαινοῦσιν, ἢ ἀνταμείβουσιν ἄλλα παιδία περισσότερον ἀπὸ αὐτά, εὐθὺς ὁ φθόνος ἀρχίζει νὰ κατατρώγῃ τὰ σπλάγχνα τῶν.

Καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἀπὸ ὧν τὰ πάθη, ὅσα ἔχει ὁ ἄνθρωπος, δὲν εἶναι ἄλλο οὔτε ὀλεθριώτερον, οὔτε θλιβερώτερον ἀπὸ τὸν φθόνον, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἔχοντα διότι κατατρώγει τὰ σπλάγχνα του, καὶ δὲν τὸν ἀφίνει νὰ ἔχῃ ἀνάπαυσιν. Ἀλλ' ὅσον ἀξιομεμπτότερος εἶναι ὁ φθόνος, τόσον ἐπαινετώτερος εἶναι ὁ ζῆλος, ὁ ὁποῖος εἶναι ξυμμετρικὸς ἐπιθυμία εἰς τὸ νὰ μανθάνωμεν τὰ καλὰ τῶν ἄλλων παραδείγματα, καὶ νὰ ἐξισῶμεν ἑαυτοὺς μὲ τὴν ἀξίαν ἐκείνων χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἀντιπάθειαν κατ' αὐτῶν.

Ὅθεν ὅταν βλέπωμέν τινα εἶτι ἐπαινεῖται περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς ἢ διὰ τὴν σοφίαν του, ἢ διὰ τὴν ἐπιμελείαν του, ἢ διὰ τὴν χρηστότητα τῶν τρόπων του, τότε πρέπει νὰ ἀγωνιζώμεθα μὲ πᾶσαν προθυμίαν νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ αὐτὰ προτερήματα, διὰ νὰ ἀξιοθῶμεν νὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς τὰς αὐτὰς τιμὰς καὶ τοὺς ἐπαίνους, καὶ ὅχι νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν αὐτὴν μας ὀκνηρίαν, ἢ νὰ κυριευώμεθα ἀπὸ τὰς κακίας, ἢ νὰ καταφθειρώμεθα ἀπὸ τὸν ἀξιοκατάκριτον φθόνον.

δ'. Ὑπερηφάνεια.

Ὑπερηφάνεια εἶναι τὸ νὰ νομίζῃ τις τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ διὰ τοῦτο νὰ τοὺς καταφρονῇ. Τοῦτο τὸ πάθος γεννᾶται πολὺ ὀγλήγορα εἰς τὰς καρδίας τῶν παιδίων, διότι αὐτὰ εὐκόλως πίπτουσιν εἰς ταύτην τὴν φαντασίαν, τὸ νὰ νομίζωσιν ἑαυτὰ ἀνώτερα τῶν ἄλλων παιδίων, καὶ ἐκ τούτου νὰ τὰ καταφρονῶσι.

Τοῦτο τὸ πάθος τῆς ὑπερηφανείας εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον βδελύττονται περισσότερον ἀπὸ ὧν οἱ ἄνθρωποι· διότι πᾶς τις ἀποστρέφεται τὸν ὑπερήφανον· ὅθεν καὶ κάμνει τοὺς ἔχοντας αὐτὸ πολλὰ μισητοῦς. Διὰ νὰ μὴ μισώμεθα λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, χρεωστοῦμεν νὰ ἀπο-

φεύγωμεν ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ μὴ ὑποπέσωμεν εἰς τὴν ἀξιολόγητον ὑπερηφάνειαν.

Συνειθίζουσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ ὑπερηφανεύονται εἰς πράγματα, τὰ ὁποῖα ἢ δὲν εἶναι παντελῶς εἰς τὴν ἐξουσίαν των, ἢ, ἂν ᾔηναι, εἶναι πολλὰ ὀλίγον. Ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἢ γέννησις, ἢ εὐμορφία καὶ ἢ εὐφυΐα.

Συμβαίνει νὰ γεννηθῇ τις εὐγενής ἢ ἀγενής, πλούσιος ἢ πτωχός, εὐμορφος ἢ ἄσχημος, εὐφυής ἢ ἀφυής. Πόσον λοιπὸν μωρὸν εἶναι τὸ νὰ ὑπερηφανεύηται τις εἰς πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον εἶναι δῶρον τῆς τύχης; ἔπειδὴ ποῖαν ἐξουσίαν εἶχεν ὁ δεῖνα ἢ ὁ δεῖνα νὰ γεννηθῇ εὐγενής ἢ ἀγενής, πλούσιος ἢ πτωχός, εὐμορφος ἢ ἄσχημος, ἀφυής ἢ εὐφυής; Πῶς λοιπὸν ἡμπορεῖ ὁ εὐγενής ἢ ὁ εὐμορφος ἢ ὁ εὐφυής νὰ καυχᾶται εἰς τοῦτο τὸ ξένον, ὡς ἴδιον ἑαυτοῦ πρᾶγμα, ἢ πῶς δύναται ὁ τοιοῦτος νὰ καταφρονῇ τοὺς ἄλλους, ἐνῷ κατὰ τύχην ἔγεινε διάφορος ἀπὸ αὐτοὺς;

Κανὲν ἄλλο πρᾶγμα δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνθρώπου, παρὰ μόνον τὰ ἰδιά του ἔργα, δηλαδὴ ἢ προκοπὴ του εἰς τὰς τέχνας ἢ ἐπιστήμας, ἢ ἐπίδοσις εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εἰς τὴν πράξιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων· ἀλλὰ καὶ ταῦτα μερικῶς εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν του, ἔπειδὴ ἢ εἰς τὰ μαθήματα προκοπὴ πρῶτον μὲν κρέμαται ἀπὸ τὴν εὐφυΐαν, ἢ ὁποῖα εἶναι δῶρον τῆς φύσεως· ἔπειτα δὲ κρέμαται ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τὴν ὁποῖαν καταβάλλει τις εἰς αὐτήν, καὶ αὕτη μόνη εἶναι ἔργον ἰδικόν του. Πῶς λοιπὸν δύναται τις νὰ καυχηθῇ, ἢ ἐὰν μανθάνῃ εὐκολώτερα ἀπὸ ἄλλον, ἢ ἐὰν κάμνῃ τι καλῆτερα ἀπὸ ἄλλον, ἐνῷ τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον ἰδικόν του, ἀλλὰ δῶρον τῆς φύσεως;

Μόνον εἰς ἓν πρέπει νὰ καυχώμεθα, εἰς τὴν ἐπιμέλειαν καὶ εἰς τοὺς κόπους μας· περὶ δὲ τῶν χαρισμάτων, ὅσα ἔχομεν, χρεωστούμεν νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Θεόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὰ λαμβάνομεν, καὶ νὰ προσέχωμεν μήπως τὰ κακομεταχειρισθῶμεν, καὶ γινώμεθα ἀνάξιοι τούτων.

Ἐκαστος ἄνθρωπος, ἂν θέλῃ νὰ ταπεινοφρονῇ, εὕρισκει μυρίας αἰτίας· διότι ἀρκεῖ νὰ συλλογίζηται πάντοτε τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς ἀναξιότητάς του, καὶ θέλει συρθῇ εἰς

ταπεινοφροσύνην. Ταῦτα ἂν ἔχῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν του, βέβαια δὲν ὑπερηφανεύεται ποτε.

Μόνοι ἐκεῖνοι εἶναι ὑπερήφανοι ὅσοι ἀγνοοῦσιν ἑαυτούς, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ὀρθότατος ὁ λόγος, « Ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι θυγάτηρ τῆς ἀγνοίας ».

ε'. Φιλοχρηματία.

Φιλοχρηματία εἶναι ἡ ἀγάπη τῶν χρημάτων· χρήματα δὲ λέγονται τὰ ἀργύρια, καὶ ὅσα ἄλλα πράγματα μεταχειρίζονται εἰς τὰς χρείας των.

Τὸ δὲ πάθος τῆς φιλοχρηματίας δὲν εἶναι τόσον κοινὸν εἰς τὰ παιδιά, διότι αὐτὰ κλίνουν μᾶλλον εἰς τὴν ἐναντίαν κακίαν, τὴν ἀσωτίαν, ἣτις εἶναι τὸ νὰ ἀψηφῶσι τὰ χρήματα, καὶ νὰ τὰ φθειρῶσι, καὶ νὰ τὰ ἐξοδεύωσιν ἀπρονοήτως· μολοντοῦτο καὶ αὐτὰ τὰ παιδιά πολλάκις λαμβάνουσι κλίσιν πότε εἰς τοῦτο καὶ πότε εἰς ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, καὶ προσηλόνονται εἰς αὐτὰ παραπολὺ.

Ὅθεν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀρχίζωμεν μικρόθεν νὰ βαδίζωμεν τὴν μέσην ὁδόν, ἥγουν πρέπει νὰ μὴ ἐξοδεύωμεν ἀκαίρως τὰ χρήματα, καὶ μάλιστα τὰ ἐνδύματα, τὰ βιβλία, καὶ τὰ ἄλλα πράγματα, ὅσα μᾶς δίδουσιν οἱ γονεῖς, ἀλλὰ χρεωστοῦμεν νὰ τὰ φυλάττωμεν ἐπιμελῶς, ἐπειδὴ εἶναι ξένα πράγματα.

Ὅταν δὲ ἔχωμεν πρᾶγμα ἐδικόν μας, ὅλον ὀπωρικά, γλυκύσματα, ἀργύριον, ἢ ἄλλα τοιαῦτα, τότε μετὰ χαρᾶς νὰ μεταδίδωμεν ἀπὸ αὐτὰ μέρος καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς πτωχοὺς, ὅτινες ἔχουσι περισσotέραν χρείαν ἀπὸ αὐτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῆς ἐπιμελείας τοῦ σώματος.

Τοῦ σώματος ἡ ἐπιμέλεια πρέπει νὰ συνίσταται εἰς δύο ταῦτα· πρῶτον εἰς τὸ νὰ φροντίζωμεν νὰ τὸ φυλάττωμεν ὑγιές, δευτέρον εἰς τὸ νὰ φροντίζωμεν νὰ τὸ καταστήσωμεν εὐκίνητον καὶ εὐρωστον.

Πρέπει ὅμως νὰ ἡξεύρωμεν ὅτι μέγα μέρος τῶν ἀρρωστιῶν τοῦ σώματος προέρχεται ἐξ αἰτίας τῆς ἀταξίας τοῦ τρώγειν, ἐξ αἰτίας δηλαδή ταύτης, ὅτι τρώγομεν ἢ πολύ, ἢ πράγματα βλαβερά. Ὅστις θέλει λοιπὸν νὰ διαμείνῃ ὑγιῆς, χρεωστεῖ παιδιόθεν νὰ χαλινώνῃ τὴν λαίμαργίαν του, τοῦτέστι νὰ τρώγῃ μόνον, ὅσον ἀρκεῖ, καὶ μάλιστα νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὰ ἐπιβλαβέστερα εἰς τὴν ὑγείαν· ταιαυτὰ δὲ εἶναι τὰ πολλὰ γλυκέα, τὰ πολλὰ ἀλμυρά, τὰ πολλὰ ὀπωρικά τὰ ἄωρα, καὶ ἄλλα παρόμοια.

Ἐπειτα πρέπει νὰ προσέχῃ καὶ ἀπὸ τοὺς κινδύνους, διὰ νὰ μὴ βλαθῇ· νὰ μὴ ριψοκινδυνεύῃ εἰς τόπους ὀλισθηροὺς καὶ κρημνώδεις· νὰ μὴ καταβαίνει τὰς κλίμακας τρέχων ὀρμητικά· νὰ μὴ μεταχειρίζεται ἀπροσέκτως ὄργανα κοπτερά, καὶ ἄλλα μὲ τὰ ὁποῖα ἐνδέχεται νὰ πληγωθῇ· νὰ μὴ περιφέρηται ἀνοήτως καὶ χωρὶς ἀνάγκην εἰς τὴν ἡλιακὴν καυσιν, εἰς τὴν βροχὴν, ἢ εἰς τὴν χιόνα· καὶ ἐνὶ λόγῳ νὰ μὴ κάμνῃ τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐνδέχεται νὰ βλαθῇ ἢ ὑγεία του.

Ἀλλά, καὶ ἐὰν ἔλαι αὐταὶ αἱ προφυλάξεις γίνωνται, πάλιν ἡ φύσις μας ὑπόκειται εἰς παντοῖα εἶδη ἀρρωστημάτων. Ὅθεν, ὅταν μᾶς τύχῃ ἀρρωστία, εὐθὺς νὰ φροντίζωμεν, πῶς νὰ ἀπαλλαχθῶμεν ἀπὸ αὐτὴν, ὅσον εἶναι δυνατόν ὀγλιγωρότερα. Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει χωρὶς ἀντιλογίαν ἢ ἀποστροφήν, ἀλλὰ μὲ θάρρος καὶ μὲ προθυμίαν νὰ λαμβάνωμεν τὰ παραγγελλόμενα ἱατρικά, καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς ὅσα μᾶς διατάττει ἐκεῖνος, ὅστις ἀναδέχεται τὴν φροντίδα νὰ μᾶς ὑγιάνῃ.

Ἐκτὸς τῆς διατηρήσεως τῆς ὑγείας, χρεωστοῦμεν νὰ φροντίζωμεν προσέτι καὶ περὶ τοῦ πῶς νὰ καταστήσωμεν τὸ σῶμα εὐκίνητον καὶ εὐρωστον. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν κατορθοῦται κατ' ἄλλον τρόπον παρὰ μὲ τὴν ἀσκήσιν· ὅθεν πρέπει παιδιόθεν νὰ συνειθίζωμεν εἰς τοὺς κόπους καὶ εἰς τὴν κίνησιν, τὰ ὁποῖα εἶναι δύο ἐπιτηδείατα πράγματα εἰς τὸ νὰ φυλάττωσι τὸ σῶμα ὑγιές καὶ νὰ τῇ δώσωμεν εὐκινήσιαν καὶ εὐρωστίαν.

Πρὸς τούτοις χρεωστοῦμεν νὰ συνειθίζωμεν νὰ ὑποφέρωμεν τὴν θερμὴν, τὸ ψυχρὸν, καὶ τὰς πολυειδεῖς ἀνάγκας

καὶ δυσκολίας, φεύγοντες τὴν δκνηρίαν καὶ τὴν πολλὴν μαλακότητα, ἣ ὁποῖα ἀδυνατίζει καὶ ἐκλύει τὸ σῶμα, καὶ τὸ κατασταίνει φιλάσθενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τρόποι διὰ ν' ἀποκτήσῃ τις τὴν εὐδαιμονίαν.

Ὅστις φροντίζει περὶ ἑαυτοῦ, ὥς εἵπομεν, οὗτος εὐλόγως δύναται νὰ ἐλπίσῃ ὅτι καὶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν θέλει ζῆσαι εὐδαίμων, καὶ εἰς τὴν ἄλλην θέλει εἶναι μακάριος.

Ἡ εὐδαιμονία τῆς παρούσης ζωῆς δὲν εἶναι νὰ ἔχῃ τις πολὺν πλοῦτον, ἢ πολλὰς τιμὰς, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ψυχὴν ἡσυχον καὶ εὐχάριστον· διότι ὁ χωρικός καὶ ὁ τεχνίτης, ὅταν δύναται νὰ ζῇ κοσμίως μὲ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του, ὅταν ἔχῃ ψυχὴν ἡσυχον, ὅταν ἀρκῇται εἰς τὰ ἑαυτοῦ, τότε εἶναι εὐδαίμων.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ᾔῃαι τις ἡσυχος, καὶ νὰ εὐχαριστῇται ὅπερ ἐστὶ νὰ ᾔῃαι εὐδαίμων, χρειάζεται νὰ ἔχῃ ταῦτα.

Πρῶτον νὰ ᾔῃαι καλοκᾶγαθος καὶ δίκαιος εἰς τὰς πράξεις του, ἐπειδὴ ὁ κακὸς ἔχει ἔσωθεν μὲν τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεως, οἵτινες ἀκαταπαύστως τὸν βασανίζουν, ἔξωθεν δὲ τὴν ἐχθραν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς τιμωρίας, ὅσας λαμβάνει ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, καὶ τὰς αἰώνιους κολάσεις, αἱ ὁποῖαι τὸν ἀναμένουσιν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν.

Δεύτερον νὰ μάθῃ τέχνην τινὰ ἢ ἐπιτήδευμα ὁποιονδήποτε, διὰ νὰ ἡμπορῇ ἐκ τούτου νὰ κερδίῃ, ὅσα χρειάζεται διὰ νὰ ζῇ τιμίως. Καὶ οἱ πλοῦσοι δὲ αὐτοὶ πρέπει νὰ καταγίνωνται προθύμως εἰς τὰς μαθήσεις, διὰ νὰ ἡμπορῶσιν ἔπειτα νὰ ἐνασχολῶνται εἰς ὠφέλιμόν τι, καὶ οὕτω ν' ἀποφεύγῃ τὴν δυσαρέσκειαν, ἣτις εἶναι τῆς ἀργίας ἀχώριστος σύντροφος καὶ μεγαλωτάτη βάσανος.

Τρίτον νὰ φυλάττῃται ἀπὸ τὰ κακά, καὶ τὰ ψυχικά καὶ τὰ σωματικά, ἀπεχόμενος ἀπὸ βλα, ὅσα δύναται νὰ προσενήσωσιν ἢ θλίψῃς εἰς τὴν ψυχὴν, ἢ ἀρρωστίας εἰς τὸ

σῶμα ἔταν ὅμως συμβαίνωσιν ἢ θλίψεις ἢ ἀρρωστίαι, τότε δὲν πρέπει νὰ ἐξιπάζηται, ἀλλὰ νὰ τὰς ὑποφέρῃ γενναίως, καὶ νὰ ζητῇ, ὅσον εἶναι δυνατόν, ὀγλιγωρότερα θεραπείαν καὶ παρηγορίαν εἰς αὐτάς.

Τέταρτον πρέπει νὰ εὐχαριστῇται εἰς τὰ ἀγαθὰ, ὅσα δ Θεὸς τῷ ἔδωκεν, ἢ μὲ τοὺς ἰδίους του κόπους ἀπέκτησε, καὶ νὰ μὴ βασανίζηται ἀπὸ τὴν ἄλογον ἐπιθυμίαν καὶ προσπάθειαν ν' ἀποκτήσῃ περισσότερα, ἐπειδὴ αἱ ὑπέρμετροι καὶ ἄτακτοι ἐπιθυμίαι εἶναι μεγαλώτατοι ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου· διότι ἀναγκάζοντές τον νὰ προσπαθῇ μὲ πολλὴν ἀγωνίαν, πῶς ν' ἀποκτήσῃ, δὲν τὸν ἀφήνουν· ν' ἀπολαύσῃ μῆτε καὶ ὅσα ἔχει.

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Περὶ τῶν πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντων.

Τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντα, ἅλλα μὲν εἶνε γενικά καὶ κοινὰ, ἅλλα δὲ μερικά. Καὶ γενικά μὲν εἶνε, ὅσα χρεωστοῦμεν κοινῶς νὰ φυλάττωμεν πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐν γένει· μερικά δέ, ὅσα χρεωστοῦμεν νὰ φυλάττωμεν κατὰ μέρος εἰς πᾶσαν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Καθήκοντα πρὸς τοὺς ἄλλους γενικά.

Τὰ γενικά πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντα περιέχονται εἰς ταῦτα τὰ δύο παραγγέλματα.

α'. Μὴ κάμνης εἰς τοὺς ἄλλους ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν θέλεις νὰ σοὶ κάμνωσιν οἱ ἄλλοι· β'. Κάμνε εἰς τοὺς ἄλλους ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θέλεις νὰ σοὶ κάμνωσιν οἱ ἄλλοι.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον παράγγελμα περιέχει τὰ ἀποφατικά πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντά μας, τὸ δὲ δεύτερον παράγγελμα τὰ καταφατικά.

Α'. Καθήκοντα ἀποφατικά.

Τὰ ἀποφατικά καθήκοντα μᾶς ἐμποδίζουν ἀπὸ τὸ νὰ

ἀδικῶμεν τοὺς ἄλλους. Ἀδικεῖται δέ τις εἰς τρία· εἰς τὸ ὑποκείμενόν του, εἰς τὰ κτήματά του, καὶ εἰς τὴν τιμὴν του· καὶ εἰς τὰ τρία ταῦτα χρεωστοῦμεν νὰ μὴ ἀδικῶμεν τοὺς ἄλλους.

**α'. Νὰ μὴ ἀδικῶμέν τινα εἰς τὸ
ὑποκείμενόν του.**

Ἀδικοῦμέν τινα εἰς τὸ ὑποκείμενόν του, ἂν τὸν φο-
νεύσωμεν, ἂν τὸν πληγώσωμεν, ἂν τὸν δειρώμεν, ἂν τὸν
κατασχύνωμεν, ἂν τὸν ὑβρίσωμεν, ἂν τὸν ἐνοχλήσωμεν,
ἢ ἂν ἄλλως τὸν πικράνωμεν· ὅθεν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πρέπει
νὰ ἀπέχωμεν καὶ νὰ μὴ κάμωμεν εἰς τινὰ ποτε πράγμα
τοιούτου, τὸ ὅποιον ἤμπορεῖ νὰ τὸν πικράνῃ.

Τὰ παιδιά πολλάκις ἡδύνονται νὰ πειράζωσι καὶ νὰ
παραπικραίνωσι τοὺς συντρόφους των ἐξεπίτηδες, νὰ τοὺς
δίδωσιν ἀφορμὰς εἰς λογοτριβὰς, νὰ τοὺς λέγωσι λόγους
πικροῦς, νὰ τοὺς περιπαίζωσι καὶ νὰ νοὺς πειράζωσι, νὰ
τοὺς παροργίζωσι κατὰ μυρίους τρόπους, καὶ μάλιστα ἔαν
τοὺς νομίζωσιν ἀδυνατωτέρους των, καὶ δὲν φοβῶνται τὴν
ἐκδίκησιν ἀπὸ μέρους των.

Ἄλλ' ὅστις ζητεῖ νὰ ἡδυνθῇ ὑβρίζων καὶ παραπικραίνων
ἄλλον, οὗτος ὑπόκειται εἰς κίνδυνον καὶ πολλάκις πα-
θαίνει βαρυτάτας βλάβας, ἐπειδὴ εἶνε γνωστὸν εἰς ὅλους
ὅτι· «Ὅ,τι καὶ ἂν κάμῃ τις, τοῦτο θέλει πάθει καὶ αὐ-
τός». Λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος, ὅστις κακοποιεῖ ἄλλον, πρέπει
πάντοτε νὰ φοβῇται, μήπως κακοπάθῃ καὶ αὐτός ἀπὸ
ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἐκακοποίησε.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ θαρρῶμεν, ὅτι οἱ ἄλλοι εἶνε ἀδυ-
νατώτεροι ἀπὸ ἡμᾶς ἐπειδὴ, ὅταν ἀδικῶνται, καὶ ἐκεῖνοι
προσπαθοῦσι πάντοτε νὰ ἐφεύρωσι τρόπους νὰ ἐκδικηθῶσι
καὶ δὲν παύουσι ποτε ἀπὸ τοῦ νὰ κάμνωσι τὴν ἀνταμοι-
βὴν διὰ τὴν ἀδικίαν, τὴν ὁποίαν ἔπαθον.

Ἀπὸ ὅσα εἶπομεν γίνεται φανερόν, ὅτι δὲν πρέπει ποτὲ
νὰ θέλωμεν νὰ κακοποιῶμέν τινα ἢ ἀδυνατώτερον ἢ δυ-
νατώτερον· στοχαζόμενοι, ὅτι καὶ ἐκεῖνος ἤμπορεῖ νὰ εὕρῃ
τρόπον νὰ μᾶς ἀντεκδικηθῇ.

Ὅχι μόνον δὲν πρέπει ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ ἀδικῶμέν τινα, ἀλλὰ καὶ ὅταν βλέπωμεν ὅτι ἄλλος ἀδικεῖ τινα, δὲν πρέπει νὰ χαίρωμεν, ἐπειδὴ τοῦτο εἶνε ἴδιον τῶν κακοήθων παιδίων, τὸ νὰ γελῶσιν, ὅταν βλέπωσί τινα, ὅτι ὕβριζει, περιπαίζει, ἢ αὐθαδιάζει πρὸς ἄλλον· ἀλλὰ μάλιστα πρέπει νὰ θλίβηται ἡ ψυχὴ μας εἰς αὐτό, καὶ νὰ προσπαθῶμεν, ἂν ᾖναι δυνατόν, νὰ ἐμποδίσωμεν τὸ κακόν. Ἄλλ' ἐάν τις μᾶς κακοποιήσῃ, πρέπει ἄρά γε νὰ τὸν ἐκδικηθῶμεν; Ὅχι· ἀλλὰ πρὸ τοῦ νὰ γείνη τὸ κακόν, πρέπει νὰ προσπαθῶμεν νὰ ὑπερασπιζώμεθα ἑαυτούς, καὶ νὰ ἐμποδίζωμεν νὰ μὴ γείνη· ἀφ' οὗ ὁμοῦ γείνη, τὸ καλῆτερον εἶναι νὰ συγχωρῶμεν γενναίως· εἰ δὲ μὴ, νὰ προστρέχωμεν εἰς τοὺς ἔχοντας ἐξουσίαν, διὰ νὰ μᾶς δικαιώσωσι, καὶ νὰ μὴ κάμωμεν μόνοι τὴν ἐκδίκησιν.

Τὸ νὰ συγχωρῇ τις τὴν πείραξιν, καὶ νὰ προσπαθῇ μάλιστα νὰ εὐεργετῇ τὸν πειράξαντα, τοῦτο εἶνε εὐγενικώτατον καὶ γεναιότατον ἔργον. Ἐξ ἐναντίας δέ, ἡ ἐκδίκησις εἶνε ἀξιοκατηγόρητον καὶ θηριῶδες ἔργον· ἐπειδὴ τῶν θηρίων εἶνε ἴδιον νὰ ἀγανακτῶσιν εὐθύς, καὶ νὰ δάκνωσιν ἐκείνον, ὅστις τὰ πειράξῃ· καὶ προσέτι, ἐπειδὴ ἡ ἐκδίκησις πολλάκις φέρει καὶ βλάβην περισσοτέραν εἰς τὸν ἐκδικούμενον.

β'. Νὰ μὴ ἀδικῶμέν τινα εἰς τὰ κτήματά του.

Τότε ἀδικεῖται τις εἰς τὰ κτήματά του, ὅταν ἄλλος ἢ μὲ βίαν, ἢ μὲ ἀπάτην, τὰ ἰδιοποιῇται, ἢ ἀδίκως κρατῇ τὸ κτήμα τοῦ ἄλλου.

Οἱ κλέπται ἄλλο τι δὲν κάμνουσι, παρὰ ἀρπάζουσι τὰ τῶν ἄλλων κτήματα· ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα κλέπτης εἶνε τὸ αἰσχροτάτον ὄνομα· καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ φυλαττώμεθα, φοβούμενοι μήπως γείνωμεν ἄξιοι τούτου τοῦ ὀνόματος, μὲ ὅποιονδῆποτε τρόπον καὶ ἂν γείνωμεν.

Τὰ καλῶς ἀνατεθραμμένα παιδιά ἐντρέπονται ἀφ' ἑαυτῶν νὰ κλέψωσι τὸ ξένον, ἢ ἀργυροῦν ἢ ἄλλο τι μέγα· ὁμοῦς πολλάκις δὲν νομίζουν παράνομον, ἂν ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τινα πράγματα ἄξια ὀλίγης τιμῆς, ὅλον ὁπωρικά, γλυ-

κύσματα, παιγνίδια, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἀπὸ αὐτὰ πρέπει νὰ ἀπέχῃσι, πρῶτον μὲν ὅτι τὸ ξέ-
νον πρᾶγμα, εἴτε πολλῆς εἴτε ὀλίγης τιμῆς ἄξιον εἶναι, δὲν
πρέπει κατ' οὐδένα τρόπον νὰ τὸ ἰδιοποιῇται τις ἔπειτα
δὲ ὅτι ἡ κακία τῆς κλεψίας ἀρχίζει ἀπὸ μικρὰ μάλι-
στα, καὶ μὲ καιρὸν αὐξάνει, καὶ καταντᾷ εἰς τὰ μεγα-
λότερα.

Εἰς κακὸς ἀνατεθραμμένος υἱὸς ἔγεινε περίφημος κλέ-
πτης, καὶ φωραθεὶς, ἐφέρθη τελευταῖον εἰς τὸν θάνατον.
Οὗτος ἤρχισε νὰ κλέπτῃ εἰς τὸ σχολεῖον μικρὰ πράγματα
τῶν συμμαθητῶν του· ἀλλ', ἐπειδὴ ἡ μήτηρ του δὲν ἤ-
θέλησε νὰ τὸν σωφρονίσῃ εἰς τὴν ἀρχήν, ἔλαβε θάρρος
ὕστερον καὶ ἐπροχώρει πάντοτε αὐξάνων εἰς τὴν κακίαν,
ἕως ὅτου ληφθεὶς ἐτιμωρήθη μὲ τὴν ἀγχόνην ἀπὸ τοῦ
νόμου, καταδικασθεὶς ὡς κακοῦργος.

Ἰσως ἡμπορεῖ νὰ μὴ πειράζῃ τὴν συνείδησιν τῶν παι-
δίων τοῦτο, τὸ νὰ λαμβάνωσιν ἀπὸ τοῦς ἰδίοις των οἴ-
κους κρυφίως πότε τοῦτο καὶ πότε ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα,
διότι νομίζουσιν ὅτι εἶνε ἐδικὰ των· ἀλλ' ὅμως δὲν εἶνε
ἀληθὲς τοῦτο, διότι, ἐν ὅσῳ οἱ γονεῖς ζῶσι, τὰ παιδία
δὲν ἔχουσιν τινα κυριότητα. Ὅθεν καὶ εἶνε ἀξιοκατά-
κριτον ὁμοίως τὸ νὰ κλέπτῃ τις εἴτε ἀπὸ τὰ πατρικά,
εἴτε ἀπὸ τὰ ξένα.

Καὶ ὅχι μόνον ἀπὸ τοῦ νὰ κλέπτωμεν πρέπει νὰ ἀπε-
χώμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ κατακρατῶμεν ἐκεῖνο τὸ
πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἡξεύρομεν ὅτι εἶνε ξένον, διότι εἴτε οὖ-
τως εἴτε ἄλλως ἀδικοῦμεν τὸν ἄλλον εἰς τὰ κτήματά
του. Ὅταν λοιπὸν ἡ ἡμεῖς εὐρωμεν, ἢ ἄλλος μᾶς δώσῃ
πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἡξεύρομεν καλῶς ὅτι εἶνε ἄλλου, τὸ
καθῆκον μᾶς ὑπαγορεύει νὰ τὸ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν κύ-
ριόν του, διότι ἄλλως τὸν ἀδικοῦμεν. Καὶ διὰ νὰ μὴ
πολυλογῶμεν, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ κατακρατῶμεν τὸ ξέ-
νον πρᾶγμα, ἐπειδὴ εἶνε ἄδικον, καὶ τὸ ἄδικον οὐκ εὐ-
λογεῖται· διότι, ὅστις κατακρατεῖ τὸ ξένον πρᾶγμα, ἐπισύ-
ρει τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

Πρέπει προσέτι, καὶ ὅταν πωλῶμέν τι ἢ ἀγοράζωμεν, ἢ
ἀντικαταλλάττωμεν, νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ πᾶσαν δολιότητα

καὶ ἀπάτην· ἐπειδὴ ὁ πωλὼν δὲν πρέπει νὰ ζητῇ τιμὴν ὑπὲρ τὸ δέον ἀπὸ τοῦ ἀγοραστάς, ὅταν τοὺς βλέπῃ, ὅτι δὲν ἔχουν ἰδεάν διὰ τὴν τιμὴν τῶν πραγμάτων· καὶ ὁ ἀγοράζων πάλιν, ὅταν βλέπῃ τὸν πωλητὴν ἀμαθῆ, ἢ στενοχωρημένον διὰ νὰ κόψῃ τι καὶ ἀπὸ τὴν δικαίαν τιμὴν δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀπατᾷ ἢ νὰ τὸν βλάπτῃ.

Πρὸ πάντων δὲ πρέπει καὶ οἱ πωληταὶ καὶ ἀγορασταὶ νὰ ἐξορίσωσι διόλου ἀπὸ τὰς δημοληψίας τῶν τὰ δολερὰ μέτρα καὶ σταθμά, τὰ νενοθευμένα πράγματα, τὰ κίβδηλα χρήματα, καὶ εἰς ὅλα νὰ φέρωνται μὲ τιμιότητα, ἀπλότητα καὶ πίστιν· ἐπειδὴ τὰ αἰσχρὰ κέρδη πολλὰκις φέρουσι μεγαλωτάτην ζημίαν εἰς τοὺς τοιοῦτους αἰσχροκερδεῖς.

Πρέπει προσέτι νὰ μὴ φθείρωμεν ποσῶς μήτε νὰ βλάπτωμεν τὰ ξένα πράγματα, ὅταν μᾶς τὰ ἐμπιστευθῶσιν, ἀλλὰ νὰ τὰ προσέχωμεν ὡς ἰδιά μας κτήματα, καὶ μάλιστα τὸ τίμιον ἀπαιτεῖ καὶ τι περισσότερον.

Τέλος δὲ πάντων, ὅστις ἡξεύρει ὅτι ἀφαίρεσεν ἀπὸ τινος δυναστικῶς τι ἢ μὲ ἀπάτην, ἢ ὅτι ἐπροξένησεν εἰς ἄλλον βλάβην δι' ἀμέλειαν ἢ κακοήθειαν, ἐκεῖνος πρέπει νὰ ἀποδώσῃ ὁλόκληρον τὸ ἀφαιρεθέν, ἢ νὰ διορθώσῃ τὴν ζημίαν· εἰ δὲ μή, καὶ ἐδῶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν δυσφημεῖται καὶ τιμωρεῖται, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μέλλει νὰ δώσῃ λόγον.

γ'. **Νὰ μὴ βλάπτωμέν τινα εἰς τὴν τιμὴν.**

Ἡ ὑπόληψις εἶνε τὸ ἀναγκαιότατον καὶ πολυτιμότεον πρᾶγμα εἰς πάντα τίμιον ἄνθρωπον. Ὅθεν ἐνίοτε εἶνε πολλὰ μεγαλύτερον καὶ χειρότερον κακὸν τὸ νὰ βλάψωμέν τινος τὴν ὑπόληψιν, ἀπὸ τὸ νὰ τοῦ ἀφαιρέσωμεν τὰ κτήματα, ἢ νὰ βλάψωμεν τὸ ὑποκείμενόν του.

Καθὼς λοιπὸν ἕκαστος ἀγαπᾷ νὰ φυλάξῃ τὴν ὑπόληψίν του, παρομοίως πρέπει νὰ προσέχῃ νὰ μὴ βλάψῃ καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν ἄλλων.

Βλάπτεται δὲ ἡ ὑπόληψις τινος ἐκ τούτων.

α'. Ἐὰν πλάττωμεν ψεῦδη κατ' ἐκεῖνου, τοῦ ὁποίου θέλομεν νὰ βλάψωμεν τὴν ὑπόληψιν.

β'. Ἐάν φανερόνῳμεν τὰ περὶ αὐτοῦ ἀληθῆ μέν, ἀλλ' ἄγνωστὰ εἰς τοὺς ἄλλους.

γ'. Ἐάν ἀναφέρῳμεν καὶ κοινολογῳμεν, ἔσα τις ἐλάλησε κατ' αὐτοῦ.

δ'. Ἐάν τὸν περιπαίζῳμεν κατασταίνοντες αὐτὸν γελοῖον.

ε'. Ἐάν τὸν ὕβρίζῳμεν καὶ ἀσεμνολογῳμεν πρὸς αὐτόν.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ ἀπέχῳμεν προσεκτικώτατα, ἐπειδὴ, ἐάν τις πλάττῃ ψεύδη, διὰ νὰ δυσφημήσῃ ἄλλον, τοῦτο εἶνε κάκιστον. Ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἀληθῆ δὲν πρέπει νὰ φανερόνῳμεν ἄλλοτε, πλὴν ὅταν τὸ καθήκον μᾶς ἀναγκάζῃ, ἢ ἐάν ἡ σιωπὴ ἐνδέχεται νὰ φέρῃ ζημίαν μεγάλην εἰς ἄλλον. Εἶνε πολλοὶ ἄνθρωποι, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν μέλλει νὰ λέγῳσιν, ἔσα ἀκούσωσι κατὰ τινος ἀπὸ ἄλλον, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε μέγιστον πταῖσμα, ἐπειδὴ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἴσως ἦτον εἰς ὀλίγους γνωστόν, γίνεται γνωστόν δι' αὐτοῦ εἰς πολλούς. Τοιουτοτρόπως δὲ καὶ τὰ ψεύματα μάλιστα ἐντὸς ὀλίγου πολλαπλασιάζονται κοινολογούμενα.

Ἐάν εὗρεθῇ τις νὰ ἔχῃ τι γελοῖον εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἢ εἰς τοὺς τρόπους του, δὲν πρέπει νὰ περιπέζῃται δι' αὐτό, ἀλλ', ἂν ἦναι δυνατόν, νὰ διορθοῦται μὲ συμβουλὰς κατ' ἰδίαν· εἰ δὲ μὴ, χρεωστοῦμεν νὰ τὸν συμπαθῳμεν.

Δὲν πρέπει ποτὲ μήτε νὰ ὕβρίζῳμεν, μήτε νὰ καταφρονῳμέν τινα διότι τοῦτο εἶνε καὶ ἄτιμον, καὶ ἴδιον ἀνθρώπων ἀπολιτευτῳν. Ὅθεν, ὅταν μᾶς τύχῃ νὰ ἔχῳμεν λογοτριβὴν πρὸς τινα, πρέπει νὰ λέγῳμεν τὰ δίκαιά μας μὲ σεμνοπρέπειαν καὶ μετριοφροσύνην, καὶ ν' ἀπέχῳμεν πάντοτε ἀπὸ λόγους πείραχτικoὺς καὶ ὕβριστικoὺς.

Β'. Καθήκοντα καταφατικὰ.

Τὰ καταφατικὰ καθήκοντα μᾶς προστάζουσιν νὰ εὖεργῳμεν ὅλους, ὅσον περισσότερον ἡμποροῦμεν.

Ὅσα δὲ χρεωστοῦμεν νὰ κάμνῳμεν εὖεργετοῦντες τοὺς ἄλλους, ταῦτα εἶνε κυρίως ἐκεῖνα, ἅτινα ὀνομάζονται ἔργα

ἐλεημοσύνης. Τὰ δὲ ἔργα τῆς ἐλεημοσύνης ἢ ἀνάγονται εἰς τὸ σῶμα, καὶ λέγονται σωματικά, ἢ εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ ὀνομάζονται ψυχικά ἢ πνευματικά.

Καὶ σωματικά μὲν ἔργα ἐλεημοσύνης εἶνε ταῦτα·

α'. Νὰ τρέφωμεν τοὺς πεινῶντας. β'. Νὰ ποτίζωμεν τοὺς διψῶντας. γ'. Νὰ ξενίζωμεν τοὺς ξένους. δ'. Νὰ ἐνδύωμεν τοὺς γυμνοὺς. ε'. Νὰ περιποιώμεθα τοὺς ἀρρώστους. ς'. Νὰ ἐπισκεπτώμεθα τοὺς φυλακωμένους. ζ'. Νὰ θάπτωμεν τοὺς νεκροὺς.

Πνευματικά δὲ ἔργα τῆς ἐλεημοσύνης εἶνε ταῦτα·

α'. Νὰ διορθώνωμεν τοὺς σφάλλοντας. β'. Νὰ διδάσκωμεν τοὺς ἀμαθεῖς. γ'. Νὰ συμβουλευόμεν τοὺς ἀποροῦντας. δ'. Νὰ παρηγορῶμεν τοὺς λυπούμενους. ε'. Νὰ ὑποφέρωμεν τοὺς ἐνοχλοῦντας. ς'. Νὰ συγχωρῶμεν ἐξ ὅλης καρδίας τοὺς παραπικραίνοντας ἡμᾶς. ζ'. Νὰ παρακαλῶμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ ζώντων καὶ ἀποθαμμένων.

Ὅσακις λοιπὸν μᾶς τυχαίῃ περιστάσις νὰ εὐεργετήσωμέν τινα, πρέπει νὰ κάμνωμεν τὴν εὐεργεσίαν μετὰ χαρᾶς καὶ προθυμίας, χωρὶς νὰ ἐκπληττώμεθα ποσῶς διὰ τὰς ἐνδεχομένας δυσκολίας καὶ ἐνοχλήσεις, ἀλλὰ νὰ συλλογιζώμεθα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν αἰσθάνεται ποτε μεγαλύτεραν ἡδονὴν ἄλλην, ἀπὸ τὸ νὰ βλέπῃ τινα, ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ ἢ ἔγεινεν εὐτυχής, ἢ ἀπέφυγε τὸν δαῖνα κίνδυνον.

Ἐκτὸς τούτου ἠξεύρομεν, ὅτι ὁ πανάγαθος Θεὸς θεωρεῖ τὰς ἀμέμπτους εὐεργεσίας μας, ὅσας κάμνομεν πρὸς ἄλλους, τοιαύτας, ὥσάν νὰ ἔγειναν πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον, καὶ δι' αὐτὰς μᾶς ἀνταμείβει πολυτρόπως καὶ εἰς τὴν παροῦσαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Ἀλλὰ, διὰ νὰ ᾔηται ἀμέμπτοι καὶ θεάρεστοι αἱ εὐεργεσίαι μας, πρέπει νὰ τὰς κάμωμεν ὄχι πρὸς ἀνθρωποπαρέσκεϊαν, οὔτε μὲ ἐλπίδα ὅτι θέλομεν ἀπολαύσει τιμὴν, δόξαν, ἔπαινον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, οὔτε μὲ σκοπὸν ὅτι θέλομεν ὑποχρεώσει ἐκείνους, τοὺς ὁποίους εὐεργετοῦμεν, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ εὐαρεστήσωμεν εἰς τὸν Θεόν, ὅστις μᾶς δίδει ὅλα τὰ ἀγαθὰ, καὶ ὅστις μᾶς προστάζει νὰ εὐεργετῶμεν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Καθήκοντα πρὸς τοὺς ἄλλους μερικά.

α'. Πρὸς τοὺς γονεῖς.

Οἱ γονεῖς μᾶς δίδουσι τὴν ζωὴν, αὐτοὶ φροντίζουσι περὶ αὐτῆς παντοιοτρόπως, διὰ τὴν μᾶς τὴν διαφυλάξωσιν· ἐπειδὴ αὐτοὶ μᾶς τρέφουσιν, αὐτοὶ μᾶς ἐνδύουσιν, αὐτοὶ μᾶς δίδουσι ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, καὶ δοκιμάζουσι μυρίους κόπους καὶ δυσκολίας, διὰ τὴν μᾶς ἀναθρέψωσιν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτοὶ εἶνε μετὰ Θεὸν οἱ μεγαλύτεροί μας εὐεργέται, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εἴμεθα πρὸς αὐτοὺς περισσότερον ὑπόχρεοι, καὶ μετὰ Θεὸν πρὸς αὐτοὺς ἔχομεν τὸ μεγαλύτερον χρέος.

Χρεωστούμεν δὲ εἰς τοὺς γονεῖς μας.

Πρῶτον μὲν νὰ ἔχωμεν ἀληθινὴν ἀγάπην, καὶ μετὰ Θεὸν νὰ μὴ νομίζωμεν ἄλλο πρᾶγμα σεβασμιώτερον ἀπὸ τοὺς γονεῖς μας. Δεύτερον δὲ νὰ ἔχωμεν ἀληθινὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ μήτε στιγμὴν νὰ μὴ λήσμονώμεν τὰς εὐεργεσίας των, τὰς ὁποίας ἐλάβομεν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ καθημερινῶς λαμβάνομεν, ἀλλὰ νὰ φροντίζωμεν περὶ αὐτῶν, βοηθοῦντές τους, ὑπηρετοῦντές τους, καὶ εὐχαριστοῦντές τους κατὰ πάντα. Τρίτον δὲ νὰ δεικνύωμεν πρὸς αὐτοὺς ἀληθινὴν εὐπειθειαν καὶ ὑπακοήν· καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ φροντίζουσι περὶ τῆς ἀνατροφῆς μας, διὰ τοῦτο νὰ τοὺς σεβώμεθα, νὰ ἐκτελῶμεν προθύμως καὶ μετὰ χαρᾶς, ὅσα μᾶς παραγγέλλουσι, νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ πᾶν ἔργον καὶ λόγον, τὰ ὅποια ἐνδέχεται νὰ τοὺς φέρωσι δυσἀρέσκειαν, νὰ δεχώμεθα εὐπειθῶς τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς ἐπιπλήξεις των, καὶ νὰ ὑποφέρωμεν μετὰ χαρᾶς καὶ αὐτὰς τὰς τιμωρίας, ὅσας ἀπὸ αὐτοὺς λαμβάνομεν πρὸς διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων καὶ ἐλαττωμάτων μας.

β'. Πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς.

Οἱ ἀδελφοὶ πρέπει ν' ἀγαπῶσιν ἀλλήλους εἰλικρινῶς, καὶ νὰ συμβοηθῶνται προθύμως, καὶ νὰ συζῶσι πάντοτε μὲ

δμόνοιαν, καὶ νὰ μὴ φθονῶνται μεταξὺ των· ἔτι δὲ νὰ μὴ μνησικακῶσι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ νὰ συγχωρῇ ἕξ ἑλης καρδίας ὁ εἰς τοῦ ἄλλου τὰ σφάλματα, καὶ νὰ ἔχωσιν ἀναμεταξύ των ἀνεξικακίαν, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἄλλο πρᾶγμα οὔτε χειρότερον, οὔτε πλεόν σκανδαλῶδες, ἀπὸ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἔχθραν, ὅταν ᾖναι μεταξὺ ἀδελφῶν.

Ὅσα χρεωστοῦσι νὰ φυλάττωσιν οἱ ἀδελφοὶ ἀναμεταξύ των, τὰ αὐτὰ πρέπει νὰ φυλάττωσιν ἀναλόγως καὶ οἱ συγγενεῖς· οἷον

α'. Ν' ἀγαπῶνται ἀναμεταξύ των εἰλικρινῶς. β'. Νὰ συμβοηθῶνται προθύμως. γ'. Νὰ συζῶσι πάντοτε με' ὁμόνοιαν. δ'. Νὰ μὴ φθονῶνται ἀναμεταξύ των. ε'. Νὰ μὴ μνησικακῶσι πρὸς ἀλλήλους. στ'. Νὰ συγχωρῇ ἕξ ἑλης καρδίας ὁ εἰς τοῦ ἄλλου τὰ σφάλματα. ζ'. Νὰ ἔχωσιν ἀναμεταξύ των ἀνεξικακίαν· ἐπειδὴ με' ταῦτα ἡμποροῦσι νὰ φανῶσιν, ὅτι εἶναι συγγενεῖς καὶ ἔχουσι διαφορὰν ἀπὸ τοὺς ξένους.

γ'. Πρὸς τοὺς διδασκάλους.

Ὅ,τι χρεωστοῦμεν πρὸς τοὺς γονεῖς, τὸ αὐτὸ χρεωστοῦμεν ἀναλόγως καὶ πρὸς τοὺς διδασκάλους· διότι καὶ αὐτοὶ κοπιᾶζουσι νὰ μᾶς διδάξωσι τὰ μαθήματα ἐκεῖνα, ἃ τινὰ μᾶς κάμνουσιν ἀξιόους τοῦ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχωμεν πρὸς αὐτοὺς ἀληθινὴν ἀγάπην, εὐγνωμοσύνην, εὐπείθειαν, καὶ ἀληθινὸν σέβας. Πρέπει νὰ ἀγωνιζώμεθα με' τὴν σωφροσύνην καὶ ἐπιμέλειάν μας νὰ ἀνταμείδωμεν τοὺς κόπους, ὅσους προθύμως καταβάλλουσι διὰ τὴν ὠφέλειάν μας.

δ'. Πρὸς τοὺς εὐεργέτας.

Ὅσοι καθ' ὅποιονδῆποτε τρόπον μᾶς εὐεργετοῦσι, πρὸς ὅλους τούτους χρεωστοῦμεν νὰ ᾖμεθα πάντοτε εὐγνώμονες, καὶ νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν ἐκ ψυχῆς διὰ τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν πρὸς ἡμᾶς.

Μ' ὅλον ὅτι δὲν εἶναι καμμία ἀμοιβὴ ἀξία διὰ νὰ ἐξισωθῇ με' τὴν εὐεργεσίαν, ὅμως ἡμεῖς χρεωστοῦμεν ὅχι μό-

νον γὰ ἐνθυμώμεθα τῶν εὐεργετῶν τὰς εὐεργεσίας καὶ νὰ εὐγνωμονώμεν, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ εὐρωμεν καιρόν, διὰ νὰ τοὺς ἀντευεργετῶμεν.

Καμμία ἄλλη ἀπὸ ὅλας τὰς κακίας τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι αἰσχροτέρα καὶ βδελυροτέρα ἀπὸ τὴν ἀγνωμοσύνην· λοιπὸν τὴν πρὸς τοὺς εὐεργέτας ἀγνωμοσύνην πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν περισσότερον ἀπὸ πᾶν ἄλλο κακόν.

ε'. Πρὸς τοὺς μεγαλητέρους καὶ ἀνωτέρους.

Πρὸς τοὺς μεγαλητέρους κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ ἀνωτέρους κατὰ τὸ ἀξίωμα χρεωστοῦμεν νὰ προσφέρωμεν σέβας καὶ εὐλάβειαν, καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν νὰ στεκώμεθα κοσμίως, καὶ νὰ λαλῶμεν μὲ σεμνοπρέπειαν καὶ νὰ μὴν αὐθαδιάζωμεν ἔμπροσθεν αὐτῶν κατ' οὐδένα τρόπον.

Μάλιστα δὲ πρέπει νὰ στεκώμεθα μὲ σέβας καὶ νὰ ὁμιλῶμεν μὲ σεμνοπρέπειαν πρὸς ἐκείνους, ὅσοι ἔχουσι δικαίωμα νὰ μᾶς προστάττωσι, καὶ πρὸς τούτοις πρέπει νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς αὐτοὺς, καὶ νὰ ἐκτελῶμεν προθύμως καὶ πάραυτα, ὅσα μᾶς προστάττουσι.

στ'. Πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ.

Οἱ ἡγεμόνες, οἱ ἀληθεῖς λέγω καὶ νόμιμοι ἡγεμόνες, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ πατέρες μιᾶς μεγάλης κοινότητος, καὶ ἐκτελεσται τῶν κοινῶν νόμων, καὶ φροντισται διὰ τὴν εὐδαιμονίαν ὅλης τῆς κοινότητος. Καὶ καθὼς οἱ πατέρες φροντίζουσιν ὅλως διόλου διὰ τὸ καλὸν καὶ τὴν εὐτυχίαν τῶν τέκνων των, οὕτω καὶ οἱ νόμιμοι ἡγεμόνες φροντίζουσι διὰ τὸ καλὸν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ὑπηκόων αὐτῶν. Οἱ λειτουργοὶ πάλιν τῶν ἡγεμόνων δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ὑπηρέται αὐτῶν, καὶ ἐκτελεσται τῶν κατὰ νόμους προσταγμάτων των· τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ ἑπαρχοί, οἱ τοπάρχαι, οἱ τοποτηρηταί, οἱ διοικηταί, οἱ σύμβουλοι, οἱ ἄρχοντες, οἱ κριταὶ κτλ.

Χρεωστοῦμεν λοιπὸν μέγα σέβας πρὸς τοὺς ἡγεμόνας

διὰ τὴν πατρικὴν αὐτῶν κηδεμονίαν, καὶ νὰ ἐκπληρῶμεν ἀκριβῶς τὰς κατὰ νόμον προσταγὰς των· καὶ διὰ τοὺς ἡγεμόνας χρεωστοῦμεν ἀκόμη νὰ τιμῶμεν καὶ νὰ σεβώμεθα καὶ τοὺς λειτουργοὺς των.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἄγρυπνον φροντίδα τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτοῦ κρέμαται ἡ κοινὴ ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια καὶ τοῦ λαοῦ ἡ εὐδαιμονία, διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη, καὶ διὰ τὸ κοινὸν καλόν, καὶ διὰ τὸ ἴδιον ἐκάστου, νὰ ἐκπληρῶνται ἀκριβῶς αἱ ἔννομοι προσταγαὶ αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἄλλως ἅλα πίπτουσιν εἰς ἀταξίαν, καὶ δὲν εἴμπορεῖ τις νὰ ᾔναι ἀσφαλής, καὶ νὰ ζῇ ἡσυχος.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ κοινὴ ἀσφάλεια καὶ ἡσυχία ἀπαιτεῖ καὶ ἑξοδα κοινά, διὰ τοῦτο ἕκαστος εἶναι ὑπόχρεως νὰ συνεισφέρῃ τὸ μέρος του, καὶ νὰ πληρῶνῃ τὸν ἀνάλογόν του φόρον, ὅπου οἱ νόμοι διορίζουσι.

ζ'. Πρὸς τὴν Πατρίδα.

Ἐκαστος ἔχει χρέος νὰ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του, καὶ νὰ φροντίζῃ ὅσον δύναται περὶ τῶν συμφερόντων αὐτῆς· διότι ἡ κοινὴ ἀγάπη τῆς πατρίδος πορίζει τὰ κοινὰ συμφέροντα, καί, ὅταν φροντίζωμεν περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων, δὲν στερούμεθα καὶ τοῦ ἰδίου.

Ἡ πατρίς εἶναι κοινὴ μήτηρ, τῆς ὁποίας τὰ συμφέροντα εἶναι κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς πατριώτας, καὶ ἐκ τῆς κοινῆς εὐτυχίας ἢ δυστυχίας τῆς πατρίδος μετέχει ἕκαστος πατριώτης τὸ ἑαυτοῦ μέρος. Λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη ὅλοι νὰ βοηθῶσιν εἰς τὴν εὐτυχίαν τῆς πατρίδος, διὰ νὰ μετέχῃ ἕκαστος τὸ μέρος τῆς κοινῆς εὐτυχίας.

Ὅθεν, ὅταν ὀρμῶσιν ἐχθροὶ κατὰ τῆς πατρίδος, διὰ νὰ ἀφαιρέσωσι τὴν εὐτυχίαν αὐτῆς, γνωρίζων ἕκαστος ὅτι ἀφαιρεῖται καὶ τὸ ἑαυτοῦ μέρος, χρεωστεῖ νὰ τὴν ὑπερασπίζηται μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις, καὶ χρεῖας τυχούσης, καὶ μὲ κίνδυνον αὐτῆς του τῆς ζωῆς.

Τοῦτο εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον κατ' οὐδένα τρόπον, καὶ μέλλει νὰ ἀποθάνῃ ἄργότερον ἢ ὀγλιγωρότερον. Τούτου

οὕτως ἔχοντος, διατί νὰ φιλοζωῇ, καὶ διὰ τὴν φιλοζωΐαν του καὶ αὐτὸς νὰ αἰχμαλωτισθῇ, καὶ ἡ γυνή του, καὶ τὰ τέκνα του, καὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς καὶ συμπατριῶταί του ;

Ὁ ὑπὲρ πατρίδος θάνατος εἶναι γλυκύτατος, διότι ἕκαστος, ἀποθνήσκων ὑπὲρ τῆς πατρίδος, εὐχαριστεῖται ὅτι ἀφίνει τὴν πατρίδα του ἐνδοξον καὶ εὐτυχῇ, ὅτι ἀφίνει τοὺς πατριώτας του, τοὺς συγγενεῖς του, τὰ τέκνα του, τὴν γυναῖκα, του ἐλευθέρους. Ἀφοῦ τοῦτο ἔχῃ οὕτω, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ φοβώμεθα τὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον.

Πόση πάλιν ἡδονή, πόση χαρὰ εἶναι, ἂν μετὰ τοὺς κινδύνους ἐπιζήσωμεν καὶ ἰδῶμεν τὴν πατρίδα ἐνδοξον, τοὺς πατριώτας, τοὺς συγγενεῖς, τὰς γυναῖκας, τὰ τέκνα καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐλευθέρους, καὶ ἀπολαμβάνοντας τὰ ἀγαθὰ τῆς πατρίδος καὶ τιμωμένους διὰ τὴν ἀρετὴν μας.

Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος εἶναι τὸ μέγιστόν μας χρέος· διότι ἐκ τῆς σωτηρίας της κρέμαται καὶ ἡ σωτηρία μας, καὶ ἐκ τῆς εὐτυχίας της καὶ ἡ εὐτυχία μας, καὶ ἐκ τῆς δόξης της καὶ ἡ δόξα μας.

Ὅταν πάλιν ᾔναι εἰρήνη, χρεωστοῦμεν νὰ φυλάττωμεν τὴν ὑπόληψίν της ἕκαστος τὸ ἑαυτοῦ μέρος, καὶ νὰ μὴ ταράζωμεν μὲ τὰς κακουργίας μας τὴν ἡσυχίαν της, ἀλλὰ νὰ ἀγωνιζώμεθα νὰ τὴν δοξάσωμεν μὲ τὰς ἀρετάς καὶ μὲ τὰ προτερήματά μας, καὶ νὰ τὴν ὠφελήσωμεν μὲ τοὺς κόπους μας.

η'. Πρὸς τοὺς φίλους.

Ὅσον ἀναγκαιότατον πράγμα εἶναι ὁ φίλος, τοσοῦτον εἶναι καὶ δυσκολώτατον ν' ἀποκτήσῃ τις ἀληθῆ καὶ εὐκρινῆ φίλον. Καὶ ἀναγκαιότατον μὲν εἶναι, διότι φίλος θέλει νὰ εἰπῇ «ἄλλος ἐγώ»· δυσκολώτατον δέ, διότι πολλοὶ μὲ πρόσχημα φιλίας μᾶς ἀπατῶσι, καὶ ἡμεῖς, ἐμπιστευόμενοι εἰς αὐτοὺς, γινόμεθα τῶν ἐχθρῶν ἢ παίγνιον ἢ ὑπόδουλοι.

Ὅθεν πρὸ τοῦ νὰ μάθωμεν τὰ πρὸς τοὺς φίλους καθήκοντα, εἶνε ἀνάγκη πρῶτον νὰ μάθωμεν τινὰς κανόνας, πῶς νὰ ἐκλέγωμεν τοὺς φίλους.

θ'. Ἐκλογὴ φίλων.

Πρῶτον μὲν πρέπει νὰ φιλιωνώμεθα μὲ καλοὺς καὶ τιμίους ἀνθρώπους· ἐπειδὴ ὅστις συναναστρέφεται μὲ ἀχρεῖους καὶ ἀτίμους ἀνθρώπους, εὐκόλως ἡμπορεῖ καὶ αὐτὸς νὰ γείνη τοιοῦτος· ὅθεν εἶναι καὶ ἀναντίρρητος γνώμη, ὅτι· «Ἐκαστος νομίζεται τοιοῦτος, ὅποιοι εἶναι ἐκεῖνοι, μὲ τοὺς ὁποίους συναναστρέφεται».

Δεύτερον δὲ πρέπει νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ ἄφρονας, οἱ ὅποιοι πολλάκις ὄχι ἀπὸ κακοήθειαν, ἀλλ' ἀπὸ ἀνοησίαν ἐνδέχεται νὰ προδώσωσι τὰ μυστικά μας, καὶ νὰ μᾶς βλάψωσι κατὰ μοῖρας ἄλλους τρόπους· ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν πρέπει νὰ ἐκλέγωμεν ἀνθρώπους, ὥστε ὄχι μόνον νὰ δύνωνται νὰ φυλάττωσι τὰ μυστικά, ἀλλ', ὅταν ἡ χρεία τὸ ἀπαιτῇ, νὰ ἦναι ἱκανοὶ νὰ μᾶς δώσωσι καὶ συμβουλὰς καλὰς, καὶ νοουθεσίας ὠφελίμους.

Τρίτον δὲ πρέπει νὰ φεύγωμεν τὴν φιλίαν ἀνθρώπων φύσεως ἀνησύχου καὶ ὀξυθύμου, ἐπειδὴ τούτων ἡ φιλία ἐν τὸς ὀλίγου διαλύεται, καὶ νὰ ζητῶμεν ἀνθρώπους ἱκανοὺς νὰ ὑποφέρωσι τὰ ἴδια ἡμῶν ἐλαττώματα, καὶ νὰ ἦναι ἡθους ἡμέρου καὶ πρῶου.

Τέταρτον δὲ καὶ τελευταῖον, πρέπει νὰ ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ ἀνθρώπους πολλὰ ἰδιοκερδεῖς, οἱ ὅποιοι στοχάζονται μόνον τὸ ἴδιον ἑαυτῶν κέρδος, καὶ νὰ φιλιωνώμεθα μὲ ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι τρῶντι θέλουσι τὸ καλὸν μας, καὶ εἰς καιρὸν ἀρμόδιον ἡξεύρουσι νὰ τὸ ἐνεργήσωσι καὶ νὰ μᾶς βοηθήσωσιν.

Ὅταν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν φίλων μεταχειρισθῶμεν τοὺς κανόνας τούτους, τότε ἡμποροῦμεν νὰ εὐχαριστηθῶμεν εἰς αὐτούς· ἄλλως δὲ εἶναι καλῆτερα νὰ ζῶμεν ἄφιλοι, παρά νὰ κάμνωμεν φιλίας κακὰς καὶ ἐπονειδίστους.

Ἄν πάλιν κατὰ τύχην συμβῇ, μὲ ὄλας μας τὰς προφυλάξεις, καὶ ἀπατηθῶμεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν φίλων, τότε εἶναι φρόνιμον κατὰ μικρὸν νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τοῦς φίλους ἐκεῖνους, ἀπὸ τοῦς ὁποίους μᾶς προσάπτεται καὶ ἐντροπὴ καὶ ἀτιμία.

ε'. Καθήκοντα πρὸς τοὺς φίλους.

Ὅσον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προσέχωμεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν φίλων τόσον εἶναι ἀναγκαῖον τὸ νὰ ἐπιμελώμεθα νὰ τοὺς φυλάξωμεν.

Πρῶτον λοιπὸν χρέος ἔχομεν πρὸς τὸν φίλον τὸ νὰ τὸν εὐεργετῶμεν εἰς ὅσα ἡμποροῦμεν, βοηθοῦντές τον εἰς τὰς χρείας του, συντρέχοντές τον εἰς τὰς ἀμνηχανίας του, εἰδοποιούντες εἰς αὐτὸν ὅλα, ὅσα ἡμποροῦσι νὰ τὸν βλάψωσιν καὶ συμβουλευόντες των νὰ διορθώσῃ τὰ ἐλαττώματά του.

Δεύτερον χρέος ἔχομεν πρὸς τὸν φίλον, τὸ νὰ ἡμεθα πιστοὶ καὶ φρόνιμοι, καὶ νὰ φυλαττώμεθα ἀπὸ τὸ νὰ φανερώσωμεν τὸ μυστικόν του, καὶ ἀπὸ τὸ νὰ τὸν προδώσωμεν ἢ ἀπὸ κακοήθειαν ἢ ἀπὸ ἀπροσεξίαν.

Τρίτον χρέος πρὸς τὸν φίλον εἶναι ἡ ἀνοχή, τὸ νὰ ὑποφέρῃ δηλαδὴ ἕκαστος τὰ ἐλαττώματα τοῦ φίλου του, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκεται ἄνθρωπος χωρὶς ἐλαττώματα. Καὶ μ' ὅλον ὅτι πρέπει νὰ ὑποφέρωμεν τὰ ἐλαττώματα ὅλων, διαφερόντως ὅμως πρέπει νὰ ὑποφέρωμεν τὰ τῶν φίλων.

Ἐν ᾧ χρεωστούμεν νὰ ὑποφέρωμεν τὰ ἐλαττώματα τῶν φίλων ἡμῶν, πρέπει ὅμως καὶ νὰ διακρίνωμεν αὐτά· διότι, εἰ μὲν εἶνε κακὰ καὶ ἐναντία εἰς τὴν τιμιότητα καὶ πηγάζουσιν ἀπὸ ψυχὴν ἀχρείαν καὶ γνώμας κακὰς, τότε οἱ τοιοῦτοι φίλοι εἶναι ἀνάξιοι ἡμῶν, πρέπει νὰ τοὺς ἀποφεύγωμεν· εἰ δὲ τὰ ἐλαττώματα εἶναι ἀπὸ ἐλαφρότητα νοός, ἢ ἰδιοσυγκρασίαν, καὶ εἰς ἡμᾶς μὲν εἶναι ὀλίγον ὀχληρά, αὐτὰ ὅμως καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶνε κακὰ, τότε πρέπει νὰ νοουθετῶμεν τοὺς φίλους διὰ νὰ τὰ διορθώσωσιν· ἀλλὰ καὶ ἂν μείνωσιν ἀδιόρθωτοι, διὰ τὰς ἄλλας των ἀρετὰς πρέπει νὰ τοὺς ὑποφέρωμεν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ συμπεριφορᾶς.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Συμπεριφορὰ λέγεται ὁ τρόπος, καθ' ὃν χρεωστεῖ ἕκαστος νὰ πολιτεύηται με τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐν τῇ πολιτικῇ βίῳ, κατὰ τὸν ὁποῖον ὅστις πολιτεύεται λέγεται κόσμιος καὶ πολιτικὸς ἄνθρωπος.

Ὅστις ἡξεύρει νὰ συμπεριφέρηται κοσμίως με τοὺς ἀνθρώπους, οὗτος λέγεται κόσμιος καὶ πολιτικὸς ἄνθρωπος· ὅστις δὲν συμπεριφέρεται με αὐτοὺς ἀτάκτως καὶ ἀκόσμως, λέγεται ἀπολίτευτος καὶ ἀγροῖκος ἄνθρωπος.

Καὶ ἐπειδὴ ἡ συμπεριφορὰ θεωρεῖται εἰς τὸ πῶς νὰ πολιτευώμεθα μετὰ κοσμιότητος, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ κοσμιότης ἐξετάζεται, πρῶτον εἰς τὴν καθαρότητα, δεύτερον εἰς τὰ κινήματα, τρίτον εἰς τὴν ἐπίσκεψιν, τέταρτον εἰς τὴν συναναστροφὴν, πέμπτον εἰς τὴν τράπεζαν.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Περὶ τῆς καθαριότητος.

Πρῶτον ἔργον εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ὅστις θέλει νὰ παρουσιασθῇ κόσμιος εἰς τὸν πολιτικὸν βίον, τὸ νὰ ᾔναι καθάριος, δηλαδή, νὰ ἔχῃ καὶ τὸ σῶμά του καθαρὸν καὶ τὰ ἐνδύματά του· ἐπειδὴ ὁ ρυπαρὸς ἄνθρωπος καὶ εἰς τὸ σῶμά του καὶ εἰς τὰ ἐνδύματά του εἶναι βδελυκτός, καὶ πάσης πολιτικῆς συμπεριφορᾶς ἀνάξιος.

Διὰ τὸ ἵνα τὸ σῶμα καθαρὸν, πρέπει νὰ κάμνωμεν ταῦτα·

Πρῶτον νὰ ἔχωμεν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον καθαρὸν· καὶ διὰ τὸ ἵνα καθαρὰ ταῦτα, πρέπει νὰ τὰ νίπτωμεν ὄχι μόνον καθημερινῶς τὸ πρῶτ', ἀλλὰ καὶ πολλάκις τῆς ἡμέρας ἂν ἡ χρεῖα ἀπαιτῇ.

Δεύτερον νὰ ἔχωμεν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς κτενισμένες καὶ καθαρὰς ἀπὸ τὰ βδελυρὰ ἐκεῖνα καὶ ὀχληρὰ ζωύφια, ἅτινα ἐμφωλεύουν εἰς τὴν κεφαλὴν. Εἰς τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον νὰ κτενίζωμεθα καθ' ἡμέραν τὸ πρῶτ', καὶ νὰ λουώμεθα καθ' ἕκαστον Σάββατον τῆς ἐβδομάδος.

Τρίτον νὰ κόπτωμεν τὰ δυνύχιά μας συνεχῶς, καὶ νὰ μὴ τ' ἀφίνωμεν ν' αὐξάνωσι τοσοῦτον, ὥστε νὰ συνάζηται ὑποκάτω αὐτῶν ἀκαθαρσία· διότι τὸ τοιοῦτον προξενεῖ ἀηδίαν καὶ μυσαρότητα, καὶ δεικνύει ρυπαροὺς ἐκείνους, ὅσοι ὑποφέρουσι τοιαύτας ἀκαθαρσίας.

Τέταρτον νὰ καθαρίζωμεν τοὺς ὀδόντας μας, διότι ἡ τῶν ὀδόντων ἀκαθαρσία καὶ τοὺς ὀδόντας φθείρει εὐκόλως, καὶ κάμνει νὰ ἐξέρχεται ἡ ἀναπνοὴ βρωμερά, ὕπερ προξενεῖ μεγάλην ἀηδίαν εἰς τοὺς παρευρισκομένους.

Διὰ τὸ ἵνα τὰ ἐνδύματα καθαρὰ, πρέπει·

Πρῶτον νὰ ἔχωμεν τὰ φορέματά μας καθαρὰ, χωρὶς κηλίδας, χωρὶς νὰ ἵναι ἐσχισμένα, καὶ νὰ ἵναι καλὰ πεφυλαγμένα. Διὰ τὸ ἵναι δὲ τοιαῦτα, πρέπει καθ' ἡμέραν τὸ πρῶτ' νὰ τὰ καθαίρωμεν μὲ ἐκεῖνο τὸ σάρωθρον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπίτηδες διὰ τὰ φορέματα· νὰ τὰ τεινάζωμεν καὶ νὰ τὰ διπλόνωμεν, καὶ οὕτω νὰ τὰ φυλάττωμεν εἰς τὸ κιβώτιον. Ὅταν δὲ τὰ ἐνδυθῶμεν καὶ μέλλωμεν νὰ καθήσωμεν πού, πρέπει νὰ περιεργαζώμεθα τὸν τόπον πρῶτον, καὶ οὕτω νὰ καθήμεθα. Ἄν δὲ ἵναι ἐσχισμένα, πρέπει νὰ τὰ ἐμβαλόνωμεν ἐπιτηδείως, διὰ τὸ μὴ προξενῇ τὸ ἐμβόλωμα, φαινόμενον, ἀηδίαν.

Δεύτερον ν' ἀλλάσσωμεν συνεχῶς τὰ πλυστικά, δηλαδή τὰ ἐνδύματα ἐκεῖνα, ὅσα πλύνονται· ὅλον, τὸ ὑποχιτώνιον, τὴν ὑποπερικελίδα, τὸν λαιμοδέτην, τὰ περιπόδια καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ νὰ δίδωμεν νὰ τὰ πλύνωσι δις ἢ ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος, διὰ τὸ νὰ ἡμπορῶσι νὰ ἵναι καθαρὰ· καὶ ἡμεῖς φο-

ροῦντες αὐτὰ χρεωστοῦμεν νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ τὰ ρυπώνωμεν.

Τρίτον νὰ ἔχωμεν τὰ ὑποδήματα καὶ τὸν πῖλον καθαρὰ, καὶ μάλιστα τὰ ὑποδήματα νὰ μὴν ἔχωσιν μήτε κονιορτόν, μήτε πηλόν, μήτε νὰ ἦναι μὲ τρύπας, ἢ ἐσχισμένα, ἢ ἐξηλωμένα, διότι καὶ τὰ τοιαῦτα δεικνύουσι τοῦ φοροῦντος ἀπροσεξίαν καὶ ρυπαρίαν.

Ἐν γένει δὲ καὶ τὸ σῶμά μας πρέπει νὰ ἦναι καθαρόν, καὶ τὰ ἐνδύματά μας ὁμοίως, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ἐπάνω μας τί, προξενοῦν ἀηδίαν καὶ δυσαρέσκειαν εἰς τὴν ὄψιν τῶν ἄλλων, μήτε νὰ ἀναδίδηται ἢ ἀπὸ τὸ σῶμά μας ἢ ἀπὸ τὰ ἐνδύματά μας καμμία δυσωδία.

ΤΜΗΜΑ Β'.

Πῶς νὰ στεκῇται τις, πῶς νὰ κάθεται καὶ πῶς νὰ περιπατῇ.

Ὅταν περιπατῶμεν, ἢ στεκώμεθα, ἢ καθήμεθα, πρέπει νὰ προσέχωμεν διὰ νὰ φαινώμεθα κόσμιοι, νὰ ἔχωμεν τὸ σῶμα ὀρθίον, καὶ μάλιστα τὴν κεφαλὴν, χωρὶς νὰ κλίνωμεν μήτε ὀπίσω, μήτε ἔμπροσθεν, μήτε πρὸς τὰ πλάγια.

Ὅταν στεκώμεθα ὀρθιοι, μάλιστα δὲ ἔμπροσθεν εἰς μεγαλύτερους, πρέπει νὰ στήρίζωμεν τὸ σῶμα ἐπάνω εἰς τοὺς δύο πόδας, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸν ἓνα, καὶ νὰ μὴ ἀκουμπῶμεν εἰς τὸν τοῖχον, εἰς τὴν τράπεζαν, εἰς τὰ θρανία, ἢ εἰς ἄλλο τι. Ὅταν καθήμεθα, ἂν ἦναι καὶ ἄλλοι παρόντες, νὰ μὴν ἐξαπλωνώμεθα, νὰ μὴ πλαγιαῖζωμεν, νὰ μὴ στρεφογυρίζωμεν, νὰ μὴ ἀκουμπῶμεν εἰς τοὺς ἀγκῶνας, ἢ εἰς τὰς χεῖρας καὶ τὰ σκέλη νὰ τὰ ἔχωμεν συνηγμένα, καὶ ὄχι ἐξηπλωμένα, μήτε νὰ ἔχωμεν τὸν ἓνα πόδα ἐπάνω εἰς τὸν ἄλλον. Ὅταν περιπατῶμεν, δὲν πρέπει οὔτε νὰ πηδῶμεν, οὔτε νὰ τρέχωμεν, οὔτε νὰ σύρωμεν τοὺς πόδας, οὔτε νὰ κτυπῶμεν τὴν γῆν μὲ αὐτοὺς, οὔτε νὰ τοὺς σηκῶμεν πολὺ, ἀλλὰ νὰ βαδίζωμεν περιπατοῦντες ἡσυχᾶ καὶ τακτικά.

Εἶναι κακὴ συνήθεια καὶ τοῦτο, νὰ κλονίζωμεν τὸ

σῶμα, ἢ νὰ ταράττωμεν τὰς χεῖρας, ὅταν περιπατῶμεν, διὰ τοῦτο πρέπει, ὅταν περιπατῶμεν, μόνοι οἱ πόδες νὰ κινῶνται, τὸ δὲ σῶμα καὶ αἱ χεῖρες νὰ μένωσιν ἡσυχά.

Καὶ νὰ δένωμεν τὰς χεῖρας ὀπίσω περιπατοῦντες, εἶναι ἔξω τῆς κοσμιότητος, διότι τὸ τοιοῦτον φανερώνει περὶ φρόνησιν, καὶ ὅχι εὐσχημοσύνην καὶ κοσμιότητα· ὅθεν πρέπει νὰ τὸ ἀποφεύγωμεν, ἂν θέλωμεν νὰ ᾤμεθα κόσμιοι.

Ὅταν ἀπαντῶμέν τινα καθ' ὁδόν, δὲν πρέπει νὰ κόπτωμεν τὴν διάβασίν του, ἀλλὰ νὰ παραμερίζωμεν ἡσύχως, καὶ ν' ἀφι-
νωμεν ἕκαστον νὰ διαδραῖνη ἐκεῖθεν, ὅθεν εἶναι τὸ βᾶδισμά του.

Ὅταν περιπατοῦντες συναπαντῶμεν ἀνωτέρους ἡμῶν, πρέπει νὰ παραμερίζωμεν, καὶ νὰ παραχωρῶμεν εἰς αὐτοὺς νὰ διαδῶσιν ἐλευθέρως, ὅθεν εἶναι καλλήτερα.

Όταν τύχη νὰ συμπεριπατῶμεν μὲ ἀνώτερόν τινα, τότε πρέπει νὰ τῷ παραχωρῶμεν τὸν ἐντιμότερον τρόπον, ὅστις εἶναι τὰ δεξιὰ, ἔὰν ἡμεθα δύο οἱ συμπεριπατοῦντες, ἢ τὸ μέσον, ἔὰν ἡμεθα περισσότεροι· εἰς τὰς ἀγυῖας ὁμῶς τῶν πόλεων ἢ χωρίων ὁ καλῆτερος τρόπος εἶναι ὁ πρὸς τὸν ταῖχον, ὡς ἀταραχώτερος. Όταν συμπεριπατῶμεν μὲ ἄνθρωπον ἕγκριτον, τότε διὰ σέβας πρέπει νὰ στεκώμεθα ὀλίγον τι ὀπίσω· εἰ δὲ καὶ σταθῇ, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ μὲ ἄλλον τινὰ μυστικῶς, τότε ἡμεῖς νὰ ἀπομακρυνώμεθα ὀλίγον, διὰ νὰ μὴ ἀκούωμεν τοὺς λόγους των.

Ὅσους ἀπαντῶμεν καθ' ὁδὸν καὶ μᾶς χαιρετῶσι, πρέ-
πει καὶ ἡμεῖς νὰ τοὺς ἀντιχαιρετῶμεν· ἂν ὅμως ᾖναι ἀνώ-
τεροί μας, τότε χρεωστούμεν ἡμεῖς νὰ τοὺς χαιρετῶμεν
πρῶτον, καὶ τοῦτο γίνεται μόνον εἰς τοὺς γνωρίμους, ἢ καὶ
πρὸς τοὺς μεγάλου βαθμοῦ ἀνθρώπους· ἐπειδὴ ἄλλως εἶναι
ἄχληρότατον, τὸ νὰ υποχρεώνωμεν ὅλους τοὺς διαδιδόν-
τας νὰ μᾶς ἀντιχαιρετῶσι.

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Περὶ ἐπισκέψεως.

Πολιτικής ίδιον είναι και τὸ νὰ ἐπισκεπτόμεθα ἐκεί-
νους, ὅσοι μᾶς ἐπεσκέφθησαν· πρὸς δὲ τοὺς ἀνωτέρους χρέος
εἶναι νὰ καμνῶμεν ἡμεῖς πρῶτοι τὴν ἐπίσκεψιν.

Ὅταν ἐμβαίνωμεν εἰς τὴν οἰκίαν τινός, ἐρχόμενοι πρὸς ἐπίσκεψιν, δὲν πρέπει νὰ εἰσχωρῶμεν εὐθὺς εἰς τοὺς θαλάμους, ἀλλὰ νὰ εἰδοποιῶμεν πρῶτον τοὺς κυρίους διὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἢ νὰ χτυπῶμεν εἰς τὴν θύραν· τὸ δὲ εἰς τὴν θύραν κτύπημα πρέπει νὰ γίνηται ἡσυχᾶ καὶ ὄχι μὲ θόρυβον· καί, ἐὰν χρειασθῇ νὰ τὸ κάμωμεν καὶ δεύτερον, πρέπει ν' ἀφίνωμεν εἰς τὸ μεταξὺ ὀλίγον καιρόν.

Ἀφοῦ δὲν μᾶς δοθῇ σημεῖον διὰ νὰ ἐμβῶμεν, τότε, ἐὰν ἡ θύρα ᾖναι κεκλεισμένη, νὰ τὴν ἀνοίγωμεν ἡσυχᾶ καὶ χωρὶς κρότον· καὶ πάλιν, ἀφοῦ ἐμβῶμεν, νὰ τὴν κλείωμεν ἡσυχᾶ, καὶ νὰ μὴ τὸ ἀμελῶμεν, καὶ ὅταν ἐμβαίνωμεν καὶ ὅταν ἐκβαίνωμεν.

Ἀφοῦ ἐμφανισθῶμεν εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐπισκεπτόμεθα, πρέπει πρῶτον νὰ τοὺς χαιρετίσωμεν μὲ κλίσιν τῆς κεφαλῆς περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον βαθεῖαν, κατὰ τὸ ὑποκείμενον δηλαδὴ, ἔπειτα μὲ λόγους ὑποχρεωτικούς νὰ φανερῶσωμεν τὴν αἰτίαν τῆς ἐπισκέψεως· ἐὰν δὲ ᾖναι καὶ ἄλλοι παρόντες, δὲν πρέπει νὰ ἀφήσωμεν καὶ ἐκείνους χωρὶς νὰ τοὺς χαιρετίσωμεν, ἀλλ' εἰς τὸν καθένα πρέπει νὰ κάμωμεν τὸν πρέποντα χαιρετισμόν.

Ἐπειτα δὲν πρέπει νὰ καθίσωμεν, ἐὰν δὲν μᾶς εἴπωσιν· οὔτε πρέπει πάλιν νὰ προσμένωμεν νὰ μᾶς εἴπωσι πολλάκις. Ὅταν δὲ πάλιν θέλωμεν νὰ καθίσωμεν, πρέπει νὰ ἐκλέγωμεν τὸν κατώτερον τόπον καὶ ὄχι τὸν καλῆτερον, ἐκτός ἐὰν ὁ κύριος τῆς οἰκίας μᾶς παρακινήσῃ.

Πρέπει νὰ καθήμεθα εὐτακτὰ καὶ μὲ τὸ προσῆκον σέβας· καὶ ἀφοῦ ἐκθέσωμεν τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἤλθαμεν εἰς ἐπίσκεψιν, νὰ σιωπήσωμεν, καὶ νὰ ἀφήσωμεν νὰ ἀρχίσῃ τὴν ὁμιλίαν ὁ κύριος τοῦ οἴκου, καὶ ἡμεῖς νὰ ἀκροαζώμεθα μὲ προσοχήν, καὶ νὰ ἀποκρινώμεθα, ἂν κάμνῃ χρεῖα, εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦσιν ἀπόκρισιν.

Ὅταν ἡ ἐπίσκεψις γίνηται περὶ τινος ὑποθέσεως, ἀφοῦ τὴν ἐκθέσωμεν καθαρῶτα καὶ συντομῶτα, πρέπει νὰ προσμένωμεν τὴν ἀπόκρισιν· ἐὰν δὲ χρειασθῇ ν' ἀνταποκριθῶμεν, ν' ἀποκρινώμεθα μὲ σεμνότητα καὶ μὲ τὸ πρέπον σέβας, ἐὰν ᾖναι ἀνώτερός μας ἐκεῖνος, πρὸς ὃν ὁμιλοῦμεν. Ὅταν ὑπάγωμεν πρὸς ἐπίσκεψιν μόνον διὰ φιλο-

φροσύνην καὶ χαιρετισμόν, δὲν πρέπει νὰ διατρίβωμεν πολλήν ὥραν, καὶ μάλιστα ἐὰν ἐπισκεπτόμεθα ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἔχουσι πολλὰς ἀσχολίας καὶ ὑποθέσεις. "Ὅθεν, ὅταν αἰσθανθῶμεν ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἐπιθυμοῦσι νὰ μείνωσι μόνοι, εὐθὺς νὰ τοὺς ἀποχαιρετῶμεν καὶ νὰ ἀναχωρῶμεν. "Ὅταν κάμνωμεν τὴν ἐπίσκεψιν εἰς πολὺ ἀνωτέρους ἀπὸ ἡμᾶς, δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀποχαιρετῶμεν πρότερον, προτοῦ αὐτοὶ νὰ μᾶς δώσωσι σημεῖον. "Ὅταν θέλωμεν νὰ ἀναχωρήσωμεν, πρέπει νὰ κάμωμεν πάλιν τὰς ἀναλόγους πρὸς ἕκαστον ὑποκείμενον δεξιώσεις καὶ προσκυνήσεις· καὶ ἐὰν θελήσῃ οὗτος νὰ μᾶς ἐκπροοδεύσῃ, τότε πρέπει νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν δις καὶ τρίς διαβαίνοντες ἀπὸ ἓν εἰς ἄλλο δωμάτιον, ἐὰν ἐκεῖνος ἐπιμένῃ ἀκολουθῶν.

Εἰς τὸ διάστημα, καθ' ὃ ἐπισκεπτόμεθα, δὲν πρέπει νὰ προσηλόνωμεν τὰ ὄρματα μας εἰς γράμματα, ἐὰν ἦναι ἐκεῖ, οὔτε νὰ λαμβάνωμεν εἰς χεῖρας βιβλία καὶ νὰ τὰ φιλολογῶμεν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἐκτὸς ἐὰν ἔχωμεν μεγάλην οἰκειότητα, ἢ ὅποια μᾶς τὸ συγχωρεῖ.

"Ὅταν δὲ ἔρχηται τις νὰ μᾶς ἐπισκεφθῇ, δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀναγκάζωμεν νὰ προσμένῃ, ἀλλ' εὐθὺς νὰ τὸν δεχώμεθα, ἐκτὸς ἐὰν τύχωμεν γυμνοί, ἢ ἐνδεδυμένοι ἐνδυμα τοιοῦτον, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ἄξιον εἰς τὸ νὰ φορῶμεν, δεχόμενοι τοιοῦτον ὑποκείμενον· ἢ ἂν καταγινώμεθα εἰς ὑπέθεσιν μὴ ἐπιδεχομένην ἀναβολήν, καὶ τότε ἔχομεν χρὸς νὰ τὸν παρακαλέσωμεν νὰ μᾶς συγχωρήσῃ καὶ νὰ ὑπομείνῃ τὴν μικρὰν ἀργοπορίαν. "Ὅταν ἔρχηται εἰς ἐπίσκεψιν μᾶς ἐπίσημός τις, πρέπει νὰ τὸν προὔπαντῶμεν ἢ εἰς τὸ δωμάτιον, ἢ εἰς τὴν αὐλήν, ἢ εἰς τὴν θύραν τῆς αὐλῆς, κατὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποκειμένου, τὸ ὅποιον ἔρχεται εἰς ἐπίσκεψιν ἡμῶν. Πρὸς δὲ τοὺς ἰσοτίμους, ἢ καὶ ἔχοντας βαθμὸν ὀλίγον τι ἀνώτερον ἀπὸ τὸν ἰδικόν μας, ἀρκετὸν εἶναι, ὅταν ἔρχονται, τὸ νὰ προσηκονώμεθα καὶ νὰ τοὺς προὔπαντῶμεν εἰς αὐτὸ τὸ δωμάτιόν μας.

Εὐθὺς δὲ ἀφοῦ φιλοφρονηθῶμεν ἐκεῖνον, ὅστις ἔλθῃ εἰς ἐπίσκεψιν μας, πρέπει εὐθὺς νὰ τὸν παρακαλέσωμεν νὰ καθίσῃ, δεικνύοντες εἰς αὐτὸν τὸν καλῆτερον τόπον· καὶ ἀφοῦ καθίσῃ, καθήμεθα καὶ ἡμεῖς πλησίον του.

Εἰς τὸ διάστημα, καθ' ὃ μένει εἰς ἡμᾶς ἐκεῖνος, ὅστις ἦλθε πρὸς ἐπίσκεψίν μας, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ φροντίζωμεν, πῶς νὰ τὸν εὐχαριστήσωμεν· ὅθεν πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν εἰς τὴν συνομιλίαν τρόπους ἡδέεις καὶ χαριέντας, καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν, ὅσον ἐνδέχεται, τὸ νὰ δεῖξωμεν βαρύντητα ἢ ἀηδίαν.

Ὅταν δὲ ἀναχωρῇ, τότε πρέπει νὰ τὸν εὐχαριστήσωμεν καθὼς ἀνήκει εἰς τὸ ὑποκείμενόν του, καὶ νὰ τὸν ἐκπροσδεύσωμεν ἀνοίγοντες τὰς θύρας, καὶ ἀκολουθοῦντες ἕως εἰς τὸ προδωμάτιον, ἢ ἕως εἰς τὴν κλίμακα, ἢ ἐὰν ἦναι ἐπίσημος καὶ ἕως ἔξω τῆς αὐλείου θύρας, ὅπου πρέπει καὶ νὰ σταθῶμεν, ἕως ὅτου νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖνος.

ΤΜΗΜΑ Δ'.

Περὶ τῆς συναναστροφῆς.

Ὅταν ἐμβαλῶμεν εἰς συναναστροφήν, κατὰ πρῶτον χρεωστοῦμεν νὰ κάμνωμεν τὰς πρεπούσας προσηήσεις εἰς τὸν οἰκοδεσπότην ἢ εἰς τὴν οἰκοδέσποιναν, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τοὺς παρευρισκομένους κατὰ τάξιν.

Καὶ ἐπειδὴ θέλουσι μᾶς παρακινήσει διὰ νὰ καθίσωμεν, ἡμεῖς πρέπει νὰ ζητῶμεν τὸν κατώτερον τρόπον διὰ νὰ καθίσωμεν, καὶ νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ λάδωμεν τὸν τρόπον ἄλλου· καὶ ἐὰν τις μᾶς προσφέρῃ τὸν τρόπον του, ἡμεῖς νὰ μὴ τὸν δεχθῶμεν, καὶ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν προσφέροντα διὰ τὴν καλωσύνην του καὶ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς τιμὴν· ἐὰν δὲ τέλος μᾶς παρακινήσῃ πολλάκις, τότε τὸν δεχόμεθα εὐχαριστοῦντες.

Ἐὰν καθίσωμεν οὕτως, ἐὰν γνωρίσωμεν ὅτι διὰ τὴν ἔλευσίν μας ἐγείνει διακοπὴ τῆς ὁμιλίας, πρέπει νὰ παρακαλέσωμεν τὸν ὁμιλοῦντα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ὁμιλίαν του, χωρὶς νὰ θελήσωμεν νὰ φανῶμεν περίεργοι διὰ νὰ μάθωμεν, περὶ τίνος εἶναι ὁ λόγος· ἐκτὸς ἐὰν θελήσῃ ὁ ὁμιλῶν νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ὁμιλίαν διὰ νὰ μᾶς ὑποχρεώσῃ.

Ἄν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἐμβῶμεν εἰς λόγους, πρέπει πρῶτον νὰ προσμείνωμεν ἕως ὅτου μᾶς ἐρωτήσωσι, καὶ

οὕτω ν' ἀρχίσωμεν τὴν ὁμιλίαν· ἔξω μόνον ἂν ἔχωμεν αἰτίαν ἱκανήν, διὰ ν' ἀρχίσωμεν ἡμεῖς πρῶτοι τὸν λόγον.

Εἰς τὴν συναναστροφὴν πρέπει ἐν γένει μῆτε πολύλογοι νὰ ῥημεθα, διὰ νὰ μὴ ἐνοχλῶμεν μὲ τὴν πολυλογίαν μας τοὺς ἀκούοντας, μῆτε πάλιν σιωπηλοί, ὥστε νὰ στεκώμεθα μεταξὺ τῶν ἄλλων ὡς ἄλαλα ξόανα, τὸ ὅποιον βέβαια δυσαρεστεῖ καὶ τοὺς παρευρισκομένους, ἐπειδὴ τοὺς δίδει ἀφορμὴν νὰ νομίζωσιν, ὅτι ἡμεῖς ἀδιαφοροῦμεν πρὸς τοὺς λόγους αὐτῶν. Ὅταν ὁμιλῶμεν, πρέπει ἢ φωνὴ μας μῆτε μεγάλη νὰ ᾔηται τόσον, ὥστε νὰ προσκρούῃ τραχεῖα εἰς τὰ ὦτα τῶν παρευρισκομένων εἰς τὴν συναναστροφὴν, μῆτε πάλιν τόσον σιγηλή, ὥστε νὰ φθάνῃ μὲ δυσκολίαν εἰς τὰ ὦτα τῶν ἀκροωμένων· διότι δυσαρεστοῦνται μὴ ἀκούοντες ἐντελῶς τὰ λεγόμενα.

Εἰς τὴν ὁμιλίαν μας πρέπει νὰ προσέχωμεν εἰς τοὺς λόγους μας, καὶ νὰ ζητῶμεν νὰ εὐρίσκωμεν εἰς αὐτοὺς πάντοτε ὑποθέσεις, ὅσον εἶνε δυνατόν, καὶ ὠφελιμωτέρας καὶ εὐαρεστοτέρας, καὶ νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ λόγους ἐναντίους εἰς τὴν τιμότητα καὶ εἰς τὴν εὐσχημοσύνην.

Προσέτι εἰς τὴν ὁμιλίαν μας δὲν πρέπει ποσῶς νὰ μεταχειρίζομεθα αἰσχρολογίας ἢ χυδαιολογίας, μῆτε νὰ ἀναφέρωμεν πράγματα βδελυρὰ καὶ προξενοῦντα φρίκην, μῆτε νὰ ἀστεϊζώμεθα ἀπολιτεύτως, μεταχειριζόμενοι λόγους ἢ σχήματα γελοῖα, μῆτε νὰ θέλωμεν νὰ γείνωμεν σατυρισταὶ ἢ κακολόγοι.

Εἰς ὁποίαν ὑπόθεσιν γεννᾶται φιλονεικία, ἢ λέγει τις λόγους ἐναντίους εἰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔχομεν ἡμεῖς εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, δὲν πρέπει εὐθὺς νὰ συναρπαζώμεθα καὶ νὰ ἀντιλέγωμεν· ἀλλ' ἢ νὰ σιωπῶμεν, ἢ, ἐὰν μᾶς φανῇ ὅτι ἀρμόζει ν' ἀντιπαραθέσωμεν τὴν γνώμην μας, νὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀντιπροβάλωμεν αὐτὴν μὲ τρόπον εὐσχημον καὶ μὲ πολλὴν προσοχήν, διὰ νὰ μὴ προξενήσωμεν σύγχυσιν εἰς τὴν συναναστροφὴν.

Καὶ εἰς τὴν ἀντιλογίαν αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ μεταχειρίζομεθα λέξεις, αἵτινες ἐξελέγχουσιν ἀναφανδὸν ἐκεῖνον, εἰς ὃν ἀντιλέγομεν, δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ τὸν λέγωμεν οὕτω· ψεύδεται, τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τοιοῦτον· ἀλλ' ὅταν ἔχωμεν

ν' ἀναιρέσωμέν τινος τὸν λόγον, πρέπει νὰ ζητήσωμεν πρῶτον συγχώρησιν, λέγοντες, μὲ συγχωρεῖτε νὰ εἶπω καὶ ἐγὼ τὴν γνώμην μου· ἔπειτα νὰ προσθέσωμεν τό, μοι φαίνεται, νομίζω, ἢ ἤκουσα ὅτι ἔλεγον, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶνε τοιοῦτον, ὅτι ἢ ὑπόθεσις τρέχει οὕτως.

Ἐὰν δέ τις ἀντιλέγῃ εἰς ὅσα λέγομεν, δὲν πρέπει νὰ ἀγανακτῶμεν, ἀλλὰ ν' ἀπομακρινώμεθα κοσμίως καὶ μὲ πραότητα, καί, χωρὶς νὰ ὀργιζώμεθα νὰ ἐκθέτωμεν τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἔχοντες φρονοῦμεν οὕτως· ὅταν ὁμῶς βλέπομεν, ὅτι φανερώς παραλογιζόμεθα, δὲν πρέπει νὰ ἐπιμένωμεν ἰσχυρογνωμοῦντες ἀνοήτως καὶ πεισματικῶς, ἀλλ' εὐθὺς νὰ ἐνδίδωμεν, καὶ νὰ ὁμολογῶμεν χάριτας εἰς ἐκεῖνον, ὅστις μᾶς ἐξέβαλεν ἀπὸ τὴν ἀπάτην.

Ὅταν διηγώμεθά τι, δὲν πρέπει μῆτε ξηρόν νὰ τὸ διηγώμεθα καὶ χωρὶς τινος χάριτος, μῆτε πάλιν νὰ τὸ ἐπεκτείνωμεν πέραν τοῦ μέτρου, λέγοντες διεξοδικῶς· ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξιστορῶμεν τὸ πρᾶγμα σαφῶς καὶ εὐτάκτως, καὶ νὰ παρεμπλέκωμεν τὰς σκέψεις καὶ περιστάσεις ἐκείνας, ὅσαι εἶναι ἱκαναὶ μᾶλλον νὰ σαφηνίσωσι τὸ πρᾶγμα καὶ τῇ δώσωσι περισσοτέραν χάριν, καὶ ν' ἀποφεύγωμεν ὅσον δυνατόν τὰς ἀκαίρους καὶ ἀνωφελεῖς παρεκβάσεις.

Οὐδεὶς ἀμφιβάλλει ὅτι εἶνε πολὺ δυσάρεστον καὶ ὀχληρόν, τὸ νὰ διακόπτωμεν εἰς πᾶσαν στιγμήν τὰς διηγήσεις τῶν ἄλλων ζητοῦντες νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων, καὶ πραγμάτων, περὶ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ λόγος, καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν τὰ προλεχθέντα, καὶ νὰ ἐπιστρέφωμεν πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς διηγήσεως· ἔθεν, ὅταν θέλωμεν νὰ διηγηθῶμέν τι, πρέπει νὰ τὸ ἐνθυμώμεθα καλῶς, καὶ νὰ τὸ διαθέτωμεν πρῶτον εἰς τὸν νοὸν μας, καὶ οὕτω νὰ ἀρχώμεθα τῆς διηγήσεως.

Εἰς τὴν συναναστροφὴν εἶναι ἀπρεπέστατον καὶ τοῦτο, τὸ νὰ παραδαρύνωμεν τοὺς ἀνθρώπους διηγούμενοι παμπάλαια πράγματα καὶ γνωστὰ σχεδὸν εἰς ὅλους, ἢ πράγματα μωρὰ καὶ χωρὶς τινος ἡδονῆς καὶ χάριν, ἢ νὰ τοὺς πικραίνωμεν ἀναφέροντες πράγματα λυπηρὰ καὶ μελαγχολικά, ἢ νὰ τοὺς κάμνωμεν νὰ ἐντραπῶσιν, ἢ νὰ ἀηδιάσωσι, μεταχειριζόμενοι λόγους αἰσχροὺς καὶ βδελυροὺς.

Ὅταν θέλωμεν νὰ προξενήσωμεν γέλωτα χαρίεντα καὶ μεθ' ἡδονῆς, τότε πρέπει νὰ ἐκλέγωμεν ὑποθέσεις λόγων χαροποιᾶς καὶ εὐαρέστους, καὶ ἱκανὰς νὰ κινήσωσι τὸν γέλωτα εἰς τοὺς παρόντας μετ' εὐσχημοσύνης· ὅμως νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ ἀρχίζωμεν νὰ γελῶμεν, ἐπειδὴ ἡμπορεῖ τὸ πρᾶγμα νὰ μὴ ἦναι τόσο γελोटόν, ὥστε νὰ κινήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους εἰς γέλωτα, καὶ οὕτως, ἂν μείνωμεν μόνοι γελῶντες, ἀνάγκη εἶνε νὰ ἐντροπιασθῶμεν.

Ὅταν ἄλλος διηγῇται τι, δὲν πρέπει νὰ τὸν διακόπτωμεν, ἢ κάμνοντες θόρυβον, ἢ στρέφοντες τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων εἰς ἄλλο τι, ἢ εἰσάγοντες ἄλλον λόγον, ἢ λέγοντες ὅτι τοῦτο εἶναι ἤδη γνωστόν, ἢ ἀντιλέγοντες ἢ, ἂν ἐκεῖνος παραμορφώσῃ τὸ πρᾶγμα, ἢ παρατρέχῃ τινὰ περίστασιν, ἀρπάζοντες τὴν διήγησιν ἀπὸ τὸ στόμα του, διὰ νὰ τὴν τελειώσωμεν ἡμεῖς, ἢ ὑποβάλλοντες τὰς λέξεις, ἂν ἐκεῖνος ἀπορῇ τίνα λέξιν νὰ μεταχειρισθῇ, ἢ μεταχειριζόμενοι ἄλλον τινὰ τρόπον.

Ὅταν ὁμιλῇ ἄλλος, ἂν θέλωμεν εἰς τὴν διήγησίν του νὰ κάμωμεν προσθήκην τινὰ ἢ παρατήρησιν, πρέπει νὰ προσμένωμεν, ἕως ὅτου τελειώσῃ ἐκεῖνος τὴν διήγησίν του, καὶ τότε καὶ ἡμεῖς ἡμποροῦμεν ἢ νὰ προσθέσωμεν τι ἢ νὰ κάμωμεν τὰς παρατηρήσεις μας.

Πρὸ πάντων δὲ εἰς τὰς συναναστροφὰς δὲν πρέπει νὰ χλευάζωμεν τινα, μήτε νὰ σκώπτωμεν αὐτόν, μήτε νὰ τὸν περιπαίζωμεν ἢ μὲ λόγους, ἢ μὲ ἔργα, καὶ μάλιστα δὲν πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν ἔμπροσθέν του, μήτε νὰ τὸν πειράζωμεν μὲ κανένα τρόπον.

Τὰ σκώμματα καὶ τὰ χλευάσματα εἶναι συγκεχωρημένα νὰ γίνωνται μόνον μεταξὺ τῶν οἰκισιστάτων καὶ συνηθεστάτων, ἀλλὰ καὶ τότε πρέπει νὰ γίνωνται μὲ πολλὴν μετριότητα καὶ εὐσχημοσύνην· ἂν ὅμως ἐκεῖνος, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀποτείνεται τὸ σκῶμμα, πειράζεται, τότε εἶνε ἀνάγκη νὰ παύσωσιν οἱ τοιοῦτοι ἀστεῖσμοί.

Ἐξ ἐναντίας δέ, ὅταν τις σκώπτῃ πρὸς ἡμᾶς ἢ ἀστεΐζεται μὲ ἡμᾶς, τότε πρέπει νὰ μὴ δεικνύωμεν δυσαρέσκειαν, νὰ μὴ ἀγανακτῶμεν, μήτε ν' ἀποκρινώμεθα μὲ λόγους ὕβριστικοὺς καὶ ταπεινοὺς, ἀλλὰ ν' ἀποκρούομεν τὰ σκώμματα

μὲ πολλήν χάριν καὶ εὐσχημοσύνην, καί, ἂν εἶναι δυνατόν, χωρὶς νὰ πειράζωμεν καὶ ἀντισκώπτωμεν ἀστεϊζόμενοι, ὥστε νὰ καταντήσωμεν τὸ πρᾶγμα εἰς ἡδονήν, καὶ ν' ἀποφύγωμεν τὰς ἐκ τῶν τοιούτων συμβαινούσας ξριδας.

Ὁμοίως πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν καὶ τοὺς ἀπολιτεύτους καὶ ἀσχήμονας τρόπους, καὶ τοὺς προσποιητοὺς χαιρετισμούς, καὶ τὰς ὑπερβολικὰς φιλοφρονήσεις τὰς κολακείας, τὴν περιαυτολογίαν, τὴν μεγαλαυχίαν, τὴν ταπεινολογίαν καὶ τὴν δουλοπρέπειαν.

Ἀναγκαῖον εἶναι λοιπὸν εἰς τὰς φιλοφρονήσεις νὰ φυλάττωμεν μετριότητα, καὶ ν' ἀκολουθῶμεν τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου, καὶ ν' ἀποδίδωμεν πρὸς ἕκαστον τὸν ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν ἔπαινον χωρὶς κολακείαν, καὶ περὶ ἡμῶν, ἢ διὰ τὰ πράγματά μας, νὰ μὴ λέγωμεν ποτὲ μήτε καλὸν μήτε κακόν.

Ἄν τύχη ν' ἀναφέρωμέν τι περὶ ἡμῶν εἰς τὰς συναναστροφάς, νὰ προσπαθῶμεν νὰ τὸ ἀναφέρωμεν μὲ μετριότητα, καί, ἂν ἀναγκαζώμεθα νὰ ἐπαινέσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, νὰ προσπαθῶμεν, ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ κάμνωμεν ὀλιγωτάτους τοὺς ἐπαίνους, ἀνάγοντες τὰ πάντα εἰς τοὺς καιροὺς, εἰς τὰς περιστάσεις, καὶ εἰς πᾶν ἄλλο τι αἷτιον.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι ἱκανὰ περὶ τῶν λόγων· νῦν δὲ πρέπει νὰ εἴπωμεν καὶ ποῖα πράγματα, ὡς ἀπρεπῆ, πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν εἰς τὰς συναναστροφάς, καὶ μάλιστα ὅταν ἤμεθα ἔμπροσθεν εἰς ἀξιοσέβαστα ὑποκείμενα.

Τὰ πράγματα, τὰ ὅποια πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν, ὡς ἀπρεπῆ, εἰς τὰς συναναστροφάς, εἶνε ταῦτα·

α'. Δὲν πρέπει νὰ ἐνδυνώμεθα, ἢ νὰ ἐκδυνώμεθα, ἢ νὰ ὑποδυνώμεθα, ἢ νὰ τινάζωμεν τὸν κονιορτόν, ἢ νὰ τρίβωμεν τὴν λάσπην καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅταν εὕρισκώμεθα εἰς συναναστροφὴν μὲ ἄλλους.

β'. Δὲν πρέπει νὰ κόπτωμεν τὰ δόντιά μας, ἢ νὰ τὰ περιτρώγωμεν μὲ τὰ ὀδόντιά μας, ἔμπροσθεν τῶν ἄλλων, διότι τοῦτο δεικνύει πολλήν μυσαρίαν.

γ'. Ἄτοπον εἶναι νὰ βάλλωμεν τὰ δάκτυλά μας εἰς τὸ στόμα ἢ εἰς τὴν μύτην, ἢ, ὅταν ἐκβάλλωμεν τὴν μύξαν, νὰ κυττάζωμεν εἰς τὸ ρινόμακτρον, ἐπειδὴ δίδομεν αἰτίαν εἰς τοὺς παρόντας νὰ μᾶς ἀποστρέφονται.

δ'. Νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ νὰ ξυώμεθα εἰς τὴν κεφαλὴν ἔμπροσθεν τῶν ἄλλων.

ε'. Ἀτοπον εἶναι εἰς τὴν συναναστροφὴν νὰ στραβόνωμεν ἢ νὰ κινῶμεν ἀπρεπῶς τὸ στόμα, τὴν ρίνα, τὰ ὄμματα, ἢ νὰ χάσκωμεν, ἢ νὰ ἐκβάλλωμεν τὴν γλῶσσαν, ἢ νὰ δάκνωμεν τὰ χεῖλη, ἢ νὰ ξύωμεν τὰ ὀδόντια μας.

ς'. Καὶ τὸ νὰ τανυώμεθα ἔμπροσθεν τῶν ἄλλων ἐξαπλόνοντες τὰς χεῖρας καὶ ἐκτείνοντες τὸ σῶμα εἶναι πολλὰ ἄτοπον.

ζ'. Ἀτοπον εἶναι ἀκόμη καὶ τὸ νὰ ἐξαπλυνώμεθα εἰς τὰ θρανία, ἢ νὰ βάλλωμεν τὸν ἑνα πόδα ἐπάνω εἰς τὸν ἄλλον.

η'. Νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ τρίζωμεν τὰ δάκτυλά μας, λυγίζοντες τὰς σκυταλίδας αὐτῶν, ὥσάν νὰ ἐμέλλομεν νὰ τὰ ἐξαρθρώσωμεν, διότι εἶνε ἄτοπον.

θ'. Ἀτοπον εἶναι καὶ τὸ νὰ βήχωμεν ἢ νὰ παρνιζώμεθα πολὺ δυνατὰ, καὶ νὰ περιρραντίζωμεν τοὺς συνόντας μὲ τὸν σίελόν μας· ὅταν βήχωμεν ἢ παρνιζώμεθα, νὰ στρέψωμεν τὴν κεφαλὴν, καὶ νὰ βάλλωμεν ἔμπροσθεν εἰς τὸ στόμα ἢ εἰς τὴν μύτην τὸ ρινόμακτρον.

ι'. Νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ σαλπίζωμεν μὲ τοὺς ρῶθυνας, ὅταν ἀπομυττώμεθα, διότι προξενεῖ ἀηδίαν.

ια'. Εἶναι πρόξενον ἀηδίας τὸ νὰ ἐκβάλλωμεν φωνάς, ὅταν ἀναχασμώμεθα, καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀηδίας πρέπει νὰ βάλλωμεν ἔμπροσθεν εἰς τὸ στόμα ἢ τὴν χεῖρα, ἢ τὸ καψιδρώτιον.

ιβ'. Ν' ἀποφεύγωμεν τὸ νὰ ἀσθμαίνωμεν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅταν λαλῶμεν πρὸς αὐτοὺς, ἢ νὰ τοὺς ραντίζωμεν εἰς τὸ πρόσωπον μὲ τὸν ἐξερχόμενον σίελον ἐκ τοῦ στόματός μας, διότι προξενεῖ ἀηδίαν.

ιγ'. Ἀηδὲς ὁμοίως εἶναι καὶ τὸ νὰ ἐρρυγώμεθα, ἢ νὰ πτύωμεν κατὰ γῆς ἔμπροσθεν τῶν ἄλλων.

ιδ'. Νὰ ἀποφεύγωμεν ἀπὸ τὸ νὰ τρίζωμεν τὰ ὀδόντια, ἢ νὰ συρίζωμεν, ἢ νὰ συγκρούωμεν πέτρας ἢ σίδηρα, ἢ νὰ κάμνωμεν ἄλλον τινὰ κρότον δυσάρεστον.

ιε'. Πολλὰ ἀπαίσια εἶναι τὸ νὰ λαλῶμεν ἢ νὰ γελῶμεν καθ' ἑαυτοὺς ἔμπροσθεν ἄλλων, ἢ νὰ ψάλλωμεν μουρμουρίζοντες, νὰ κάμνωμέν τινος χειρονομίας παραφόρους.

ις'. Νὰ φυλλατώμεθα νὰ μὴ γελῶμεν ἀμέτρως ἢ ἀτάκτως ἢ ἀλόγως ἢ καταφρονητικῶς ἔμπροσθέν τινος, διότι εἶνε ἀηδές.

ιζ'. Ἀπολίτευτον πρᾶγμα εἶναι τὸ νὰ καθήμεθα, ὅταν οἱ ἄλλοι στέκωνται ὄρθιοι, ἢ νὰ περιπατῶμεν ἢ νὰ περῶμεν, ἐνῶ οἱ φίλοι κάθονται.

ιη'. Ἀπολίτευτον ἀκόμη εἶναι καὶ τὸ νὰ ἀναγινώσκωμεν ἐπιστολάς ἢ βιβλία, νὰ νυστάζωμεν, ὅταν ἄλλος τῶν συμπαρόντων λαλῇ.

ιθ'. Νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ νὰ δεικνύωμεν, ὅτι ἐτοιμαζόμεθα διὰ τὴν φυσικὴν χρεῖαν, ἢ νὰ ἐνδυνάμεθα μετὰ τοῦτο, ἢ νὰ νικτῶμεθα ἔμπροσθεν ἄλλων, διότι εἶνε ἀηδίας πρόξενον.

κ'. Νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ νὰ δεικνύωμεν εἰς ἄλλον πρᾶγμα, ὅπερ προξενεῖ ἀποστροφὴν καὶ ἀηδίαν, ἢ τὸ νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὸν νὰ ὁσφρανθῇ πρᾶγμα δυσώδες, διότι εἶναι πρᾶγμα ἀποστροφῆς πρόξενον.

κα'. Καὶ τὸ νὰ στρέφωμεν πρὸς τοὺς ἄλλους τὰ νῶτα, ἢ νὰ ἀκουμῶμεν εἰς ἄλλον, ἢ νὰ παραγκωνίζωμεν ἐκεῖνον, πρὸς τὸν ὁποῖον λαλοῦμεν, εἶνε ἀτοπώτατον.

κβ'. Καὶ τὸ νὰ τραδῶμεν τὸ φόρεμα, ἢ νὰ πιάνωμεν τὴν χεῖρα, ἢ νὰ ἐγγίζωμεν τὸν ὦμον ἐκείνων, πρὸς οὓς θέλωμεν νὰ λαλήσωμεν, ἢ μακρόθεν νὰ τοὺς κράζωμεν, ἢ νὰ τοὺς νεύωμεν, εἶναι ἀπολίτευτον. Ὅθεν, ὅταν θέλωμεν νὰ λαλήσωμεν πρὸς τινά, καὶ μάλιστα ἐὰν ᾔηται ἄξιος εὐλαθείας, πρέπει νὰ ὑπάγωμεν, ὅπου αὐτὸς εἶναι, καί, ὑποκλείνοντες ὀλίγον τὴν κεφαλὴν, νὰ τὸν ζητῶμεν ἄδειαν διὰ νὰ τὸν λαλήσωμεν· εἰδὲ καὶ ἔχομεν νὰ τὸν λαλήσωμεν μυστικῶς κατ' ἰδίαν, πρέπει πρῶτον νὰ ζητῶμεν συγγνώμην ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους.

κγ'. Δὲν πρέπει νὰ ἐξαπλόνωμεν ἔμπροσθέν τινος τὴν χεῖρα, διὰ νὰ λάβωμεν ἢ νὰ δώσωμέν τι εἰς ἄλλον, ἀλλὰ πάντοτε νὰ γίνηται ὀπισθεν τῶν νώτων ἐκείνου, ὅστις εἶναι εἰς τὸ μέσον.

κδ'. Παρομοίως δὲν πρέπει νὰ διαβαίνωμεν ἔμπροσθεν ἄλλου, ἀλλὰ πάντοτε νὰ προσέχωμεν νὰ διαβαίνωμεν ὀπισθεν ἐκείνου, ἐὰν ᾔηται τόπος· εἰδὲ μὴ, πρότερον νὰ ζητῶ-

μεν συγγνώμην καὶ ἔπειτα νὰ διαβαίνωμεν ἔμπροσθέν του.

κε'. Ὅταν πλησιάζῃ τις εἰς ἡμᾶς διὰ νὰ μᾶς λαλήσῃ, ἐὰν τύχωμεν καθήμενοι, πρέπει νὰ σηκωνώμεθα.

κς'. Ὅταν λαλῶμεν πρὸς τινας, ἢ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν ὁμιλίαν ὀνόματα ἀνθρώπων, πρέπει πάντοτε νὰ μεταχειριζώμεθα προσωνυμίας τιμητικάς. Τιμητικαὶ δὲ προσωνυμίαι ἐν γένει εἶναι τό, Κύριος καὶ Κυρία· ἰδιαιτέρως δὲ τῶν μὲν γονέων τό, Φιλοστοργότατος, τῶν δὲ ἀδελφῶν τό, Παμφίλτατος, τῶν δὲ γερόντων τό, Σεβασμιώτατος, τῶν δὲ ἐμπόρων τό, Τιμιώτατος, ἢ Ἐντιμότατος· τῶν δὲ ἀρχόντων τό, Εὐγενέστατος, τῶν δὲ ἱατρῶν καὶ τῶν στρατηγῶν τό, Ἐξοχώτατος· τῶν δὲ ἡγεμόνων τό, Ἐνδοξότατος, Ἐκλαμπρότατος, Ὑψηλότατος· τῶν δὲ ἱερέων τό, Αἰδεσιμώτατος, τῶν δὲ μοναχῶν τό, Ὁσιώτατος· τῶν δὲ ἱερομονάχων τό, Πανοσιώτατος, τῶν δὲ ἐπισκόπων τό, Θεοφιλέστατος· τῶν δὲ πατριαρχῶν τό, Παναγιώτατος καὶ Μακαριώτατος· τῶν δὲ διδασκάλων τό, Λογιώτατος καὶ Σοφολογιώτατος.

κζ'. Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα προστακτικὸν ὕφος πρὸς τοὺς ἀνωτέρους μας, ἤγουν δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν πρὸς αὐτοὺς, κάμε, εἰπέ, ἔλα, ὕπαγε, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ πάντοτε πρέπει νὰ προτάττωμεν εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς ὁμιλίαν φράσεις μετριαστικὰς τῆς προσταγῆς, οἷον, σὰς παρακαλῶ, κάμετέ μοι τὴν χάριν, λάβετε τὸν κόπον, καὶ ἄλλας τοιαύτας, καθὼς ἡ χρεῖα ἀπαιτεῖ.

κη'. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ὁμοίους μὲ ἡμᾶς, ὅταν λαλῶμεν, εἶναι καλὸν νὰ ἀποφεύγωμεν τὸν προστακτικὸν τρόπον καὶ νὰ μεταχειριζώμεθα πάντοτε φράσεις ὁμοίας μετριαστικὰς τοῦ προστακτικοῦ τρόπου.

ΤΜΗΜΑ Ε'.

Περὶ τῆς τραπέζης.

Εἰς τὴν τράπεζαν πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ καθήμεθα ἡμεῖς πρῶτοι, διότι εἶναι ἄπρεπον· οὔτε νὰ ἐκδιπλώωμεν ἡμεῖς πρῶτοι τὸ χειρόμακτρον, οὔτε νὰ ἐκτείνωμεν

ἡμεῖς πρῶτοι τὴν χεῖρα εἰς τὰ πινάκια, ἀλλὰ νὰ προσμένωμεν, ἕως ὅτου νὰ ἀρχίσωσιν οἱ μεγαλήτεροι.

Ὅταν καθήμεθα εἰς τὴν τράπεζαν πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ βάλλωμεν τὸ θρανίον μήτε πολλὰ πλησίον, μήτε πολλὰ μακρὰν τῆς τραπέζης.

Ὅταν καθήμεθα εἰς τὸ θρανίον, πρέπει νὰ ἔχωμεν τὸ σῶμα ὀρθιον, καὶ νὰ μὴ ἀκουμβῶμεν εἰς τὴν τράπεζαν μήτε τὸ στῆθος, μήτε τοὺς ἀγκῶνας, μήτε νὰ ἐξαπλόνωμεν ἐπάνω τῆς τὰς ὠλένας μας· εἶναι δὲ συγχωρημένον νὰ βάλλωμεν εἰς αὐτὴν μόνον τὰς χεῖράς μας.

Εἰς τὸν καιρὸν τῆς τραπέζης εἶναι ἀσχημον πρᾶγμα νὰ ἐξαπλυνώμεθα εἰς τὰ ὀπίσω, ἢ νὰ ταράττωμεν τοὺς πόδας, ἢ νὰ ἀκουμβῶμεν εἰς τοὺς παρακαθημένους, ἢ νὰ τοὺς παραγκωνίζωμεν.

Τὸ δισκάριον ἢ τὸ πινάκιον πρέπει ν' ἀπέχῃ μετρίως, ὥστε μήτε νὰ πίπτῃ τι ἔξω, μήτε νὰ κύπτωμεν εἰς αὐτό, ἐκτὸς ὅταν τρώγωμεν ζωμώδη φαγητά, τότε μόνον συγχωρεῖται νὰ κύπτωμεν ὀλίγον, καὶ εὐθὺς νὰ ἀνασηκωνώμεθα πάλιν.

Δὲν πρέπει νὰ χωρίζωμεν τὸν ἄρτον μὲ τὰς χεῖρας, ἀλλὰ μὲ τὸ μαχαίριον· διότι μὲ τὸ μαχαίριον χωρίζομεν τακτικώτερον τὰς ἐνθέσεις, καὶ τρώγωμεν χωρὶς νὰ πειράζωμεν τοὺς παρακαθημένους.

Μὲ τὸ μαχαίριον καὶ μὲ τὸ πειρούνιον νὰ πιάνωμεν καὶ νὰ κόπτωμεν τὰ φαγητά, καὶ μὲ τὸ πειρούνιον νὰ προσφέρωμεν εἰς τὸ στόμα, ὅσα δηλαδὴ εἶναι λιπαρά· τὰς δὲ ἐνθέσεις τῶν ἄρτων νὰ προσφέρωμεν μὲ τὴν χεῖρα· πάντα δὲ μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα.

Τὸ κοχλιάριον εἶναι ὠρισμένον διὰ τὰ ζωμώδη πράγματα, τὸ δὲ πειρούνιον διὰ τὰ ἄλλα, τὸ δὲ μαχαίριον, διὰ νὰ κόπτῃ. Ὅθεν τὸ μὲν κοχλιάριον προσφέρει εἰς τὸ στόμα τὰ ζωμώδη φαγητά, τὸ δὲ πειρούνιον τὰ λοιπά, ἢ δὲ χεὶρ πιάνει, καὶ ἔτι διὰ τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς προσφέρομεν εἰς τὸ στόμα τὰ στεγνὰ φαγητά, καὶ μὲ τὸ μαχαίριον κόπτομεν ὅσα χρειάζονται κόψιμον.

Ἀσχημον πρᾶγμα εἶναι νὰ λείχωμεν τὰ δάκτυλα, ἢ νὰ τὰ σπογγίζωμεν μὲ τεμάχια ἄρτων, καὶ ἔπειτα νὰ τὰ τρώ-

γωμεν, ἢ νὰ τὰ σπογγίζωμεν μὲ τὸν ἄρτον ὁ ὁποῖος μένει εἰς τὰ δισκάρια.

Ὅταν τὰ φαγητὰ ἦναι πολὺ θερμά, δὲν πρέπει νὰ τὰ φυσῶμεν, διὰ νὰ τὰ κρυώνωμεν· ἀλλὰ ἢ πρέπει ν' ἀναμένωμεν ὀλίγον, ἢ νὰ παρατηρῶμεν, τί κάμνουσιν οἱ ἄλλοι.

Τὰ ὀστᾶ ἢ κόκκαλα, καὶ τὰ κελύφη ἢ τοὺς πειρήνας τῶν ὀπωρικῶν, ἢ τὰ ἐξώφλοια καὶ τὰ τοιαῦτα πρέπει νὰ τὰ δεχώμεθα εὐσχήμως ἀπὸ τὸ στόμα εἰς τὰς χεῖρας, καὶ οὕτω νὰ τὰ βάλλωμεν εἰς τὰ δισκάρια παρὰμερα.

Δὲν πρέπει νὰ τρώγωμεν οὔτε μὲ πολλήν βραδύτητα, διὰ νὰ μὴ βαρύνωμεν τοὺς ἄλλους, οὔτε πάλιν μὲ πολλήν βίαν καὶ λαιμαργίαν, ἀλλὰ μὲ μετριότητα.

Προτοῦ νὰ καταπίωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔχομεν εἰς τὸ στόμα μας, ποτὲ νὰ μὴ βάλλωμεν ἄλλα φαγητὰ εἰς αὐτό· καὶ πάλιν αἱ ἐνθέσεις δὲν πρέπει νὰ ἦναι τόσοι μεγάλοι, ὥστε νὰ ὑπεργεμίζωσι τὸ στόμα.

Ὅταν μασσῶμεν τὸ φαγητόν, δὲν πρέπει νὰ συγκροῶμεν τὰ χεῖλη, μήτε νὰ κάμνωμεν κανένα ἄλλον κρότον μὲ τὸ στόμα, ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα προξενοῦσιν ἀηδίαν εἰς τοὺς συντρώγοντας.

Ἄτοπον εἶναι καὶ τὸ νὰ πλησιάζωμεν εἰς τὴν ρίνα τὴν τροφήν καὶ νὰ τὴν ὀσφραινώμεθα προτοῦ νὰ τὴν βάλλωμεν εἰς τὸ στόμα, καὶ μάλιστα ἐκείνην τὴν τροφήν, τὴν ὁποῖαν μέλλουσι νὰ μεταχειρισθῶσιν οἱ ἄλλοι εἰς βρῶσιν.

Ἄπρεπές εἶναι καὶ τὸ νὰ προσφέρωμεν εἰς ἄλλον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς τὸ δισκάριον μας, καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ἐγεύθημεν ἤδη.

Ὅμοίως ἄτοπον εἶναι καὶ τὸ νὰ προσφέρωμεν τὸ ποτήριον ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ἠγγίσαμεν τὰ χεῖλη μας, ἢ τὸν ἄρτον τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ἠγγίσαμεν, ἢ τὰ μαχαιροπέρινα, τὰ ὅποια μετεχειρίσθημεν ἡμεῖς.

Εἶναι ἀνάρμοστον προσέτι, καὶ ἐὰν μὲ τὰ μαχαιροπέρινα ἢ τὸ κοχλιάριον τὰ ὅποια ἡμεῖς μετεχειρίσθημεν, λάδωμέν τι ἀπὸ τὸ κοινὸν τρυβλίον, ἢ ἀπὸ τὸ δισκάριον μας, διὰ νὰ τὸ προσφέρωμεν εἰς ἄλλον.

Ἐτι δὲ χειρότερον εἶναι ἐὰν ἀπὸ τὸ κοινὸν λεκάνιον λάδωμέν τι μὲ τὸ πειρούριον ἢ κοχλιάριον μας, καὶ τὸ φέρω-

μεν εἰς τὸ στόμα, ἐπειδὴ πρέπει ἀπὸ τὸ κοινὸν λεκάνιον ἢ τρυβλίον νὰ βάλλωμεν εἰς τὸ δισκάριον μας μὲ καθαρὸν πειρούριον ἢ κοχλιάριον, καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα νὰ τρώωμεν, ἂν θέλωμεν νὰ φαινώμεθα πολιτικοὶ καὶ κόσμιοι.

Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἀπλόνωμεν εἰς τὸ νὰ λάβωμεν φαγητὸν ἀπὸ τὸ κοινὸν τρυβλίον, ἐὰν ὁ οἰκοδεσπότης δὲν μᾶς προσφέρῃ ἢ δὲν μᾶς παρακινήσῃ, ἐκτὸς μόνον ἐὰν ἔχωμεν πολλὴν οἰκειότητα πρὸς αὐτόν.

Ἀπὸ τὰ φαιρόμενα εἰς τὴν τράπεζαν φαγητὰ πρέπει νὰ λαμβάνωμεν μὲ διάκρισιν, καὶ νὰ προτιμῶμεν μᾶλλον νὰ σπανίζωμεν, παρὰ νὰ μᾶς περισσεύῃ πολὺ ἀπὸ τὰ μερίδια ἐκεῖνα, ὅσα ἐλάβομεν, ἐκτὸς ἐὰν ὁ οἰκοδεσπότης μᾶς ἐπρόσφερε, καὶ χωρὶς νὰ θέλωμεν, πλεόν τοῦ δεόντος.

Ὁ οἰκοδεσπότης χρεωστῇ μὲν νὰ παρακινήῃ τοὺς ἑμοτραπέζους νὰ τρώωσι καὶ νὰ πίνωσιν, ὅμως μὲ τρόπον εὐγενικόν, χωρὶς νὰ τοὺς ἀναγκάζῃ ἢ νὰ τοὺς ἐνοχλήῃ, ἂν δὲν δέχωνται τι, ἢ λέγωσιν, ὅτι τοὺς ἀρκεῖ ἐκεῖνο ὑπερῆλαθον.

Οἱ δὲ δαιτυμόνες, τοὺς ὁποίους ἐστὶ ὁ ἐστιάτωρ οἰκοδεσπότης, εἴαν ἀηδιάζωσι τι φαγητόν, ὅπως καὶ ἐὰν ἔχῃ, πρέπει νὰ προσπαθῶσιν, ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ μὴ δεῖξωσι τι σημεῖον ἀηδίας παντελῶς, ἀλλὰ ἡσυχῶς νὰ δίδωσι τὸ δισκάριον εἰς τὸν ὑπηρέτην.

Οἱ δαιτυμόνες δὲν πρέπει μήτε νὰ ἐπαινῶσι, μήτε νὰ κατηγορῶσι τὰ φαγητὰ, ὅπως καὶ ἂν ᾖ, ἔξω μόνον ἂν ἐρωτηθῶσιν ἀπὸ τὸν ἐστιάτορα, τότε χρεωστοῦσι νὰ τὰ ἐπαινῶσι μὲ κοσμιότητα.

Ὅταν ἡμεθα εἰς τὴν τράπεζαν, ὅπου εἶναι πολλοί, δὲν πρέπει νὰ ἀρχίζωμεν νὰ πίνωμεν ἡμεῖς πρῶτοι, πρὶν ἀρχίσωσι νὰ πίνωσιν οἱ ἐπισημότεροι τῶν συντραπέζων, μήτε νὰ ἐγχεώμεν εἰς τὸ ποτήριον οἶνον περισσότερον, ἀπὸ ὅσον ἡμποροῦμεν νὰ πῶμεν ἐκάστοτε, ἐκτὸς ἐὰν δὲν ᾖ ἐναντίον τῆς συνηθείας τὸ νὰ ἔχωμεν ἔμπροσθέν μας τὸ ποτήριον μὲ τὸ περίσσευμα.

Δὲν πρέπει ποτὲ νὰ πίνωμεν, ἐν ὅσῳ ἔχομεν εἰς τὸ στόμα ἀκόμη τὸ φαγητόν, οὔτε πάλιν νὰ πίνωμεν τόσον λαίμαργα, ὥστε νὰ πνιγώμεθα, ἢ νὰ χύνηται τὸ πιστόν ἔξω ἀπὸ τὸ

στόμα, ἀλλὰ καὶ προτοῦ καὶ ὑστερώτερα πρέπει νὰ σπογγίζωμεν τὰ χεῖλη μας μὲ τὸ χειρόμακτρον, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν, ὅσκις λαμβάνομεν ζωμώδη φαγητά· νὰ μὴ μεταχειρίζομεθα ὁμῶς εἰς τοῦτο τὸ τραπεζοσίन्दονον.

Εἰς τὸν καιρὸν τῆς τραπέζης δὲν πρέπει νὰ ξυώμεθα εἰς τὴν κεφαλὴν, μήτε νὰ πτύωμεν, καί, ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ μὴ βήχωμεν, μήτε νὰ ἐκδάλλωμεν τὴν μύξαν μας· ἐὰν δὲ μᾶς ἀναγκάσῃ ἡ χρεῖα, τότε νὰ γυρίζωμεν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω, προσέχοντες νὰ μὴ ἐγγίξῃ τὸ ρινόμακτρον εἰς τὸ τραπεζοσίन्दονον· ὅταν δὲ βήχωμεν, πρέπει νὰ κρατῶμεν τὸ ρινόμακτρον ἢ τὸ χειρόμακτρον ἔμπροσθεν τοῦ στόματος.

Μόνον τὰ χεῖλη πρέπει νὰ σπογγίζομεν μὲ τὸ χειρόμακτρον, ὅχι δὲ καὶ τὰ ὀμμάτια ἢ τὸ πρόσωπον.

Ἔτι δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ προσέχωμεν μὴ στάξῃ ἐπάνω οἶνος ἢ ζωμός ἢ ἄλλο τι, τὸ ὅποιον ἡμπορεῖ νὰ κηλιδῶσῃ τὸ χειρόμακτρον. Ὅθεν οὐδὲ τὰ δάκτυλα, ὅταν εἶναι ἀλειμμένα, δὲν πρέπει νὰ τὰ καθαρίζωμεν εἰς τὸ χειρόμακτρον, ἀλλ' εἰς κομμάτιον ἄρτου, τὸ ὅποιον ἔπειτα πρέπει νὰ βάλωμεν εἰς τὸ δισκάριον.

Εἰς τὴν τράπεζαν ὅταν θέλωμεν νὰ ὀμιλήσωμέν τι, δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν μελαγχολικὰ πράγματα, καὶ μάλιστα σιχαμερὰ καὶ ἀηδῆ, μήτε νὰ ἀρχίζωμεν φιλονεικίας, μήτε νὰ ὀνειδίζωμεν οὐδὲ τοὺς ὑπηρέτας αὐτοὺς, ἀλλὰ νὰ ὀμιλῶμεν περὶ πραγμάτων χαριέντων καὶ εἰς τοῦτο πρέπει νὰ προσέχωμεν, νὰ μὴ λαλῶμεν ἔχοντες τὸ στόμα γεμάτον.

Ὅταν οἱ ἄλλοι τελειώσωσι τρώγοντες, εὐθὺς καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ παύσωμεν, φροντίζοντες μὴ μείνωμεν ἡμεῖς ὕστεροι.

